

La Montserrat

Dolors Monserdà
de Macià

DOLORS MONCERDÀ DE MACIÀ

LA MONTSERRAT

NOVELA

en

COSTUMS DEL NOSTRE TEMPS

BARCELONA

ENFRENTE "LA MARIPIGA," EDIÇ. 11, 1895

1895

LA MONTSERRAT

DOLORS MONCERDÀ DE MACIÀ

LA MONTSERRAT

NOVELA

DE

COSTUMS DEL NOSTRE TEMPS

BARCELONA.

IMPRESA "LA BELLETTA," CARRER DE S. MATEU, 11, BARCELONA.

1893

Al insigni patriarca de las
Ultras ecclias de S. Marcial
p. q. n. en testimonio de alta
consideracion y vera amistad.

L. autoras

LA FAMILIA BACH.

Don Joaquim Bach y Bruella, era en la época en que comencé la nuestra narració, persona muy coneguda entre la clase mitja de Barcelona. Sus antecedentes, eran los de la mayoría del menestral enriquecido.

Comptava apenas doze anys, quan los seus pares, pagats de la voluntat de Lleyda, lo portaren á Barcelona, para posarlo d'aprentent en una d'elles botigas molt en boga, per los anys de 1840, anomenadas de manegayre, en las que 'ls amos, regularment fills de Cerdanya, entremig de menons, fassadas, tapabocas, géneros de punt y enfilalls de morrudas y varnells barceloneses, hi venian sabonosa mentega, que directament rebian del seu país. Los aprenents, sempre catalans, pero de montanya, entravan para menjar y dormir á la casa, en la que si eran honrats y aixersis, regularment hi passaven los quatre anys del aprenentatje; ser-

sintot tant espabilats, com entelviadors y poch vanitosos, en lo relatió á no donarse vergonya de fer tot lo que creyan podia conduhirlos á la realitació de sos ideals, que en aquella época de gustos moderats, se reduhia senzillament á lo que se 'a dit fer diners.

En Joaquín, fill extern, qual legitimo, no passava de tres á quatre centes lliures, vingut á Barcelona ab lo propòsit de fer escalris, per los que, desde petita, havia mosent decidida edició, se posá á treballar ab tant slany y bon acort, que als vint y sis anys se trobava ja amo d' una acreditada botiga, situada en los voltants de Santa Maria del Mar. Algú ha dit, si en aquella época, s' havia enamorat, mes ó menos fondament, d' una bonica noya, fadrina suaueta d' una botiga rebina; pero en Joaquín, sabia molt de comptar, havia vingut á Barcelona, per fer diners; lo género de la botiga, no era encara tot seu; la noya, no sola era pobre, sino que també ho era la seua familia, ab lo que sempre tadría un pobre á lo porta, y com tot justament per aquell temps, s' escaygué que la propietaria de la casa del davant, moría deixant á una neboda, única hereira seua, la finca y un capital de dos ó tres mil duros en diners. lo bon Joaquín, obrí una ulls com unas taronjas y com era ja entrant de la casa y molt ben reputat en ella, per ses qualitats de honradeta y laboriositat, apesar de que la noya no senia res de guapa y comptava tres ó quatre anys més que ell, lo nostre home reflexioná, y deixant

de part los enamoraments ab la zastreca, demana y obtingué la mà de la neboda de la difunta propietaria, ab lo que s' hi casà sis mesos després.

La núvia, anomenada Françoqueta Guix, era lo que se 'n diu una bona xicota. Contenta de trobarse ab marit, pe 'l que feya anys suspirava, s' hi entrega en cos y anima; y quan ab lo temps la prosperitat de la casa li confirmà la apètit de 'n Joaquín pe 'l negoci, sa natural timidesa declinà en un cert acòrdament, que contribuí á que l' espós, ensuperbít per l' éxit cada dia creixent de la seua fortuna, únich goig y aspiració de la seua vida, se constituís en rey absolut de tot lo que 'l rodejava, cregut de bona té, que pagé tanta diners, ho tenia tot.

La primera educació dels tres fills d' aquest matrimoni, un noy y dues noyas, corregué exclusivament, baix la direcció paterna; ja que per la idiocència de la dona y la infirmitat del marit, la mare no exercí ab los seus fills, mes que 'ls cuidados que 's reservan a una criada distingida. En Joaquín s' enlucó, donchs, en la criansa moral de las criatures, en la que, com es de suposar, donada lo seua manera de ser, ab los diners ho feya tot. Ab diners los feya créure; ab diners los feya pendre las medicinas quan estavan malalts; ab diners los recompensava lo seu bon comportament; y com es natural, presentlos los diners, los castigava al seu enremolladura ó malesa. Difícil es perreure fins abent l' hauria portat lo seu

entusiasmes per aquesta educació monetària, si acontés més afortunats encara, no haguessin canviat del seu la vida modesta y metòdica de la família.

A trenta mil duros, aproximadament, havia ascendit la fortuna d'en Bach ab dos anys del seu matrimoni; pero això que en la seua primera joventut havia estat lo *Non plus ultra* de las seues aspiracions, li era ja poca cosa, desde 'l moment que ho posseïa. La Roba, aqueix Nouse Carlo, California per una, abim de deshonra y de pobresa per altres, començà a abraçar la Immensitat de las seues ambicions. Havia sigut afortunat en tot y no podia perdre la idea lo seduhí, ho probà y l'èxit va coronar una primera tentativa. Las ganancias l'enserdiron y en sea magi li formiguejà la idea de fer un colp gros, que 'l permetés desistir de la botiga de menegayre, abent la seua vanitat, li vivia ja anémica y escongida. La sort sempre propicia per ell, seguí afavorido en jugadas de major entent y gracias à arrebregar en una d'elles la fusió de las martorella y franses en Joaquim se trobà ab un respectable capital de un parell de cents mil duros.

Donas los seus antecedents, en Bach distava molt de ésser un home instruhí; sabia escriure pera fer ab cert rasguig los comptes y rebats de la casa; sabia llegir lo suficient pera enterarse dels encorrecs que li feyan y fins de la crónica y dels partes telegráficis del Diarrio

de Barcelona, mentre després del dinar, ab quatre ó cinc companys, saborejava sa tassa de Moka, en una de les taules del arrocerat *Café Exportol* de la plaça Real. Però la pèrdua y un notable sentit pràctic, lo portaren abans segurament no l'hauria portat la ciència, ni l'alent; que fou á la conservació de la fortuna que acabava d'adquirir, apartantlo de la Borsa tant bon punt realitzá lo capital que hi havia fet, assegurant ab tan sabi procediment, las pèrduas que més ó menos tant hi hauria tingut; y, un rich malhumorat de no haver estat més aprofit en ses últimas jugadas, posá á preocuparse, puig que ja era rich, de tenir senyor.

Venuda la botiga y feia sa instalació en una casa de sa propietat, al carrer de Lauria, en Bach doná una mirada á son sacorn. Era precis que la senyora, que ja desde aquella momenta podia anomenarse D.ª Francisqueta, se posá l'indispensable sombrero y 's pensá en la educació dels fills, també indispensable á son entendre, pero que á son degut temps poguessen establirse matrimonialment, segons ho requerian las exigencias de sa nova posició.

Las qüestions religioses, ja may havian preocupat, ni un sol instant, lo cor ni l'enteniment del enriqueit manegayre. Quan prenia confidas, les hi preguntava si anavan á confessar y á missa, porque creya que les que aixís ho fessin, serian més fidas que las altres, y res més. En quant á ell, tota los diumenjes acompaña-

va la senyora a íntims de dotze, a Sant Jaume ó a Santa Agnà; quan passava Nostr' Amo, se treya 'l barrut de cops, encara que fes fret y vent, y cada any menjava de peix lo dijous y divendres de la Setmana Santa. Relativament á sos sentiments carismals, en un cólera que havia passat en un poblet de la costa, havia donat cinch duros per una subscripció pública que s'havia fet entre la colònia barcelonina, y ab aixó y alguns zecos y quartos donats als pobres que l'excómunican pe'l carrer, lo bo de don Joaquim, estava completament satisfet y s'hauria barallat ab qualsevulla que hagués posat en dubte los seus sentiments de cristiá, catòlich, apostòlich y romá.

Ab lo dh, no es d'estranyar, que al pensar en la educació del fill y de las dues filles que Deu li havia donat, fixantse en que la majoria de las famíllas riques de Barcelona posaven los noys en los col·legis de religiosos y las noyas en los convents de monjes, en Bach tinguda lo bon acort de fer lo mateix; y una volta 'a filla á pensió y comprat dos sillons al Liceo, pera tenir ahont passar las vetllades d'hivera y agafar relacions més iguals á sa nova posició, don Joaquim y sa muller, no tingueren que pensar ja més que en fer castells á l'ayre, relativament ala venturosa casaments, que, al tenir la edat, podrien realisar los seus fills, ab lo diner y educació ab que estarían enriquits, y més á més, quan lo seu fiych no deixava que desitjar ni més exigent.

Don anys l'any que s' havia tret del convent a la més jove de les noyes anomenada Adela, en lo moment en que anem a començar la nostra narració. En Felip, lo fill més gran, ja de vint y cinch anys, havia fet lo batalleres en lo col·legi dels pares Jesuïtes de Manresa, ahont havia estat fins als disset, començant allavors per guiar propi la carrera d'enginyer industrial, quins primers dos anys havia guanyat ab notes de *Notable y Sobresaliente*; no així en los demás, ja que a l'època que 'l trobém feya tres anys que 's mericollava pe 'l quart, del que encara no havia eixit, gracias a las distraccions que 'l voltaven y als continuats viatjes educatius al estranger, ahont havia passat molh llargas temporadas.

De Biarritz acabava d'arribar feya pochi dies, quan trobá a la seua família preparantse pera marxar a Larras, bonich poblet de la costa de Llevant, ahont la família Bach posseïa un magnífich chalet que havia costat senzilla terra en los anys de sa botiga de manegayre, y ahont, al cambiar de posició, arquitecte y obrerisme havian fet prodigis, si no de bon gust, de cososes mobles y enfarfegues guardaments. Encara que don Joaquim havia estat ab sa família algún any a Franas, la excursió no havia passat may del mes de Juliol; l'Agost y l'Septiembre, en Bach, per res del mon, los hauria passat en cap altre lloch. En son chalet de Larras hi eran presents tots los focassers ríchs ó focosos que anavan a la població; en sa casa 's donavan

balls y concerts; en sa casa s'organitzaven excursions; en sa casa se donava una esplèndida festa lo dia de Sant Joaquim, que fins la reanovaven en las correspondencias d'estiu alguns periódicos de la capital, y en sa casa, en petites reunions d'lectura, se sabien y comentaven los més insignificants detalls, de quantes famílies actual y anteriorment havien posat lo peu en lo poble de Larrua, y per fi, don Joaquim y sa família, que á Barcelona passavan despercebuts entre tant d'altres, eran no sols adultsos y festejats entre la colonia forastera, sino que ibeguts per casi indispensables.

Ab aquestos antecedents, pot judicarse ab quina satisfacció, donya Francisqueta y sas dues filles de vint y dibuyt anys respectivament, preparavan en diversos calaixos, colcats sobre cadiras, los vestits y robes que havian de ficar en tres grossos munts, oberts en lo centre de la sala.

—¿Redientrel ¡tot aquest vestuari vos en hebeu d'emportar?—exclama don Joaquim, que en companyia del seu fill acabava d'arribar del carrer —¿Ni que hi anessim pera passarhi la vida!

—Ja ho pou ben dir!—salta donya Francisqueta que desde feya molts anys trobava sempre ben dir y ben pensar tot lo que s'ocorria al seu espós.—¿Jo 'm marejo solament de viurho!

—Ja li asseguro, mamá ¡que se li acudixen massa coses á vós!.. ¿Sembla que cada any li sia

noel—des le més gran de las duas noyas anomenada Teresina. — ¡Sempre sé por que 'ns emportem massa roba y sempre som les que andem més mal vestides! Si volem d'amar als bells ¡be 'ns havém d'emportar roba per ball! Andem à missa ¡donchs nos havém d'emportar vestits per amar à l'església! ¡Y per pauciq! y per estar à casà!.. No li dich res! ¡Y nosaltres que rebém à tanta gent! ¿Qué podriem establir, limitantbo molt? ¿res vestits? ¡Y semblaria que havém tornat à menar!

—¿Te molta rabó la noya!—exclamá don Joaquín, que la idea de tornar à menar fins en sentit figurat lo mortificava—los diaca son pels quan s' han de menar! Després que tant se 'n gasten, no es cosa de fer un paper ridícul per un parell de vestits més ó menos... lo que haben de fer es vigilar que no vos salti res.

—¡Veu, mamá, com jo li deya que 'ns podíem haber quedat aquells dos models de la *Mafama*?—saltá l' Adela, tot prenent de las mans de la cambra un plec de camisas planzades, ab las que deixá cruïllat un dels calçons del món.

—Sí, sí, 'i teu pare tot vos ho compraria; pero quan vea los comptes ja ho pensa de una altre manera!... y, bea lei que té,—proseguí D.ª Francisqueta adonantse de que sens pensar acabava de criticar al seu marit—, Perqué si ho deixava à las vostres mans!... ¡Ay Deu meu! ¡Ja caldrá que vos casu ab un potent, per qué sino...

—Com que si no ho es; ja no 'ra hi casarém!
—¿Veritat papà?—interrompé la Teresina, deixant un vestit á mitj plegat, pera dirigitse á don Joaquim, que esclama ab complaguda satisfacció:

—¿Ben dit! ¡ben dit, noya! La qüestió son diners, diners y diners! Ab lo temps son peus... lo temps son se 'n ho compra... y res, alló que diuben los castellans: *Los duelos con pan son mejores*.

—Bé papà, pero a mi 'm sembla, que en aixó també hi poden haber las seues excepcions—interveni l' Adela, abaixantse pera arreglar los plachs de un mantó de batista, á fi d' amagar la roje que se li havia pujat á las galtes.—A voltas, hi ha joves, que si no tenen un gran capital... tenen porvenir... que se 'n hi ven que farán carrera...

—¿Farián! ¿Farián!... ¡Lo que ja está fet es lo que m' agrada á mi!... ¡Me 'n rich pla be jo dels homes aixerits, si no sonen quartos! ¡Lo positiu; ¡lo positiu!... En lo sigle en que vivim, los diners son la clau de tot., lo demás ¡per son falderias!... Lo que es per casar ¡no cal pas que s' accedi cap barinot, que no tinga la seua posició ben assegurada, perquè se 'n anirà ben equillat. ¡T' ho asseguro!

—¿Ay, Joaquim!—exclamá ab ven compungida D.ª Francisqueta—¡Y que 'n tardaria d' anys á casar á las noyas ab aquestes peticions! Perqué jo ho veig ben bé ab totes las noves amissions. ¡De casaments com tu voldrias, no 'n corren gayres!

—¡Se treballan, dones! ¡Se treballan! Y lo que no surt un dia, surt un altre... Això dels casaments, també val la seua ciencia... Sí com jo crech, realitza un negoci que tinc entre mans, desseguida 'm posaré a aixecar dues cases en los terrenos del carrer del Broch. Ja sé que no 'm produhirán res... Sí avuy per avuy, las fiacas no donan per las contribucions .. pero desde ara, ja començaré a dir que las edifico para donar-se una á cada noya, lo dia que 'a casin y ¡ja veurán! ¡Los dots es menester que 'a vejan al dia d' avuy!

—¡Ay, papà meu! ¡Y que bé que ho penses tu, vosot!—exclamó la Teresina, deixant un munde á miig tancar, para fer una forta abraçada á don Joaquín, que la rebé embalecat de satisfacció, en tant que F. Adela interposava temerosament á miija veu:—Sí, vosot ja ho dieu; pero, vaja ¡per mi no es del tot abalagador tenir que pensar que la volen á una pe 'l dot!

—¡Pe'l dot! ¡pe 'l dot! ¡Y donchs, ximplens? ¡Que 't penses que 'a joves no saben de comptar el temps que són? Me sembla noya, que vos unas d'érias que no son gayre del cas... En la vida real no hi ha més que lo positiu. ¡Ho entenem? tot lo demás son ximplens. Mira, jo 'm vaig casar ab la teua mare, porque vaig conceixer que anava á fer una cosa ben encertada. Jo 'm vaig dir: És una bona noya y se setze mil duros lo dia que 'a casará. Ella va pensar es un bon jove y se una galan boirga que 'n val ab-trentanta.. Y dit y fet; nos vam casar. ¡Y

ja me 'n ricò de matrimonis que hejan viscut millor que nosaltres!

En Felip, que desde sa entrada en la sala no havia parat d' estullejar lo Brasi y que per las contraccions de sa feomia y la moleta riulla que més de dues voltes havia entre-obert ses llavis, deixava veure lo poch atractiva que li era la conversa, al sentir las darreras apleccions del seu pare, s' aixecà sobriadament preguntant:

—¿Y que no s' ha de dinar avuy?

—Tota rahó, noy. ¡Si ja es prop d' un quart de ves!⁸—exclamà donya Francisqueta, aixecantse darrers seu y cridant:—¡Pepal! ¡Ramonal! ¿Qué feu per aquesta cuyna? ¿No he dit que havíam de dinar á las dues en punt? ¿No sabéu que havém de marxar en lo tren de las cinch?

En Felip se posà al costat de la seua mare y passantli carinyosament la mà per la cintura, li digué á mitja veu:

—Vinguim á donar una mirada á la maleta que he portat de Biarritz, pera veure si hi cinch tot lo menester; porque jo me 'n vaig ab vosats á Larras.

Donya Francisqueta se quedà com qui veu visions, en tant que don Joaquím, que per ésser al altre extrem del cuarto, no havia entés las parladas del seu fill, pero que per la cara y accions de la seua dona comprengué que passava qualcòm d' extraordinari, preguntá:

—¿Qué dha aquest?

En Felip, paregué que ab la veu del seu

para se relaysa d' un cert empaig, que visiblement havia deixat tradjibir al parlar ab donya Francisqueta, y prenent lo tó ferm del qui ha molí pensat lo que va á fer, digué accorruant paraula per paraula:

—Que aques any jo també hi vaig á Larrual

Una onada de carmí ensajolá 'l rostre de don Joaquim, que exclamá ab violencia:

—¡Si jo ho vull hi anirai! ¡Bona 'n foga que després de quatre anys de guastar 'l mar y les secnes per aquestos morns de Deu, fent viatjes y més viatjes y esguerrante la carrera, ara tornessim á las andadas! Si t' ho has posat al cap, ja t' ho podrés balzar als peus. ¡Encara no n' habèm tingut prou de disgustos!

—Ningó parla de que vulga donar-li disgustos, ni que vulga tornar á las andadas, com voste die—replica en Felip ab calma, pero, sans deixar son tó de fermes—¡Vellaqui lo que fan voste! Fer pensar moltes vegades, ab lo que un ja no pensaria.. ¡Y no torném á parlar mes d' aquesta qüestió, porque tot nos hi enfaderaria! ¡Es prou pensat, que á vintidós anys un tinga que donar part y quart de tot com si anés á caudí! ¡No he fet lo que voste ha volgut, porque aixís li ha semblat bé! ¡No'm va dir que 'ls homes s' han de divertir y que de dones lo mon n' estava plé! ¡No va ser voste 'l qui 'm feu viatjar quan jo no 'm volia moure! Donchs mentre fassi lo que voste mateix m' ha predicat, no hi ha per que enfaderar! A mi aquest estiu me convé passar-lo á Larrual y com no hi

heig de fer res de lo que vosé no vol, crech que val més que m' enligui á casa meua, que, sense parlar á tothom, me'n vaji á la fonda.

D. Joaquim resta un breu espay de temps sense respondre. Per dues vegadas obri la boca y, com arrepenit de la idea que anava a explorar, torna encara la començada paraula fins que, fregantse las mans, digué, dirigitse envers al menjador.

—Bé... Bé... ¿Es á dir que en lloch d' anar á Sant Hilari, com havias dit, vens á Llarraó? En fi, tu mateix: crech que ja tens edat de sapiguer lo que 't convé... Y si no vas dret ¡pítjor per tu! Perque jo de disbarata, no se 'n delbaré fer, m' entens? Lo que no ha de ser, no serà ¡Si qu' esturiam frescos!, . Si m' haguessis cregut á mi ¡qu' 'n fare de diferents la cosa!... ¡Quan penso que jo m' he tingut que fer tot sol... y tu, un xicot que ab la seva posició, ó, millor dit, ab la meua,—feu en Bach repenentant—podias fer un magnífic casament... arobar un primer dot...

—Y be, papá ¡no li passa pas la edat! ¡que 't divertis! ¡Si tot fan lo mateix! —interposá F Adela, desitjosa d' acabar aquell incident, que habla vingut á rompre l' animació de la família y tot alargant una cadira á don Joaquim, li passá canyosament la mà per sa grisenta barba, dientli á cau d' ocella:

—¡Se torna més lleig, quan se enfada! .

Lo començament del dinar mansocregué

en miig de un embarrasado silenci: semblava que tots tenien por d' entamar conversa, temerosos del veïu de que qualsevulla paraula fos remoure un assumpte que 's veya visiblement que tota la família tenia interès en ofegar. Men la nuvolada anà aclarintse: lo sol de la juvenesa, trayent sa mirada riallera per los hermosos ulls d' aquelles dues noyas, plenas de totas las il·lusions y felicidades de la vida, espargias per son entorn aquels impalpables no se qué de infantiles alegrías, partacut á canas d' auccells y á flayre de gasamita que 's després de la juvenut ditosa, longud los boyras que havian enfosquit per llarga estada la feç de pare y fill, y quan duas hoies després, dins de un enzarolles facton, s' hi acomodavan D.ª Francisqueta ab l' antaca, lo bano y un peti sach de mós; don Joaquim ab una pesanta maleta ahont s' hi habian tancat los cuberts de plata y las joyas de las senyoras; en Felip ab un bonicò gòu de cana inglesa, que no parava de remenar la còia; las noyas ab dos grossos rams de flors, que 'l porter y jardiner á l' hora de la casa, las hi havia donat al beixer la escola; y en lo cupé las milinyotas, ab lo cistell de las provisions, las capses dels sandreres y un gros farcell de roba, que no s' havia pogut enquistar en los tres mueder, dos bauls y una cistella, que omplia lo dalt del facton, un sol en la cara y pesat del heros Bach se comprenia que 'l curi altercat bagut entre pare y fill tenia las arrels més fondas de lo que á primera vista semblava.

LO BALNEARI DE LARRUA.

A una trenta kilòmetros de Barcelona y entremig del hermos enfilad de pintorescas poblacions que, besades per las blavosas onas del Mediterrá, s'estenen desde Montjuich fins á Palamós, regularment escalonats damunt lo fosc rocam ab que comensa una petita serra de montanyas, se troba situat Larrua, poble de uns vuyt cents habitants que, per son clima templat y sense de cambis bruscos de temperatura, per la absencia de uns ayguas tèrmals, per son magnífich balneari que permet pendre ab tota comoditat los banyos de mar per sa proximitat ab la capital y, més que tot, per haverli capigut la sort de caure en gracia á la capritosa Moda. ha estat y es, fa alguns anys, lo lloch predilecte d' una gran part, de lo que se 'n diu bons sociats barcelonins, especialment d' aquelles families que, per un ó altre motiu, se troben impossibilitada.

de seguir a la *big life* al estranger. La villosa, verament digna de sentir-se en compte de la localitat, y l'alióent d'èsser, com hem dit avans, un elegant punt de reunió, ha fet aixocar a l'expressat poble y en especial al indret que dona al mar, una boniquíssima renglera de luxosos chalets, bellament ombrejats per un llarch enfilall de esferosos acícies que li donan aristocràtic aspecte. Algunes altres se 'n veuen també escampats entre 'ls tortuosos carrers de la part antiga de la població, formant vistes contrast los blancs escocats de las modernas construccions, ab les rònegas parets de las cases de la gent del poble, que marcadament ostentan son antiquat sagell de la edat mitja.

Com tots los pobles de la costa catalana, lo que 'ns ocupa, està compost en sa majoria, per famílies de pescadors. La barqueta, las xarxes y rema per los homes, lo jugarmer coctinet de fer puntes per las donas y la sens igual himpica de sa entrades y cuynas, li dona un simpáich colp de vista, que s'accentúa més encara, en la temporada d'estiu, per lo nombre d'aplech de elegants senyoras y senyoretes, que omplenan aixís los curts carrers del poble, com les sorrels de la platja y l'ampla via per about hi serpenteja casi d'hora, en hora, l'enfilall de wagons del ferro-carril de França. Mes lo que sens dubte, contribueix a donarli major vida, son ses dues ben acondicionades fondes y son ja dits balneari que, sens exa-

geració, pot molt bé resistir la comparansa ab alguns del estranger.

Aixecat sobre elegant armatoss de ferro, voltat son primer y dretch pis per una ampla galeria de quinze ó vint pams, desde la qual se disfruta d' una hermosa vista als quatre vents, y á la que desembocan per una part, los elegants salons destinaes á lectura, treuillo, billar y administració, y per l'altre, las portas del espayde saló central, luxosament amoblat ab piano, otomanas, balancetas y aparells pera la llum de gas, lo Bolscari de Larrea, tant per ses bonicas condicions, com per l'agradable brisa del mar, que 'l priva de la calor fins en las horas més fortes del sol, es sempre 'l lloch predilecte dels forasters, que aixís hi van entre dia á pendre café ó refrescans begudas, tot jugant un treuillo ó una partida de billar, com en las horas de nit, en que 'l ball per la joventut, lo joch pe 'ls homes y la conversació per las senyoras, hi regna ab tot ses atractius. Allá es abona, si li plau acompanyarnos, hi portarém al nostre pacient lector, lo vespre següent al dia en que havém vist marxar á Larrea á la familia de don Joaquin Bach.

Feyt poch moments que 'la criam, havian donat tota la forsa del gas als aparells centrals del gran saló del pis primer y ja, agraupats en otomanas y tamborets de rejilla, s' hi veyan á gran part dels mes assíduos concurrents. Lo rotllo més nombros es 'l colocat entre la part

dires del piano y la porta que comunica ab la sala del billar. Allí hi havia la senyora y senyoretes Puigbarnas, las de Soler, las de Llanús, las Gori, las Calceñ y algunes altres que, més novelles en estalujar en Larrua, formaven de petits anells al entorn d'aquelles cinch ó sis families, que unien á la respectable condició d'antics propietaris del poble, la de portar l'alta y baixa de tots los acontecimientos de la colonia que hi estalujava.

A eis rotlo, se dirigeix directament al entrar al saló, tot lo més notable dels forasters y allí, avans de ficar-se en los salons de joch, s'hi decorava lo millor de la polleria masculina, ja dita darrera ls salons ocupats per las senyores, ja, si la cosa s'ho valia prenenthi lloch pers engrair la rodona.

—Vaja, Arenas—deya en la nit que 'as ocupa la vida donya Mercé Calceñ, dirigint-se á un jove de simpático aspecte colocat darrera de la seua filla Felisía.—¿No es veritat, que á no haver sapigut que havian arribat las Bach, vosé no hauria vingut tan d'jorn? ¿No li aper que ho encerto donya Roseta?—afegí ab maliciós somriure, girant-se capers la senyora asseguda al seu costat.

—¿Oh, l'Arenas es prou atent per haver anticipat lo sopar, pe'l gust de saludar uns moments avans á las senyoretes Bach—contestá la interpelada: en tant que la Felisía deya ments fixament al jove.

—De segur que l'Arenas, no te d'esperar á

saludarlas en lo Balneari... Lo natural es haverlas ja vistas; ellas tarde...

—Lo que jo 'ls asseguro—respongué 'l jove, sens conterrar á la insinuació de la senyoreta Calcell—es que vostés están preocupadas, ja que jo he vingut exactament á l' hora de cada nit. Escolti 'l vellotje; van á tocar las deu y la casi mitj quart que he arribat.

—¿No 's sap, que tardan molt aquestes senyores?—pregunta desde la part esquerra de la viuda Calcell, donya Ramona Llanós intervenint en la conversa.—Encara que, per fer lo debut de la temporada, las noyas no deuen acabar ab la seva toïfeta. ¡Ay, Don las suas bones! Jo ¿qué vol que 'ls hi diga! per més que 'l seu pare s' ha començat en ferlosidó donar una correcta educació, sempre trobo que fan olor de mantegayre!

La Encarnació, la filla més gran de la senyora que acabava de parlar, la tocà lleugera-ment ab lo peu, en tant que deya en veu alta, tot girantse envers l' Arcnau.

—Mamá, per Deu ¡no digui aixó! Ellas podran venir com tothom las sevas coses, pero son molt bones persones!

—Lo dir que fan olor de mantegayre, no vol significar que no sian bones persones, Encarnacioneta—ajeta maliciosament la senyora Gori —Com vosté ha dit molt be, ellas podran venir las sevas especialitats, pero ja bones!.. ¿No 's recorda, Paulina—stegi la nova apologista de la familia de don Joaquim Bach, dirigintse

à la senyora Casabó—de lo molt que vàrem riure l'any passat per Sant Jaquíms! Perque, la veritat, donya Francisqueta es senzillota com ella sola ¡y un colp llamada à explicar interioritats!..

—¡Oh, la mamá es deliciosa! ¡deliciosa!—feu lo jove Constantí, desde l'altra part del cosello — L'any passat en l'anada à Sant Andreu, me'n digue, que n'hi hauria hagut per un saynete que ¡ni fet per en Serafi Pitarra!

—¡Nos ho ha de contar! ¡No se 'ns escapa pas! ¡Nos ho ha de contar!—exclamà ab verdadera fruició donya Fermína Pulgernet, fent lloch en la seua cromana al jove Constantí qui, acceptant lo siti que li oferian, comensà à mitja veu, entre rialla y rialleta, animada conversa ab una part del auditori que, per no perdreu paraula, corregué las cadenes pors apinyante entorn del narrador, en tant que à l'altre extrem, al que no arribavan las paraulas ditas en veu baixa, s'entaulava lo següent diàlech entre la viuda Calcell y 'l rich hereu de Figueras, en Rafel Casagreu.

—¡Vol dir, vol dir, que vosé no hi ha anat à la excursió d' aquesta tarda, ananthi la Clarinet!.. Ho sento: aixís nos hauria explicat lo nou traje que ha tret avuy aquest artificial figurí de París.. Perque, aixó sí; no se li pot negar, que es un figurí dit y fet ¡Vaja! ¡vaja! ¡cuel massa, per una senyora casada y mare de família!

—S' ha de convenir en que es una mare de família, molt en petit—observa ab benevolència en Casagran—una sola vena, que es una moneda com ella mateixa ... una criatura que apar que se la ven al seu costat para formar ab la seua mare lo grupo de Venus y Cupido ..

—¡Casagran! ¡Casagran! Si fossen maliciosos ¡hi hauria molt que pensar del seu entusiasme, per aquesta no-ia-bi-li-tat! No tant, no tant... Jo no li negaré que la Clavira no tinga un bon tíyo y fins certa elegancia... per mes que, gasant com ella ho fa, moltes la tindrian també—exclamá donya Mercé, donant una sacitada al seu vestit, que pe 'l volúmen del ventre se li empujava sovint sota la barba.—pero d' aixó á ésser una Venus, com vosté molt coluyradament ha dit, la diferencia es massa grossa... Vají analitzant per parts: ulls que tan aviat son verds com cassanyes, un nas arremangat; la boca grossa; del color de la cara no hi ha que parlarne, porque sota del adob de pinturas que hi porta, es difícil sapiguer si es blanca ó morena... Vajó ¡que no n' hi ha per tant!. Aquí hi ha moltes y moltes senyoretas, que son mill vegades més guapas que ella y cap de vosté no fa cament—afegi ab certa acritut la grossa senyora, donant una mirada de tristesa á la seua Felícia que, miy recolhada en son balancí de rejilla, mirava per centésima volta lo niu d' aqcellens pintat en lo país del seu beno.

—Vosté te molta rabó, senyora—contesté enfáticamente l' hereu Casagran—la bellesa, te

l seu esplèndid regnat en les senyores de la colònia forasera d'aquels privilegiats poble... Així no se pot dubtar... La seua mestra Felicitat n' es una hermosa mostra... pero les poncelles s' admiren com á poncelles y las roses com a las roses... La Clarita, formarà en primera linea abont se vulla que vagi per la seua elegancia, filla d' un bon gust innat en ella; per la seua figura de formes verament escultorals... Miri, jo la vaig conèixer a últims del mes passat á Biarritz, lo lloch de reunió de las elegancies estrangeras. Donchs, la Clarita l' va proposar ésser de las primeres (y ho va ser).

—Cregui, que no comprench com no hi va acabar la temporada per allí dalt.. Al estranjer estava mellor en lo seu centre: tot això es petit per aquets notabilitats... Allà, tal volta algó le prenía per una príncepsa, y aquí tot hom es entera de que es la senyora d' un negociant de bacallá al qual no se li saben ni fincas ni diners; y cregui, que encara que ningú possa en dubte las virtuts d' aquesta senyora (Deu nos en reguard, que ab los dos dies que es aquí no n' hi ha pera sapiguer tantas fondaries) de tota moda, li fio que no se li hauria fet cap requiriment pera que vingué!

Un mormull de veus y rumor de cadiras y tamborets que l' x treuhan de lloch, vingut de la part de la gran escala central, trencá las darrerres parcelas de la vida Calcell, pamnt com per encantament, las diferents converses assolungudas per los grups formats en lo saló del Balneari.

La Clarita, la que feya deu dies tenia marmejadas á la major part de las señoras de la colonia forestera, acabava d' entrar en lo saló, seguida de son corpulent marit.

Com el obediado á una consigna, las donas giraren ó abaixaren lo cap para evitarse de saludarla, en tant que foren comptats los homes que no deixaren los recios en que conversaven para anar á son encuntre, formant á son encorn una estrepitosa muralla, que la Clarita atravesá, distribuint rialletas y saludos com hauria pogut fer una reina al trobarse entre sos vassalls.

L' heret Casagran qui al véurela entrar havia deixat á la víuda Calceül ab la paravola á la boca, després d' haver donat una mirada al recio y haverse convençut ab son coneixement de la societat de Larrus, de que cap de las señoras allí presents, estava disposada á ferli lloch, aná directament á l' altra part del piano, encara desocupada, quina veyda comensá seysia y cedí á la Clarita y al seu espós que, acompanyats del gros estol d' homes que 'la rodejaven, semblava no havien fet casent de la hostilitat ab que eran rebuts per lo cohort fementó.

En tant havia arribat un nou relom al grupo que estava d' abandonar l' heret Casagran. Dona Antonieta Torressant, vehina y amiga íntima de la familia Bach, venia assiento al costat de la senyora Llanús, d'íent ab festiva rialleta:

—Avuy sí que 'ta hi porto notícies de sensació. ¡Grossas! ¡Molt grossas!

—¿De la família Bach?

—¿Qué estan les noyas?

—¿Qué pesen cosses?

—¿Qué han fet marqués á don Joaquim?

Feren les preguntes que feren á l'hora una munió de veus á donya Antonieta, qui somriguent ab ayre de satisfacció y parlant ab més calma quan més viva veya la curiositat del petit auditori, contestá:

—Res d'aixó; res d'aixó. No ho encerta-rien, per més que ho pensessin tota la nit. ¿Pero qué han fet, que ningú de la colonia s'ha acordat á visitarlos? Ab lo pecat hi tenen la penitencia; hi haguessin anat com jo, ja ho se-brien.

—Ja veurí—objectá la senyora Gori—shir arriveren que ja era vespra y sans casí sapí-guerho ningú; avuy s'ha tingut la nova al sortir de missa y allá mateix s'ha acordat enviar recado pera preguntar si havian arribat be; deixant la visita pera demá, en que tot se tro-bassin ja més descansets...

—¡Y va estar molt ben pensat!—calá la se-nyora Llanós—perque jo ja ho sé per mí... No hi ha cosa que m'amoïnái més que arri-bar, y ab los mandos y moltes al mitj del pa, ab les sales plenas de pols y tota la casa sans arreglar, començar á complere de gent!

—Bé, pero ab tot aixó,—exclamá impaciente donya Fermína Fulgernat—donya Antonieta,

no 'ns compis la nova y, si no s' apresa, vindria d'elles y 'ns quedarien sens sapiguer las notícias que 'ns porta.

—Es veritat

—¡Te rahó!

—¡Dígull! ¡dígull!—repetiren á un mateix temps, varias senyoras del rotlló.

—Doncha, cuá! ra... Que ab lo pare, la mare y las noyas, hi ha vingut també en Felip.

—¡En Felip!—exclamaren ab verdadera sorpresa donya Fermina y la víuda Calceül.

—Sí, sí ¡en Felip en carn y ossos! y que, segons sembla, es disposa á passarhi tota la temporada.

—¡Vaja, rahó ha vingut en dir que 'ns portava notícias de sensació—feu la senyora Guri, que ab sos moviments de cap, més que ab las paraulas, mostrava sa sorpresa.—No entench pas com don Joaquín s' ha deixat venir, estant encara solters la Montserrat. Tal volta s' arregli...

—¡Qué poch conix al pare Bach, si diu aixó! Jo li asseguro que quan hi deixat pujar al noy es que aquesta qüestió ja no li inspira cap temensa!—talá ab seguretat la víuda Calceül.—¡Los homes! ¡Los homes! ¡Els ray! ¡Avia se 'ls hi passen aquestes coses!

La arribada de la família Bach, interrompi la sentimental percepció de donya Mercè, posant en moviment á la majoria de las senyoras reunidas en lo saló, que aixecantse de cadiras y otomans, rodejaren á don Joaquín, á do-

nya Francisqueta y á las noyas, ab les corresponents carretes de mà y ab la més ostentosa forma d' abraçades y petons, les qui 's creyan ab més dret d' inclinats.

En Felip, objecte dels comentaris dels amichs de la família, no venia ab ella al Balneari. En cambi, don Joaquim, portava al costat seu un senyor d' uns trenta cinch à quaranta anys, polidament vestit y en qual cam, de faccions regulars y expressives, s' hi veya lo moraner dels que durant llarch temps han estat afeblits per las brisas del mar. En Bach li posà la mà á l' espatlla y, ab to feble y reverenciós á l' hora, digué á las famíllias que 'l veíam.

—Don Francisco Cuberas, estimat amich nostre, que acaba d' arribar d' Amérrica, capitalista y solter.

Tot just havia acabat don Joaquim, de fer esta dèmanent presentació, quan la Lluïsa Puigbarnet y la Encarnació Llansa, posades respectivament al costat de la Teresina y de l' Adela Bach, exclamaren á l' hora:

—¿Que es lo teu naví?

La Teresina somrigué ab cert ayre de satisfacció, dihent per única resposta:

—¿Quina cosa teniu!

En tant que l' Adela, allargant la mà al Arenas, que desde feya estona cercava ocasió propia pera saludarla, las hi deya accentuadament:

—¿Que no ho veheu que es vell per mi!

Com si la entrada de la família Bach, ha-

gués estat la senyal de comensar lo petit concert, que moltes nits tenia lloch en lo saló del Balneari, tan bon punt hagueren pres assiento los darrers vinguts, y los que en son obsequi s' havian aixecat, comensaren á pendre torn en lo piano la major part de las senyoretes allí reunidas; tocant ab discreció algunes, ab habilitat pocas, y rutinariamente las más, pero lo cas era igual pera la societat allí congregada: lo piano, en aquell saló, parecia fer á posta pera acompanyar ab sos sonidos las conversas que ab la música pujavan de id, arrivant diferentes voltes á algú per complir las penes que s' hi executavan, donant lloch en diferents reptils á aquestes ó síndalsims exclamacions:

—Resolument, avuy es lo darrer dia que deixo tocar á la meua noya... ¡Pera carabonar d' aquesta manera no hi ha necessitat de que ningú s' mortifiqui á sustentarse al piano!—deya una mamá ressentida, al veure que passava completament desapercibuts los trinos, las escalas y arpegjos que tantas horas d' estudi havian costat á la seua filla, y á ella tanta diestra y esforç pera ferla estar d' estaqueta quatre ó cinch horas diarias.

Sí algú jove obsequiava á la senyoreta pianista, y aquestes paraules s' havian dirigit á ell, l' obsequiador se mostrava més ressentit que la mamá, donant lloch á que la bona senyora s' cregués precisada á dirli:

—Qualsevol dia que tingo gust de sentir aquesta peña, no te més que passar un ratet

per casa y farà que la noya la toqui para que vostè paga apreciar lo difícil y hermosa que és. ¡Si no comprench com no s'equivoca un milió de vegades ab aquest burgit, capàs de fer pendre al mateix Rubinstein! Lo que sento, ca que 'l piano que tenim aquí es molt poca cosa... Un piano de torre ¿ap? Pero, vostè ja se 'n farà carrech, y de tots modos, si á Barcelona nos fa l'obsequi de visitarnos, li podrà sentir en lo piano de casa, ...un magnífich *Erard*, que 'ns costa cinch cents duros. ¡Allí sí que aquesta fantasia hi fa un preciosísim efecte! Allí sí que hi lluceixen las dificultats venudas, l'agilitat de dita, y encara que me ensa mal dirhó, la brillantor y colorit de la execució...

Moltes voltes, mentres la bona senyora ponderava, ab son disculpable amor de mare l'habilitat de la seua filla, en lo redó del costat, alguna caritativa amiga deya á mitja veu:

—No ensench com donya Narcisa, no coneix que la seua noya lograrà ferms aprendre aquesta peça de memoria? Fa cinch anys que venim á Larrua, y ¡cinch anys que li sento tocar la mateixa fantasia! La podria executar millor que en Litz y á sí, que bon tros se 'n fahat ¡Deu me 'n reguard d' haver fet aprendre de piano á las meuas fillas... Crech que per una senyora de sa casa tot li es més convenient que aprendre de música... ¿No es del meo parer *Jaymito*?

En *Jaymito*, que casi arribava á una talla

de nou pams, essent tan fornit com ell y ab una colors que hauria enveja un fill del Nord, acatava lo parer de la mamá, contestantli ab gran vehemencia:

—Te molta rahó, senyora. Per 'l meu modo de veure, crech que á las senyoretas la mellor classe d' adorno que se 'ls pot ensenyar es la destresa en la cuyna... Exige certa que jo, si algún dia 'm caso, enard molt més satisfet de que la meus dona entengui en la condimentació d' un bon *beffsteach*, que en ferme sentir irreprochablement una creació de Mendelsson.

Aquestas y altres apreciacions per l' estil se sentian en los diferents costllos escampats per lo való, essent en major número, las conversas parladas en idioma espanyol, del que se 'n feya us, no tant per las famíllas castellanas y americanas que estuboqavan á Larran, sino porque á aquella flamentis societats, li semblava que adquiria majors graus de distinció, expresentantse en una llengua esmatlevada, en la qual més de duas voltas s' hi havian fet traduccions com las següents:

Hable usted como un libro, Afilaros. Se ha d' hacer la salida al campo; pero con la condision de hacerlo todo campestre... Nada de comer pollos ni perdices; costillas y tornillos de cepa. (1)

Sens dubte que als nostres llegidors, los hi costaria endevinar que per tornillos de cepa

(1) Representament històric.

vella significar canyols de vinya, la bona senyora que 'a dirigia al poble Miraronc jove de gran supèrit que, havent nascut al carrer de la Blanqueria de nostre comtal ciutat, parlava castellà del matí al vespre, crepus de que aixís alcançava major prestigi d' elegància y distinció entre la cohoet fementna.

En honor de la veritat, devém fer constar que no totes las senyora de la colonia que estigebaven á Larrua estaven á dita altura del idioma espanyol, pero á la majoria los hi mancava l' accent, la espontaneitat y precisió de la frase; deficiència que si es més que disculpable quan se 'a fà us per conversar ab personas nascudes á Castella, se á altament ridícul quan s' usa, creyentse engalanar ó enalteir.

En mitg d' aix remor de críticas y envejias mal encobertes, mormuracions, necedats y conversas de bona mena, que de tot 'hi havia en lo gran saló del Balneari, lo quadrat rellorje colocat dessobre 'l piano tocá solemnement las dots, acompanyant ab sas vibracions las darreres notes d' una cançoneta de Tosni, que ab agradable veu y discreta execució cantá ab grans aplaudiments de la concurrència la Teresina Bach.

Lo tocó de mitja nit era seoyal de retiró pera las senyoras; no així pera la majoria dels homes, que interessats en una partida de billar, de trauillo, d' ajedrez, ó d' algun altre joch menús inofensiu, no acostumava á tenir en

compte lo pas del temps, permaneixent en la Balneari fins á altes hores de la matí nada.

Una de les primeres que s' aixecà para abandonar lo saló fou la Clarita. Las senyoras que no pogueren excusarse li feren una ceremoniosa inclinació de cap, mes foren pocas las que deixaren de girarse para coneguir ab los ulls los més petits detalls de son elegant traje de pis-esponja color de toch, guarnit ab amples brodats de torsal negre. Al arribar al peu de la escala, lo figuri de París, segons expressió de la vídua Calceñ, tingué de passar entre duas apinyadas reanleras d' homes que, apesar de que molts ostentaven los caps cendrosos y fins alguns ja del tot blancs, no 'ls fou obstacle para murmurar de baix, en baix, qualche petita galanteria en sa llobansa, tot envojant al hercu Casagreu la omissivada distinció d' ajudar al marit en la tasca de colocar desobres las espalles de la Clarita un lleuger xal de peltons negres.

—Miri—exclamà de sobte, ab marcada escrí-tur donya Merod Calceñ, senyalant á la senyora Geol la negra nuvolada d' homes que voluva á la Clarita—si jo may hagués tingut la bojeria de pensar en casarme per segona vola, m' hauria fet tornar entrera veure lo babfecas que son los homes: ¡pou! ¡pou! y com més vells ¡pitjor! ¡Y en Casagreu! Tan corrió y tan capavilat que vol ser y mentres li va á darrera com un gossot d' ayguas, ella no ha tingut ulls en totes las dretetas de la nit més que

per un, que a mi la columna de la dreta 'm priva de veurell la cara... Vosté que li ve millor ¿vegi si 'l coneix?

—¿Aquell de la americana blanca que ara ha passat al costat de 'n Torressant?

—Sí; sí; lo que està més aprop de la columna....

—¿Si es 'l hercu Bachí..

—¡Ah! ¡Vaja! ¡Vaja! ¡Ja no haig de sapiguer res més.. Me 'n alegra pe 'l sentit de 'n Casagran, que, darrera d' éix no-és-hi-hi-tot, en tota la vetllada no ha tingut un sol moment d' atenció per les noyes.. ¡Infelicitat!.. ¡Y tota aqueixa colla de vells que sembla que se ja menjan ab los ulls! ¡Y que 'n son de zòmptat!..

UN BON PARTIT

Al següent dia de sa arribada a Larraia, la família Bach havia rebut una apreciable visita. Era aquesta la del portador d' una carta de recomendació d' un íntim amic de don Joaquim, resident a la Isla de Cuba, en la qual se li innovava que havent manifestat don Francisco Cuberta que anava a prendre les banyes termals de Larraia y recordantse de que en Bach hi tenia casa, en lo que hi passava la temporada d' estiu, tindria un plaer en que abdes fessen amigable consciencia. Per dita carta y per la conversa tinguda durant la visita, en Bach vingué en coneixement de que don Francisco era home de grosses capitals y que essent cacalé de naixença, puig era fill de Rosas, tornava a Catalunya, aixís pera refer sa salut, un tant emmalaltida pe'ls anys de rigors treball portat a las Antillas, com per desitj de prendre estat matrimonial ab dona de sa terra, quals costums

y modo de ser, segons ell no havia trobat tan a gust seu en cap dels palaços en que havia viscut.

Una volta tot sol en Bach, reflexioná decalogadament sobre la carta y la visita que acabava de rebre. Sens dubte l'amich d'América, á qui feya poch temps havia enviat las fotografias de las noyas y que sabia 'ls dots y circumstancias que per tots conceptes las adornavan, ho havia fet ab una doble intenció .. La cosa era grossa ¡molt grossa! Un milionari de veritat y no vell y plé de sacres, sino un home de uns trenta cinch anys, de bona figura, d'agradable fisonomia y d'un tracte espanyol y obert; ab lo que era impossible que las noyas hi poguessin posar cap mena de reparo. De petites lo seu pare las hi havia fet conixer lo que valien los diners... n' estavan empapades fins al moll dels ossos... ell n' estava segur.

Verdaderament, la sort l'adverbia per tots cançons... Aixó era molt més de lo que podia esperar en una época, en que 'ls casaments de la classe mitja, van sentint més successos de dia en dia... ¡Y pensar, que quan s'openia se feya una boda regular, á las seues filles se 'la hi presentava ocasió de ferne una en la que podrien realisar tot sos somnis de pare ambiciósi..

Don Joaquín casi s' hauria sentit aclaparar per tanta alegría, si la realitat ab se veu inexorable no hagués vingut á ferlo baixar del castell de sas il·lusions.

Las seues filles eran molt més que pseudo-

ras, y per més sort, ab tipos diferents; l' Adela blanca y rossa, la Teresina alba y morena... aixó indubtablement era una ventura... pero y si apesar de tot, no n' hi agradava cap? ¡Y si aquest partit colossal, inesperat, se l' emportava alguna que no dignés cap de las seues filles?..

Don Joaquín reflexionà uns altres estocs més, y de ses cavilacions tragué en clar, que era precís formar immediatament un plan d' atracció, que ell, la seua dona y las seues filles, totson que portar á cap. Era precís enterarlas de lo que pensava, pera que cada una comprengués lo paper que li tocava desempenyar. Don Joaquín passà llarga estona passejant amunt y avall del seu salonet de confiança, formant projectes y més projectes pera la campanya que anava á emprendre... ¡De bona gana se l' quedaria en sa casa y no li deixaria veure altres noyas que las seues! Pero aixó era irrealizable. L' home voldria anar al Balneari, passejar per la platja, seguir lo més notable d' aquells enconstrors, discurres, divertirse .. y ab tot aixó hauria de veure gent... ¡Quin greu li sabia en aquells instantes, que sa casa no l' torcés un d' aquells carralls completament aïllats que havia vut en óperas y comedias, en lo cim d' una montanya y en los que, aixecant lo pont de balansa, quedavan incomunicats de tota la gent de fora! Ell que tant havia disfrutat ab la societat de Larros, en aquells instantes hauria volgut véurela desaparixer com per

encantament... Donya Mercú, donya Ramona, donya Ferrina, donya Narcisa y altres y altres, totes molt bones, molt amables, pero totes ab filles pera casar, y filles ab quals graus de bellesa, ell no s' hi havia may fixat, pero que en l' hora present se li apareixian en sa imaginació, com aquelles ninfes que figurent que surten del fons del mar, havia vist en los balls d' espectacle que en algunas temporadas s' havian representat en lo teatro del Liceo. Y lo pitjor del cas era, que ab tot y que pogués lograr tenir á don Francisco tantot ab peny y clam, totes aquelles senyoras vindrían á visitarles quan los hi escuria be, portantli las sevas filles. Sabrían que allí hi havia un gran partit y totas, com ell mateix, tindrían ganas d' acomodarli las sevas noyas... ¡Ell las coneixia prou y endevitava per intuició, la polsuguesa que atascaria á Larcus la notícia d' un partit de las condicions d' en Cabertel ¡Y que no hi havia que pensar en portarho reservadament! Don Francisco era francos com un aragonés y se complavia en parlar de ses milions y en dir com lo puput dels jochs de noya, que havia vingut á Catalunya pera cercar muller...

Tot això era horrorós, y don Joaquim s' havia vist perdut, devant de las dificultats que li presentavian sos mateixos temors, si a la fi, resolentse a consultarlo á la Teresina, que era en opinió del seu pare y al volta no sans fonament, lo cap privilegiat de las donas de la familia, no hagués lograt tranquilizarlo, dñentli després de pensaho un curt instant:

—M'agar que vosté no ho ha prou pensa tot això. En lo meu concepte, lo plan deu ésser esposar al que vosté proposa. Vosté voldria emgar don Francisco á sa home; jo soch de parer d' ésser nosaltres mateixos los qui 'ns cuydem de presentarlo á la colònia focassera; pero presentarlo de cert modo, aixís com si ja fos cosa de casa... Lo que ja estí prou, se mira com terreno vedat. ¿Va comprendem papá lo que vullí dir? Aixís donantse com si ja sigóis nosso de una de nosaltres, de primer moment s' evita de que ningú 's fassa castells enlayre y al mateix temps, indirectament se 'l compromet.

Don Joaquín mirá ab admiració á la seua filla. Verdaderament ab una inteligencia cultivada, las donas serian los millors diplomáticos d' Europa. En un moment la seua noya havia trobat una solució, que á ell, tan capaç, no se li hauria acudit may.

La cosa quedá donchs decidida. En primer lloch, se procuraria atraure á don Francisco á la casa, lo que era fàcil donat á que de moment era la única consciensa que tenia á Larrua; se 'l convidaria á dinar per lo menys un dia per alors; se organitzarian soadas á diferents fonts y hermitas; se faria música alguna vedada per setmana; las noyas entriarian á cercar á la modista los dos vestits que donya Francisqueta no havia volgut comprar; se repararian las cantonetas y fantasias un xich descuydadas; s' anomenaria 'l servey ab un cuyner fet venir esposa de Barcelona y sobes de tot això, don Joaquín

se consideraria en son company inseparable, lo que á mes de posarlo en continuat contacte ab la familia, donaria ocasió á confianses de intimitat, com per exemple, á la dels dots que en Bach pensava donar á las noyas, sens dubte los més grassos y positius de la colonia forastera. Relativament á aquesta, se procuraria desde 'l primer moment donarli á encendre, encara que sense sentir res en definitiva, que si la cosa no era del tot béia, era poch lo que mancava pera ultimarla. Si don Francisco acceptava, com era d' esperar, eis casillal d' obsequis, no podria menos que estar agradidíssim á la família Bach, ab lo qual era impossible que deixés de intimarhi. De la hostilitat á la simpatia vá poch, y de la simpatia á l' amor, encara menos.

La presentació que de don Francisco feu en Bach en lo Balneari, era la mostra de que 'a posava en tot son vigor aquest plan de campanya matrimonial. Mes com per bé que 'a llegim los caps, sempre algú se 'n escapa, don Joaquín no havia pensat en que per Larrua aquest s'entendiment era massa gros, porque no 'a procurés per tots los medis imaginables, seguir fins los més petits detalls de lo que passava á la casa de 'a Bach, y com aquet tenia criada y cambrea, que no eran pas cap excepció de la classe, relativament á venir las potencias molt despertax per la pauló de la curiositat y del embònament, y com per son continuat contacte ab las senyores, la cambrea

sentia à l' hora d' ajudarlas à vestir, lo que tal veia havian lograt amagarli en las conversacions de la taula, observans, ab perpiscada que hauria honrat à un inspector de policia, las peraulas à mitj dir y las rialleus à mitj fer, que anavan del pare à la mare ó vice-versa, à cada paraula y fins à cada gesto en que s' hi creya veallubir una inclinació envers à alguna de las noyas, fou lo cas que 'l servey de la casa sapigué als pochos dias, tan be com lo marcell don Joaquim, que la cosa distava molt d' ésser feia; y si be las senyoras de la societat de Larrua, no descendiren à preguntarho à las criadas de casa en Bach, ho feren las seues respectives, tant desitjoses de donar esplay à la seua natural inclinació, com de fer veustar à las seues senyoretes, que no son pas sola las minyones de servey, las qui tenen dificultat en casarse. Exemple, 'la Bach que tant afany los hi costava agafar un bon partit per las noyas, apensar dels dos que 'la hi donavan.

Com se pot suposar, en un moment circulé per la societat de Larrua, la nova comentada y corregida à gust de cada hu, de que 'l casament ab l' americane, si be ab grans probabilitats per la familia Bach, que segons apreciació de la vídua Calceell, pareixia que 'l tenian secuestrat, no era de molt tan cert com s' afanyavan en presentarlo.

Donya Mercé, donya Ramona, donya Fermina, en fi, totes las mares de las senyoretes casadores, recordavan haver vist passar à fa-

míllas conegudas en sa juvenesa fet consemblants al que passava a la casa de D. Joaquim, y a las que com se diu vulgarment, los hi havia aisió lo tret per la culata, emportantse lo noví, objecte de tot los obsequis, una amiga decorosa que havia fet tot lo contracte, y que si be era cert que havia frequentat la casa y no havia perdut ocasió de fesse trobadissa ab lo pretegut, no havia costat als seus pares treurel en sol ral de la butxaca, ab lo que quedava confirmat lo seu conegut adagi: *casament y mortalla, del cel devalla*.

· Ponda en eis terras la quesó de 'a Cu-berna, en qual fortuna y aspecte simpático, per extranyesa, tots conveñien, comensá entre uns y altres una lluvia espectacular, que 's mostrá en tot son esplendor en lo dia en que díngué lloch 's anada a la font de los Alzinas. Era aquesta, una excursió que tot los estius, cada una de las diverses agrupacions en que 's dividia la societat que antigajava a Larrus, verificava en un dia diferent. L'aplech de familias que capitanejaven los Bach, en qual sempre 's que inaugurava las excursions y desde dos ó tres dias avans, quedaven compromesos tots los vehícules, no sóls los de Larrus, si que també los de las poblacions més inmediatas, puig com la comitiva acostumava a consistir de cinquants a seixants personas, era sempre moltos los omnibus, los jardineros y fins las modestas tarretas de que era menester fer us, pera trasladar fins al peu de la montanya de la font, a un tan

regular número de personas. A Larrua, hi havia també un break y duas cistellas, pero jamay en los molti anys que 's verificava esta excursió, se 'n havia fet un; puig apesar de que la vanitat de cada família s' havia escifet contentando, lo temor de diferenciarse dels demás, los havia mantingut dins la rutina del bon sentit; y aixís se veya tot los anys, que mentre s' anava per tertanes á pobles relativament llunyans, quedavan vacants en lo poble lo break y las cistellas. Jutjis donchs, de la sorpresa de don Joaquín, quan al anar vuyt dies avans de la excursió á casa 'l Tremendo, pera deixar emperada de uns jardiners, lo coxero li digué ab la gorra á la mà y tot macantse 'l cap, que feya més de tsa dies que no sols tenia compromés lo factón y 'la deméibus, sino que també 'l break, podentli assegurar que de més dies enrera tenia 'l Xiquet, l' altre coxero del poble, comprometas las duas cistellas.

—¡Pero si som noialires, los qui deslindém lo dia que s' ha d' anar á las Alzinas y jo encara no ho he dit á ningú!—exclamá en Bach donant un cop de puny á lo seula, prop de la que acabava d' assentarse.

—Sempre 'n corren de noves, don Joaquín —feu lo Tremendo arronsantse d' espaldas y tornant á encaquetarse fins á las orellas la gorra que feya poch moments s' havia tret.—
—¿Qué hi vol fer, si tot hom s' espabila en los temps que correm? Es veritat que no sabiam lo dia de l' anada, mes per aixó me digueren:—

«Tremendo, queda compromés lo coure per la tarde que 's vagi á las Aldeas; lo matela si s' hi va d' aquí á sis dies, com d' aquí trenta y jo, ja sap lo meu tascón don Joaquín, paraula es paraular com si haguessam fet escriptura.

En Bach, restá com qui veu visió. Ell que havia cregut ésser lo primer en prevenirse, se trobava que no sols no tenia coure, si no que hi hauria famíllas que 's preocuparian á la excursió ab molt més luxe que lo seu. Lo break y las castellas, s' ostentarian orgulloosamente devant d' en Cubera, en sent que ell, lo més rich de la comitiva, tindria que contentarse ab un modest vehícul; tal volta una miserable tartaneta.

En Bach estava ja resolt á no fer la excursió á pesar de haverhi convidat á don Francisco, quan unyent loch pe 's caials, comptá á casa seu lo que li acabava de passar.

Donya Francisqueta se posá furiosa; volia dir á ses amigas ab totes las lletres, que 's hi havian falsat grossament; volia tocarlos per sempre més la sua cara, en la que ab tanta amabilitat se 's havia convidat á festas y reuniones y á las que tan malament correspondien. Més la Teresa opina que la seva mare no tenia rabó y que la cosa devia ferse de molt divertida manera; que si més cadevant los semblava oportú rompre las relacions, podrian ferho, més no en aquells moments en que era impossible que per uns ó altres en Cubera deixés d' enterarse de lo que passava y venir en

conciènciament de la sollicitud de que era objecte, y per lo tant, lo procedent a son modo de veure era que, sense dir un mot a ningú, don Joaquim prengués lo primer tren descendent y anés a Barcelona en busca del millor *break* que trovés.

La proposició de la Teresina fou acceptada ab grans aplaudiments dels seus pares. No era casual de dir-se encara qu'era de preveure que'l *break* costaria doble ó triple per sentir-lo que fer pujar de Barcelona, res hi feya. Quan les famílies que la havien jugat esta mala passada, se regositjarían pensant que no podrien oferir a don Francisco mes que una modesta terrina, ells se presentarian a la excursió en un *break* molt millor que'l de Larrua, ja aníich y deslluhi de sobres. ¡Ni que la ho haguessin fet expés!

La cosa se feu, donchs, com s' havia projectat, y a las dues de la tarde del dia en que debía verificarse la excursió, un hermos *break*, ab un magnífich trench y ab lo cotxero y lacayo irreprensablement vestits, se presentá a la planta de l' Església,loch destinat para reunir los carruatges de la comitiva, posant en comunicació al poble y a la colònia forastera, per lo que en breus moments hi circulá la nova, ab l' aditament de sumas quantiosas relatives a son import.

La casa de la família Bach, estava situada en lo centre de Larrua, tenint son espayós jardí tocant ab l' hort de la rectoria, qual porta

solaa, costat per costat de la de don Joaquim, donava pas al carrer de las Rosas. Mes si las duas cases tenien juntas las sortidas, no era lo mateix ab las batzadas, ja que la racoria tenia la entrada per la plaça de l'Esglesia y pe l' carrer dels Avellaners la de don Joaquim, mediant d' una á l' altra, la distancia que hi omplian voyt á deu casetas, pertencientes á gent del poble.

Com tots los anys, lo punt de reunió de las familias era á la casa d' en Bach, la que á lo hora brada se veje invadida ab puntualitat extraordinaria, tractant de tan respectable número de senyoras. La cita, era pera las dues de la tarde, y á las tres pujavan en llors respectius cotxes las diverses personas que constituïan la comitiva excursionista. En los anys precedents, en que no hi havia break ni ciastellas, encara que cada familia tinguda lo seu carrotaje llogat se dividia, puig que senyoretas y joves acompanyats d' una sola mamá, pera cada deu ó dotze, ocupavan las jardineras, en las que l' ozo masculí prenia lloch al cupé; seguint en recogardía los ómnibus y tarantas, ab la gent de més pes. Mes, los que en l' any que 'ne ocupa s' havian apresat á llogar los cotxes de lujo, tenien massa desitjos de llahirlos pera ferne concessió als demés. Aixís fou que seguint l' exemple de 'n Bach, qui ab marcat sentiment de sa filla Adela, son sols havia llogat el seu break á don Francisco, las familias Llanás, Puigbarnat, Gori y Soler, ocupavan

d' una en una, sos respectius carruatges; contrastant la estrada serietat dels ocupadors dels cotxes de luxe, ab la animació y alegría dels que ajuntats ab la fraternitat dels altres anys, després del primer sacrament de cor que la vista dels breaks y les ciostellas havia fet sentir á las mamás y senyoretes, se felicitaran de sos modestos dèrnibus y tertanas, ja que aquestas, pareixian ésser los únics depositaris de las riallas dels excursionistas.

Tocaven las tres en lo relojje de la parroquia quan la llarga cortina de carruatges, passant por entre la apleyada multitud de cristians y gent del poble, sortia de la plaza de l' Esglesia y seguia pe'l carrer Major, girava per la dreta en la que penosamente pe'ls marcos, anulas y cavalls que enfonsaven sos ferrades pots en la bullenta soera, devian començar una bona llarga fins arribar al peu de la renglera de montanyas en que está situada la font de las Aínsas.

Entrats ja á las primerias del mes d' Agost, un sol enlluernador queya de plé damunt d' aquell llargh enfilall de vehículs de tota mena, entre ls quals, onejavan com esbeltes rosellas y capllans, las obreres ombrelas, blaves vermellas y rosadas, que foyan de violetat doiser, de sobre ls caps, bon xich esbullats pe' l vent, de las senyores assegadas en los carruatges descuberts, en los que de vent en tant fregavan las llacgas brancas de las alzinas y roucas, arregleras á cada costat de la riera y entre

quels nouses socas, creixien ab harmonia ufessor, entencolliganthi son brucatge, los morats s'locha y 'la blanca romella d' esfalladisses rí-doltes.

Las cigales ardentadas pe 'l sol canicular, deixavan sentir son cant monedono y acompa-sat, al que feya d' acompañament lo brucati de las abellas y la passada de algún que altre rocóll, qui amagat entre las bardisses veïllava 'l niu de sos fillets. Mes aixos remora de la naturalessa passavan poch mentos que desaperce-buts per los excursionistes, que sentien de més aprop las animadas conversas de sos companys, y més d' una exclamació mos sacota dels cora-ros, que 's veyan obligats a xurriaquejar a las bestias, que, cada volta més penosamente, caminavan pe 'l sorral. Sevint se deixava de enra-honar para fixar la vista en l' hermós panorama que arreu se descubria. Y la cosa no era per mentos.

A la dreta, canyissers, boscos, serraladas y vi-vyas cubertas per una extensa colifa de ceps, que rumbosament mostrava 'la diverses tons del color verd, clapan de tant en tant per la noia blanca d' alguna que altra maná positicament escampada en lo palatije, mentres que a l' es-querre, los camps de blat y taronjeras bran-dats de llum, anavan descendint y esfumense, fins a perdres en la estrada línea del mar, demunt de qual blava superfície s' hi veya es-campat un estol de petites barcas pescadoras, que apareixian al lluny com berrallons de

mea, feu a posar pera trencar l'imponent aspecte d'aquella majestuosa immensitat que semblava confondre's ab lo cel. Mes aixís com anaren avançant a la montanya, en una de les revoltes de la riera, la mar desaparegué de la vista dels excursionistes, quedant en son lloch un promontori de pins, que al topar aquell herms panorama, pensant que havia tancat ab peny y clar lo fresch vent que fins aleshores los havia acompanyat, deixantse sentir ab tota sa potencia la zafegosa calda de las primeras horas de las tardes d'estiu, fentse més molestas que avans las volveladas de pols que blanquejavan los carruatges.

—¡Vaya, que no es pes menester estar á l'Havana pera sentir calor!—exclamá en Cobera, trayant son barret de *pipijapa*, pera aiaragar las polsotas gotas de tubor que humitejavan son front—M'apar senyores, que aquesta excursió se devia haber fet de madrugada, á la sortida del sol. . Quan la calor haguds apletat, hauriam sigut á lloch, y després, ab la fresca de la posta de sol, se tornava á casa.

—¡L' hauriam fet tota tota don Francisco, l'anada á la font!—talta la senyora Bach ab só de veritable plany.—No veu que aquí tothom retira á la una de la nit? ¿Cóm vol que ningú 'a llevi dematí? Quan las noyas eran petites y no estavan lligats com ara ab moltes de las familias que calubejavan aquí, ja las feyan las excursions com vosté diu, ab la fresca del matí que semblava que 'es atemplava 'ls pulmons

y 'ns dotava una vida nova. Així tornaven les noyes a Barcelona fetes un pom de flors, rojotes com unes rosellas. Però enaí Crech que en Moçh d' enrobustirse, s' afequeixen ab aquesta vida de trebals contínuos, en lo que 's fa tot, menos vida de camp. Cregui que sí jo...

—¡Miri, miri don Francisco,—saltá en Bech tantent per les francas declaracions de sa muller,—desde aquí ja 's veu la clotada de les Alsimas... Segueixi la direcció del meu guitarra. ¡Veü aillá en aquella fondalada que formen elsos dos turons de color plomísch, á l' esquerra d' aquella garrofera! Donchs aillá hi té la font més hermosa d' aqueses voltants. Ja veuré com no li sabrá greu la calor que encara 'ns toca passar per arribarhi... perquè 'ls carruatges ja no poden anar més endavant... en la primera girada heurém de beixar pera pendre un caminet entremitj de vinyes, curret, que sols s' hi pot passar de dos en dos.. Qüestió de tres quarts escassos... pagar fins á mitj turó y tornar á beixar. Si s' hi pagués obrir un túnel, fora cosa de cinch minuta.

Mentres don Joaquim acabava sa descripció, lo brech doná girada á una de les revoltes de la riera, deixant en descubert un gran espay en forma de plassa, desde abont comensava lo caminet indicat per en Bech. Los cotxes que portaven la devantera estaven ja desocupats, y les atayones trayentse una á l' altra, ab sos mocadrets de barista la pols del camí que cendre-

java ses vestits, s'ansaren para cedejar lo carruatje de la família Bach.

Don Francisco alçá 'l primer en baltar y apenas hagué donat la mà á las senyoras para saltar en terra, se trobá devant seu á donya Mercè Calcell, que portava del bras á sa filla Felisia, que la seguia á peu coix.

—¿Que s' ha fet mal la senyoreta? — preguntá en Cubert, acostantse á las duas senyoras.

—Ca, no ha estat cosa... una girada de peu que s' ha donat al baltar del carruatje... De primer moment al casí se'n ha sentit, pero ara no pot caminar sens apoyarse... casí estich tentada de tornárossen á casa... Jo no 'm veig ab ánimo de portarla del bras tot lo camí... y la pobreta está desconsolada, de no poguer fer aquesta excursió que fa tant dia somniava!

—Si vosé m' ho permet—digué atentament en Cubert—jo tindré molt gust en ajudarla á portar á la font tan preciosa càrrega. Lo senyor Gort que es méficc, pot veure si la cosa es d' importancia, y si 'l caminar no li pot ésser perjudicial, jo tindré un veritable goig en ferli de caballera.

—¡Aquesta dona 'm faria perérel—exclamá de baix en baix don Joaquim dirigintse á la Tereina y á sa muller que, plenas de sorpresa, acabaven d' escoltar la maciosa sordida de la vrida Calcell.

Un sol moment li basó á la filla gran d' en Bach para posarse en situació, y, acostantse á

la Felissó que continuava en peu repenjente en lo braç de la seua mare, li dègué ab fringeda dolcor:

—¡Oh, jo també hi reclamo la meua part en aquesta obra bona! No faltava més, sino que tot fos per un sol! No, no; nos ho repartíem, una mica per cada un... ¡Però qué servirian les amigues!—y tot d'heent ciscos meus, la Teresina, agafà 'l braç que la Felissó, allargava á D. Francisco y ab llengüessa digne d' un prestigiosor, l' enllassá fortament ab lo seu.

Entant los joves s' habíen amsat á las senyores, cercant parella pera fer junta lo carní; més las noyas Puigberras, qual mare pertanyia també á la lliga de senyores, que s' havia proposat conquistar al americanismo per alguna de las seues filhas, al veure que 'ls oferian lo braç alguns dels joves de la comèdia miraren á la seua mare, com preguntantli que es lo que havian de fer.

Vacilant entre la bona senyora, quan lo seu espós, home de bastantes llums y de excellent bon seny, exclamá resoltament:

—¡Deixa que las noyas vagin ab qui vullan! ¡Ja rutila en lo ridícul aquest assedi sense treva per un home que qui sap quan ni ab qui 's casarà, ni 'l grau de felicitat que proporcionarà á sa muller, si es que algun dia 'n té! Totes plegades donarieu sobret material pera fer un *rayon* digne de D. Ramón de la Cruz.

IDEALITATS.

La tarda havia passat ràpidament. Lo berenar s' havia fet ab gran animació, ja que l' cost de menjar reunides diverses persones, casi sempre predispone als esplays de la confiança. La confortació material anima 'l rostre, los ulls brillen ab major forsa, las galtes se colorejan de carni y las riallas se encomanen dels uns als altres, sans donarse compte de la corrent de intimitat, que s' estableix entre las personas reunidas.

Posats damunt de l' herba los blancs treballons, cada familia hi havia escampat las seues provisions entre las que ocupavan preferent: llech los pollastres rostits, lo peix fregit, las truyces d' ou, la llangonissa y las fruitas de tota mena. Ab cordial expansió s' havian fet oferiments de una á altre familia. Uns havian fet probar lo seu *Jerez* de legitima procedencia; altres préssecs collits en sas propietats; altres moscatell

de ses vinyas; altres llanguissas, enviada directament de Vich; produhíntse un aplach d' esquistats que las minyonas de servey portaven de una banda á l' altra y molt especialment á D. Francisco, al qui grà part de la recollid teula empenyo en oferirli los mellors presents.

La familia Bach que havia portat una gran galantia de capó, guinada pe 'l seu ceyner, l' havia repartida espléndidament entre la concurrència. Ll era precis agrahir las atencions que 'l prodigavan a son home, y que aquest, vepts que se 'l tractava com si ja fos part de la familia, prenent com dirigit a ella los obsequis que se li feyan. En tant, en Cuba, á qui ja no passaven desapercibudas las atencions de que era objecte, havia estat amable y deferent ab tothom, oferint magnífichs cigarros habanos als homes y essent lo primer en donar la mà á las senyoras, que incómoda y pensosament asseguda en terra ó demont de punxosas pedres, no sabian com bellugar ses prom cruixidas cames.

Entretant lo sol havia anat descendint rípidament darrera de las serras; en l' espay s' hi sentia eixa mena de calma precursora de las calladas hores de la nit; l' ayre no movia ni tan sols las falles que besava; las papallones plegavan ses ensatinadas alas, preparantse pera passar la nit demont los perfumats estems d' alguna ohera flor, y pe 'la estreta camina oberts en las vessanes de la montanya, baixaven saltironant de pedra, en pedra, los remans, que 'la

baylets, fent qualche reflex de fluvial, acompanyaven a les llunyanes males. El seu aspecte de la naturalesa avist als excursionistes que era precis retornar a Larrea. Allavors se reaneguí per darrera vegada los voltants de la font, encirquits ab un veritable bosch de alinas, per abont serpentejaven a cada pas, petits reguerons d'aygas, pens collir boniques branques de ridoles, y ramells de flors boscanas; los joves ab lo desig de oferirlas a las noyas, ellas pens engalanar son cap y se cinturar, per ballar al voltant del llarch pedris que encolle la mitj rompuda partella de la mina, la bulliciosa sardana, indispensable para tota comitiva nombrosa, que surt a fer un dia de camp.

Quan los excursionistas empenyeren lo camí en busca dels curustjes delzans a la riera, en Félix Arenas, que al fer la rodona havia lograt posarse al costat de l'Adela, li havia dit ab emoció que no havia passat desapercebuda per ella:

—Fansi tots los esforços possibles, para que jo paga anar al seu costat al tornar a Larrea. Tinch necessitat de parlarli.

—Lo papá no ho vol... Tindrè renyes al arribar a casa...—havia respost tímidament la noya.

—Li demano aquest sacrifici... Li asseguro que 'm precha...

L' Adela vejà en lo semblant del Arenas, quelcòdm d' extraordinari y digué:

— Afegiré un nou sermó als ja rebuts... Quan sia hora d'anarpen, vosté passi endavant. . jo seré també de las primeres...

Un quart d' hora després l' Arenas caminava per primera volta en aquell entlo, al costat de l' Adela.

Feya un any, que la filla petita de en Bach, al sortir del colégi l' havia conegut á Larrus, abent lo jove havia anat para acompanyar á la sua mamá, á rebre de una malaltia que l' havia posada á las portas de mort. Lo caritoy y atencions que mostrava per la sua mare, son bon fisch y sa distingida educació, impresionaren á l' Adela, que 'l distingí entre tots los que aquell entlo li rendian sos obsequis.

Los pares Bach, tan prompts se 'n adonaren hi feren marcada oposició. L' Arenas era fill segón de un fabricant de estampats, quals capitals no 's jutjavan mes collá de una vinticinch á trenta mil duros. Los dos fills regalan lo negoci de la casa, estant lo major al cap de la fabricació y en Félix en las ventas y escriptori, puig que son caràcter amable y atractiu lo feya apte pe 'l despaig dels géneros. Mes, com se pot suposar, aquestas condicions no escrevian de molt en los cálcula que en Bach havia format para las suas fillas, y prohibí terminament á l' Adela que acceptés sos obsequis.

La pobre noya, tingué un grós disgust. Acabava de sortir del convent y recordá que las monjas li havian molt ensenya: la obediencia que devia als seus pares y que 'l mancar á aquet-

ta, era incorre en falta del quart manament de la llei de Déu, lo que era un peccat en tota regla y, no volent comèdrel, y per altra part no volent tampoch que un jove que tant l'estimava y que tant li havia estat ab ella, la tingues per una senyoreta mal educada, resolgué explicarli la veritat y dirli ab la ingénua expressió de sos pochs anys que, si li feya l'indiferencia y 's negava a ballar ab ell y li prohibia que en las escursions se posés al seu costat, no era perquè ella no tingues una satisfacció en rebre las seues atencions, sino pera obedir als seus pares, que no volien que acceptés los obsequis de un jove que no tenia posició pera casarse ab ella.

L'Arcas acabava d'eixir al món, no havia tingut més que dos ó tres amichs, uns per la seua familia; havia estat educat per una mare, qual esperit, ple de idealisats, li havia comunicat ab totes ses filigranas; tenia vint y dos anys, y estimava per la primera vegada. Per lo tant, lo jove digué á l'Adela, que 'l primer deber dela filla, era obedir als pares: que als d'ella, los li sobrava la rebó; que ella mereixia un príncep, un rey, que la pogués posar en un tron que ho competria y que acabava la prohibició: pero que tots los pares del món, no podrien treure de son cor la passió que li tenia; ni privarli de mirar la casa bent ella habitava; ni de oír la missa que ella oíria; ni de seguir-la en lo passeig, de lluny; ni de passar los vespres en que ella anés al Liceo, mirán-sela desde un balconet del passadís. No volia esser un desorb á

la sua felicitat; ella podia enriar y ser dita: ell s'accontentaria abant d' un altre en lo seu cor y adorantla en ell fins que Deu li féla mercé d' endurmel a un mon mellor. Y ses ulls he deya l' Arcas ab vehemencia extraordinaria; ab los ulls que li espurnejavan y ab la veu munda pe'l sentiment. L' Adela se senti impresionada en lo més fons de son cor de colegiala, davant d'aquell rostri d' abnegacions; y recordá tot seguit que, si be era cert que en un dels manaments de la Ley de Deu, se prescriu creure als pares, en altre se recomana estimar al próxim com á sí mateix, y aixó li fou observar qu' ella queya igualment en falta, essent causa del sufriment que mirava retratat en lo rostre del Arcas, que á la fi era també un próxim seu.

Si Te seus papás lo sentíssem expressarse d'aquella manera, coment tan humilment la veu voluntat, de segur que no serien tan cròdels. Y, ja posada en éix terreny, l' Adela no pará en suposicions. ¿No podria ésser que ab los anys mudasen de pensar? ¿No podria succedir, que l' Arcas, que la seua mamá assegurava que tenia tanta disposició pe'l negoci, fes ab pachs anys un capital pe'l seu compte? Si hi havia un sol raig d' esperansa, l' horitzó no era tan negre y ella havia estat molt lleugera y molt poch carteriva, donantli'l gros disgust en que'l veya sumit.

Als direr y als vintidós anys es casá impossíble veure fosc la vida; la esperança que'l trobava alegre fins á la vellesa, no era possible que

deixés de presentarse somriensa y afelagadora en aquella tan primaveral joventut y la conversa que havia començat per part de l' Adela, però desfer un afecte, que casi alborejava, acabà nasent ab esser, més un veritable sentiment d' amor.

Los enamorats no precisaren cap plan. Tan sols determinaren, que si possible for s'estimarien més que avans; però que procurarian amargarho. Apeñarien à disminuir, L' Adela obeiria als seus pares, no ballant ab ell y evitant totes las exterioritats que poguessen fer fixar l' atenció y donarlos molts de disgust... y esperarien... De moment, no podien precisar qué; però esperar era no rompre, era no estufar las il·lusions que abdeu tenian com l' ideal de tota la seua felicitat. Deu veya la bondad de son cor y tal volta los obriria un camí...

Com aquestos plans se formaven à primers d' Octubre, época de retornar à Barcelona, no fou del tot difícil posarlos en planta. L' Adela deixà de parlar ab entusiasme de l' Arenas en lo sí de sa família, com innocentament ho havia fet des aillavors; y com aquest se concretà durant tot l' hivern à seguirla de lluny, de manera que sols la noya reparàs en ell, los pares creparen de bona fé, que la cosa sola havia estat il·lusió seua; molt més quan veyan l' afany que la seua filla mostrava per vestros y passeigs. Per altra part D. Joaquín, per lo que pogués esser, no havia perdut ocasió de predicar continuadament à las seues filias, que en lo mon era tot possible menos la

felicitat sense diners y que aquesta augmentava ó disminuïa, segons lo capital beïava ó pujava y que si aquesta regla era comú á tot hom, era principalíssima en lo matrimoni, en lo qual segons sas teories, s' hi constituïa arbitra y sobirana. Y com en Bach, sentia fins al fanatisme lo convenciment de lo que deya, parlant d' aquesta matèria, se tornava persuasiu y elocuent y 'n treya exemples y conclusions contundents, que, dïas ab son apassionament per la cosa y ab sa austeritat y amor de pare, penetraven com acte de fe en los joves cors de sas tendres filles, com ja avans havien penetrat en lo del seu fill.

En aquest estat estaven las cosas, quan trobém á en Félix Arenas emprènent al costat de l' Adela lo caminet que debía portarles á la riera de Larrua.

Mesos y mesos havia passat l' enamorat donzell, esperant la felicitat que en aquell instant esborria. Al fi podia parlar ab sa estimada, de dïl á ella, sens que oreïlles indiscretas pogues son escoltar lo desenvolup de cosas y cosas, de idees y projectes, que durant tot temps, de dia entre l' fatich del negoci y de nit en la quietut de sa cambra, havia anat apillicant en son cervell, afegintli de noves, cada volta que les repassava en sa memoria, ó que algún aconteixement li parecia que li obrís una esperansa ó una decepció: mes ¡ay! ara que s' hi trobava, ara que las hi podia dir, sentia que totas al plègat, bullien dins de sa pensa y, empe-

nyesase unes ab altres, li formaven una barrena inquebrantable, que les impedia beixar a sos llavis, que s'obrien sense que cap sonido prengués vida fora d'ells. . Y á ses espatlles, sentia les riallas y les alegres y continuadas conversas, que ses amicha sostenien ab ses companyes d'excursió, y cada pasque avançaven en lo camí era un tresor perdut que Deu sap si may més tornarien á recobrar. La situació embarrassosa en son principi, li semblá que anava fentse ridícula. ¿Qué pensaria d'ell l' Adela, si veure que després de haberli demanat ab tanta insistencia, anar al seu costat para parlarli, quan ella havia accedit exponente als reyns de sa família, ell perdís tan tostement lo poch temps que 'la hi quedava?

L' Arcana estava visiblement frisós, quan de sobte, al xurriscar ab son bastó un llipall de pámpols que varejava 'l camí, un mólcocot que al volar cercava entre ella qualche brasa para dur al nio, volá esporugula, perdentse de vista dins la immensitat del espay.

—¿Ditxós d' ell!—pogué exclamar per tí l' Arcana, rompent ja aquell enutjós silenci — ditxós d' ell, que un gró de blat y quatre pallas li son prou para pagar ésser feliç!

—¿Ay! sí, sí;—contentí l' Adela que, frisant també para obrir conversas, no se li acudiron més que dos pobres moncall-labos, para començarla.

Mes l' Arcana, havia ja romput lo foch y digué resoltament:

— Nos es precis parlar de cosas importants. Tant de bé que poguda passar lo camí, repetintll que l' estimol parlant del meu amor, fens projectes pera 'l porvenir... pero m' es precis tornar a la realitat, per dolorosa que sia... Aquesta situació es insostenible pera mí. L' any passat m' aconhortá l' idea de que vosté 're correspondia; avuy, li soch franch, ni m' aconsola, ni 'm basta. Espero la nit per véurela en lo Bellnari y cada vetlla es un infern. Vosté entenhona... vosté bella...

—¿Y que hi puch fer, pobre de mí?

—Res, pero jo no 'm veig ab ánimo de continuar d' aquesta manera. Avans de venir a Larrea, vársig tenir una llarga conversa ab la meya mare. M' era del tot necessari saber á que accions y exposició á voste lleal y categóricament... y saber dels seus llavis si 'm puch atrevir a parlar a la seya família. Lo meu pare, fent casl un sacrifici, no pot ser més que donarme tres mil duros pera casa y joyas y senyalarme vuyanta duros mensuals, que la pobre mamá, veient lo neguit ab que visch, m' ha dit que dels seus estalvis particulars, trobaria manera d' allargar fins a novanta... Es tot quant de moment poden fer per mí... ¿Que li sper, Adela? . ¿Qué no hi ha esperansa?... ¿Qué 'ls seus pares dirían que aixó es una miseria?... ¿Veritat?—preguntá pensament l' Arnan, fixant una argutiosa mirada en lo rostre de la noya.

L' Adela, sentís 'l cap caygut sobre 'l pit y

ab sas afilades mans, estallava nerviosament lo pom de campanetas y ridolitas que adornavan sa ayrosa cintura. ¡Noranta duros al mes! Quina rialla que esclafiria 'l seu pare, si sentia que á una filla seua se li feya semblant oferimental ¡Mil voltes havia dit davant d' ellas, que ab noranta duros, no n' hi havia ni pom pendre racolatal! Casti totes las amigas que s' havian casat, desde que ella era fora del col·legi, ocupavan pisos de trenta y quaranta duros de lloguer. ¡Y 'l servey? ¡Y 'l comen? ¡Y 'l sastrò? ¡Y vestires? ¡Y mil y mil gastos extracordinaris, que 'l seu papá li havia fet notar sacrapolosement... ¡Qué li quedaria pera viure? ja que en Bach havia dit mil vegades que á las seuas filles los hi donaria un gran dot si feyan un casament conforme al seu gust; pero réa, ni un xavo, ni un céntim, si feyan una bojeria, una barbaritat com ell anomenava al matrimoni, ab un home que no nadés en la abundancia.

L' Adela volia contestar al Arenas, volia dirli alguna cosa que no l' ofengués, pero que li fes veure la follia de la seua proposició; pero en son cervell no hi trobava més que 'l resat que en aquella moments li semblava sentir més via que may, de las mil prédicas que sobre aqueixa qüestió havia sentit fer al seu pare y ab més vivesa, las moltes en que li assegurava que eran los marits los qui primer sentien y s' adonavan de las privacions de la fortuna, portantos al desvió de la esposa y de

la casa, ja que la alegria y 'l benestar, segons ell opinava, eren incompatibles ab les angusties de la escassetat. Com soch rubent bullian cires lides en sa imaginació, quan l' Arcana li digué per segona volta, ab veu en que clarament s' hi traslluhia la ansietat ab que ho preguntava:

—¿No hi ha esperansa? ¡Veritat!

—No—contestá l' Adela, ab veu un balza, que á ella mateixa, li semblá que la paraula no havia sortit encara de sa gola.

L' Arcana, la endevina més que la sentí y digué ab penosa amargor:

—Ja m' ho semés y no devia haverli preguntat... Però ¿qué hi vol fer si 'l cor me domina 'l cap? ¿Qué 's creu que no ho penso moltes voltes que soch un intenció en interposarme en lo seu camí, privantli tal vegada, de fer un casament com los seus pares ambicionant? ¡Si sabia lo que portava quan aquest pensament se 'm aferra al cervell y 'm sentia sense valor, ni voluntat, però deixat de voler-hi...!

—¡Vaya unes coses de dir! ¡Y quines penes que té de anormenar-me! ¿No varem quedar l' any passat en que esperàvem?...!

—Adela, sobre 'l cap me domina 'l cor, però per sobre del cor y 'l cap, es mi hi domina la conciencia. He passat un any, deixant-me adalagar com ventat mateixa per la il·lusió sorjada solement pe 'ls nostres desitjos, però ni desitjos ni il·lusions son realitats, y

aquestes per doloroses que sian, es que jo no puch esperar més de lo que tinc y que si això no ha de satisfer als meus pares es precis pendre una altra determinació. ¡Quina! No ho sé. Però jo li he dit, jo no'm sento ab forces pera seguir com fins ara... ¡Diners, posició, fortuna! ¡Y qué amarga es la vida! ¡Y pensar que fins que la veig conèixer á vosté jo estava contentíssim de la meua sort, de la meua posició! Si, Adela, si; á vosté tal volta li sembla impossible, però sense la cordada que 'l meu papá creu deícha depositaria de la felicitat, jo era completament ditós, com ho son moltes persones que viuen en la mateixa esfera en que jo visch; com ho es la meua mare, á la qual jamay he sentit queixarse de la seua sort, ni ambicionar la de ningú. Durant aquest any de verdadera lluyta para mí, crech que hauria arribat á falsar lo meu criteri, á dubtar de tot, si no hagués míra en mi, si no hagués fet un esforç pera evocar los records de la meua infantesa... Però jo feya memoria y recordava á la meua mare, jove y hermosa com vosté, alegre y sorrisona al costat nostre, compartint ab lo meu pare l'alegría dels nostres jocs, de las nostres impressions...

Jo recordava haver vist tots los anys celebrar á casa nostra lo dotze d'Abril, festa del casament dels meus pares, no ab los esplendors del luxe, però ab una missa que oíam tots al camaril de l'eglésia abont se casaren; ab una modesta caritat feta á una família necessitada;

ab un dinar que la mesa mare dirigix y una taula que omplena de flocs y una alegria que resplandex en tots los rostres y una satisfacció que sobreix per los àmbits de la casa; sens que per eixa felicitat, ni per la pau y goig de cada dia, nos s'han necessaris las frivolisitats del luxe, ni la possessió de quantitosos cendals...

Era la primera volta que l' Adela sentia aquest llenguatge; la primera volta que se imaginació acostumada a esplayarse ab los esplendors de la riquesa, entreveya altres celistias que no realan per única base 'l dinar; los horizons que en Félix li descubria, li eran completament nous; era un país verge, que jamay havia somtat que existia. Mes, en un moment no s' enderroca las obras atacadas ab l' escarpe del temps, y més quan aqueixas sostenen ab més ó menos força un fondo de rebó; per lo que la pobre noya, entremitj del nou casse que acabava de descubrir, li sentia resonar la veu del seu pare, dientli:

¡Il·lusions de poeta! ¡Cuencos de color de rosa! ¡Flors que s' esfullen al cullirles! ¡Papallones que perden sas alas al agafarles! La veritat certa, positiva, única, son diners, diners y diners...

L' Adela era bon tros criatura y estava massa enamorada, pera resistir impanement la lluyta començada entre 'l cor y 'l cap. Lo mal, que feya estona li oprimia la gola, esclatá en un mitj comprimit sanglot ó incapacitada de parlar, deixá que dos anfilalls de llàgrimes re-

dolissen per sobre les estroguehidas roses de ses galtes.

—(Plora)—exclamà fora de sí l' Arctas. ¡Llavors es que m' calima, com jo l' estimo, ab la diferència de que jo soch un infame, un salvatge, un egoista, que sols penso ab la meua felicitat, sens atendre á la de vosté, que tant acostumada á lo que jo, infeli de mí, no puch oferirli? Pero jo faré lo que dech: jo aniré á cercarli lo que no dinch y es indispensable per la seua manera de ser. A *Grénfogor* hi ha uns germans de la mamá, que tractan ab los gínecros de casa y cent vegades m' han proposat d' anarhi, assegurantme ferhi un capital en pochs anys: prometim que vosté m' esperari, y jo aniré á ferlo.

Es imposible imaginar l' efecte que aquelles paraules causaren á l' Adela. Si trobantse en mitj de las més espantosas tenebras, hagués vist balzar un àngel del cel, que, trencant la pavorosa negror, li mostrés ab tot son esclat los resplandors de la gloria, no li hauria pogut causar ni més bell, ni més rialler efecte que 'l que ab ses paraules acabava de obrar l' Arctas, en aquell cor tan inesper, com enamorat.

L' Adela, no pensá en enfermetats ni perills, ni tan sols en la facilitat del oblit, sols comprengué que per un miracle inesper, per un prodigi del que no sabia dotarse compte, se li trencava la argolla de ferro que l' emprisonava y oprimia. Aquell horitzont tanca, negre, del cel de sos contrariats amors, se li obria en

un moment, mostrant-li lo que fins allavors ho havia cregut impossible ¡Realisar los somnis de son cor enamorat, á gust del seu pare, que tant l'estimava; que per véurela feliça, desitjaria per ella un marit ab los dots de la fortuna... Y l'Arenas podia casar rich... molt rich... tal volta tan com en Cubera, qual matrimoni ab la Teresita, tan joyosos feya als seus pares!.

Ab màgica rapidesa invadiren aquesos pensaments l'imaginació de la noya, que, girantse de sobte envers l'Arenas y agafant inconscientment entre ses dues mans, la que aquest portava caygada al seu costat, esclamá ab indescripible alegria:

—¡Vagi! vagi y torai rich pera casar ab mi y jo li prometo — afegí redreçantse, ab una solemnitat que contrastava ab l'infantil alegria ab que pronunciá ses primeres paraules— que jo l'esperaré soltera cinch anys, deu, vint, tota ma vida, fins que vosté torni para portarme á l'altar, á cumplir lo jurament que d'esperarlo y casarme ab vosté li faig en aquest moment.

L'Arenas sentí, tan com la promesa de l'Adela, lo contacte d'aquelles mans fines, delicades, ardorosas, que apassionadament estrenyian la seua gelada per la emoció, y un estremiment elèctric recorregué tota los seus nervis, refluhint al mitj de son cor, quals batregades aixecaven per desobre de son pit la bruñida penxa de piqué que ab un blancor feya més resallar lo brill de sos ulls negres que,

clavant-se en los de la Adela, forma per abòs com lo roch d' una corrent magnética.

L' Arenas, perdé de vista tot lo que 'l rodejava; ses orellas s' aislaren dels remors de las conversas y riallas, que 's sentian devora seu, y pareixentli los escumsos pans de terra que en aquell moment trepitava las dilatadas boucurias del paradís, ahont Adam, sol ab sa enamorada Eva, gosi las delicias dels primers amors que nieren a l' univers, aixecá fins a ses llavis una de las blanques mans de la Adela é imprimí un bés foll, apassionat, en lo que semblé que hi depositava tota la seua anima. Les ombres del capvespre, que s' esteniam melangiosament per serms y claudas, aparegueren en aquell moment é ses ulls ab més espléndida color que 'la violets celstes de la subada; tan sols en mitj d' aquell esclat d' callubernadora riuas, li semblá divisar en lo cim d' un móvil negre, la bella femella de sa tendra mare, trista, trista com la d' una Dolores de Paul Delroche...

LA MONTSERRAT.

Era ja fosc nit quan les excursionistes arribaren á Llarua. L'animació d'acava molt de veur l'aspecte bulliçó de la sortida; los més venien cansats, destijosos de treure la peia, de trobarse á casa seua, y sobre tot, de véure sola ab los de sa familia pem cambiar impresions y comentar alguna escentricitat descoberta en algun amic ó amiga entre las francas expansions de la berenada. Eran pocas las neyas á las que la realitat de la diversió, hagués fet gosar lo que al anarhi havian presumit, y més d' una tornava ab una decepció amorosa ó ab una renyina, deguda á qualque galanteria, que la galos presentavan á sos ulls ab los negres colors de una infidelitat. Los joves, exceptuant los qui en la comitiva hi venien á la dama de sos pensamientos, venien també destijosos de trobarse destijats de las arbes y

compliments, que la presència de les senyores imposa.

En Cuba es que, acostumar a Amèrica a fer vida de negoci, poch ó casi cap tracte havia conreat ab senyores y senyoretas, aquella tarde, en que havia tingut de esforçarse en ésser amable ab tothom, y en trobar una frase adecuada a cada mare y a cada filla, que més ó menos afectuosament li havian dedicat sos obsequis, tenia majors desitjos de trobarse ab completa llibertat; per lo que al invitarlo D. Joaquim, para que 's quedés a sopar ab la família, D. Francisco s' excusá; demanantli com especial merced que 'l deixés anar a son allotjament, abont se feya compte de pendre una sope y anarsen a descansar. En Cuba esplayá tant manifestament la seua resolució que, contra la costum que 's venia seguint ab ell, D. Joaquim se resigná a no acompanyarlo a la fonda aquella nit, y a D. Francisco li paguá que 's traye un pes de sobre, quam despedá d' haver sentit tan car darrera seu lo macís reixat de ferro del lous chafet de la família Bach, se trobá sol y completament a las foscas, a l' estreit carrer dels Avellaners.

Com lo calendari marcava que era época de lluna, apesar de que aquesta no fos aquella nit visible fins a las deu, los tants no s' havian encés, lo que entusiasma al bon senyor, pensant que la falta de llum lo lliuraria de que 'l vejés algun dels molíssims forasters que en lo poch temps de estar a Llacua se disputavan pera brin-

darli la seua amistat y trobantlo sol, s'empenyessen en ferli companyia. Gosant, donchs, de la dolça satisfacció de sa llibertat, acabá lo carrer dels Avellaners y entrá en la espayosa plaça de la Església, que apesar de no tenir major il·luminació que la dels carrers que á ella desembocavan, tenia la ventura que li feyan los raigs dels encensos quinqués de petroli, de las botigas del barber, de la revenderia, del sucre, de la floc, del apotecari y del sabater, encara obertes. En alguna, s'hi veya en lo llinzar homes ó dones que groncant ab la cadira apoyada en la paret, preñan la freca tot conversant; en altres la soletat en que estavan, feya presumir que á la reborda s'hi feya la quotidiana feyna del sopar. En Coberta, atravessá la plaça á la esblaxada y se detingué en mitj d'ella al sentir tocar tres quarts de vuyt en lo reloje de la Parroquia. Lo só de la campana li feu aixocar lo cap y fixar la vista en la alterosa y ennegrida fachada de l'església, per quina rica portella entravan en aquell instant una dona del poble y una noya d'uns deu ó douze anys. Sens saber per qué, en Cuberta senti com desitjos de veure 'l temple parroquial, al que no havia entrat encara, y enloch de seguir envers lo carrer de Sant Ansel, s'encaminá de dret, cap á la portella que acabava de tancar-se darrera de las duas dones.

L'església estava poch més il·luminada que 'ls carrers que la voltavan. A palpentes tenia de buscar-se la pica de l'aygua beneyta,

abuada en la part esquerra de la entrada; puig sols després de haverse inserats fins a una quarta part de la nau, no donaven un xich de llum los dos ciris que cremaven enfons d' una Verge del Roser, posada en un petít altaret que seguia al de Sant Joan, col·locat a la part del evangeli.

Devant del encós altar, l' escolá major recava las últimas donas del Roser, ab lo redoblít acompanyament de deu ó dotze donas, alguna criatura y un sol home, que per sas encorvadades espallas, se veya clarament lo feix d' anya que havia fet torce sa espina dorsal. Al entrar aprop del altar major, se deixava veure que al temple hi havia més ll-luminació de la que de primer moment se descobria, com era la de una llàntia que cremava devant d' un alt Sant Crist, col·locat devers de la porta xica de l' església, y la de una alm. que, espeternegant per falta d' oli, donava sas darreras guspires, penjada a la esquerra del altar del Santíssim, enclavat en la part de la nau, que sustentava la cibelta y esculpturada trons de noguera, que acovava la mlt d' obres de las darrerías del sígle xvii.

Don Francisco arribá fins al peu del presbítari ab lo barret a la mà; passaja indiferentment la vista per l' herrós retule del altar major d' estil gòtich, dividit en diferents quadros, que la falta de llum, impedia veure los assumptes que representaven; doná una segona mirada als altars de las parets laterals, mostra-

ri de diverses èpocas y més diferents estils; y ja satisfeta sa curiositat, puig que no eren les aficions artístiques y arquitectòniques, las que més predominaven en ell, se dirigí envers la porta, per la que feya pochs moments acabava d' entrar. Mes al ésser á la pica de l' aygua beneyta, una estranya impressió lo feu detenir en ella.

Acabat lo Rosari, l' escolá major havia comentat lo rei de la Lletania Laureana, á la que las pocas personas congregades al peu del altar, contestaven ab l' obligada repetició de *¡Ora pro nobis! ¡Ora pro nobis!*

Lo ritme monòtono y precipitat d' aixa pregaria, que D. Francisco no havia tornat á sentir desde que, hoy encara, havia sortit del port de Rosas, portá en un moment á sa imaginació un mon de records.

Aquella esglesia fosca, casi solitaria, tenia molts punts de semblansa ab la que la son mare l' portava de petit en las veillas d' hivern, pera fer los resos que en aquell instant atribuïan á sas orillas, ab lo mateix llenguatge, ab la mateixa canarella y forma de trenca anys encara. Fins las veus li semblaven las mateixas; fins l' escolá tenia la veu entrogullada y la dicció inintelligible del escolá que resava l' Rosari á l' esglesia del seu poble.

Don Francisco senti que una dona d' agredols lavada son cor de trenta vuyt anys, y desitjada de conservarli per una estona més, torná enren y se dirigí envers un banc de

fiesta, col·locat entre dos altars de la paret de la dreta, ahont s' assentí y clogué 'la uilla pera que la il·lustrió fos més acabada. Allavors, entre 'l ritme del *Ora pro nobis*, li sembla veure las velias parets de la casa, ahont havia nascut; lo liti al que 'l seu avi l' havia acompanyat para beure la mà al cadaver del seu pare; la fessonia trista de sa bona mare vesuda de negre; més seri las seules de la escola; las curus rodones, vermelles y alegres dels companys de la seua edat; las herenades a la vinya; los cups plens de cabim; las revolcades y tombellons a la soeta de la platja, cremosa de l' escalfor del sol; los capbustons dins las ondes, los crits dels pescadors al treure las xexas; després un barco de vela mar endins; després... després en Coberta, no pogué continuar la peregrinació de sa recorta: lo sonido d' una improvisació d' accets arpegjats en un armonium, li feu obrir los ulls y tornar a la realitat de sa existencia actual. En lo beu temps que sa imaginació havia navegat per los mars dels recorts de sa infantesa, los rius havian finit y l' església havia quedat completament deserta. Sola en lo chor s' hi veya un llum y se sentian acompanyades per l' armonium las primeras notes del *Ave Maria* de Gounod, cantades a mitja forta per una veu de meya soprano poch voluminosa, pero agradablement timbrada y d' una dolzor y ductilitat incomparables. Als poche moments D. Franchco pogué convencer que la persona que cantava en lo chor, hi era sola

per ensajar, ja que al ésser al *ut* del *Gratia plena*, allargava la nota, trencava la frase, per marcar el *fatto* per l' *la*, *si*, *la*, del compàs segon. La veu repetí per tres ó quatre voltes l' ensaig y ja segura de la correcció, seguí ab facilitat fins al *re*, *si*, del *Sacra*, quinas notes no li sortian prou lligadas; corregí: altre volta l' defecte, seguí sens interrupció, fins al *si* del *Oris mortis*, que repetí també duas ó tres vegades, per semblarli, sens dubte, que li eixia massa oberta la nota. Després altre colp resonarem per una estona los acórrs arpegjats y tot seguit se sentí lo soroll de la tapa cayent sobre l' teclat, lo remor d' una cadira al rascar demunt dels rajols y lo vejà la claror de la llum passant desde l' centre del cor a la part esquerra, y després d' un instant de desaparèixer, tornar á veure, dalt del tram de graons d' una escala, que la foscor de la església no li havia deixat veure fins aquell instant, al costat de la capella, que s' esqueya davant per davant del llloch ahont estava assegut en Cuba.

Ab tota facilitat pogué, donchs, en aquell moment contemplar á la persona, que durant la mitja hora que havia durat l' ensaig, havia llegiat per distingir entre ls reixats de pedra de la barana del cor. Lo tros de cirí encés que en un candelero de llautó ennegrit pel temps portava á la mà dreta y qual flama cubria ab l' esquerra para privar de que l' vent li apagés, deixava en la fosca á la part inferior de la figura, il·luminant de plé, un cap de noya

d'una bellesa ideal, extraordinària, com no recordava en Caberta haver vist igual en cap dels pahissos que havia recorregut en sos viatges; tal era la perfecció de línies de sa cara, la brillantor que eixia de sos ulls grossos y expressius y lo magnífich cabell ros que, graciosament ondejat, queya en petita riuada des-sobre de son nevat front.

Quan baixat lo darrer gradó de la escaia, tregué d'enfront del ciri, la mà que l'preservava de l'ayre, los raigs de llum, essent-se per son entorn, deixaren veure la figura vestida de negre, alta, esbelta y agraciada, de una joveueta d'una vint á vint y dos anys que, caminant ab la majestat d'una reyna, atravessá l'església, s'ajonollá un moment devant del Sant Crist del costat de la porta sica y, retrocedint altre volta fins á ésser davant del presbiteri, pujá los tres esgrahons de pedres, y feu una reverent inclinació enfront del altar major, sortí per la porta de la sagristia.

Don Francisco la vejà desaparèixer com una visió sobrenatural, sense sapèguer donar-se compte de la impressió que acabava de adoptar-lo. Home rích y espléndit, si en la primera volta que tornava al seu país, no ho era de se tornada á Europa: dos hiverns seguits havia estat á París y á Londres, abont hi havia sentit los reflets de la Nilson y las passadas de rossinyol de la Patti, y no obstant, las veus d'aquellas notabilitats artísticas emeses entremig de las columnas de las bambalinas, dels raigs potents de la

llum artificial, dels reflexos enlluernadors de perles y brillants escampats arreu en palcos y bancos, si bé l' havian deixat, no li havian arribat al cor, com las noies d' aquell ensaig é mija veu, sentit entre las focors d' una església de poble.

En Cubera no havia tornat en sí de la seua impressió y estava encara preguntantse com era possible que en los dias que feya de sa estada á Larrus ni l' hagués vist en cap part ni hagués sentit parlar d' aquella noya, quan vejà que la porta per la qual havia desaparegut tornava á obrirse; sols que en lloch de la hermosa donzella, n' eixia mitg fegantse la uilla, que sens dubtes fos á aquell moment havian estat tenent baix la dolça pressió de la son, un bordegís de carrossa é quinze anys, que ab un feix de claus á la mà tocà l' altar del Santíssim, donà de correguda una munda ala recosa de l' església y, dirigintse á en Cubera que permaneixia encara dret en mitj del temple, li digué sacrejant las claus, ab malhumorada expresió:

—;Vaja, que ja es hora de tancar!

Don Francisco, tot seguint al rícor, que s' havia posat á caminar devant d' ell, se tragué de sa bossa de molla de plata una peseta labellina y, posantla á la mà del bordegís, que ja aguantava oberta la portella de la entrada de la plaça, li digué:

—Escolta: ¿Qui es aquesta noya, que canta ve en lo chor y que s' ha fiot á la sagristia?

La xicot tot estronyent en sa mà la moneda que acabava de rebre, entre ensomniat y sorprès, mirà de dalt á baix la sapada figura del americà de Bossa y empenyentlo susument cap en fora, exclamà tot tancandí la porta:

—¿Què és?... ¡Ay ay! ¡La Montserrat!

MOSSEN JAUME.

La façana principal de l'església de Larras tenia per un costat lo carrer dels Trinitaris, compost de la llarga paret de la Parroquia y de set ó vuyt cases ab ses corresponents botigas destinadas á la venda de robes y objectes de quincalla, y per l'altra part un antiquíssim edifici de baixos y primer pis, ab dues reixas corresponents á la planta baixa y un hort emmurallat d' uns seixanta peus de longitud, que s'estenia al llarch del carrer de las Rosas, tenint son acabament en lo dels Avellaners. Aquest edifici que no pertanyia á cap estil determinat, ja que cada obertura actuava la construcció d' una época distinta, veientse al costat d' una finestra que despertava recordo del sigle xvi, un balcó obert dos peus més amunt ab barana de ferros caragolats y rascassos peus de llautó, que transportavan á la decrygada época de

Carlos IV, anomenada que també 's deia veure entre 'ls escultors finestrals que donaven a la plaça y las mesquitas reïtes del carrer de las Rosas, estava destinat pera casa rectoral y era indubtable que, segons los diners y las necessitats de cada rector s' havia anat aliamplant y recomponent, sens atendre més que al desembrás y comoditat de la part interna. Per dos grans de pedra se pujava al maó cancellí, que s' obría pera donar pas a una ampla sala de rebre, sens altre adorno que un deteriorat quadro de la Anunciació y un banc de fusta que, per lo molt escarbotat del respall y brases, se deixava veure lo tranquil·lament que 'ls corchs hi feyan sa ribuada.

A la dreta y enfront d' una escala de pedra, per la que 's pujava a las cambres del pis primer, hi havia lo quarto del despaig de expedients parroquials, habitualment ocupat per lo vicari. La part de darrere se componia d' un capyó menjador ab finestra y sortida al bori, cuyta a la dreta y dos quartos a la esquerra. Lo més immediat a la porta d' entrada, a més de servir pera los de la casa de pasada pera comunicar ab la sagristia, feya també de depòsit de fustes, de bancs, candeleros y d'altres mitj romputs, que espolsats y arreglats, restarian encara en peu algunas hores en dies de grans solemnitats religioses.

Lo del costat era lo despaig particular ó millor dit, sala d' estudi y de rebre de Mossen

Jaume Villedó, rector lleya divuyt anys, del poble de Larrus. Aquesta cambra, que abundantment rebia la llum per un gran finestral ab reixa, per quins barrots de ferro s' anfilava fent primers d' esbeltesa una tornida passionera del hort, era de parets emblanquinadas, trespol ab revoltons y enrajolat de lloses, sens més adornos que un gran quadro d' estil gòtich de Jesús crucificat, del que 'l temps acabava d' emborrar las figuras de la Verge, de Sant Joan y de la Magdalena; una libreria de moderna construcció y altra que portava sa honorable vellesa escrita en sos prestatjes sense vidres y en las moltes recomposicions fetas en sos moments de fusta de cirerer. Un sofà de boya, colocat dessota del quadro, quatre cadiras de igual classe, una usula escriptori y un anticó silló de bequeta clavecins, era lo mobiliari del quarto en que habitualment passava Mosen Jaume las hores que sos debers y l' afició al conreu del seu hort lo deixavan en llibertat.

Lo rector de Larrus era lo primogènit d' una distingida familia de Barcelona, á la que la guerra carlina havia deixat ab més deures que diners pera sonenir los pergamins de sos antepassats. Tal volta sí, com era volentat de la familia, hagués seguit la carrera d' advocat al ésser mort lo seu pare que havia passat la vida sicut dita la política activa, hauria pogut ab moltes condicions restablir algun xich l' hipotecat patrimoni; pero Mosen Jaume, que

desde criatura havia mostrat decidida vocació para la carrera eclesiàstica, i abraçà definitivament als divuyt anys, sense preocuparse poch ni molt del millor profit dels seus interessos, recullint á la mort de la seva mare una mitjana herència que voluntariament parti ab sa germana Teresa, puig que aquesta havia ja al casarse cobrat lo seu dot.

Per altra part Mosen Jaume, apesar d' haver nascut de una família rica y poguér firmar de Villadó, de Llíria y de Mascorp, era senall com un modest menestral; la seva vocació religiosa y un decidit entusiasme per l' estudi d' humanitats y escorcollament de las obras dels autors clàssichs llatins, l' havia fet mirar ab certa indiferència tot lo que 's relacionava ab los bens materials. Son luxe, en sa juvenut havia estat en la seva biblioteca, abont entre diverses edicions de la Bíblia, de la Summa de Sant Tomàs y de las obras de Sant Agustí, s' hi veyan escampades, ab verdadera profusió, las creacions d' Horaci y de Virgili, las obras filosófichs de Aristóteles, las del sever Tito Livi, las del rumbich Quinillá; y en fi, tot lo brillant senal de las lletres llatinas, en tota la riquesa de ses diverses manifestacions. Men feya deu ó dotze anys que cixas obras, delectansas de sa pensa juvenil, no s' havian tret del prestatge de sa vella llibreria; la obra del immortal Pae Kempis, las meditaciones del Pae Lopusse y 'l Croissat, escampades sobre sa taula d' escriure, eran las únichs que gosa-

van lo privilegi d' ésser llegidas per Mossen Jaume; las primeras, pera confortació de son caprit, las altres pera revivar son zel, que en sa delicada susceptibilitat, creya sempre esmortuís, en pró de las ovellas á sa custodia encomanadas ó pera cercar material pera amenisar ab la historia dels Sants, que l'eglesia commemora durant la setmana, la plática que endressava als fídels los dies festius. A las obras dels sabis seglars, es á dir, las purament literarias ó filosóficas, feya alguns anys que 'l bon rector de Larrua 'ls havia declarat poch menos que la guerra: y si no havia resolt ferne un lloch era porque apeser seu las estimava; cada una li endobía 'l record d' una diferent época de sa existencia; totes havian estat ses amigues; ab totes havia disfruat y viscut; li semblava que á cada una li debía un tros de son pensament y fins un bonic de son cor, per aixó no havia determinat sa exterminació, pero deixava indiferentment que 'la corcha y la palla las rostgutsin. ¿Qué n' havia tret de la ciencia, de las máximas, de la sabiduría ab ellas adquirida, si no havia sapigut trobar paraulas y rahons de prou virtut, de prou eficacia pera disuadir á duas dotzenas de visionaris de Larrua que se 'ls havian pujat al cervell las doctrinas de Allan Kardec, creyentse com article de fé los falsos prodigis atribuhibits al mon dels caprits? Mossen Jaume comprenia ab més ó menos pena de son cor cristí, que hi haguessen esperitistas en la vella

Alemania, en la Inglaterra, en los Estados-Units, fins en sa estimada patria Barcelona; pero ¡que n' hi hagueria a Larrua, y que hagués brotat aquesta filoxera d' ànimas cecandí ell de Pastor, y que no sols anés augmentant lo número, si no que 'l error invadís lo camp fimení arribant fins a las mares de familiar... Para 'l bon rector això era 'l màxim de la desesperació; los seus, los lliure-pensadors, que de tot desgraciadament hi havia en aquell recort de costa catalana, li inspiraven la pena que causa al metje la vista del malalt incurable; pero aquestos, a més d' ésser pochos eran para las donas objecte de repulsió ses doctrinas materialistas despossehidas de tota idea d' altra tomba; la negació despiadada de las hermosas y consoladoras veritats del cristianisme, distava molt de fer adeptes entre ellas; pero 'l esperitisme, ab ses punts de meravellós, ab ses máximas de caritat y amor al próxim, que tantas y tantas voltes havian sentit en la mateixa doctrina cristiana, no 'la inspirava recel; l'heracé seguita sa devastadora carrera y 'l especinat rector devant de la inutilitat de las seues tentativas y de lo poch ó gens profitosa que havia estat per ell 'l estudi de la ciencia terrena, fundament desconfiat de las forces de la seua inteligencia, ab pany y clau tançó per sempre més los llibres d' aquells ingenis que tantas cosas sabien, que tan gran coneixement encunyaven de la humanitat, que tantas reglas de conducta donaven als pobles y ab tanta concel·la li-hastraven.

ala Càtedra; y que á ell no havian sapigut donarli de sa ciencia de la vida humana una llum, un camí, un remey, pera acabar ab aquella pèrdus d'ovellas que tan fonament l'acaparava.

Sa resolució estava presa: desde aquell moment fins procuraria oblidar lo que ab ella havia après. Jesús havia dit: *Fins que vos torneu com aquest infant, no entrareu en lo regne del cel*; donchs ell apropiarís la llum; la inutilitat de sos afanya li havia fet veure la seua insuficiencia, tal volta la seua superbia: s'humiliaria més, abassaria sa creu y resignadament la portaria. Y ab l'ajuda de Deu, que tot ho pot, lo temps que tot ho acaba y lo desahiment produhit per uns asséus servicios, complicada ab los començaments d' una enfermetat de cor, Moisés Jaume logrà per fi deixar de atormentarse com ho havia fet fins allavors, y sens desistir en la intenció de retornar á la llum evangélica á aquelles ànimas esgarriades, se conformá ab la voluntat del Senyor que á aytals probes lo somedia y com en los primers anys del exercici de son ministeri, cercá estorjo á son esperit en ésser conhort dels pobres, de sos feliçesos y de las duas únics branques que li restaven de tota sa família: la seua germana y sa nevada Montserrat, á la qual estimava com á un pare; y tal volta ab més tendresa desde que per la mort de la seua mare la veya sens més emparo que'l de un pobre sacerdot sense salut.

Tal era la personalitat moral, plena de zel,

de bondat y sencillez cristiana del rector de Llarrius, en qual després anem á introducir als nostres llegidors quinze dies després de la vetlla en que D. Francisco Cuberta havia conegut en l'església parroquial, á la seva nevada.

Feya Harpa estava que Moisés Joane havia enviat á la criada á cercar en las habitacions del pla primer á la Montserrat, quan aquesta entrá en lo quarto. La llum del sol, passant ab tota sa força per la oberta finestra, no disminuía en res la caculpeoral bellesa que havia tant sorprès al pintor americano. Ab l'esclat de la claror brillava ab major força lo blau fosc, com lo d' una nit estrellada, de sos ulls, moventse plens de vida, davall de ses perpelles vecejades de llarguíssimas pestanyas, com adquirís major realtá la pureta de un línia de estíus grega y la esplendent bellesa de sa cabellera, ondejada y rossa, com la d' un infant de las fredas terres del Nord. Sa figura de vestal y una distinció de princesa, que permetia que s' exhalava de son caminar, de sos moviments y fins de son sencillíssim traje de dol, hauríam fet de la Montserrat la personificació á la terra de la hermosura ab que nos pintan al arcángel Sant Gabriel, si un sich de vista carminosa hagüés envermellit ses galtes completament esroguchides, y hagüés estat possible arrebassar de tota sa persona com ayre de dardenyosa alúvea, que en determinats moments enduria la expressió de son rostre.

Mes en honor a la veritat devem dir que les ficcions de la noya perderen sa entenda regidés, al dir afectuosament a Mossen Jaume:

—L' he fet esperar sense volguer. . Tenia a dalt a D.ª Rosalia que no acabava may de despedirse... Per si ja n' estich llure. (Què 'm vol?)

Feya un bon rato que Mossen Jaume tenia devant dels ulls una cista que ja no llegia y que deixá demunt la taula pera dir a la seua nevoda ab certa solemnitat que no passá desapercebuda a la noya:

—Mira, acosta aquella cadira baixeta y vinga aquí... aprop meu... Tenim de parlar llarga estona y de cosas bon així importants... molt... molt...

—Cada m' espantaria ab aquesta serietat...

Mossen Jaume endolsí encara més son accion y agafant entre 'ls seus dits coscos la aristocràtica mà de la Montserrat, digué colpejandí carinyonament:

—Alguna volta s' has detingut a pensar en la soletat en que restaria, lo joen que jo morí?

—Vaja, vaja, oncle ¡quinas cosas de dir! Posar me moriré jo primer que vosé...

Lo rector de Larrua deixá la mà de la noya y aixecant las seues a l' aixada de ses ulls, aixamplá los óims, posant de manifest l' encrocament de venas y nervis, que 's deixava veure per dessota de sa pell groga y enmorenada y que per sa transparència pareixia feta spona per un estudi anatómic, y digué:

—No hi ha que ferre il·lusions fills; jo tingh la mateixa malaltia que restà à la teua mare, que jovesets se 'n endugué à los dos alionsgermans meus... que los darrera anys de la vida de la teua pobre avia, m' obligà à deixarla sola en sa vellesa, pera portar pels mars aquesta feble naturalista meua, que no ha pogut enrobardria may... Poch viure dos anys, quatre, potser arribi à als ó set... pero l' enemich lo porto à dins y ab més motius que 'ls que estàn sans, tingh d' estar ab la llitja excessa com las donzellas de que 'us parlan las sagradas escripturas.... ¡Vaja, no podis aquesta cara tan fosca! Si no vull enriquirte... ¡Al contrari! Vull parlarte d' una gran mercé que Deu se vol fer... Res, lo que jo 't deya, que Nostre Senyor nos culma molt més de lo que nosaltres ab lo nostre pobre enteniment podém comprendre; y vençquí que quan jo tant m' amolinava pensant ab la solenat en que quedarías lo jorn que jo 't faltà, la Providencia ha volgut que vingúes à Larrao un ricaxo d' América, una mena de nabab que tothom se disputa... Mira; fà deu dies que jo no sabia que fos al poble, pero apenas m' he volgut enterar, prou me n' han contat de cosa... ¡Més ne sabessent!... Donchs es lo cía que aquest senyor, que diuben que es molt bona persona y no solis la gent d' aquí; jo no t' he volgut parlar que no espigués lo terreno que trepitja... Quan t' he cridat acabava de rebre aquesta carta del ric-

tor de Rosas, la població d'homens i el fill y ahont hi té encara família... Los intermes no poden ésser millors... Això no vol dir que jo no cerqui també la manera de tenir bones referencias d'América... ¡Oh, devengades passen unes coses ab la gent que vé de lluny!... Y es precís mirarho molt... Los diners no es pas lo primer que s'ha de cercar en un home...

—Pero oncle—va interrompre la noya admirada de la animació de Mosen Jaume—¿nosaltres...

—¿Déixam parlar, donat! Després ja hi dirás tú lo teu pare! Per ço t'ho consulto; t'ho parlo. Jo no vull ferre pressió de cap mena... ¡Deu me'n guardi! Pero la cosa es massa gran perquè no m' hagi omplert d'agrahiment á Deu, al veure la consellació que m'avia de poguerse deixar colocada ¡y de quina manera! També ho he escrit á Barcelona, á en Valls, lo teu tutor, que també, li apar, una gran sort para tú...

—Pero ¿pot espiguer...

—Ja veurás, ja veurás; es que aquest bon senyor que, segons m'han contat, tots los parts de la colonia forastera se'l disputan per las seues filles, les ha donat mitja volta á l'esquerra y ha vingut á cercarse á tú. A tú, la més pobre de totas; ¡tú que ningú t'heu en fora ni en finestra! Res joom lo del qüesto de la Catedral ó mellor dit, quan Nostre Senyor té una cosa destinada...

—Pero quèia, si jo...

—(Si sabessis — prossegueix Mossèn Jaume sense fer casament de las interrupcions de la noya — quantas voltes després de lo d' en Felip ¡que Deu lo fassa bé! m' ha preocupat lo teu pervindrel.. Perque 'ls casaments cada dia son més difícils, .. y a tú, jo 't coneix prou pera sapiguer que no t' hauria satisfet un qualsevol! ¡Y ab lo teu modo de pensar! ¡Y ab los teus gustos tan en desproporció ab lo teu dot!... Bé, ja sé lo que 'm vols dir—feu Mossèn Jaume, que en mitj de sa entusiasmata exaltació, interpretava com mellor li parçia la expressió del rostre de la seva nevada—vols dir que apesar de ta manera de ser, los diners no son lo que més te preocupa, ni lo que 't fassa balancejar per una cosa ni per altra.. á mí tampoch. Pero quan se pot trobar tot reunit no es del cas lo llenyarho per la finestra! Y vaja que á tú Nostre Senyor t' ho dona tot, perque aquest senyor, aquest americano, fa ja cinch dias que m' ha fet parlar per tú; y avuy manté tinch de tornarli la resposta. Jo no te 'm ha parlat avans perque primer que tot he volgut enterarme, y fins á sapiguer que era una bona persona m' he aguantat sens dirten res. Ara á tú 't toca conèixer y decidirte. Jo per la meua part m' estich contentíssim crech que la teua mare desde 'l cel ha pregat per tú.

Més de duas voltes, durant la llarga explicació de Mossèn Jaume, la Montserrat havia volgut parlar y més de duas vegades, ses ulls

ordinàriament especibles, havien brillat ab expressió difícil de comprendre, donat l'assumpció que 'a tractava; mes en la darrera part del parlament del seu oncle, semblà com si tot d' un colp hagués trobat una solució per llarga estona desitjada; se besomía s' amorosí viablement; y, agafant entre las suas mans la de Messen Jaume, com avans havia fet aquest ab la seua, li digué ab un tó entre dolç y ferm:

—¡Vaja, oncle; estich resolt; no 'n vull casar! ¿Qui' l'aydaría á vosot? ¿Qué faria tot sol en aquesta casa gran y desornada, quan vindria aquelles nits d' hivern, tan tristes y tan llargas? Y ademés, encara que Deu farà que no sia lo que vosot he dit, es lo cert que está ben xich delicat de salut... y ¡vaja, que no 'l vull deixar!

—¡Si jo ho he dit sempre que eras un sogelot!—exclamà 'l bon rector, tan coloy com agrahit de las paraulas de la seua nevoja—pero mira, noya, aixó está molt bé porque tú m' ho digas y porque jo no ho accepto. ¡Deu me 'n reguard de que per mí deixada una sort com aquestal! ¡Y tú que es tan bona y que ab ta riquesa tan de bé podrás fer als pobres! ¡Por tíndria de que Deu no me 'n demanda comptel! Ah poch enteniment! ¿qué ho seps lo que dius? Mira, filla, jo no t' he parlat may del teu perillada per no entristirte. ¡Bé prou que quan cau la pedregada s' ha de rebrot no hi ha porque encaparrámen avans; pero ara vull que sapigas á que aténrte. ¡Vaja! jo no oberia pea bé, no sentte veure la veritat de las cosas...

Tú ja saps que la teua mare no pogué deixar-te més que 'ls tres mil duros que a la mort de la teua àvia, que al cel sia, li valg donar de l'herencia de casa; y altres tres mil que jo 'n posseheixo y que si tó 't cases y fas un bon partit los deixaré als meus pobres, pero que se 'ls farà infructuosa mentre viuas, si 't quedas soltera. Total ¡sis mil duros! Y què es la renda que això 't pot donar? ¿Y si 'ls valors baixen? ¿Y si tenes la desgracia de quedarte impossibilitada? ¿Y si m'hi quedava jo y tenia de gastar pera mi d'aquesta pobresa? Y sobre tot, filla, alguna volta ¿hi has pensat d'ingradament en la horrososa situació d' una persona sola?

Mira, jo valg abraçar ab tot entusiasme la carrera religiosa, y mentre la teua àvia va viure y valg estar ab ella jo era l'home més feliç de la terra, pero quan valg quedar sol, quan valg venir sense ningú dels meus a aquesta rectoria, com has dit tú molt bé, gran y destaralada, jo no hauria volgut que s' haguessin acabat may las funcions de l' església. Allà m' hi trobava a pleret, confortat, ditós; pero en entrar aquí paralisava que tot me queya a sobre. Quan la teua mare me demanà per venir, me semblà que 'l cel se m' havia obert... Y si no haguds sigut per la pena que ella passava, lo que es per mi, després de ma primera Mbaa, no hauria pas tingut en ma vida una alegria més gran. ¡Y jo era capellà! ¡Y jo era un home! No, filla, no; lo que deyen los antichs, las noyas ó casadas ó monjas. ¡Al convent no s' hi està sol!

—Mes fa algun temps que vosté no pensava d'aquesta manera: recordis que en aquest mateix quarto ¡jo li vaig demanar plorant que 'm deixés entrar en un convent! — exclamé ab visible acritut la Montserrat, que feya estona lluyava ab un tremolor nerviós que, no poguent deixar més grosses ses galtes, anava portant ses llavis del color de la neu.

—Allavors m' hi vaig oposar, porque jo no autorisaría jamay un perjuri; porque al convent no t' hi portava com á primer ti l' amor á Deu, l' entusiasme y vocació religiosa; t' hi portava un sentiment, una decepció; tal volta t' despit... ferides que 's curan quan las reixas son ja tancadas per sempre més!

—Y ¡qué creu vosté que 'm portaria ara al matrimoni? ¡Qué es lo que juraria al peu del altar, jo que al veure aprop meu un home que 'm pot parlar d' amor, semo que per cent coveats, s' obren sanguejant dins de mon cor la ferida que á un mateix temps he anorats en mí goigs, desitjos, esperansas, il·lusions y fins aপর que vida y sentiments y juveniuit — exclamé la Montserrat ab amargor impossible de descriure.

Mossen Jaume se deixá caure consternat en sa cadira de beasses, de la que feya un instant acabava d' aixecarse, y, dirigint á la noya una mirada trista, desconhortada, exclamé com pers el mateix ab tó de penosa reconvecció.

—¡Pobreta! ¡Y jo que ja no 'n feya ciment! ¡Y jo que la creya curada!

ANTECEDENTS.

En los comienzos de su carrera eclesiástica Mosen Jaume regentava la rectoría de Larrus, quando ab lo nombrament de rector definitiu rebé una carta de moixas plenas de la sua germana Teresa, casada feya sis anys ab un corredor real de Cambis, anomenat Maurici Gil, establert á Madrid, ahont lo matrimoni havia viscut desde son casament.

La carta, com hem dit, era llarga, molt llarga, y Mosen Jaume la llegí repetidas vegadas ab los ulls negats de llágrimas y ab alguns cops de puny donats sobre la taula, al arribar á sa darrera plana. Més sense aixecarla de la cadira en que l' havia llegida, prengué la plana, y després, sense vacilacions ni coereccions de cap mena, n' escrigué una de molt curiosa, que ell en persona aná á tirar al coera. A la tornada, se 'n pujá á las habitacions del primer pis, las hi doná una mirada

inquisitorial y, cridant a la mojeordona, li donà en pecas pastulas, que dins de pochi dies li arribaria de Madrid la seva germana, ab una novedeta de quatre anys y que per lo tant, disposava que 's desembrasés la cambra ahont ell dormia, més gran, més allege y més ben acondicionada que las restantes de la casa, para arreglarla per las novas forasteras. Envió la mojeordona li objecté que l'habitació que donava era bon tros mellor que la qu' ell tindrà, a la que s' hi havia de pujar per dos esgrabons, a més d' estar bon alch més petita y ferhi més fres a l' hivern y més calor a l' estiu; pero l' rector persistí en sa idea y ab tot negall de la mojeordona, per no sapiguet, si la estada d' aquesta germana a la que parécia que Mosén Jaume volia tan obsequiar, seria definitiva ó transitoria, lo quarto quedá arreglat ab un lit de matrimonio, una calaixera y cónsola de caoba, ab bonicha adornos d'aurum, perfidiosament ennegrits pels anys y mitja dotzena de cadiras encalzinadas de domós vermell igual a las cortinas del balcó y de l' alcova, lo que ab dos grossos sillons, dos tamborets y un gran cuadro pintat al oli, representant a la Verge dels Dolors, ab lo seu Fill als braços, completava aquest setch mobiliari, que per anys enters havia estat l'ornament de la cambra nupcial dels parets de Mosén Jaume Villadó.

Quinze dias després, un vespre envets als entorns de Tomasa, arribá de Madrid D.ª Teresa ab sa filleta Montserrat, sens més equipaje que dos maridos y un gros begul.

Venia sencillament vestida ab un trajo de camimir color de tabaco, un saquet d'abric del mateix color y un sombrero de forma petita, cobert ab un vel de un tò més fosch que 'l trajo. Son port era modest, pero en la distinguida manera de vestir se abelta figura, s' destinava á una dama que portava son senyoric, adquirít desde 'l bessol.

La nena, ab una túniqueta de color blau fosc, brodat de trenzillas vermelles y un berret de castor de amplas alas, devall del que 's descapdellava com una madella d' or los abundantos rulls de sa cabellera rossa, parecia arrancada d' una página d' una Ilustració inglesa ó alemanya. La Sra. Gil portava en son rostre, de faccions fines y simpáticas, la expressió d' una pena concentrada y de la salut perduda; la nena, mirava esporuguida á la sua mare que plorava, á son oncle que la prenia en ses brassos, y á las foscas parets del menjador de la casa recostat, tristament il·luminada per un quinqué de petroli.

Quan hagueren pres una tassa de caldo y una copeta de vi rosat, Mossen Jaume que tenia verdaders desitjos de trovarse á solas ab la seua germana, prengué ab recansa de la criada, la grossa palmatoria de llautó, para encanyar á las seues hostes la cambra que 's li havia destinada.

—Ja ho veus—digué á D.ª Teresa, aixecant enlayre lo llum á fi d' il·luminar d' un colp tot lo quarto —ets á casa veas: lo llit, es lo dels

noures pares; los mobles, los de sa cambra, nupcial: lo nostre estaje de nina, ahon; apar que hi aletja encara aquella tendra mare nostra, que tant nos recomenava que fossim sempre dos coss en un. — Penso que tornas á set anys encara .. res ha passat, més que 'l plaber pera mi de trovarme ab una família que tant anyorava... que..

Los anglots de la jove senyora, augmentant ab més forta á cada nova paraula del seu germà, interromperen á aquest, qui li digué alçant las llàgrimes que apesar seu s'ocorrien també per sas encorrenidas gaitas:

— ¡Vaja, com més parlariam, pitjor! No vull que 't marisenis, ni que 'm contis res. Ja m' ho has dit tot ab la teua carta... Souviga; pósta ab comoditat y arregla aquesta pobre criatura, que sense compassió l'existim encorrenit. Més sovint á aquest cuadro que tens desuobre la calaixera y que representa á la Verge dels Dolors; Ella, que 'la va vadrir tota, que alenat á la nostra mare á sobre-portar-ne tant, t'ajudarà també á aconseguirte dels seus... Vaja, ja has plorat prou. Al costat del llit, hi tens una campana pera trucar á la minyona... Dorm, y ja veuràs com ab l'ajuda de Déu se resignas; y com ab la claror del sol, te semblaràn aquestes parecs menos tristes...

Donya Teresa volgué parlar; pero veramenti los plors oblegaren sa veu y Moises Jaume, convangut que de moment la volent fora mellor baume que las paraulas, l'abressé com ho hau-

ria fet lo pare més carinyós, beuà à la nana y seuf.

Lo temps era l' més tris del any: los dias curts, ploviscosos, lo cel cendrós, las fulles grogas y caygadas, empyrantas descobert 'l fanch; los camps herms, las serres cubertas d' una capa violada, la mar com un ondas marcell d' un vert plomisch, rodolant y beient damunt la platja, ab una remor soeda, trista, igual, acompaada; l' hort de la rectoria ple d' arbres sense fulles, mostrant al descobert son enfilall de branques secas y nubosas; las sales de la casa, plenas d' una claror blanca, que las inundava de melangia, las campanas tocant sovint à morts per algun vell ó saceró, qui li havia apresant la caygada de la fulla; parefala que tot s' esplegava pera veuar sa tristesa, que 'a reflectia ab tota sa negra amargor en la cara d' aquella pobre formosa, que en vá s' esforava en mostrarse animada al menya devant del seu germá, qui, al revés d' aquesa, no sabia com amagarli lo pler que li donava contra el seu cosat y veure revolotejar à son entorn, com un papalló de daurada ala, ó com un raig de sol que tot ho alegra, à la petita Montserrat, qui als tres dias de éiser à la rectoria sabia un per un tots los recons de la casa y tots los arbres del hort que guardavan encara alguna pira verda ó madura per cullir.

A las cristuras los passa tot devant dels ulls com las vistes d' una llanterna màgica, fixant sola s' atenció en lo darrer que veuhan.

la dona se trobava donchs á son pler en la sua nova casa y ab aquell oncle, que ab sa picardia d' infans conegut desseguida, que se l' havia fet tot seu. Viva com una conilla, parlava ab bonich accent lo castellá que havia sentit al seu pare y al poble en que havia nascut, y l' establí en quins llengua li havia entononat sempre la seva mare y que ab quinze dias d' éuer á Lar-rus, intercalava ja, ab gran fruició del seu oncle ab mots peculiars dels pobles de la costa.

—¿Fa que si la mamá plora sempre, se porrá malalta?

—¿Óy, que si vosté vá á Barcelona, per un parcy de dias, se m' hi endurá? ¿Fa que ja ho com viu tot lo d' aquest poble?

Mosen Jaume esclafia una grossa riella y la Montserrat parava l' orella ab més atenció, per veure si recollia una nova paraula, pero poser en lo seu forá repertori.

Un vespre, á l' hora en que D.ª Teresa ficava á la noya al lit, Mosen Jaume s' endopagá á passar per la sala del costat y sentint á la nena que resava, s' aturá fins á la porta del quarto en lo moment en que aquesta deya:

—Am T pare nostre per l' ánima del papá...

—¡Li has dh qu' era mort!—exclamá Mosen Jaume, que sobtat per lo que acabava de sentir, no repará de moment en lo conflicte en que posava á la seva germana, á la qual una flama-rda de carni li pujá fins al blanch dels ulls, fentli repetir ab exaltada energia:

—¡Mort! ¡Mort! ¡Mort! per sempre má,

—Es clar, dona,—feu Mosen Jaume, que en un instant se posà en silenci—es clar, que ho es per sempre més! Perque 'ls morts, fillena,—digué dirigintse à la Montserrat que l' escoltava bon aich estanyada — no tornarán fins al dia del Judici, en que Nostre Senyor vindrà pera judicar als vius y als morts. Per aixó tu has de procurar ésser sempre ben bona mnyona; porque 'l bon Jesús te trobí aquell dia ab lo vestidit blanc de que l' esglesia revestí à la teua ánima ab lo capellans. ¡Vajal resar; resar; que las oracions dels nins, son las que més plauben à la Verge y al seu santíssim Fill.

La tardor passà molt llarga per D.ª Teresa; los dias y las vetllas no se li acabavan may en aquella quietut y ab aquells quefers sempre iguals més l' hivern apesar de sos dias tristos y son rossagall de neus, li parixí menos llargh, puig Mosen Jaume sense comparió à sa tristesa y fins à sa poca salut, li anà apilant una ocupació sobre un' altra; li feu sagrissans del Santíssim, dels Dolors, de Sant Joseph y del altar de las ánimas; li feu revisar un llibre de comptes, que, segons ell tenia molts necessitats d' aclarir; li demaná qu' arreglés y posés en ordre los calaixos d' ornaments de la sacristia y per fi, fins li encarregà que li tragués apuntes que ell molt necessitava del Còsterio de Balma, d' algunas obras de Santa Teresa de Jesús de Fray Luis de Leon y d' una infinitat d' auiores, qu' ella no coneixia, que de primer moment apenas li semblava comprendre, pero que

à l'hora de llegir, anava entenenent y que sens que ella se 'n donas compte, ab molta més facilitat li feyan arribar á l' hora de ficarse al llit.

Quan á la vinguda de la primavera, Mossen Jaume la senti donar al jardiner diferents dretes per arreglar l'hort de la casa, se digué á sí mateix:

—La pobre Teresa no s' aconsegueix de un pens, pero s' hi acostuma...

Las primeres calorés del Juliol feren desgranar á la peita Montserrat é inundaren ab un aixam de forasters la poblé de Larrua. Molts dels que hi venien casa de propietat y que per la tant hi anavan á la temporada d' estiu, acostumavan á fer una visita al senyor rector. L' any que per primeres volta hi hagué donya Teresa, ella junt ab lo seu germá, rebé las visitas que 's feren, pero fóu solé Mossen Jaume, qui les torná, alegant que la salut verament delicada de la seua germana que dussent l' hivert havia hagut de fer llit per anchs de reuma al cor, la impedia de tornarlas.

La senyora Gil, no vegé doncha als forasters que estuhajavan á Larrua, més que la vegada que anaren á visitarla á la rectoria y en la Mitja baixa que 's celebrava á los dies de festa á la parroquia; á excepció de la família Bach, que per ésser tan velins, que 's horte de abduas cases aple estavan separats per una prima pared de mahons d' un metro d' alçada, tenian ab lo rector majors grans d' indemnitas que 's demés forasters.

Per aquella època en Bach, que treballava ab tot son vigor en sa botiga de manegayre, no tenia cap tracte ab los forasters que anavan á Larrua: precisat per lo desgañament de las criatures, á treurelas á fora á l'estiu y per ordre del metje, á bérles pèdre banya de mar, comprá la torreta del carrer dels Avellaners, á la que 'ls primers díes de Juliol, pujava donya Francisqueta ab los petits, y á la que 'l marit, sols anava los dissabtes al vespre, però entornant 'ls ab lo primer tren del dilions.

Com los Bachs sols eran considerats per los forasters, com una botigueta acomodada, donya Francisqueta, que apesar de no possehir una gran penetració tenia lo convenciment de que la *Crème* que anava al Balneari no insularia ab ella, se concretá á viure completament aïlada de la gent, ja que una no li acomodavan per massa senyors, ni los altres per massa menestrals. Y tal vola per aixó mereia la senyora Bach estava extraordinàriament colfoya de la consciència del rector, ab la que s'enorguïlia molt més que per las virtuts del sacerdot, per los antiquíssims pergamins de la seua noblesa, que apesar de que l'interès lias pareixia que ho amagava com un defecte, era coneguda de tothom, lo que estofava á la manegayre y li feya augmentar sos esforços para conèctuar una amicitat que relativament á Mossen Jaume, era sols com á titol d'agradament á las atencions de que era objecte per part d'alta família, que no descauydava ocasió d'obte-

quinto, un dia ab una plou de crema feta per donya Francisqueta, que segora ella mateixa deya hi tenia una mà de monja; un altre, ab un flam, que ni fet de confiteria; un altre, ab un gran tros de torrell del Forn de San Jaume, que en Bach havia portat de Barcelona y que no era pas possible que menjés la família, sens que la primera part delada d'enviar-se á la rectoria. Moisen Jaume agrahia los obsequis que li feya aquella bona gent, com ell los deya, y si be pera no diferenciar-se de la conducta que observava ab tothom, no haventhi malalta, no la visitava més qu' una sola volta durant la temporada, los rebia en sa casa ab atenciosa franquesa, y al éser á l' hivern, senda bon cuydado de enviarlos, en paga de sos obsequis, un bon present del toulino que mateva.

En aquest estat de cosa, pot suposarse ab la pressa que donya Francisqueta, passá á la rectoria tan bon punt sapigué en ella la presencia de donya Teresa, una senyora de debó, y los oferiments de tota mena, que com amiga y com á vechina li feu y los pecons y aquajos de que feu objecte la peira Montserrat. Mas la germana de Moisen Jaume era extremadament poch entonsadora y si be la vé rebre ab l' atenció d' una persona educada, la conversa no s' anima, fins á parlarse del desmenjament de la nota y de lo molt que 'l mateix li havia recomanat que la fes sortir á passeig. La cosa no podia ser més fella pera donya Francisqueta, que se'hía receptas de sobras pera fer tornar la gana;

remeya, que los mateixos metjes ignoraven; pero que á ella y al seu marit y als seus fills, y á quantas personas los havian probats, los hi havian reciat ab resultats admirables.

Donya Teresa li doná las gracias; no pensava probar més que l'aygua d' una font que 'l metje li havia indicat que hi portés la nena; y que ella, tenia temense sos Lluny ó tingué coetas massa pesadas para son estat de salut.

La senyora Bach, no la deixá acabar: ella concia de sobtes aquesta font, á la que durant tot lo passat estiu hi havia portat totes las tardes als nens; un llach deliciós, plé de vejetació, ab una aygua de ferro capés de fer matjar á un mort, y, sobes tot, á un parate abont casi may s' hi trobava ningú; abont no anava tot aquella mitja senyora del Balneari, ancha de casinet y molta d' ella, ab més deutes que diners. Ja estava arreglat; y aquest gust no li havian pas de quitar; totes las tardes, quan ella aniria á la font á berenar ab los seus nens, entraria á buscar á donya Teresa y á la Montserrat; si la senyora, Gil per no trobarse bé ó per altre motiu, no hi podia anar, ella se n' hi anitaria la nena, que capdaria més qu' als seus propls fills.

Donya Teresa ho convaltà ab lo seu germá.

—Ja li pots deixar — digué ab senyallés Mosen Jaume — son una bona gent, honrada y franca. Ella es una infelissa. Lo que te al cor, es á la boca. ¡Y no n' estaré poch de colofa de pagar dir que se 'n porta á la novo-

da del rector... y d' un rector que es noble — elegí Miquel Jaume ab un somriure de compassió.

A las cinch d' aquella mateixa tarde donya Francisqueta, anà ab los seus tres fills, un noy de set anys y duas nenas més petites, la Teresina y l' Adela, a cercar á la Montserrat, que després d' haver passat tot un hivern sans apenas aixir de la casa y sans haver jugat ab cap criatura de la seus edat, persequé que verament se tornava folla d' alegría, tal era sa animació y goig al corre per camps y boscos ab gent de la seus mida.

Donya Teresa hi anà molt pocas vegades. Sen pit delicat, no podia ab las coses que era precis pujar per anar á la font, y després la conversa d' aquella bona senyora que sols sabía parlar dels millo que tenian y de lo molt més que podria portar sombrero élla que molina de las senyoras que 'l rumbajavan pel Balmori, li parava y l' aburia. Per altra banda, com donya Francisqueta, tret d' aquestas dèrias, se menjava á petons á la Montserrat, y, com als seus mateixos fills, no li donava l' aygua que no estés desentusada, y li ponava un mocador al coll la tarde qu' al retornar de la font fresquejava, y, sobre tot, la nena havia recobrat los colors y la gana, donya Teresa, encara que s' hauria estimat més d'ure aquestos obsequis á personas de altres condicions, los hi agrahia y apensar del seu caràcter un xich sech y no desposantib de certa natural alicencia, s' calceava en manife-

arribà lo molt fonament que li estimava, l'interès que per la seua fillena se prenia.

Las primeras frascas del Octubre, despullaren de forastera lo poble de Larrua. Moltes familias anaren á despedirse á la rectoria, plangyente de que una senyora jove y de las condiciones de D.ª Teresa, no hagués volgut ni una sola vegada assistir á las moltras fiestas, conciertos y reuniones qu' hasta donas la colonia forastera, lo que no s' havia oblidat may de ferli la correspondient invitació. La senyora Gil s' excusá ab sa salut delicada, que sols li permetia assistir á las funciones d' iglesia; y li semblá que 's treya un plé de sobre quan s' acabaren las visitas de despido, en que havia hagut d' usar de tota la diplomacia d' un ministro de negocis extrangeros para eradir las moltras preguntas que á ella no li agribá bé de satisfacer. Y tal volta per aquest motiu, havian sovintejat las personas que al trobar per los carrers del poble á la nena acompañada de la majordoma, no havian reparat en aturarla, preguntandli entretre pitó y pitó:

— Y doncha, morada, ¿Abent tan lo teu papí?

—,Es á Madrid, moró — contestava lo nena sent un saliró y cacabullintio d' aquellas senyoras que apenas coneixia, y que s' allunyavan dibenno unas ab otras:

—, Ahí es que es vinda^a.

Los fren, al treure de Larrua als nens de la familia Bach y obligar á tancar portas y bal-

cons. desatipararam la Montserrat, que, enjogassada y travessa, no parava de fer entremaliadures y rarsas al trobarse reclosa dins las quatre parets de la rectoria.

—Las moajas, m' han dit ja moltes vegades, porque no 'la hi enviavam la nena al col·legi—digué un dia Mossen Jaume á la seua germana, veient á aquell bellugust que tantat dies del menjador semblava una roseta engrivida—jo crech que ella estaria allí més discreta; comentaria á apéndre alguna cosa; y á té 'l delcoria ab tranquil·litat algunes hores al dia.

La Montserrat era 'l únic raig de sol que il·luminava las tenebres que voltavan la vida d' aquella pobres dona, y encara que sols fos per pocas hores, li semblá que era un méu dolor lo separarse d' ella, pero Mossen Jaume insistí, y la nena aná á la escola.

Cap á las darrerías de Febrer, l' armari de pias del menjador de la rectoria s' omplí de taronjas: era precís cullirlas tan bell punt grogotjaven, per trèurles de las manetas de la Montserrat, que les feya caure á colpa de canya y se las menjava ab tanta abundancia que arribaven á ferli mal. Donya Teresa doná ordre á la minyona pera que de cap manera n' hi deixés menjar. Més una tarde al arribar del col·legi la Montserrat, no veient á la sua mare que estava en lo despaig ab Mossen Jaume, digué á la majordona:

—¡Don taronja pera berenar!

—No n' hi ha—digué desde la cuyna la criada—ja 'l donaré xcolate crua,

—No vull xocolata ¡vull taronja!

—Pero si t'he dich que no n' hi há!

—Jo les veig a l'armari...

—Donchs la teua mamá no vol que te'n donguis y no te'n donaré!

—¡Munda, don taronja, sínd!..

—Sinó ¿qué? ¿qué faré? feu la miayona tota picada, sortint cap al menjador.

—¡Txyó! ¡Reaxóy! —cridá la Montserrat, exasperada, estilitant en una cadira del costat del armari—trencare un vidre y'm menjaré sotas las taronjas que trovis y tó ¡Míest!—y la esdiastreda criatura, al dir la última paraula, feu onejar las dues manetas sobre 'l nús posant lo dit sích de la dreta tocant ab lo gros de la esquerra.

—¡Reyna Santíssima!—exclamá donya Teresa, sortint al menjador y agafant violentament á la nena per un braç—ere maneta, ¡desseguida vull que'm digas qui t'ha emenyst aquestas paraulas tan lletjas y aquestos gestos de pillest, de alcos de carré! Desseguida, desseguida, vull que ho digas. ¡Dolemt! ¡Lletja! ¡Mal educada!—Y com donya Teresa acabés la filípica veniantli una bofetada, la Montserrat se desfeia en un mar de llágrimas, que la seua mare, després d'haverles fetes corra, tingué bona trevelha pera aixugar, encare que tot dís-

—Be, no ploris més, pero digam d'ahont has tret aquestas cosas tan lletjas!

—La... e... e... hoy... e... e... de ce 'a

Peró, m'ho va... a... a... dir y m'ho .. o... a... va fer á mi, en lo col·legi... i... i... l'altre tarde, perque jo no li volia... a... a... donar una estampa... a... a... sí...

—Ja m'ho sembla jo al veure que enviar á aquells criatures á una escola de poble!—exclamá donya Teresa tan sentida del cas, com de la bofetada que s' havia vist obligada á donar á aquella criatura que tant estimava. — Jo no ho vull dir pas per las monjas — proseguí veient la cara fosca del seu germà qui l' escoltava — ¡pobres senyores! ¡Elles no hi tenen cap culpa!... pero las criatures sponen tant d' educació ab las mestres com ab las companyes que tenen... y aquí no'n podré tenir may d'altres, ¡Válgans Deu! ¡Válgans Deu! Si 'ls nostres pares veïsson á una neta seua, á una Villadó educantse d' aquesta manera!—afegí donya Teresa, que ni pèrdus ni penes desmentavan d' ella los requiems de sa noblesa.

Mossen Jaume no torná resposta: més l' endemà digué que li calia anar á Barcelona abont tal volta hi tendria d' acabar la setmana.

Dos dies després tornava 'l bon sacerdot á Larraa, dibent á la seua germana que la neta quedava admesa de interna en lo col·legi del Sagrat Cor de Sarriá. Sols calia arreglarli la roba blanca y los trajes d' uniforme, pera portarli avans del palmer de ma. Ho havia parlat ab lo seu íntim amic lo Dr. D. Pau Valls que era prop parent de la superiora del Sagrat Cor y tot estava arreglat.

Donya Teresa quedà glassada: li semblà que ab una mà de ferro li oprimien fortament lo cor. ¡Separarse de la seua filla qu' era sa vida, sa alegria, son tot!... Y no obstant, moltes vegades quan no podia ni semblar que la Montserrat pogués edocarse en un aristocràtic col·legi, ella hi pensava, com lo nen plaer ultra de las seues aspiracions maternals... Ella envejava á las mares que tenian sufficient fortuna pera ferhi educar las seues filles... Més vejenho com un impossible, tan sols hi havia riu la part benica; la separació que allavors li semblava un no res, al tenir que realitzarla, se li apareixia com la més gran de las crueltats. Pero no era pas possible, ni tan sols induarho al seu germá, que s' havia afanyat en fer los punts, que s' havia cregut donarli una alegria y que ab se senallés habitual li havia dit:

—¡Arreconaríam massa diners ab la nostra vida medíca y arreglada! No han de ser per ella los nostros estalvis? Donchs ab res podrém donarliho millor que ab una bona educació. Allá s' instruirá de debó y qui sab anys á venir si 'ls coneixements que allí adquirirá, poden servirli poca guanyarse la vida? Aixís com aixís, tampech no li podríam deixar cap capital; ja sabé que á mí, vendíes al calaix, no me 'n deixan surar gaytes y val més que li assegurem una part de dot en la inteligencia, que aquesta no estarà exposada á quibros.

Donya Teresa no vingué donchs més remey que amagar la seua pena y preparar las robes pera tocar á la nena.

Aquella primavera fou horrorosa pera la pobre mare. Bastant sacrifici feya 'l seu germà, en l'import de la mensualitat, y no era pas cosa de augmentar gastos, anant a veure tan sovint com lo seu desitj ambiciósava. Una volta cada dos mesos, los dos germans se permetien lo luxe d'anar a veürals. Pero ¡y qu' eran llargas aquellias voyt setmanas! Lo sol augmentant las horas del seu regnat de llum sobre la terra, feya los jorns interminables. La pobre donya Teresa, cada matí al despertar comptava los dies que li mancaven, primer per sa visita al col·legi, després pera la época de vacances, que entré las llàgrimas de sa angoransa, la veya com los antiebs israelitas, la desitjada terra de promisió. ¡Ay sí en aquellias horas de terrenya tristesa no haguessin acodit á sa memoria, sens ella meteix donarien compte, las idees y fins las paraulas que, trayent ajutes pera 'l seu germà, s' havian introdubt en son cervell, de las obras filodéficas de Balma, del Para Kempis y sobretot de la hermosa y consoladora obra de Monsenyor Gaume *Esta vida no es la vida!*

Tota aquesta literatura, que ella no havia conegut fins allavors, que en un principi no sols trová pesada, sinó que algunas voltes fins li semblá inabastible, en sos moments de major tristesa, abocava á sa imaginació exaltada una de ses máximas plenas de ciencia de la vida, de coneixement en las lluyas del cor huma. d' aspiracions á la eterna benaventurança,

fentil·la per a les penes l'efecte d'una rosada copiosa, que amorosa la cremor que en son esperit combatent hi havien obert la devoradora flama de la gelosia, de las decepcions y d'una continuada adversitat... La ferida estava oberta; pero la sanch que d'ella s'escorría, l'afegeva la resignació cristiana, ab consols donats per intelligencias, que tot havent conegut tal volta per experiencia propia les amargors de la terra, la torna d'una fé sens dubtes ni vacilacions de cap mena, 'ls havia ensenyat a mostrar ab tota sa divina esplendidesa las energies benaventurades del cel.

La Montserrat, aní creixent y desenvollopant una gracia física, a l'hora que ses coneixements intellectuels. Al acabar los cursos, los premis adquirits en honrosos llibres col·legials, omplian la humil rectoria de Larras, carullant de goig lo cor de Mossen Jaume y fent aparèixer un somriure d'orgullosa satisfacció maternal en las entretidias faccions de la senyora Gil.

També donya Francisqueta Bach participava dels plahers de la germana de Mossen Jaume. Lo seu fill Felip que feya quatre anys estava d'intern en lo col·legi dels pares Jesuïtes de Manresa, se n'endeya tots los anys un bon nombre d'honrosas recompenses. Aixó feya que 'ls dos premis, al ajuntar-se als estudis, treyessin a relleu la seua profeca d'aplicació, y que al trobar-se iguals en intelligenda y en cultivació de coneixements, fes-

sin abòs més lliga que ab la Teresina y l' Adela, á las que, segons en Felip, de res serió se 'ls podia parlar. Cada volta qu' entre 'ls germans naldia alguna discussió, per posarse en dubte alguna de las cosas amentadas per en Felip, aquest exclamava ab ayre de contrariada superioritat:

—Donchs ¡preguend'ho á la Montserrat, que ab tant com jo y veuréu lo que 'us diré!

Aquesta igualtat y consideració mútua era causa que al formarse 'l grupu dels noys, ja fos para jugar á l' hort de la recoria, ja per anar á passejar ó bercejar á las fonts, en Felip anés sempre de costat ab la nevodeta del rector, que sans adonar's, tenia las assentadas molt més llargas ab ell que ab las seuss germanas.

—¡Es molt, que no se vos acobí may la conversa á vosaltres dos!—deya donya Franchequet moltes tardes, que 'ls noys sans fer casament de la Teresina y l' Adela, deixavan lo joch, pers esmentarse á carabonar — ¡No sé pas de que diantre debda parlar tantas hores!

—Y vegi, mamá—responien á voltas las noyas, un xich picadas— ¡tanta conversa que te ab la Montserrat, y ab nosaltres, á voltas camina duas horas al costat nostre sense dirnos res!

— ¡Vaya una estranyada! — responia igualment en Felip. — Ab la Montserrat hi puch parlar de tot, porque de tot sap y á vosaltres ¡qué 'us diré? ¡Qué á la nina li manca un ventí nou? No 'n sé jo de conversas d' equitats...

Los anys passaven y passaven sense variació de cap mena. Los hiverns tristes y solitaris per donya Teresa, las huias plenas de la vida y animació que á la recordia donava la presència de la Montserrat, que 'ls feya una doneta. Relativament á costum, sempre hi havia variants. Com en lo primer hui, totes las tardes dels dies feyners donya Francisqueta anava ab los seus fills á cercar á la Montserrat, y uns dies ab la senyora Gil y altres sense, segons ses ocupacions ó l'estat de la seua salut, los noys ja ab la hosa de cassar papallones, ja ab un joc de carcols á las mans, emprènien lo quediá pausig á la font.

Una tarda del mes de Setembre de l'any en que la Montserrat havia complert ses trenta primaveras, y en la que, com de costum, anavan á bercejar á la font de la Teula, la conversació dels noys prengué un cert tó de tristesa. Las vinyas, ab sa mata de pámpolis gròchs; lo remor d' algun qu' altre remoll de fulles secas, la terra humida per las plujas, y més que tot, lo convenciment del poch temps que 'ls restava de vacaciones, partixia que 'ls havia tret l'enjagament d' altres dies pera fer lo camí á costregudas; saltant petits marges y disputantse per la llibertat d' una papallona, per la troballa d' una cucu de llum, per la arrancada d' un ramell de moras ó per la possessió d' una flor, més ó ménys bonica.

La Montserrat, bon tros més espigada que ses dues companyes, era casi tan alta com en

Felip, qui tenia dos anys més qu' ella. Ab fortes botines de badana color de marrocs, un llacet de cinta blau de cel. Lligant dessobre de son torenjat coll sa fornida trenca rossa y un llarch davantal de pluma ab caïllas blanques y blaves, que amagava dessota de sa folgada y recota estura les contorns de ses formes ja bastant pronunciadas, parecia que se li veya llençar a l'ayre son embolcall d' oruga, pera deixar veure ab tota sa esplendidesa ses harmoses alas d' ayross papallona.

En Felip, pe 'l contrari; exprimatnas per la creixensa, escardalench de galon, ab ulls y cabells d' una negror de moro, y ab las faccions ben sich estiragassadas, mostrava en tota sa figura com las primeras tinias de la pubertat tapen y endureixen en lo noy las hermosors de la infantesa.

Al arribar á la font, la Montserrat anà á portar á en Felip, que ab sas germanas s' havia assegut desobes las arcals d' un vell cantonyer, lo berenar que ab donya Francisqueta y la seua mare acabavan de trèure de la cuella.

—No 'n vull — fca en Felip, donantlo á la Teresina.

—¿No vols berenar? ¿Qué no estis bó ó es que aquest tall de llangonina no t' agrada? — digué la Montserrat, preparantse pera anar á cercarhi un altre.

—Es que 'm fa ríbia de véure que 'l sol ja es á la posta y apénas son les sis de la tardel lo que vol dir los pochos dies que 'm resten pera

estar a Larrua. ¡Ditade col·legi! ¡ja voldria haver acabat lo Batxillerat, però no haverhi de tornar may més!

—¿Y per asò no vols beurem? Tè, home, tè;—don la Montserrat portantshi un altre tall y sentantse a menjar lo sus part, en mió d' en Felip y de l' Adela.

—No hi puch ferhi més — prosseguei 'l noy, prenent desdenyosament lo pà y la llangonisa de las mans de la Montserrat — la tardor, jo la descaeraria del any. ¡Véa quins serveys que fèi! Sembla que sols t'è però acabatse tot!... Jo no puch ab aquesta atmosfera trista, pluviosa y humida.

—¿Qué vol dir atmosfera? ¡Qué ho aspe tú, Montserrat?—preguntá l' Adela a mitja veu y com escorreguda per sa ignorancia.

—Ja veuria—respongui la nevada de Moosen Joanne, un sí es no es, satisfeta de mostrar sa erudició col·legial devant del seu company, que ja cursava 'l batxillerat — jo, tal volta no t' ho sabré explicar tant amosament com ho faria en Felip: però en sí, ho diré com nos ha han explicat en lo col·legi y com t' ho explicarán a tú, d' aquí dos ó tres anys. Atmosfera, es lo conjunt de gases invisibles que rodejan lo nostre planeta; com són l' ayre, lo vapor de l' aigua, l' ácid carbónich y altres que ara no recordo...

—Doncha, mira, com sempre t' han explicat millor que jo. Ja m' ho han prou ensenyat això mateix en lo curs de física; y fins ho he donat

de memoria: pero preguntes aixís, en sach, de segur que no ho hauria sapigut respondre tan aviat. Sols per aubó, no'm toca tant de tornar al col·legi. . . ¡No estaria pas bé que tu sapiguessis més que jo!.. Ademés, que 'ls Padres, m' estimen molt y ailes, á voltes — proseguí en Felip baixant la veu — conech que si en lloch de venir á Llaras tinguda de quedar-me á Barcelona, preferiria no sortir... No sé, sembla qu' allí m' hi trovo més á pler. . . ¡Si no fés lo veur de estudiar tant!.. Y tampoch es que l' estudi no m' agradí, no; ¡pero vaja! conech que certes cosa, m' estimaria més estudiarlas prácticament: sapésset que si hi haguda una nació abona parlenta llatí, m' estimaria més anar-lo á aprendre allí que en lo col·legi, abant lo parlo y no sé 'l que dich; y lo mateix lo francés. aquest ja l' entench melior, pero de tots modas, preferiria anar-lo á practicar á França; y jo, hi aniré; porque conech que 'l viatjar m' agrada-haria bojanent.

Moltas vegades, quan sé devant del mapa d' Europa, me dono un plaer formar l' itinerari dels viatjes que faria? Vajaria ab quina facilitat, m' enfilo cap á França y pel Canal de la Manxa me'n passo á Inglaterra, y per Bélgica me'n vaig á l' Austria; y atravesso 'ls Alps pera seguir la Italia y la Turquia; y per lo Mar Negre, me'n pujo dret á Rússia, pera trobar la Succia y la Laponia..

—¡Ay! ¡allí sí que jo no hi aniria pas!—(interrompé la Montserrat, que com la Teresina y

L'Adela, atreta per lo calor ab que parlava en Felip, los hi semblava qu'era cosa d'anarhi l'andemà.

—¡Y perquè á Suecia no!—preguntà la Teresina, molt interessada en que l'visite no s'interrompia.

—Perque hi fa un fret horrada, y ademés diuen qu'allí á la Laponia, la gent es petita (petita y á mi m'ha fet una pena de veurels. Mira aquí, la noya de casa en Perú, que es esguerradeta, y tota petita, me fa una pena al cor quan me la miro!.. ¡Ves si per gust, aniria á veurem tot un poble!..

—Be, dona ¡no t'aparta per acó! canviarem l'itinerari y en lloch d'anar cap amunt, per lo mar Caspi, nos ne baixarem vers a l'Asia. ¡L'Asia! Ja saps, alló de *La parte mayor del antiguo continente; la cuna del género humano, en donde florecieron las ciencias y las artes, etc., etc.*—feu en Felip, prenent la cantarella ab que solen donar les noyes les lliçons en las escoles, y tornant á reprendre son ayre de formalitat continuà:—allí sí que hi podria aprendre llengua! l'arabe, l'armeni, lo persa, l'indostán, lo sino... ¡Aquesta llengua sí que m'fore necessària! perquè a mi m'agradaria molt seguir la Xina: saps alló abont fan les cassetes de marfil... y sobre tot l'Indostán; lo país que té las montanyas més altas de la terra y en quins rius, se troben en produció los diamants y los brillants y las pedras preciosas de tota mena...

—¡Y la trovas per terra, entre la socra del

riu?—preguntà la Teresina, obrint desmesuradament les ulls, encant que picava de mans, exclamava ab tot l'entusiasme de sa senillesa d' onze anys—¡Allí sí que vull que nos hi portis, Felip! ¡Y que 'n colliriam de diamants y de brillants y de pedres de tota mena para fer nos arrecades y collarets y fins pintas y diademas para posarnos als cabells! Y 'n portaríem per la mamá... porque ella, si es masta lleuny, no hi voldria pas anar. . Y també 'n recullirém para fer una coróna per la Verge del Remey de la hermita, que 'n dó una de lleuna ¡més pobre y més vella! Y per a Montserrat, te las portarém iguals, ben iguals á las nostras.

—Aquesta ja se las podrà collir ellí mateix
—feu en Felip ab molta serietat.

—¡Oh! Si hi pogués venir ¡prdu! —salut la Teresina.

—¡Ay! ¡ay! ¡perqué no hi ha de venir, anantí nosaltres? Lo que podém fer es marxarí á l'estiu, que es quan estém tots tots plerats—exclamà candorosament l' Adela.

—Pero dona, ¡qué no ho concides qu' ella no hi podrà venir, porque nosaltres hi anarém ab en Felip, porque es germá nostre, pero á la Montserrat no li es res? —feu la Teresina, prenent un gran tó de sen-cienças.

Los aspirants á viatjadors se miraren consternats. La Teresina tenia raó. Havent d' anar al país dels rius, de las pedres preciosas, sense donya Francisqueta, que es á qui anava confiada la Montserrat, era molt difícil que aqueux

hi anés y ab la sens mare, no hi havia que conserhi ja, que donya Teresa, la meyerut de las tardes ni á la font podia acompanyar-la.

Las noyas Bach estimavan á la Montserrat ab entranyable afecto: ab ella no hi tenyan may. Son carácter juicio y la superioritat de sa intel·ligencia, reconeguda no sola per en Felip, sinó per la sens mareiss mare, que 'ls la treya á tot hora per modelo, li havia fet pendre gran prestigi entre sas duas amígoetas, que sempre 's disputavan lo lloch que en Felip deixava lliure al costat seu. A més, la conversa s' havia tingut al devant d' ella, y las pobres criaturas, ab la bondat innata á aquesta primera edat de la vida, en que l' egoisme no ha assecat encara, los dolls de la generositat; se contristavan també de véure la cara de pena, que apesar de son son judici de treze anys, pensava la Montserrat, pensant que deie quatre, seria ella sola la que no podria disfrutar d' aquellas maravellas, engrandidas tan per los màgichs colors de sa privilegiada fantasía, com per l' amargor de la impossibilitat, que tan ententimemedament havia fet notar la filla gran d' en Bach.

Tots estavan encara somnesos, baix la impressió de la primera contrarietat nascuda en los preliminars de son viatge, quan en Felip, que havia estat ab lo cap caygut sobre del pit, exclamá de sotte ab la alegría del qui escreny entre son dia un tresor per llarch temps codiciat.

—Ja ho tindré ¡Ja està tot arreglat!

—¿De veritat?—¿Cóm? ¿Cóm?—preguntaren á la vegada las tres noyes.

—Ja veureu—feu en Felip, ab tota la formalitat ab qu' hauria parlat un home—ara jo no vos hi puch pas acompanyar en primer lloch, tindré que acabar lo bacillerat, y després fer la carrera jurídica? Donchs com que allavors ja tindré vint é vint y dos anys y jo sempre he pensat de casarme ab la Montserrat; m' hi caso, y, com seré la meua dona, ja hi podrém amar plegats.

—¡Ay! ¡y qué rebé que ho has pensat!—exclamá en lo' paroxisma de la alegría, la noya Gil, juniant deutors de la barba un dues monetas blanques y afiladas, en tant que le Tereixa y l' Adela, replicant las seues, repetian á l' hora, desentintse á cada paraula, pare meller saborejar sa satisfacció:

—¡Ay! ¡Si! ¡Si! ¡Y qué bé que ho has pensat!

La fletxa ja havia sortit de l' arch; lo llam, havia llenat sa devoradora pedra; lo pagés, havia sembrat á la terra més á posta ambonada la llavor en la que hi devian grillar aquella mena d' arrels, que sola s' arrencan, arrebatant ab ellas, la terra que las sustentava.

Las circumstancias de la Montserrat s'avorrian també d' una manera especialissima la grillada d' aquella llavor tan sencillament llansada. Sense germans, sense cosina, sense amistes íntimes, los noys Bach tenen lo sola distracció de

la nevadeta de Mossen Jaume. Quan en lo col·legi les seues condiscípules parlaven d' amar en la época de vacances á sus heretets ó al estranjer ó á banyes, ahont se reunian ab familiars en las que hi trobaven compányes de la seua edat, la noya Gil pensava sempre en los qu' havia trobat y que havia de tornar á véure, al sortir del convent. Las altres cambiaven d' impressions; tota los anys portaven coneixentus noves; moltes havian visitat noug llochs y noug paisos, totas tornarien al col·legi ab los recorts de las cosas que haurian vist y de las personas ab qui haurian parlat; ella sabia ja abans de sortir tot lo que havia de fer; per ella no hi hauria res cambiat; un mes d' Agost era invariablement igual al passat y, segons ella creya, al que havia de venir. Los mateixos petons de la seua mare, sempre trista, tets ab la rialla als llavis y 'ls ulls negans de Hégrimas, los mateixos afilachs de Mossen Jaume, la mateixa vida, tan igual y tan acompesada, com las onas qu' en temps de bonisme desfeyan sos blanchs espumells en la platja de Larrua. La missa á las set; lo dinar á las dotze; lo sopar á l' entrada del capvespre; lo rosari de sobre taula; las conversas tranquillas y casi sempre sense discussió, eran poch interessants per ella que d' entre aquels conjunt de suaus mitijes tintas y d' eix aplèch de personas que l' estimaven ab tota l' ànima, no n' hi havia cap que parlés ab lo llenguatge que sos tretze anys portaven en sa boqueta vermella; cap que l' aju-

dés à cassar una papallona, ni à cultir un ram de flors boscanas, ni à donar voltes à la corda ab que saltava, ni menys à compartir ab ella aquelles riallas alegres, frescas com los primers ventjols del matí, que per la volada d' una mosca acudien à doxo à sos llavis de clorreta partida.

—¡Parla, parla; carshona tò; jo ja t' escolto! —li deya donya Teresa desitjosa de sentir las delectacions ab que omplia son cor maternal aquella veueta estimada, que, com un aucell enjogasset, en son continuat arraconig, saltava desde una pàgina de la historia de Espanya, de Roma ó de Grecia, à las excentricitats de la Munda, y d' una poesia de Quintana ó de Fray Luis de Leon al barril de palla d' alas amples, que era precis comprarli aquell mateix dia, pera estrenarlo per anar à la leua.

—¡Quin bo 'm dona d' escoltar! ¡Sembla que 'm treu vint anys de sobre — deya també Mossen Jaume; y tota fina lo vicari Mosen Ramon, que era un bon xich mal agradat, se deliam per sentir-la, sense que cap d' ella pensés en tornarli 'l cambi, que la pobre Montserrat sola trobava à Larrus en los fills de donya Francisqueta; en aquelles noyas de la seua edat; en aquell moy finet y educat com ella; ab los seus macifetsos concheciments; ab las seues mateixas aficions. .

La noya Gil no podia comprendre que la vida del vinent any podia no ser igual à la del passat, ni que un dia pogués ésser possible que

ella visqués sense la seua mare, sense l'oncle y sense aquells neys, que aixís com donya Teresa y Mossen Jaume eran existència de sa existència, 'la seua companya era alegria de sa alegria. Fins que á la Teresina se li acordá que no sent germans no fora del cas que viatjassin junts, no havia estranyat may un sencilla idea per la pensá de la nevada del sector; més en Felip havia trovat tant prompta solució, y aquesta li semblá á la Montserrat tan fácil y sobretot tan encertada y natural que, al sentirlo, apesar de no haverla may pensada, li aparegué que de tota la vida l'havia tinguda dins de si mateixa y que no feya més que respondre com un eco á la veu que de dins de son corli cridava pera resoldre-la de idéntica manera; y desde aquell instant, ab la mateixa fé que creya en que un dia havia de morir, sens inmutarse en preliminar de cap mena pensá á créure ab igual feua que havia de venir un joen en que seria espasa del millor company de sa infantesa.

ANTECEDENTS

(Continuació)

La Montserrat no havia complert encara disset anys quan donya Teresa se veié obligada a treure-la del col·legi del Sagrat Cor contrariant los desitjos de la *Madre*, que prenía un disgust cada volta que surtia una educanda sense haver seguit los trámits oficials del reglament.

Pero no hi hagué remey; los disgustos que 'ls espiritistas de Larrus ocasionavan en aquella época á Moises Jaime minaren de tal manera sa salut y sa alegría, que la seva germana, sentintse majors complicacions, volgué la noya al costat seu. La Montserrat sortí donchs del col·legi sens haver terminat los estudis, als que es prechí confessar, no hi tenia l'afició que 'l seu oncle hauria desitjat, sortint del convent més educada que ina-

truhida, venint com la immensa majoria de les dones espanyoles molt més gust en saborejar les bellesa d' una sonata de Beethoven, que en estudiar las complicadas solucions d' un problema de geometria. Aixó no vol dir que la Montserrat no fos de molt més instruhida que gran part de las sevas condiscíples y de moltes de las noyas de la seua edad, pero per fer sentir á son talent natural los goigs d' estudi més sèrics, li haurian calgut més anys, y que la imatge d' en Felip no s' hagués interposat entre las freds pàgines de sa carpeta d' estudi.

Més alta que D.ª Teresa, ab sa cara d' una bellesa d' arcàngel, educada y distingida com una princesa alemanya, venint ab la sensibilitat que sa posició requería, pero ab un gust que acompanyat de sa hermosa donava major realtats a sa roba de cotó ó de llana segons s' ho aportava la estació, la noya Gil, á la qual sols se li podia reprochar lo defecte d' encorvarse un xich á causa de sa rápida creixença, s' atreya las miradas de quants forasters per rara casualitat la veyan en algun carrer de Larrus ó en algun caminet de sas afores, ja que aixis per lo modo de ser de donya Teresa, com per lo disgust que en sa sortida del convent havia trobat en la rectoria per la enfermetat de Mossen Jaume, las dues senyoras continuaven ab la mateixa vida retirada y solitaria que havian emprés lo primer any que passaren en lo possible. Per lo demás la Montserrat no semblava

may fer casament de la admiració que se figura despertava; los colps que així succeïa ni ses ulls donaven senyal d' haverhe vist, ni ses peus detenian é aprenavan l' ayre de son caminar; en Felip al sortir del convent li havia renovat la promesa que al parlar de son viatge al Asia, li havia fet quatre anys enrera; y li havia renovat ab tota l' ànima, esgroguehíense sa fas morena, brillèjant com encensas guspitas ses ulls de móca, tremolèjant de emoció la mà que tenia la seua y la veu ab que li deya:

—Aixó no ha de seric nou, Montserrat; jo t' he estimat desde l' dia que tenint set anys, la meua mare me portá á la rectoria pera anar á la font de la Teula, y á mí, jo allavors me semblá que d' avans se consistia; que 'ls rulls de tes cabells rossos jo 'ls havia vist entre los àngels que volaven lo meu bes de nã; y encas que ma boca no t' he deya, mon cor y mon pensament me parlavan continuent de tú, y en las salas del col·legi y en los jochs y en los llibres, jo t' veya sempre com la mayest de mí messia, com la eterna companyona de ma peregrinació sobre la terra; y per tú he estudiat y per tú he comenat ma carrera y per tú, ajudant Déu, la acabaré y seré un home com deu éser aquell á qui tú t' dignis estimar. Sense tú jo no hauria estudiat; hauria viscut com lo meu pare y cada any hauria anat á fer un viatge al extranger y mas aspiracions haurien estat satisfetes, pero tú t' educava,

tú aprendes y jo havia de estar a la teua altura; d'altre modo jo consistia que tú no 'm podrías estimar gay, y jo volia que m' estimés com jo 'l vull, que 'm sento promte a fer tots los sacrificis pera obtenirlo, promte a tornar-me foll ó a morir desesperadament, a la sola idea de que un altre home que no los jo pogués estranyer aquesta me que jo he míra sempre com á meu...

Y la Montserrat ab una serenitat inalterable y sense que se veu manifestés la més insignificant emoció, havia respost com perseguint la idea d' en Felip:

—Sí, sí, á mi també m' ha semblat sempre que has estat meu de tota la vida; fins d' avans de conèixer; meu com la meua mare que es lo que 'm sembla que tinc de més peup sobre la terra. D' avans de conèixer á tú ni res sé, ni de res me recordo... Com si aquells anys no haguessen passat pers mi... No tinc un sol recort abans tú no hi estiguis unit... En lo col·legi sols ab tú pensava, en las vacaciones sols á tú 'l veya... Quan apropiés de tos viatjes me digueres que 'l volles casar ab mi no 'm vingué gens de nouc me semblá que no feyas més que repetir lo que jo ja de temps abia. Sols que tú dius que t' atormenta la idea de que un dia jo pogués ésser d' un altre home y á mi sí una sola vegada semblant cosa m' ha passat per la imaginació. (Tardarém dos anys, quatre, deu, quinze á realisar los nostres le-

trous? No ho sé. Però jo tinc la seguretat íntima, la convicció ferma, de que si tó vius y jo viach, nos trobarém de costat com ara, mirant abdós lo mateix horitzó; fantasmes per las matèixas encontradas...

La malaltia moral de Mosen Jaume, lo rosech que la sua susceptibilitat religiosa posava sobre la seua consciéncia, pareixent que no abarreja son interés, cosa que no tingués relació ab las ànimas que 'ls adeptes de Allan Kardec li preuen, fou causa de que donya Teresa no s'acrevís á consultarli la elecció de la seua filla, per la que ella, donat lo seu mode de ser, n' trobava motius per refusar, ni sabia sentirne grossa alegria; pel contrari, sos ulls se negaven de llàgrimas quan la Montserrat ab la fé y entusiasme, ab que assegurava Colón la existéncia d' un nou hemisferi, feya confidéncia á la seua mare dels somnis de felicitat que al acabar la carrera devia realisar ab en Felip.

En aquella época la família Bach no intimava ja ab las personas de la rectoria ab la afectuositat que ho havia fet fins allavors. Donya Francisqueta que per ell havia lograt cambiar la catalana mantellina per lo gorro francés y que ja podia oferir la seua casa del carrer de Lauria en lloch de la botigueta de la plaça de Santa Maria; s'havia anat aixuntant envers aquells mitjos senyors del Balneari, que cans de precejarli havian inspirat en altre temps; y aquella societat que tres anys enrera s' haa-

ria desdenyat d'entrar en la torreia del carrer dels Avellaners, insistida per en Bach y atreta per lo doble al·licent de las espléndidas diversions que en ella s'hi donavan y las que 'la amoa de la casa, ab sa ingenuitat completament menestrala los hi ofería á cada pas, invadían lo nou estalet de la cortijuda familia, sense deixarli temps pera cultivar sas antigues relacions. En honor á la veritat devém dir que en los primers istius de sa transformació, aixís donya Francisqueta com la Teresina y la Adela havian molt insistit á donya Teresa y á la seua filla á assistir á las festas y diversions que á sa casa s'organizavan; mas la germana de Moissén Jaume, que havia aplegit al íter de sas penas privadas lo sentiment de veure l'essa d' soltero y de saber d' aquell germá, únic consol y apoyo de sa vida, refusat com havia fet avans ab altres families, los convia ab que la d' en Bach volia afavorirla. Donya Francisqueta, agobiada per las ocupacions que sa nova posició y sas noves amistats li imposavan, no pensá gran empenyo en continuar sa indumentat ab la gens de la rectoria, quedans reduhida la antiga unió de las duas families á una visita d' arribada y altre de despido durant la temporada d' istiu, á alguna que altre conversa de las noyas per la part del host y á la constancia d' en Felip, qui no s' cansava de cercar excusas pera vencer los reparos que donya Teresa, solta esposar á la solitud ab que las visitava.

Durant l' hivern la Montserrat rebia diaria-

ment una carta d' en Felip: el un sol dia havia fetes ab lo número del Correo Catalan dirigida á Mossen Jaume, la enamorada epistola procedent de Barcelona. La senyora Gil apesar de que sa trista experiencia de la vida y lo nou modo de ser de la familia Bach no la deixaven del tot satisfeta, ho acceptava sino de bon grat, per amor á la seua filla y per lo convenciment de la impossibilitat de desarrelar en una anima del temps de la d' aquella noya, una passió tan forta per lo fonda, com per la cega fé ab que estava fomentada. Moltes voltes al sentir á la inespera jovencis parlar dels seus amors y fer plans para 'l pervindre, son cor de sobra enllocat ab lo mudables que solen ésser les passions en l' home, glaia dins de son pit, pera deixondarla un poch d' aquella confiança illimitada, pera explicarli alguna cosa de la diferencia tan immensa que va de las il·lusions á la realitat, pero la nevada de Mossen Jaume estimava ab una fé tan cega, tan fonda, tan ferma, que la pobre mare usava de tota sa forsa de voluntat pera tornar á dies de si mateixa, lo paraula que més de dues voltes havia ja entretobert los seus llabís.

—Lo còdich no ho pena—se deya llavors interiorment donya Teresa — pero devant de Deu el volta óinga un còdich qui manca un cor, com qui detura la circulació de la sang al miserable embolcall que s' anomena cos. ¿Ab quin dret puch arrebasar jo de l' ánima d' aquesta criatura aquets ramell d' il·lusions que

sen lo seu goig, la seua felicitat, la seua vida? ¿Ab la dolerosa creença d' haver vist tressejades les meues? ¿Qui m' assegura que tinga d' ésser tan infeliç com ho he estat jo? ¿Per ventura la meua mare no 'n sabia també alguna cosa d' aquesta desoladora ciència que se 'n diu veritat de la vida y á mí no me 'n digué may res? ¿Dixosa mil voltes jo si tothom me l' hagués amagada com ella!

Y donya Teresa temerosa de que ni l' alé de sa paraula encisís lo seré il·luc en que navegava lo cor de la Montserrat, ab lo seu rublor ab las amargures de la vida negra de cecció, donava somrient á la seua filla junt ab lo bes ab que la despertava, la quotidiana carta d' en Felip.

Si la senyora Gil hagués estat un sich indiscreta, si hagués llegit una per una las cartas que durant tres anys havian vingut de Barcelona y se li hagués acudit lo comparalles unas ab altres, sens dubte que hauria trobat una notable diferencia entre las últimas y las primeras. Y no porque l' estil fos menos vehement ni porque 's traslluhís més graue d' amor en las del primer any que en las del tercer, sino que ab la fredor del qui llegia despassionaladament, hauria vist com las teorías del antich mantepyre, las dels companys de la Universitat y la concurrencia á teatros y casés, havian efectuat ab dos anys la devastadora feyna de arrancar de l' ánima de 'a Felip totes las ignocencias, totes las ingenuitats y delicadesas que

durant tant temps, havien lluyat pera enriqueixia los pares Jesuïtes del col·legi de Manresa, Aixís, meures en las cartas del primer hivern d' ésser á Barcelona hi havian párrafos en que deya á la seua estimada.

..Seguiré las teus concells; estudiaré para fer una carrera pera bastarme á mi mateix. Verament ha d' ésser molt hermós gastar los diners guanyats, sino ab la suor del nostre front, ab lo treball de la nostra intelligencia. Los Padres me deyan en lo col·legi moltes de las cosas que 'm dius tú. . Aixó m' ensenya algunas voltes ja la teua edat com se 't poden acudir las cosas que se 'ls ocorren á ella, ab tan diferents anys y tan diferents curadís? Tú no t' ha semblat á cap altra dona ni per te cara, ni per ton pensar. Per aixó t' estimo tant... Comprehent que 'l treball es la essencia de totes las virtuts... Además, ni tú ets ambiciosa, ni jo tampoch: lo necessari es lo que t'ach desitjes de possehir; lo supérfluo, com tú dius molt bé, es lo camí que porta á totes las vicijs. Ans 'm fixo moltes voltes en lo enleyman y regulacion y malhumors que viuben molts homes ríchs y no puch menos que pensar ab l' hortolá que cuidava l' bon del col·legi de Manresa. ¿Qué felix, qué content! La seua tranquilhat, y las seuas riallas francesas y espansivas no las he viutas en cap dels amichs del papá, ni en cap dels meus y aixó que tenen jovesen y diners... Jo treballaré; seré un home de profit ja que

veig que es això lo que tú desitjas que jo sia y tú he cuydarás tot, tú he disposarás tot y tal volta fins arribarém à fer los nostres estatvs...

En Felip, que tals ideas emensava en lo seu primer any de carrera, en los primeros del mes de Noviembre del tercer escribía à la Montserrat

...Me és pesa quan te veig gastar dos fulls de paper per donarme conella ¡Malaguanyam! Valla més que 'ls haguesses omplert dihentme: ¡T' estimo! ¡T' estimo! ¡T' estimo! Això no 'm canvia may de sentirho, ni de veureho escrit. ¡Pobre Montserrat meust! ¿Què sapo tú dins d' aquessa escolafolla de nou, que se 'a diu Llorca, cascada dins d' una rectoria, aspirant la olor dels altars, sentint la evangélica paraula de Messen Jaume y rebent los cartinyocs atalacha de la santeta de la seva mare, lo que es aquessa Babel, aquessa foguera que se 'n diu mon?

Es precis que pensó que la vida es molt diferent de com la vees tu y de com la veja jo desde 'l col·legi de Manresa y fins en lo primer any de ma estada à Barcelona. ¿Es més bonic? No ho sé. Lo que tinc es la certesa de que jo ja no la puch tornar à veure com allavors y que no puch méns de riurem de lo molt que tu y jo hem passat à voladurías... Més això que es molt natural en tu, que vius en casa Tebaida, no sols no 'm seria disculpable si no

que fins fora ridícul en mi. La experiència, la pràctica, fa veure la vida molt diferent de lo que la veïem nosaltres tres anys enrere. Es precisa tenir molt talent, una gran força de voluntat y un bon tros de sort pera guanyarse la existència ab una carrera; y avuy per avuy casi a' hi ha de afegir un' altra condició y es la d' ésser pobre: ja que en veritat sia dit, son los únics que s' hi fan a mossegadas... Jo no 'm sento ab prou força pera seguirlos en aqueix pagafets cada dia més creixent. Y la veritat es perquè sempach gracies á Déu, no 'n sento la necessitat. ¿De que 'm serviria ésser fill d' un home que té dos ó tres cents mil duros, si hagués d' estudiar com lo fill del nostre porter, que treballa pera guanyarse la carrera de Farmacia? Aixó es molt digne y molt llehalbe, jo sech lo primer en admirarlo, pero jo no tinc necessitat de amohinar-me com ell. A casa meua de més ó de ménos bona gana m' hauria de donar lo diner que necessiti pera casarme. Lo meu pare es lo primer que no vol que 'm mati a estudiar concizent de sobras lo poch rendiment que avuy donan las carreras. Esté cansat de dir-me que 'l dia que ell falti, prou feynastindré ab cuydarme dels meus interessos. Y per altra part, si jo tot lo dia estigüés caséynat, com se podria viendre á tu, vida meua? Jo vull que tu disfrutis, que llebalis, que gosis la vida de un moç que no has vist ni 'n pots tenir moment. No es pas possible figurarte lo que penso ab tu quan acompanya á la mamá y

à les noyes al Liceo. ¿Creuràs que 't recorde més allí qu' en cap altra banda? Y es que penso que tu ets molt més hermosa que totes la que en palcos ó butacas atreuen les mirades de tothom; y que tu ab la teua figura, ab los teus ayres de prímpoma y vestida com cal á la meua posició y al teu gust refinat, has d' ésser l' admiració de la bona societat barcelonesa. No hi pensa en tota aquesta ideals d' economia y de treball. Gracies á Déu la meua posició nos permeterà una vida molt diferent; y créame estimada Montserrat meua, una vida ab molta més hermosa atracció, dech que tu pots somniar reclosa dins de las cónegas parets d' esta vella rectoria...

De lo que 'm dius relativament á la meua familia, no 'm apart prudent dirlos res encara. Donat lo caracter del papà, prefereixo no parlar del nostre matrimoni fins que jo tinga vinticinch anys ó hagi acabat la carrera, que 't ho que si no fos per tí, no la casaria pas... No 't pots pensar lo cansada y lo dificultosa que de dia en dia se 'm va fent.

Cinco mesos després d' escrita aquesta carta cavera lo vinticinch de Mars, diada de la Encarnació, per primera volta en los dos anys y mitj que anaven y venien cartes de Barcelona á Lerma, manà á la Montserrat la d' un Felip. La cosa era tan nova, havia mediat tant rarament la coincidencia de no haverhi hagut ni un retràs del correu ni un manament de la part del

noy Bach, que donya Teresa no sabia decidir-se á despertar á la seua filla sens portarli la carta d' en Felip. Pero no hi havia remey, lo número del Correo Castellán havia arribat; á instancias seuas lo carter havia llegit duas ó tres voltes las direcciones de las sis ó set cartas que havian vingut aquell dia, y la d' en Felip no hi era. D.ª Teresa no sabia com consolar á la noya aquella mala nova, més en contra de lo que esperava, la Monserrat si he li sapigué greu, no hi doná la importancia que la seua mare temia. En Felip li havia dit sempre, que en lo cas desagradat d' estar malalt li faria escríure per algún amic; sovint veya que 'la diaris se queixavan de la irregularitat dels correos; ella no n' havia tingut may cap y no era d' estranyar que un dia ó altre li toqués la tande; ó hi hauria hagut estravio ó lo més probable que l' entendemá. se rebria duas. Més en lo correo del dia vint y sis tampoch la carta arribá. Donya Teresa començá á abrigar interiora recels, la Monserrat á pensarho tot, excepte res que pogués assemblarse á descuyt, á indiferencia ó á infidelitat d' aquell noy á qui ella judicava y creya com á sí mateixa.

Es veritat que algunes voltes havia sentit comptar de enamórats que havian renyit, que després de una ó quant temps de relacions havian deixat la seua promesa, pero ella creya que aquestos no s' haurien conegut de nòta, no haurian après á pensar y á sentir junts com ho havian fet ells; no estimarian en sí, com en Fe-

lip li havia dit y li havia demostrat en cont ocasions, en mil delicadeses fetes sens interrupció en lo transcurs de tant anys. . La Montserrat no podia pensar mal del seu company de la infància; pero vingué 'l dia vint y set y la carta tempsch arribá y las dues senyores sobradament afectadas, no pogueren amagar ja á Moissen Jaume lo que passava.

Aques que com hem dit avens per lo seu mal estat de salut havia ignorat fins allavors les relacions amorosas de la seua nevoda ab en Felip; postú un bon xich la cara fofca, tant per no haverlo consultat, com per no mediarhi 'l consentiment de la familia Bach; més com vegés que ab lo seu disgust, no feya més que augmentar lo de la seua germana y 'l d' aquella noya volguda com á pròpia filla, lo bon sector després de fer-se explicar minuciosament las promesas qu' en Felip havia fet, no sols á la Montserrat sinó á la seua mare, y las probas de carinyo donadas sens interrupció en lo transcurs de tant temps y, més que tot, per semblarli al bon recordor cosa verament excepcional que aquell Felipet á qui ell també tenia bona part d' afecte, pogués fer semblant d'interessar á una noya de las condicions de la seua nevoda, després d' un bon rato de reflexió, digué á las excitadas senyores que 's perdian en conjecturas:

— Miráu; jo 'l camí recte es lo que trobo sempre més curt; y aquí lo més dret es enviar á n' en Biel á Barcelona á preguntar á casa en Bach si hi ha hagut alguna novetat en la fami-

lia ó si en Felip està malalt, y si no ha succehit cap d'aqueixas dues coses no cal pas que vos hi encaparrés; serà un fet més dels molts que 'l mon dona de sí... ¡Bai! ¡Bai! Si t'ha fet eixa partida no val pas la pena de que hi tornis á pensar may més ab semblans personal — afegí Mosen Jaume ab la mateixa sensillesa, que si 's tractés d'emmidonar més ó ménos fort las esballes dels altres.

Y es que 'l rector de Llacuna com totas las personas que han tingut la fortuna de no sentir enamoraments més que per las cosas santas y que com á tal, cap dolor ni cap decepció 's hi han proporcionat may, acostumadas á identificarse ab lo etern é immuable, si be senten y compadeixen los sentiments per las cosas humanas, ho fan sens donarli altre importancia que la que creuben per valdre en mitj d' una existéncia, la pasajera usada, que ab més ó ménos forsa ha d' anar inevitablement á érir á la platja sa carrera.

La senyora Gil se conformá ab lo parer de Mosen Jaume, y apesar de que á sa natural estíveit li hauria plagut més trobar un' altre manera de obtenir noticies d' en Felip, se resigná á covlar á en Biel á cercarlas, encara que fentli alguna modificació, com fou la de preguntarhe á la portera, en lloch de pujar al primer pis y la de dirli que ho feya per compte propi, en lloch de anarhi de part de la rectoria. Si com ella comensava á temer, lo noy Bach havia mudat de pensar, no era cosa de afegir á

aquest malencorinat assumpte, la humiliació de pensar que se 'l'anava a cercar.

La Montserrat ni 's'hi fixà ni s'hi esmentà dels tancaments de donya Teresa; lo que ella volia era que no esretinguessin a en Biel; que aquest marxés demaguida, que tornés a la major brevetat possible y que 'l'tren vingés de pressa, de pressa com lo seu pensament que neguitós y febossench volava a la casa del amich de tota sa vida y allà lo veyés al llit sense coneixementa, malalt de gravetat, tal volta en perill de mort, tal volta agonitzant y cridant-la... y ella s' estava allí ab tota calma, escoltant a la seua mare a qui se li acollien una infinitat de paraules, que ella trobava absurdes, vuydes, sense sentit comó, veritables follies que segons ella, a la tornada del tren, havian de veure desitjats com un borralló de neu caygués dins de la boca de un forn.

La Montserrat volla anar a la estació a esperar a en Biel; això no sols ho sabria tot minut a vista, sino que si la gravetat era tan forta com ella temia, podrian veure si era més convenient pera anar més aviat a Barcelona, esperar lo tren descendent ó pendre una tartana pe 'l' seu compte.

Donya Teresa, per primera vegada en sa vida, s'oposà resoltament als desitjos de la Montserrat, declarant qu' esperarían a en Biel dins de sa casa.

La Montserrat, contrariada, abaixà 'l' cap y 's' tancó dins del seu quarto pera llegir per

centèsima vegada en aquells tres dies, les darreres cartes que havia rebut d' en Felip, per mirar lo seu retrato, per obrir la capsa abont guardava los ramets de flors seques tingudes de Barcelona ó cullides pe'ls encontorns de Llarua... Més per aquelles cartes que sabia de memòria, son ulls hi passaven aquell dia sona com enémdrelas, las llegia y son pensament indòmit, en lloch d' analisar y treure deduccions del cambi d' lletres que escranyaven, corria cap aquella Barcelona abont havia anat en Èlci ¡que no tornava!

Abrusada per la impaciencia pensó allavors que tal volta al costat de la seua mare, parlantne, comentant lo que succebia, las hores correrian més depressa, més un nou temor la distingué encara en sa cambra. Donya Teresa, tornada á basisar en sos duptes, en sas desconfianças, y la Montserrat se volia sentir las follas suposicions que s' ocorrian á la seua mare y que á ella la martiritzaven com sí ab un ferro rohent li arrevessava lo cor. May havia vist á donya Teresa mantenirse ab un parer tan en contraposició del seu ¡Quins detalls, quiges minuciositats se li acodien pera acusar á en Felip, pera cercar comprobants, pera fer certesas de las suposicions!.. No hi havia dupte, la seua mare que no tenia en lo mon altre consol, altre li-lasíó que ella, s' havia cogelosit del amor que professava al rey Echi y la gelosia li feya veure la qüestió baix tant diferent aspecte...

¡Pobre mamá! Ara ja ho comprendia tot... Ja sabia perquè judicava tant malament al pobre Felip... Més ella l'aniria a cercar; s'esturien juntes... No tornarien a parlar... Sí, sí; era preferible fins sentir-se dir mal, que aquella quietut, aquella inactivitat que al mirar lo rellotje, fins li havia fet semblar que per ella s'havia desingut la roda del temps...

La Montserrat no trobà a la seua mare, ni al menjador ni al despatx de mossen Jaume; més promptament enderint ahont era. Atravessà per lo quarto de mala endreçada y aixínt per la següent anà a trobarla al seu llòch predilecte; al banch de còure del aliat dels Dolers. Donya Teresa sembla que ja de temps li esperava y signantli que s'assentés al seu costat y passant carinyosament per ses galtes una de ses afalagades mans, li allargà ab l'altre los rosaris que tenia desotres de sa falda dibendí.

—Beu; l'oració es un gran consol...

La Montserrat agafà la mà que afalagava sa cara, la besà y començà a passar entre ses dits los grans de la primera desena, mes al cap de breus moments los retornà a la seua mare dibendí nerviosament:

—Rísoll ventú. . Jo no puch...

La roda del temps, no s'havia desingut com la noya Gil pensava y tocava des quarts de cinc y 'l tran arribá y en Biel ab tota la sencillez del qui no sap la importancia de lo que dia, comptó ab totes ses lletres que 'l porter li havia dit que feya tres dias que 'l se-

nyores havia merxat en companyia de dos amichs seus al estranger: havia sentit parlar de Londres y de París; no sabia en qual d' aquelles poblacions havia anat; si é en Biel l' interessava saberho facilmente se podria preguntar al pare d' en Felip... Mes com l' escoltà majar havia rebut l' encàrrech de fer las preguntas com é casa sua y sense demostrar interès, no havia insistit... si las senyores ho volien sapiguer ab més pormenes, tornarle é l' enderós á Barcelona per aclarirho del tot...

Verdaderament la tornada d' en Biel havia estat lo brollidó de neu desfeta sobre una brasa rubena. La Montserrat restá ancofada. Li semblá que ab una navaja fina, fina, li feyan á trossets com grans de blat, lo cor que sentia bategar ab insistida força dins son pic. Més comua lo que era de tómer, ni 'y demorá, ni digué una paraula, ni menes una llágrima aparegué en la brillant esfera de sos hermosos ulls blaus.

—¡Plora! ¡plora! — li digué donya Teresa, quan després d' haverse ancofada á Messen Jaume, pujaren á son quarto de dormir.— Aquí estém soles y podem espleyar lo nostre digne . Plora!

—¡No puch!... ¡No 'n sé!—feu la Montserrat movent ab neguit sa cosa tota. — Tal volta demé... Quan m' en doni compte...

Y la noya Gil usó temps y temps en donant rahó d' aquella desolada, que en un moment acabava d' arribar del florit arbo

de son cor, totes les flors, totes las branques, deixantli en lloch d' aquella fè omnimoda, cega, ingénua, que desbordaba goigs y esperanzas per tot ses tendres branquillons, una mena de tronç d' Aïces que ab ses focs rebina, llaurada d' amargar y negrura, totes las fibres de son cor...

Set ó vuyt días després lo cester portà una carta segellada a París. Era d' en Felip y en ella deya à la Montserrat que havia tingut unes grans qüestions ab lo seu pare, que ja varias vegades (encara que ell no havia volgut dirli) li havia prohibit que sostingués relacions ab ella, alegant que necessitava molta diners pera viure y essent la seua enamorada una noya sense dot, no li convenia per casa seua, per més que era lo primer en reconèixer las seues bones qualitats... Que en aquestes darrers temps, veient que ell no feya cas de las seues amonestacions, los disgustos havien augmentat y que ultimament li havia donat resoltament à escullir, entre deixarhe corre y anar al estranger à passar dos ó tres anys, ó sortir per sempre més de casa seua.

«Jo 't dech parlar ab tota sinceritat, deya en Felip al arribar à aqueixa part de la seua carta, no m' he sentit ab prou consiye pera poguerme guanyar la vida com estich acostumat à tenirla y pare abocaria à tu à un abisma de privacions... Si al sortir del col·legi, m' haguda trobat sol y sense recursos, de segur que lo nostre castell enlayre s' hauriam tornat reali-

tan... Ara hi haq moltes coses de les que coneix que no 'n sabria prescindir... Ademés, jo meu pare m' ha ensenyat a veure la vida ab ses verdaters colors. Les diners son més necessària de lo que tu y jo haviam pensat may, y tinch que confessarho, per més que aixó m' humili al teu davant, tampoch me coneix apte pera gosparlos. Jo no 'm creya que 'l papà perdés la qüestió á aquest terreny y més éssent que la mamá y las noyas han estat de la meua part y han fet lo que han pogut en aquesta qüestió. Ellas te conciben a fora y s' estiman; pero ja sepe lo autoritari que es lo meu pare y al veure per la primera volta en son matrimoni, que la mamá y las noyas s' azevian á sostenir una idea contraria a las sevas, hi ha hagut una escena que no vull donar lloch á que 's repetís...

Pots creure que sento més vivament de lo que tu pots pensar lo disgust que 't dono; pero preferesch sero franch que ferre passar temps sense probabilitat de poguer cumplirte la meua paraula... De primer moment no 'm vaig veure ab animo per escriureho, pero reconech que 'l meu silenci fora mes imperdonable que la meua franquesa, y com tinch la evidència de la mala passada que involuntariamente te faig, preferesco dir la veritat... me sembla que aixís tinch més dret al teu perdó y apesar de que t' estimo com sempre y me revoltó al pensar que 't pots casar ab un' altra, tinch lo convenciment de que 'l meu deber es retor-

narte la teua pauca; tu tens qualitat de sobra per trobar parits dignes de tu, pots casarte y ser fella; jo no 'm casaré may. Sé que una altra Montserrat no la tindrà de trobar en lo transcurs de la meua vida. .

La noya Gil no havia pogut plorar en los vuyt dies transcorreguts en aquestes nous y penoses contencions; la seua especial manera de ser; la brusquera de la sorpresa y més que tot, aquell aconhortador raig de esperansa que reflecteix sempre entremitj de las més negres vicissituds de la vida, l'havia sostinguda fins allavors; més al veure confirmada per més d'aquell mateix home a qui tant estimava, los negres verals que ten dolorosamente oprimida, sens acabar de llegir la carta, se deixá caure en los braços de la seua mare y ab tota la força de un primer pena, plorá amargament sa fè trèmida, lo dol de sas il·lusions perdudes...

ANTECEDENTS

[Continuam.]

Aquests reconeixements feren una completa transformació en lo caracter de la noya Gil, convertintla d' una senyora impropia de sa joventut è identificantla ab la seua mare, com no ho havia estat fins allavors. Filla mimada, satisfeta en sos desitjos, ditxosa en los seus amors, s' havia deixat estimar per donya Teresa sens que ses il·lusions y ses riallas, trobassen lo seu just càncix en l' ànima apesurada de la dona que li havia dat lo ser.

—Pero mamá—li deya moltes voltes è la època de la seua felicitat, veyent que è donya Teresa no l' alegraven las coses com è a' ella.
—¿Cómo es, que sempre fa aquest posat tan trist? ¡No entench quins motius té per que res l' alegre!...

La senyora Gil moria 'la llabís com si vol-

gués portar à ella un somriure, y feuli un bon costellat.

—¿Creus que 'm pot fer estar gayre contents, véncet à tu senec pare y à mi senec marit?

La Montserrat acotava la solació ab un lleuger arronsament d'espaldas. Las penas eran un mon desconegut per ella, un mon el qui entrà de sobte, unint à son desengany la desagradable sensació de la sorpresa; fenchí la fonsa de la seguresat ab que caminava més violentas la caygada.

Allavors comensà entre aquella dos ses una nova faa en l'entrayable amor que mútuament se professavan. La filla s'identificà ab la mare, com lo esquilà ab lo tronch del arbre en que s'empelta; la maiclas maners de veure y aprechar las diferentes cosas de la vida, uní 'la seus pensamientos, com per l'amor ho estaven los seus cors, afegint à son carinyo de filla y mare l'avincosa y coplay de la amistad mta íntima. Pareixia que la pena havia fet desaparèixer la diferencia de edats.

La senyora Gil, que à fonsa de religió havia lograt conformarse ab la seua sort, tingué una terrible reacció ab la pena de la seua filla, sentintse revivar en lo fons de sos amortiguats dolores, un amarch condol per la pèrdua dels seus interessos. En millor posició, li semblava que hauria lograt més facilmente consolar à la Montserrat portantla à viatjar ó à viure en una ciutat gran, ahont hauria pogut oferirli altres

distraccions é quan menes l'efecte de la novetat, mes en la seua situació actual, no podia pensar més que en donar-li alguna dels remeys que en altre temps li havian sigut aplicats á ella per lo talent de mossen Jaume. Y á aquest fi, li traspassá un bon número dels cirrechs de tota mena dels que'l seu germá l'havia agoviada al entrar á la recoria de Larrua: li llegí molts capitols de llibres que ella sabia casi de memoria y que la seua filla fins allavors no havia pogut llegir mitj quasi seguit; y puig que tenia un viva afició per la música y s'havia prou condelgada de sortir del collegi sens haber estat més forte en los seus estudis, la pobre mare posá en ressort tots los medis que tingué á má y no estuviens diners, ni recomanacions alcaná d'un dels primers mestres de Barcelona que pujés á Larrua dues voltes per setmana. La Monestria s'ocupá, llegí, recitá, lo seu oncle va comprar un armonium per l'església y l'instá pera que formés y dirigís un chor de noyes en lo mes de Maig, y la pobre criatura, per la ineludible llei de la força, passá un dia y un altre y un altre, y s'acostumá, sino sense pena, al menys sens l'interdesespere del primer temps, á la amargor de la seua decepció.

Mes aquest paréntesis, havia de durar poch. Donya Teresa que havia suportat hardyement un bon péu de diguises propis, no pogué ab los de la seua filla que la feriren ab triple intensitat que ho havian fet los seus, y

quan s'ab creia afany desitjers la salut y la existencia, la malaltia de cor que de molts anys l'anava minant se desesperà ab tota sa destructiva força.

Allavors començà dins de las rònegas parets d'aquella-antiga-rectoria una lluyta verament desesperada ab la mort. Entront de la desgracia que l'amenaçava, lo sentiment de la Montserrat per la decepció de sos amors s'encisquí d'una manera extraordinaria. ¿Qué era la pèrdua d'en Felip, que tan malament li havia correspost, en comparació de la d'aquella mare que sols vivia per ella, que s'adalenava á sos desitjos, que plorava ab los seus plors, que l'acomolava ab la efusió d'una tendresa, quela dolla de felicitat li semblava que no havia conegut ni assaborit fins allavors?...

—Senyor Quim ¡per mor de Deu!—deya la Montserrat quan anava á acompenyar las á la porta al metje de Larrua, que visitava á donya Teresa—pensí que la mamá ho es tot pera mí... que fets una desgracia ¡horrorosa! ¡horrorosa!—repetia la pobre noya, qui havente proposat fer un eloquent discurs pera més interessar al metje, sola li acudia parades similadas que la emoció feya casi inintelligibles.

—Fem tot lo que 's pot:—deya 'l senyor Quim bon tros commogut.—Cregut que há cinch ans interés, com si fos una persona de la meus familia...

Mes los remeys entravan dias d'aquell cos

setsa lograr los resultados que le desitjavan. Mossen Jaume, fonamentament alectat, ja que la idea de la pèrdua de la seua germana li feya més conèixer lo mèch que la volia, demana consulta y feu venir de Barcelona á dos mèjchs de gran anomenada. Los pacers de las eminencias barceloninas, foren iguals á la del mèjch de Larras. S' havia fet tot lo que estava indicat... la malaltia venia molt treballada de temps enrera... s' havia ja operat la rotura d' una vàlvula auricular ventricular, la resistencia era poca... pero per no-esser diu que la consulta no havia fet res, se li receptá la tintura de estrofantus, en llech de la cafeina, del digital y la infusió de combalaria, que havia pres fins allavors. Mes apesar de la bona indicació del remey, la malalta empioracea y la Montserrat se resisti á donarli noves tomas. Seguirian ab lo senyor Quim, que li concilia mes la naturalasa... pero la malalta seguia son curs ascendent y 'ls plans de constancia s' estrellavan devant del perill; algú parlá en aquella dia de curacions maravello-sas obtingudas per un mèjch de Masó y un altre d' Arenys de Mar, efectuantse una segona consulta que doná idéntichs resultats que la primera.

Allavors comensaren una nova via ab los especiallhos encomiades en los anuncis dels diaris. Afirmavan aquestos ab tanta seguritat la curasa de las curacions, explicavan tan be y tan móduosament los sintomas, que mossen Jaume que més de dues voltes, quan no li inte-

resaven per res, s'havia rigut de ses formes pomposes y afirmatives, les enví a comprar lloçentes a noves esperansas. Alguns d'ells, de primer moment semblá que l'aliviavan, pero la recayuda fou pitjor y la familia no stigué més camí que abandonar-se altra vegada als rutinaris medicaments del metje de Larras: mes allavors algunes bones dones, que ab tot son bon afecte anaren a viajar a la malaltia, contaren a la Montserrat unes curacions tan verament portentoses portades a cap per un pastor de Sant Cebeid, que concixia unes herbas que ell mateix anava a collir avans de la sortida del sol, al pic de las montanyes, que la pobec noys torçans a obrir lo cor a la esperansa, se decidí a probarlas.

Mossen Jaume s'hi oposá decididament las primeres voltes que n'hi parlaren, pero la Montserrat insistí tant, plorá ab tant desconsol pareixentli que li privavan de la darrega cura que la quedava, que 'l bon rector temorós de posar un pas a sa conciencia y privar d'aquell conhort a la seua nevada, se resigná a rebre una nova decepció que no 'l feu esperar gayre. No hi havia dubte, Deu la volia per Ell, quan no li tornava la salut ab aquelles herbas, que havian fet més curas que anys de vida tenia desobre de son cas lo vell senyal que las administrava... Mes tot era inútil. La enfermitat seguia son curs ab inexorable perfidia: los atacs d'afech se feren més freqüents, las forses s'anaren debilitant y las extremitats s'inflaren;

se veys á la mort atansarse á pessas agegantats y la Montserrat com més aprop la veys semblava que més s' enardia pera privar-li'l pau. Ja de temps havia recorregut á las comunions, á las novenas y á las misas; ara receve la vida á las promesas, que anava fent més fortes á més que las esperansas eran més debils. Desde veur habia pensat tota la vida, fins á pujar descalce á Montserrat, la nevada de monsen Jaume feya totas las promesas que li suggeria la vehemencia de son sentiment.

Donya Teresa presentava de sobras la fi que li esperava, pero no 'a feya casament á la seua filla; massa que son ulls encesos y sa cara esgroguchida li deyan lo pesar que la agonia; y encara que tenia desitjos de dirli un sens de casa, que li bullian pe'l cor y pe'l cervell, al mití ho deixava per la tarde y en aquesta pera l' endemà: concilia que ses paraules vulen que trostajar lo cor d' aquella criatura y allargava l' instant de ferho; sola quan alguna volta 'a trobava á solas ab lo seu germá, sustentent ab forsa lo bras que més aprop tenia, li deya ab los ulls negats de llágrimas:

—¡Jaume, per Deu, la noyat!

Algunes voltes, lo bon sacerdot, feya com si no la entengués y desviava lo conversa; mes quan no podia passar per altre cantó li contestava.—Be, be, estiga tranquilla... Ja sé lo que 'm vols dir... No hi pensa més—afegia concientment que sola per poca estona podría aguantarse ab lo cor fort.

Feya molts dies que donya Teresa no podia ja descansar al llit, y havia sigut precis posarla en una cadira de brassos voltada de colxins. La Montserrat y una antiga criada de la recoria feya tres mesos que 'a repartian la toca de veillarla, encara que les nits en que 'a quedava la Munda, la Montserrat se feya un catre en la sala del mitj para estar més aprop de la malalta. Una nit li semblá sentir secoll y apasar de que donya Teresa s' enfadava quan en las hores que li tocavan de repós entrava á veurla, sençes que 'l remor continuava, la Montserrat entrá sobradament al quarto trobant á la seua mare que havent fet arrossegar la cadira de brassos en que seya fins davant de la antiga papelera de casos, havia obert la tapa de dalt aguantant-se penosament en lo respall de la cadira.

—Pero mamá ¿perqué no 'm cridava á mi si volia alguna cosa?—exclamá un bon aich enfadada la Montserrat sens fer casament de la precipitació ab que donya Teresa tornava á tancar lo moble y á ficar la clau á la butxaca de la bata. La noya se disposava á demanar explicacions á la Munda, quan vegé á la seua mare, que sens dubte ab l'efores que tingué de fer para incorporar-se, s' acabava de demayar.

Passat lo primer treball y ja fets del quarto, la criada dona los seus descàrrecs; ella no havia fet més que obedir á la seua mestressa, qui ab molta energia li havia manat que li posés la cadira de modo que pogués obrir la pa-

pelens, de la que havia de trèuren alguna cosa que li interessava: en aquell instant havia entrat la noya y l'objecte havia quedat sense trobar. Aixó era tot lo que havia succehit.

La Montserrat pregunta a la seua mare si volia que li donés de la calzeira lo que ella hi cercava, més com vejàs que donya Teresa evadía la resposta, ho cregué un capritxo de malalt y no torná á pensarhi més.

La senyora Gil demanà que se li administrés lo Santíssim com á Ylrich: havia combregat feya un més per la diada dels Reys; ella no 's creya allavors estar grava... volia ferho ara ab major preparació... volia rebre á Nost' Amo ab tota solemnitat.

La germana de Mossen Jaume tenia molt fondas simpatias á Larcus: ella no visitava á ningú; en los catorce anys que era al poble, sols pots comprar alguna que altra cosa ó en cas de mort havia a travésat lo llindar de algunes cases, pero de punta á punta de la població, tota sabien ahont anar á buscar una almoyna, un consoll ó un bon consell quan l'havien de menester. Lo rector la havia nombrada lo primer any de estar en la seua companyia tresquera dels pobres, y donya Teresa havia complert l'encàrrech ab una diligencia, una equitat y una tendresa tan atalagadora, que fins los caps més calents la posaven en lo lloch á que catorce anys de virtuts l'havien fet archedora: així fou que lo seu combregar sigué una manifestació de caritayo com may s'havia vist á Larcus.

Las señoras del metje, del apotecari, del jurje, las dels propietaris de tot los partits y homes y donas del poble agregats á diferentes contrarias, demanaren á Mossen Jaume que digués una Missa de Comunió, en la que tot los confites la oferirían per la malaltia y al terminarse, ab los ciris encostos acompañaren al Santíssim fins á la sala inmediata al quarto de donya Teresa.

La concurrencia fou tan nombrosa, que 'la vells no recordavan que s' hagués fet al poble cap combegat ab un gran número d'acompanyants; fins meita dels qui comptadas voltes se veyan á la esglesia, enfermorisen per l' exemple, volgueren contribuir ab sa presencia á aqueixa mostra de pública estimació.

Donya Teresa no 'n sapigué res aquell dia; més atecuda de lo que ella mateixa creya y recollida en los goigs de la Ysida que acabava de rebre, s' excusá de parlar. Més com un xich refosa al endema, preguntá detalla á la Montserrat, y aquesta al fer la ressenya no pogué aguantar per més temps las llágrimas que li nuavan lo coll, la malaltia l' atansá covrir ella y passant delatament un febreos má per la cura de la seua filla, li digué ab un só en lo que desplega tota sa forza de voluntat, para ferlo lo més natural possible.

—Pero criatura: qué no fés tres mesos que t' he veas venir així... Cent vegades he tingut la boca oberta para dirte un sens fi de cosas que 't vull encarrregar... No 'm tapa la boca,

¡pobreta!... no 't deya res perquè no succeïa lo d' ara... però ja que aixís com aixís estàs feta una Madalena deïsa que 't parli un rato de la separació que aném a sufrir y creu que 'm semblarà que 'm trech un pes de sobre. Mira, això que feu aixís va, com en Jaume de no deixar-me parlar de lo que vull, ¡es una crechina! ¡Si hi penso tot lo dia! ¡Quando tantes cosas per recomanarme, que tinc la seguretat de que es lo millor que 't puch deixar!... Y privarme de dirho es pitjor, perquè ho tinc aquí, com un pes que m' obaga!—feu donya Teresa senyalant lo coll, entant que, prenent entre las sevas las mans de la Montserrat que seguía plorant, li deya calentament en demostrar una tranquil·litat que sols Deu sap fins a quin punt la tenia. — ¡Per ventura desde 'l jorn que naxim no tenim lo convenciment de que hem de morir? Y per los qui habém tingut la sort de carregar la nostra ànima ab las consoladores ensenyansas y prácticas de la religió cristiana, no sabém que la mort no es més que un transit a una altra vida, en la que tenim l' assegurament de tornar-nos a reunir pera no separarnos ¡may més! ¡may més! ¡Si sapiguessas ab quin consel repetixo aquestes paraulas! Ay, Montserrat, filla meua.—feu donya Teresa deixant lo coll pensat que fins allavors havia sostingut — jo sé lo que va vala, lo cumpidor que ets dels Manaments de la llei de Deu, fonament de nostra salvació, però ets jove, ets bonica, lo teu oncle esta deliquit... pot faltarte... pots quedarte sola al

mon. ¡Montserrat, peis claus de Jesús! — exclamà donya Teresa exaltantse per moments — lo separarém temporalment nos trosseja 'l cor, pero ¡y filla meua! ¡qué fora horrorós que haguesses d' estar separada allí ahoar sense penes, podrém estar juntas per una eternitat! ¡Per una eternitat! — repetí la senyora Gil deixant correr 'l doll de ses condingudes llàgrimes.

Durant llarga estada sola se senti en lo quarto los plors de mare y filla, més donya Teresa que s' havia proposat preparar y consolar a la Montserrat pe 'l colp que la separava, y que sentia vehemens desitjos de dir lo que durant tres mesos de malaltia havia anat espilant sobre son cor y se imaginació, signá a la Montserrat que li donés un xich de la medicina que li havia receptat lo metje per alentarla, y tan bon punt li hagué calmat un curt atac de sofocació, que per breus moments la tingué privada de parlar, prosseguí esforçantse pera mostrarse serena.

—Vaja que tan tant soch jo com tu. ¡Ay filla meua, si no hi haguessen en lo mon coses molt més horroroses que 'l morir! ¡Y morir com ho falg jo! havent rebut los seus Segrements, morint de mort natural, en la meua casa ¡y cayada per ell!

Creu que Nosst Senyor ha estat molt compassiu ab mí. Dónali gracies Montserrat y agrabei-li forse al bon Jesús, que m' hagi deixat vbarc fins á delictarte gran y educada en las veritats del cristianisme, creyant de bon cor jens

dupes, ni vacilacions, lo que la nostra religió nos ensenya. En ella, en la seva doctrina, està la única riquesa que ningú 'i podrà robar, la nau pera passar las penas y las lluytas de la vida. ¡Si supiguessis, pensant que havia de delixerte, lo que he pragat á Deu perque t' inspirés la fé de Abraham, de Marta, de la Cananea!.. La fé, Montserrat, la fé, que quan jo no sia al costat teu, ha de ser lo teu únic consol, la única llum que ha de guiar y de fer-te veure la meua mort com una separació passegera, com un viatge que inevitablement tu has de fer un altre dia y en quin terme hem de tornar á reunirnos pera no separarnos ¡may més! ¡May més!

Feya estava que la Montserrat esclotava sense sentir. Sas faccions esgroguhidas, se tornaren blanques, lo cap li caygué dencobre 'i pl, son cos vacilá y donya Teresa feu un violent esforç pera brandar la companyera. Quan la Monda acudi, troba á la noya que acabava de perdre 'ls sentits.

Deu dies després la senyora Gil havia entregat son esperit á Deu. En totas las families en que l'interés del diner no fa d'entramanyador, la mort d' un individu opor que acosta més als que quedan; pero quan la familia es tan curta com la del rector de Larnas, lo nus se fi encara més estret. Mosen Jaume, dellect de salut y ja casi als setenta anys, de pare de talent que ha-

via estat per la seua germana, passà à esser per la seua nevoda l'avi amant, carinyós y complacent de la neta única, á la qual estima per ella, per la necessitat de son cor, y per la idea constant de que ha de suplir en aquell sér volgut, lo lloch tan impossible d'omplir de la mare morta.

Mossen Jaume passa lo natural sentiment del primer temps, pera consolar á la Monneret, tragué delicadesas d'afecte que ell mateix no hauria cregut may que existís en son cor. Desde 'l primer moment, no volgué que la noya tornés á dormir en lo quarto abont havia mort la seua mare; s'empenyá en que n'ocupés un de la part de darrere, que 'l feu enrajotar y plasar, donantli la sorpresa de ferli dur de Barcelona un senyill, pero elegant mobillari de Viena, compost de llit, cadira, lavabo, secretaire y armari de mirall.

Ell passaria á dormir á la cambra en que havia mort la seua germana, pensant molt atenciosament que la leyta y tragi que aixó portaria, fora un gran recurs si no pesa distracció, pera ocupar á la desconsolada oeta.

La Monneret comprendé la idea del seu oncle y s'esforzá en ferli veure lo molt que li agrahia aquella delicadesa, que en altre temps hauria tan complascat sos gustos aristocrátics, pero que allavors per més que ella se guardava prou de dirho, pareixia que més l'apetentava.

Lo bon sacerdot feu tot quan exigí en la

seus mí, però apartar de la Montserrat tota les males impressions inherents a una mort; més com a mestressa que havia passat a ésser de la recíocia, foren pocas las que pogueren evitar-sell.

Lo cambi de quarto de Mossen Jaume, feu necessaria la traslació de las robes d' aquest, a la antiga papeleria de donya Teresa.

Feya días que la noya Gil pagava del mati a la tarde y de la tarde al septena demati, però obtr aquell móble que apareixia a ses ulls com un arca de sagradas reliquias, y quan no fou possible recordarhe més, se trobé ab que de las dues claus, sola h' havia la dels panys dels calzáes, sensa que en cap lloch de la casa se trobé la que corresponia a la tapa de dalt.

La Montserrat se disposava a enviar per lo manya, quan a la Munda se li acordí la sospita de si tal volta la clau que 's buscava fóra en la butxaca de la bata de ternana, que portava donya Teresa la nit que veülantla ella, havia obert la calzáera. La criada estigot en lo cert: la clau se trobé abont ella sospitava y la Montserrat ab una aglació que ella mateixa no sabla explicarse, la prengué de las mans de la Munda, entrá en lo quarto de la sena mare, tancó la porta y una volta convenuda de que estava sola, se disposa a obrirla. Per duas vegadas obet 'l peny, sense determinarhe a pujar la tapa. Fins a aquell instant la Montserrat no havia fet casament de que exceptuant algunas joyas de familia, ella may havia vist lo que la

seus mare guardava en aquella part de moble. Si alguna volta donya Teresa l'havia obert davant seu, sens deixar la tapa de la mà, havia tornat à tancar-la.

Tot això no enclohia en si res de particular y no obstant semblava que en aquell moment la Montserrat se sentia compresa y se li acudia com escrúpuls de fer lo que per altra part estava convençada que no podia ésser més natural. ¿Per ventura no era ella la seva única y llegítima hereta? ¿Alguna volta la seva mare, li havia fet alguna prohibició, li havia indicat alguna peüta cosa relativa à aquell moble, per la que ella pogués deduhir, que allí s'amagava quelcòm, que donya Teresa no volia que ella vejés? Follia en pensarlo, ja que la seva mare no havia may tingut secrets per ella; pero ¿y aquella nit que la sorprengué ab la clau à la mà y que verament va semblar que se 'n amagava al véteral? La Montserrat, estigué sempre d'explicar al seu oncle los escrúpuls que la sorprenen; pero si era cert que hi havia allí alguna cosa que la seva mare tenia ab tanta reserva que ni à la seva filla havia dit, ¿no era natural que quants menys fossen los enterrats, més completament quedarien los desitjos de la morta?... La Montserrat acudí allovors al recurs de sempre que 'n trobava atribulada; se senyá, feu un perenostre per l'ànima de la seva mare y obrí resoltament la papelera. Com tots los mobles d'aquesta classe, al aixecarse la tapa, quedà al descobert lo centre, vuyant en

forma de pera, ab dos petits calaixos a dreta y esquerra ab sa correspondent anella de llauçó pera esdirrictos. Al fixar los ulla en los calaixos, la Montserrat notá que 'l segon de la part esquerra, no sols no era tan ben tancat com los altres, si no que per un de sos ánguls clais mitj doblegada la punta d' un paper blanc. No hi havia dubte, aquell era lo calaix que la seua mare tancá al véurela entrar aquella nit y de consegüent, allí hi havia alguna cosa, que ella ignorava. Sens saber per qué, la Montserrat, en lloch d' obrir aquell calaixos, comensá per lo primer de la part dreta, en lo que hi trobá diferents objectes de quan ella era nina: una cadena y berganci de plata, alguns rinxets de sos cabells tallats en diferents épocas, una capsa ab las dentetas caygudas als set anys, un plech lligat ab una cinta de color de rosa, ab varias felicitacions escrites per ella en la diada de Nadal y de Santa Teresa, y una altra ab los premis y diplomas obtinguts en lo col·legi del Sagrat Cor. La Montserrat sentí que 'ls ulls se li omplian de llágrimas y beant aquella plecha y aquelles capsas tan gelosament acondicionadas per las mans de la seua mare, passá á obrir lo segon calaix. Lo que hi havia en aquest, no li era desconegut, ja que 's tractava de recorts de la familia Villadó: joysas que per sa poca importancia se havien lliurats de vendre's quan la ruina de la casa, com eren antigues monetas ab camafecs, roparis, corals y alguns amatista, amon de dues ó tres capsas ab cabell y carnes dels arts Villadó.

La seva seta tançà 'l calaix ab lo mateix piadós respecte que ho havia fet ab lo primer y passà als dits de la part esquerra. A pesar de que 'l cor se 'n hi anava à obrir lo de baix, la Montserrat, tal volta per las mateixas ganas que 'n tenia, no volgué alterar l' ordre del seu registre y començà per lo de dalt que obri possonament, tal era lo curullat que estava per diferents plechs de cartas, còpias d' escripturas y diversos documents que á la primera ullada, convençentse del molt temps que 's necessitava per encensar-les, lo tornà à tancar passant per hi à obrir lo que de tan llarga estava, sens saber perquè, la tenia ab completa inquietut. També aquest costà d' obrir, no per estar plé, puig sols contenia un plech ab cinch ó sis cartas, sinó per dues d' elles que separadas de las otras y ab los fulls arrugats de modo que deixaven veure lo servilosement que havian estat reclousos dins del peny, sens dupis al tancar sobradament lo calaix, s' havia enclós per una punxa en l' ángul del moadó. La Montserrat no tocà 'l plech, prengué resoltament las dues cartas arrugadas en forma de pilots, las posà sobre 'l plé de la tapa y aguantant lo paper ab los dits de la mà esquerra, passà en totes direccions la palma de la dreta fins à deixar-la en estat de poderse llegir, y ab un batzegament de cor que per sobre de son ajustat cos de casimir negre, feya més visible lo moviment de son pit, empenygué la lectura de las dues cartas. En breus moments estigué entocada de son

contingent: la una era un andròmir fetat a Madrid setze anys enrera, curt, secch y contundent dirigí a la seua mare, indicantli la manera de cerciorarse per sos propis ulls de las relacions criminals del seu marit, ab la vida de un militar que havia estat vobina seua. L' altra estava feta una mes anys després a Buenos Ayres y portava la firma de un vell amic de la familia Villadó, secretari del representant d' Espanya en aquell país. Aquesta tenia casi plenas las quatre cartes, hi havia filosofias y consells y carinyoses frases de consol, pero la noya Gil se fixá tant sols en un párrafu que deya: *cañónicamente enterado, tengo el sentimiento de afirmarle que no le han engañado al darle noticias de su marido; este vive en Buenos Ayres con una señora que dice ser su esposa y de la que tiene dos hijas...*

La Montserrat senti que l' esmortuhit dolor de las seues decepcions, se li revivia ab tota sa primitiva força y sense saber lo falli que estava llegint, arrojá més estretament de lo que ho havien estat, aquellas dues cartes que li semblavan en aquell moment, dues espases que com las que la Mare de Deu dels Dolors porta clavadas al pit, havian traspusant durant tants anys lo de la seua infel·li mare, y tiñentlas á terra y apicotentlas ab lo peu com ho hauria fet ab lo més verinós reptil, exclamá en alta veu tot aixecant ses afilades mans envers una hermosa imatge de Jesús crucificat:

—Pero Deu meu ¿de qué está compuesto lo cor d' aquest ser que s' anomena home?

LA ERMITA.

La fonda y restaurant anomenat d' en Marçal, ab espayosa entrada pe'l carrer de la Plaça y finestras y balcones á la carretera de Fraga, no havia sigut un edifici aixecat de planta pera fonda de luxe. Modest hostel pe'ls voltants del any cinquenta, aná engrandíase á mida que Larrus aná posantse de moda y la concurrencia de forasters calgí major número de habitacions pera la temporada d' hiva, per lo que sempre més se venentí d' un cert desgastellament en la distribució dela espayosa interiora y fina en son mobillarí: ja que en tant que en la part nova eran espayosos y casi podriam dir elegantment amoblats, en la vella quedavan constituïts en quartets d' estudiants, tal era la pobresa de sos mobles y las pocas comoditats que oferían. Mes apesar de sas dolentas condicions, en Marçal no 'a decidía á reconstruirlos, ja que aixís com aixís, al arribar al

mes d'Agost se li omplien com les nous, donantli proporcionalment més generacions pe 'l major número de gent que hi cabia. Ee es veritat, que tota se li quedaven; pero com los prometa canviarlos de dormitori, un bon punt se'n desocupés un de bé, y per altra part, com tot hom diafrava per igual del esmerat senyor del establiment, solia succehir cast sempre, que esperant millor habitació, las familias que sols hi estaven quinze ó vint dias, se'n anaven, sens haver alcansat lo cambi, pero persuadidas de que aviant ab temps, lo vinent any las obtindrien millors.

En aquest cas se hi trobava la Clàudia, que apesar del disgust que aixó li donava y de las queixas del seu marit, no tingué més remey que conformarse ab duas petites habitacions del segon pis amobladas ab lit de ferro, calaixera de caoba y mitja dotzena de cadires de igual classe.

La Clàudia havia agurat tota sos recursos pera ferse pujar un fardo al seu quarto, pero apesar de las promesas del amo de la londa y de las peticions del cambré, en la tarde en que aném á entrar á son aposento sols comptava pera sa toilette ab una aulla de fusta ab un mirall, y una modestissima pava de ferro ab sa corresponent gibrella de pila blanca.

Acabavan de tocar dos quarts de quatre en lo rellorje de la parroquia, quan la Clàudia, descalçada de sas polces de badana roja, cuberts unicamente sos peus y cames ab unes fites

màjias de fil d' Escocia blau fosc, ventida ab un rellejo de seda d' igual color y mitj decorada la negra collita de setí ab brodats color de focò, descobre se fina camisa de badina, lligada ab enflocat mè damunt de sa socnejada capella, lliça susament del lliit en que acabava de fer la menjada, deixantli tocar ab la frunció d' un canot carreter, á son adormit capò.

La Clarija, ja en terra, se colò unas separatillas en forma de xinelas y caminant casi de puntillas, obrí la porta que comunicava ab lo quarto del cosat, en lo que la seua cambra, abocada al esquilt balcó de ferro, s' ocupava en aquell instant, en respallar una faldilla de rosi color de cendra ab brodats blancs.

—Ja li asseguro, senyoreta,—féa la minyona tan bon punt vejé á la seua mestressa — que si tarda dos dies més á enviarme á cercar, hauria hagut d' entornarse á Barcelona, puig s' hauria quedat sense roba disponible pera sortir. Tots los balcons s' han d' encibetar; le meyut del furbalanc los se emborejota; los costos n' hi ha dos ó tres que..

—Bueno, bueno. Déxame lo pentinador de balcons, y arregla la taula pera rentarme... Aruy mira lo que s' ha d' arreglar y demé al unió ves á comprar lo que 'y falta... Aquí hi trobarés de tot—respongué la Clarija ajustant lo balcó que á causa de la excessiva llum la feya estar ab la mà devant dels ulls, ming callubernats cacaes per haver sacit sospitadament de la foscò del seu dormitori.

La cambrea col·loca l'improvisat lavabo, d'espatlla al balcó a fi de que la claror fos més favorable al enrieta mirall, posà damunt la seua un berrós necessari de tocador de la senyora, hi armà una cadira y posant lo gerro ple d'aygua al costat de la gibella colocada en un àngul de la habitació, esclamá ab ayre de molts.

—Vaja, que aquesta sala, si fa ó no fa, sembla l quarto de lavabo que tenim á Barcelona; ¡ay! no sé pas com li agrada estar en aquest poble, ab aquesta calor y ab tan pocas comoditats. ¿També eran aixís los quartos de França?

—¿Ahont es la nena?—preguntá la Clarrós, sens respondre á las batalleries de la cambrea.

—En el jardí, que juga ab los noys dels americans que van arribar ahir vespre. Jo ja no sabia com ferbo per entretenirla un minut més; y per por que no 'm desperdés... Ja he encomanat á la negra que la tinguis compta.

—Vallé més que t'heguesses quedat ab ella. Ja hi pots bañar desseguida, y d' aquí una estona pújala, que la vestiràs, porque á las cinch anirém á la escola del Remy. Tu posat lo vestit de llana de color de campella y estrenat un deli-deventals de mussellina que t'he portat de França.

—¿Jo també heig de vestir? (Me pensava que ara ja no 'm necessitava per la nena? Com tot aquest temps se l'han expectada tota sola..

—Donchs ara 'm sembla que necessita com-

panyia ¿m' entens? Y si á tu no't apar bé, no hi ha més que dirho y demé meada t' envia á Barcelona. ¡Ja n' estich massa cansada de les teues respostes y creu que de cases que 't donguin set durcos y 't vescolin, me sembla que no 'n trobarás gayres!—saltá la Clàrta un bon xich encosa de galas.

—¡Ay! senyoreta ¿com s' entia vosté? ¡Ves qui li ha parlat d' amorant! És veritat que 'm dona bona meada, .. pero tampoch de malayonas que la serveixin com jo, no 'n trobarás moltes... ¡Jo sí, que mentres me passeja, no faig res més!... Jo sols ho deya per repassarli los vestis; per...

—Bueno, bueno. Ves a baix y fes lo que t' ha dit... Si no tingueres llonga, se 't podria donar doble la meada —afejá la Clàrta tan-cant ab clau, la porta del quarto.

Una volta sola la jove senyora, entrá en l' arca abont hi havia lo liti de ferro de la nena, lo caire de la cambra y un llarch penjador ab plé de vestis de tota mena, dels que després d' un dolgut examen, ne triá un de vell de Vichy de un tó rosa clar, ab amples brodats de color aréss. Peseguí del devant, del darrera y dels costats, la Clàrta l' estengué damuntre 'l liti de la seua filla, pera col·locarli de diferentes maneres los brodats que adornaven lo devant del tónich: una volta los posá secas en forma de *flor*, un' altra á la manera de berta y al fi després de algunas altres probaturas, los deixá genciosament nuats á la part es-

querra, probant-hi demunt de la vaga dues ó tres flors de una Vara de Jesús que hi havia en una copa de cristall col·locada daltobre de la vella calaixera. Tornades á posar les flors en aygua, obrí un calaix del que 'n tragué un petit mocador de barba fisionajet de puntó; un senzill bany aïso; una guanta de fil d'Escocia de color de cendra clar, un brassalet d'or mate en forma de mitja canya; un xai de pellons negres y un elegant raijo de moare color de terra ab herules brodats ab sedas de color; y una volta posats aquestos accessoris al costat del trajo y segura de que ni 'l més petit detall desentonava, començá á preocuparse del arreglo de la seua persona.

Fent una petita contractió se tragué de la boca una dentadura postuma, irreprochable, hermosa, igual, extraordinariament blanca. Sena dipte que 'l dentista l'havia servida bé; ni la més petita taca, ni la més insignificant imperfecció se deixava veure en aquella renglera de dents primorosament treballades. La Clorita se la posá damunt de la mà esquerra y la rentá manseliosament ab un respecte impregnat ab pasta d'Alkisson subdintila en una tassa de porcellana. Acabada la operació, se rentá la boca ab un glop d'aygua, barrejada ab licor de menta y ab la massiza lleugeresa que se l'havia tracta, torné á posar en ses genives aquella preciosa dentadura, admiració de tots quantos entre miij de sos líabls roigs, li veyen apareixer aquelles dues rengleres

de blanquíssimes dents. Finita á gustar la usca de la boca, passá per la cara, pit y espallias, una esponja ab sabó Pompadour, qo' embandí immediatament ab una flocja rebollida ruda empapada ab aygua, venentse tot seguit devant de la taula pera comensar la usca del rostre. Allavors tragué de la capsa-necesser un mirall deli que desplegat se forma tres y successivament aná col·locant devant d'ella una ampolla de *Lait d'Arparie*, una altra d'aygua Circassiene ab un pizelles pera aplicarla, un pot de cristall de *Crème Imperatrice*, un altre de polvos de *Fefouine* y un petit casso ab pomada de *Baume á la Rose*. Una volta los cosmétichs posats en filera, la *Clarita* passá per la cara y coll una fina esponja sucada ab la *Lait d'Arparie* que ab gran cuydado aná nitagent ab una toballola de batista, pera eséndrehi desobre la *Crème Imperatrice*, qual brillantor apagá ab la broixa empapada ab *Fefouine*. Després ab un respallot, se tragué los polvos de los ceyes y pestanyas, que ab un pizell resseguí ab l'aygua Circassiene y passat pels llabís lo cannon del *Baume á la Rose* passá á pentinar sa negra cabellera, que no era ni molt abundant, ni molt escassa, pero que una volta ondejada ab los ferros, feu l'efecte d'una formida massa de cabell, que ab innegable habilitat, la *Clarita* repartí y col·locá desobre de son cap, y una volta desfeet sobre 'l front l'últim rinxet, s'assaná més al mirall, en lo que s'hi doná una mirada de íntima complacencia.

Verament la Clarita havia tret tot lo partit possible de sa cara vulgar. Sa pell havia pres una finor y una transparència d' infant; sos ulls pareixien més grossos y brillaven ab major forta devall de sas pestanyes envellutades; la vermellor de sos llavis, feya més ressaltar la blancor de ses dents y ses cabells graciosament penhent feyan de son cap un busto, que seua caxer una belleis ho semblava. La dona de carn havia fet hàbilment se adornadose taca, ara era precis que alguna cosa de dins prongués també se pari en l' hermesojament de la materis y la Clarita, a la feyat de la estudiosa comedianta, probá en lo mirall diferents maneres de mirar y de somriure. Quan després de un rató de diferents probaturas, se cregué haver trobat lo que cercava, cuydadosamente torná dins de la capsa-neostrar los cosmétichs que havia empleat, torná a posarse lo mirall que havia deixat desobre d' una cadira, mirá en son petit rellotje de burxaca l' hora qu' era y veyent que marcava dos quarts de cinch obrí lo portó de son dormitori y atanantose al seu mirat y pesantll amanyagadocament la mà per la cara, lo despertá tot recordantli que li quedava poch temps pera estar puntual al Belserri, ahont tots los dies anava á jugar sa quotidian partida de billar.

Mientras lo seu espós se vestia, la Clarita torná al quarto en que havia fet lo seus follette y dirigisse á la calisera, desobre de la que s' hi veyan algunas novelis d' autors francesos.

pregué cuatro ó cinco números de un montón de periódicos de Modas y encontré la tula que li hasta servís de lavado, obrí 'l balcón, descubrí un xich la cortina y presenté una cadira que apoyé en los ferros de la barana, comensé tos gronzarse á regílar las planas de figuríns. Una vegada vistos los dibuixos, la Clarita donó una mirada al texo, desentendiéndose en la crónica de París, que amenamente escrita y salpicada de noticias interesantes de las señoras más en boga en lo gran moda francesa, li aparecían maravillosamente relatadas las innovaciones en los usos y costums de una sociedad, que al véurela descriu en sus espléndidas fiestas por los revísers de salons, ab' el adorno de tréjos y mobiliaria, apertencían ab' uña de la llegidors con lo *Non plus ultra* de la felicidad terrenal. La Clarita se detingó en la lectura dels siguientes párrafos:

La vida del campo sigue siendo la que durante el actual verano ha sido con gran satisfacción las familias mas distinguidas y por tanto lo que preocupa é interesa á la «Crónica»

Todas las atractivas, todas las diversiones que entretienen el tiempo de los afortunados seres cuya misión es gozar, todas las encantos de la vida de los salones, transportados al espléndido escenario de la Naturaleza, amenizan las horas que se pasan en los castillos, en los parques, en los bosques, donde, como ya he dicho, la caza parece ser este año el deporte predilecto de las señoras.

Por las noches se opera en los espléndidos comedores y en los mágicos salones una transformación completa. A los trajes de caja y de amaçona suceden las *stolietiers* de comida de cerquonia, de baile, y después de haber disfrutado de las bellezas de la naturaleza durante el día, se goza por la noche de las más brillantes atractivos de la vida social en las ciudades, y esto sin abandonar el campo.

Casi todas las damas más ilustres de la «high-life» parisienne habitan antiguas y magníficas castillos, en los que las fiestas se suceden con rápida vertiginosa.

La vicomtesa de Tressera ha organizado series de diez comedidos, y cada serie pasa diez días en sus varios dominios.

El día se dedica a cacerías, excursiones, almuerzos campestres, juegos de jardín. Por las noches, después de la comida, baile, concierto ó representación teatral, etc., etc.

La *Cherita*, continuó legimi ab extraordinari interés la descripció de totes estas maravillas del luxe, un detingudament explicadas en aquellas paginas, y passant per alt la secció d' economia doméstica, de recepces de guisos, y demás cosillas per l' útil, cetó en un altre número, la crónica de París, principal objecte de sa atenció y en lo que concierne en lo tema de la anterior revista, deya lo narrador:

Los célebres castillos de Chaumont y Dampierre, el primero residencia de la princesa de Broglie y el segundo de la duquesa de

Ujé, rivalizan este año en espléndidas fiestas. Conciertos, representaciones de operetas y de óperas, magníficos banquetes, carreras, que sé yo. Las diversiones se suceden sin interrupción, los convidados se renuevan de semana en semana, y todos los días llevan los trenes en grandes cajas á las incógnitas huéspedes de la Princesa y la Duquesa las últimas novedades, las más inéditas primoras de la Moda.

Cada señora de las que toman parte en estas solemnidades necesita cambiar de traje y de prendido tres ó cuatro veces lo menos cada día. Gracias á esta prodigalidad, los que trabajan no notan, bajo el punto de vista de su remuneración y su ganancia, la ausencia de las astros de los salones parisienses.

En Inglaterra se va al campo para economizar, en Francia para ofrecer nuevo escenario al lujo y á la espléndida. En una de las últimas recepciones del castillo de Chauxmont, la magnificencia de los trajes llegó á su mayor grado. Entre ellos se admiraron: uno de lampas gris perla guarnecido de plumas blancas, otro malva velado con soberbias encajes y adornado con preciosas arquitectas, otro de crepón azul Leman salpicado de perlas y adornado con baldaguines de encaje, otro de gasé de seda color paja y por adorno una bellísima combinación de plumas y encajes, otro de terciopelo blanco cincelado con adorno de perlas... En fin, sería el cuento de nunca acabar; por supuesto, cuento de las «Mil y una noches.»

La Clorita no passà avant. La imaginació se li enclavà en la descripció del darrer trajecte que acabava de llegir. ¡Què ve li escurts a n'ella un veu de vellut blanc adornat ab perles, confeccionat per los hàbils modistes de París! ¡Lo blanc li anava tan admirablement a la cara y las perles eran tan hermosas! ¡Què felicitas eran totes aquelles dames, que possiblen sempiterna castells, ahont hi podian lluhir las sevas riquesas, la seua magnificencia de trajos y de joyas; ahont hi cabian tantes d'amiches y coneguts que las omplian d'atencions, que las admiraban en lo seu modo de vestir, de presentarse, de fer los honors de la casa, de disposar aquelles festes que no s'interrompien may! ¡Allò sí que era disfrutar de la vida y lluhir y hermesquer la seua figura! ¡Quins prodigis d'ingeni feria ella, si podia trobarse en lo lloch d'aquelles dames! Ella que li agradava tant de vestirse, de ser guapa, d'atreures las miradas de la gent... Per millorar la seua figura, la seua cara, cap sacrifici l'esperava: ella apesar de repetits dèrnays, als vuyt dias d'haber nascut la nena, s'havia fet cordar per la cambra la cordilla de quan era noya y ab ella hi dormí un mes seguít, fins que l'ocell li quedà a la mateixa mida de colters; ella tenint las dents negresas y mal pesadas no vacità en sufrir la dolorosa operació de ferse arrancar de la boca lo bó y lo dolent pera poguer ostentar aquella hermosa filera de dents que tant y tant l'embellia, que tantas

Hohannas li propocionave! ... ¡Oh si ella pogués ésser com aquellas damas de que parlava la crònica de París, com logriaria que tot Barcelona parlés de la seua bellesa, del seu traç, dels seus vestits...

La reitor de la porta del dormitori, que s'obria pera donar pau al seu espòs, que eixia del quarto ab mínega de camisa y ab los elásticos á las mans, feu beitar d' un sol colp á la Clarita de las alas regions del mon francés, al humilidísimo quarto de la fonda d' en Marsal.

—¿Abont es la nena?—preguntá 'l marit tot entrant los elásticos, pera ferlos arribar als botons de la trínxa del vestit.

—En abont ab la Carmeta, respongué seccament la Clarita aixecantse y tornant á desnar desopbre de la calatzera los números del periódich que acabava de llegir. Mes com al aquell sol minut, li hagués crist prou pera pensar en situació, tot seguit s' estava al seu espòs dibentll carinyosamente.—¿Qué la vols veure a la nena avont d' anar-te? Si 't sembla la faré cridar.

—¿No has dit que em abont? Ja la veuré quan aniré al Balneari. ¡Vaja! ¡Vaja! ¡vintu!

—No; no; jo no hi vull anar avont... Anirém a passejar un xich aquesta tarde... Ni la nena ni jo, no fem gens d' exercici en aquesta terric d' aquí al Balneari, del Balneari aquí... Si 's projecta alguna excursió se fa en cotxe y un no camina gens... Jo crech que al fi m' hi posaria malaña...

—¡Oh, ara sí que ja està acabat això... per- que 'm sembla que haurém de pensar en tor- nándonos a Barcelona.

—¿Y ara Casals? ¿En plé Agost, tornariem la casa a Barcelona? ¿Se t'acordeixen unes coses de tant en tant?

—¡Oh, noya, noya, noya! tu no penses ab que gastantlos, gastantlos, los quartos s'acaben y creés, que de lo d' aquest any, nos costará de posarnos a có. Ha sigut una bojería lo que hem fet tot aquest llatu! No he volgut veure la car- tera per no posarme de mal humor, pero ja 't dich jo que som a las escurrellas y que nos a' haurém de tornar a casa més que depressos.

—Be, home—és la Clària fixant los ulls en l'espeljat del quarto—esperém uns ó quatre dies més y jo entretant escriuré a la mamá para veure si pot enviaros algun diner.

En Casals deixá estar de sa boca una d' aquellas exclamacions, que no es possible es- tampar en lo paper y digué ab marcada energia:

—¡Ja 't dich que no ho vull que demanis res més! ¿Qué dirá la teua mare, que a la fi no es cap millonaria, ni molt menos, que a cada moment li avies a cercar diners? Quan te veig demanar, la bona senyora m'explicá sa si- tuació y encara que tu digas que es molt millor de lo que 'm digué, jo no vull que per enviar- nos diners, que a la fi no 's veuin de menes- ter per cap malaltia, hagi de fer un sacrifici! Als teus germans no 's hi pot semblar be que tot lo dia t'envigui diners... Lo meca pisset t'

envia dos cents duros y ara ja' hi tornaries a demanar?

La Clàudia, passà manyoament son braç esquerra per la grossa cintura del seu marit y acarrossant ab la mà dreta los punxaguts pels de sa barba negra, li digué accentuant ab cert to convincent ses paraules:

—Mira, Català, las cosas de casa, jo las sé més be que tu. A Tarragona s' hi via ab molt poca cosa y quan jo demano ja sé que m' ho poden donar. La mamá es molt lliure de fer lo que millor li sembla y 'ls noys no hi tenen res que veure ab al m' envia ó no m' envia ...

—¿Que no hi tenen que veure, ab lo que es de casa sena?—interrumpí en Català deixantse portar de son esperit justicier.

—¡Atatú sé que fora hó—esclamá la Clàudia—que per anar á ferre d' ella, me feguis la contra á mil Fins á primera de Setembre crech que es una imprudencia portar la nostra filla á Barcelona, quan més que 'l mar está be y á la nana los hanys li proben admirablement; per un centenar de duros més ó menos no vindrá d' aquí la cosa, y més que ja 't dich que la mamá me 'ls enviará un prompte jo li digo que la nana ho necessita... Quan me valg casar, com no 'm donés dos, ja 'm digué que li envia á cercar lo que 'm fes falta... Ja sepe que al hivern jo no t' en gasto geyres de diners, ni tampoch n' envia á cercar á la mamá, porque un colp posada á casa meua, d' cualquier me sé tant com la primera y com gracies á Deu, no 'm fal-

la guai, ni trassa, y ara no 'm compre un veu-
tit ho regre tot, lluhelxo jo més ab una frile-
ra que altra que disposen de molts cems duros;
y á té que jo al m' hi confondo tant en lo vendi,
es per tú... Per ferre goig... perquè la gent
digan: ¡Mira quita dona més elegant que sé
en Casals! . Ja se que això també porta les seues
convejacs y que passar hi ha algú que 'm veia-
lla... però jo també sé que al meu marides no
li agradaria que jo fos d' aquestes donas que al
cap de quatre anys de casadas ja no 's preocu-
pen d' agradar al seu espós, y jo sí; perquè vull
que m' estimi sempre, ¡molt, molt!—feu afala-
gadamente la Clarita abressant al seu espós,
qui la besá carinyosamente en la galta impreg-
nada d'olors aromats cosméticos.

Una hora mes tant la Clarita ab la seua filla
y la Carmeta pujaven pe 'l camí dels arros á la
ermita del Remey. Tan bell punt arribaren
á la plasseta d' ahont partien lo curial dels
garcifers que anava á la masia de ca 'n Bus-
quets y lo camíes que portava á la capella, la
Clarita digué á la nena:

—Me sembla que estàs cansada, Vicorina,
¡vols anar ab la Carmeta á jugar ab los nens d'
aquella casa de pagés, que l' altra tarde me di-
gueres que t' hi havies divertit tant?

—No, no, mená, jo vull anar ab tu, vull
anar abont tu vagis! — repetí la nena, interpo-
santse al peu de la seua mare y agafantse ab una

petitas mans, als pitxos de son vestit de color de rosa.

La Clarita, desfeu ruscament las monedes que s'aferraven a sea genolls y abisiantse pera besarla, li digué tranyente de la butaca un grapat de caramels de menta.

—Mira! ¡mira! quants te 'n donaré la mamá perquè sias bona niinyona! Vaja la Carmeta te 'n guardara pera donar-te després... quan hages berenat... Però has d'anar a casa en Busquets... La mamá tornara desseguida, desseguida... pero no vall que pugis aquestes corcs... y després que a la ermíta no hi donàries aygua pera beure y allà 'n trobaras... Té; donia aquestos quartos als noya de en 'n Busquets y aquestos per tu; per comperre com fins quan tornarás a Llorca—afegí la Clarita donant algunes monedes a la nena, en tant que deya a la Carmeta:

—Mentres jo pujo a la ermíta, tu vesien ab la Victorina a aquesta casa de pagès que 'n veu al cap de vall dels garrofers... Ja la conehen a la nena... que cada dia nos guarden les oues fresques... Mentres m'esperas, que 'n recullis las d'ovuy; jo ja 'n pagaré quan torni... ¡Vigila a la Victorina que no s'aboqui al sofregí!

—Y vosé se 'n va tota sola?

—Tota sola, ¿que 'n penses que hi ha llops per aquestos camins? Per aquí sí que nos' hi troba may alagó—ten ab gran agerchus la Clarita petonejant a la nena, que continuava sent

lo plorició, en tant que la cambra deya ab un petit moviment de llabris molt pertocat á un melicós somriure:

—Vagi descansada... Ja m'encarrego jo de la nena... No s'apressi...

La Clarita no havia estat en lo cert al afirmar que no 's veya gent pera aquells voltants, donchs si be era veritat que usualment aquell lloc era un dels llocs menos concorreguts á la temporada d'estiu, en que tota la animació dels forasters era per la gent á la moda, á la via del ferrocarril, y pe 'la serra als camins que portaven á la mina, aixó no podia sentirse en absolut; y tan era així, que aquella tarde un quart d'hora avans, á la mateixa planta en que ella acabava de descorarse, s'hi havia perat una hermosa noya vestida de negre y una dona de méys edat, que per son port se coneixia esser criada de servey. La noya era la nevada de Mosen Jaume, qui essent víglia de la Assumpta, havia volgut anar á canviar lo vestit de la Mare de Deu del Remej; la dona era la Munda, qui portava en una mà un ferrocil ab la roba de la Verge y en l'altra las claus de la capella, que durant tot l'any estaven depositadas á la recorta, ja que la ermita sols en senyaladas festes estava oberta al públich.

Al arribar á la partició dels dos camins, la Montserrat s'adona de que deixava ben toca carrera á la Munda que, ataca de d'esloch, li pensava 'l pit per l'estors de voler seguir lo rípit caminar de sa jove mestressa, qui retro-

cedint una quantitat passas, li digué escanyo-sambes:

— ¡Pobre Munda! May me recordo de que tu no pots seguir lo meu pas. . . Per això, jo havia dit de venir ab en Biel, pero com ha passat tot lo sant dematí per escombrar y espolar la ermita, ha tingut por de que aquesta tarde, faria falta á la parroquia. . . Pero ja veurás: tu te 'n pots anar á esperar-me á ca 'n Busqueta y jo com no s'inch que fer més que venir á la Mare de Deu, ab mitja hora torno á balzar. . .

— ¡Y ara? ¿ra si se 'n aniria sola?.. Deuse-guida 'r pensam que no 's puch seguir; y encara 's voldria guanyar á pujar monistanyes. . . Vos pensau que perque una se possa vermella y una una mica ja no es bona per res. . . — exclama la Munda aixugant sa cara empedada de sudor y fent un violent esforç per calmar l'embogament de son pit que semblava una manxa.

— No, dona, no. . . Ja sé que fas més tu ab un girivol de faldilla, que jo en tot un dia. . . Pero això es á casa. . . A peu plá. . . No ab aquestes costa que á mí també 'm fa soar. . . ¡Oy! ¡y ab la calor d' avuy! ¡Vaja! ¡Vaja! ven á veure un rato á la teua cosina, que de segur que se dia que no l'has vista y digas que deixi venir á la teua fillola á dinar á la rectoria dematí que es la diada de la Mare de Deu. . . Encara no haureu començat á carbóner que jo ja estaré llesta. . . ¡Vaja donam lo fercell y las claus!—foa ab certe autoritat la noya, Y com vegés que la Munda s' h'í restada, li prengué 'l mocadé dihent—

¡No seas tan tosuda! Y si tantas ganas tens de cantar, quan hages reposat un rato á ca 'n Busqueta, ¡puja! ¡Ja saps ahont sochi!

Y apertant lo pas, la Montserrat se dirigi resoltament cap al camí de la ermita, mentres que tot rondinant la Munda empenia lo de la casa de pagós.

La noya Gil, encara feta á pujar montanyas coneixia 'l camí y en deu minuts se trobá á la petita explanada de l' església.

Una volta en ella, deixá 'l farçell y las claus desobres del padris adossat en lo llindar de la porta, y tirant encara los peus rínxent, que mitj tapavan son espayó front, aixugá ab son mocador de butxaes, la sahar que cal, cal, en aquells moments, li corria tan abundantment com poca estona avans per la cara de la Munda. Després feu un fort respir que aixemplá sos pulmons fatigats per la rapidea de la ascensió y girantse d' espaldas á la façada de la capella s' acosta al rónach y anegrit muralló que la volava pera espargir los ulls entres aquellas vassants de montanyas cobertas d' exuberant vejetació, entre las que sobresurtían las clapas de las masias y de algun que altre moll que anava escalonantse fins á topat en l' ample faixa de las cues de Larrua, semblant desde 'l mirador de la ermita, una enorme pínzallada blanca, trencada en son centre pe 'l perfil del campanar de la parroquia y en son límit pe 'l blau meridench del mar, que llapan las columnas de ferro del Balneari se perdía fins á confundres en la línia del cel.

La Montserrat contempla per breus moments lo panorama que 's desplegarà davant de sos ulls y al girarse enrera al percent, per ahont s'aixecaven les majestuoses serres del Montnegre, l'espiga turó de Barrioch y las montanyas de las Tres puntas, besada en aquell instant per los arriberradors raigs del sol que passadament descendia a la posta, la sobtà la idea de que no tenia temps que perdre y apartantse del mur, se dirigí a la capella qual porta obri y corrà a tocar al altar d'altre. En aquell moment, a la noya Gel li supigué greu de haver deixat a la Munda: aquell silenci per cap remor sacsempot, la capella fosca, puig que tancada la porta, sols rebia llum pe 'l requití rosatí col·locat desuobre del portal de entrada, la sorprenegamen el trobava sols; més passada la primera impressió y un colp los ulls acostumats a aquella mitja claror, que sobradament bastava per delixarli veure aquelles parets y altres d'ella tant coneguts, la Montserrat animosa de mena, se somrigué d'ella mateixa y avançant cap al presbiteri, s'agenollà para saludar a la Verge del Remei a la que desde nina havia tingut sempre especial devoció. Com gran part de las Marees de Deu trobadas, aquesta imatge era casí negra, tenia uns dos peus y mitj d'alçada y sostenia a son Fillel ab la mà esquerra, mentres que en la dreta hi ostentava un pom d'aurat. Vestia un trajo de domàs vermellí en forma de pserina y un mantell de color de café restegat de una puntilla de plat

penjava de set capelles. Alguns gorros ab flore de paper, y gran muntó de presentalles de cera y quadrets ab lo retol de *Excuso*, en los que s' hi veyan pintats portentosos milracles deguts á la vallosa intercessió de san divina Senyora, manifestaven lo fervor del poble de Llarua envers á aquella santa Imatge, á la que lo an-tepassats del sigle *xx* per haverla travada en aquell lloch, hi aixecaren la moderna, pero moltes capella románica, en que sempre més hi havia estat venerada.

Acabades sas oracions, la Montserrat prengué la roba destinada á la Imatge y pujant los dos grans del presbiteri, obri la portalla situada á la part dreta del retaule del altar abont s' hi trobava la porta sacristia, ab sa corresponent calaixera, consentint los ornaments més necessaria para la celebració de la Misa y un tram d' escampats esgrahons de pedra, per abont se pujava al reduhit camaril de la Verge, debilmente illuminat per duas escrites llences que en forma de sagueras, estavan obertes en la part del absó y per las que atansantli'l cap, se veya lo muralló que circuhia la plasseca de la capella, per aquella part cost recant ab la part de la ermita, lo qual tenia per fondo las occidentals vessants de las altes serrallades de la costa.

La Montserrat passá desotres de un petit banch de fusta lo ferrell que portava y baixant la mà de la Verge y los dues del Jesus començá á despallarlos, en lo moment que li sembla

sentir remor de passes y de veus, à prop seu. Un bon s'ich espavanzada y altra volta un tres arrepenhida de haver deixat à la Monda, la novada del rector de Larras, donà una mirada à son costora y una altra al baix de l'església, sensa que ses ulls descobrissen lo més insignificant motiu pera son sobressalt. La porta continuava tancada; la capella deserta; las presentacions immòvils en las parets; los raigs de claror del sol poscos que entravan pe'l costat del chor, seguían marcant petites clapas de llum, en las dauradas esculpturas del altar, que repercedian dasso-bre las deterioradas floras del paviment; sols esforçant l'ohido, s'apercebía lo rosch dels còrchs, endinsantse en lo vell sostre de la ermita...

Entra sola, més eix marcix pensament, li sembla que contribuiria à augmentar son esglay y desitjosa de acabar mes promptament la sensansa, s'apressà en ella y ja à punt de near al bon Jesús lo cordonet de sa mantiqueta de domàs blanc, brodada ab canyuello d'or, tornà à sentir clara y sense llach à duptes, la remor del trapàs y veus que feya poca estona l'havien amortuada, encara que en aquell moment bon s'ich més clar que ho havia sentit avans. Passaren alguns moments y la remor la sentí casí al costat seu. . Instivament la Montserrat s'abrausà ab la imatge de la Verge que tambalejà de sobte de son pedestal de fusta, y bategantli apressuradament lo cor feu un esforç violent pera girar lo cap envers abent se sentir l'orella.

La caperuguda noya se refetu tot seguit. La remor que l' havia engayada venia de la part de fora y atravesant per las esclotzas obertes á la paret, lo resó penetrava clar y vibrant dins l' absís de la capella. Sera d'apte era gent que tot possejant havia pujat fins á la plataforma de la creueta. No venia perquè sobresaltarse d' aquella manera; Larrua y tot encornu eran pacífichs y jamay havia sentit parlar de cap malífeta que pogués amonissarla. La Montserrat, més tranquilhada, se despreguá de la Imatge que haa quell moment havia tingut forment abraçada, y 's preparava á desentramocar las arugas feites per sos braços al traço de la Verge quan barrejada ab la veu que feya alguns minuts tornava á sentir, n' apercebi una altra que tot d' una feu afluír á son cor tota la sanch de sas venas, imprimint en sa cara la gregor de un cadavre. Per un moment, la noya Gil tingué por que anava á cóure sa terra, que los grhons de fusta desobre dels qu' estava enfilada, s' enrotaven tots sos peus; pero la veu torná per segona volta á resonar en l' absís y la Montserrat sentí casi alé per respirar, baixá los dos grhons de la tarima y amantantse á la paret del fondo, passá sos ulls embortats per las duas esclotzas que donavan al camp. Son oído no la havia enganyada: la veu que al mateix temps que en sas orelles l' havia sentida resonar al bell mig de son cor, era la del senich de sa infantesa, la del home que ella havia estimat ab una fé inquebrantable, la d'

aquell Falip que feya tres anys no havia vist y esperava que no havia de tornar á veure may més; al menys tan aprop com lo veya en aquell instant y molt menos al costat de una altra dona, tocant sas mans entre las seues; parlantli a tres de galta, paraulas que arribavan fins á ella, clares, vívidas, fibladoras com los colps de un látigo, que á un mateix temps li fonzeyan lo cos y la cara.

La Montserrat pensó en apartarse d' aquell lloch; pero parecia que ses peus se li havian clavats en terra; volgué cridar y la llengua se li paralisó dins de sa boca sens saliva; per un moment cregué que una mà de ferro, la subjectava en aquella paret ab una forza sobrehumana; més de sobte, ab sas duas mans geladas cubrí esveradament ses ulls fixats en la focana parella; los nírvils de ses polses bategaren violentament davall de la pell que la subjectava; sas cames tremolaren; un segament estrany doblegá ses genolls y sens apartar las mans de ses ulls, se deixó clure mitj asseguda sobre 'l primer graó de la tarima que sostenia lo pedestal de la Verge.

Llarga estona passó la Montserrat en la mateixa posició: las cames arronçadas, lo cos inclinat, lo cap caygut, las mans nerviosament apretadas sobre 'ls ulls... Sen pensament lleytura en sí pera donar un nou curs á sas ideas; volia pensar en sa casa; en aquella Imatge de la Verge que acabava de veure; en la seua mare; en lo convent ahont havia passat los venturosos

any de sa infantesa, en les cases de Larrua... Més tot era inútil; se pensava com tancada dins d'un cercol de ferro, no li representava més que la parella que ses ulls tancava, fotografava més directament en la citat de son cervell. Les recorts, les personas que son cor angustiat evocava, obedià al esforç de sa voluntat, se presentaven en son magí, pero no hi prenia cor; quedavan en segon terme, pera esbucarse y desaparèixer, deixant sempre en primera línia l'ouandem per los últims raigs del sol ponent, lo grupo d' en Felip y d' aquella dona, á qui ella no coneixia; á qui no havia vist may y que no obstant, semblava que ab caragols de cer, la tenia clavada en sa imaginació...

Més com no es possible que 'l temps passi en vè, ni que las sensacions per violentas que sian, deixin de tenir las sevas intermissions, transcorregut lo primer periodo, lo convenciment de que era precis tornar á Larrua y la temensa de que la fosca no la sorprengués entre aquellas parets, la mogué á aixecarse y la obligá a obrir los ulls que durant una llarga estona havia tancat fortament tancats. Allavors al passar la mirada per son entorn, al trobarse als peus d' aquella imatge de Maria que ab sa mirada dolça y reposada pareixia l'ouandar á aquell lloch ab una atmósfera de pau y serenitat; al fixar sos ulls en l' infant Jesús, qui ab sa manera estesa pareixia que li donava sa benedició, com los dos àngels que aguantaven los ciris del altar, semblava que estava ab los

braços oberts a punt de protegir-la; la anhelant de la nau de pedra que s'ajecava desobre de son cap; la quietat que la voltava, tant sols interrompuda per l'alestig de les ornetes y moisons qu'entrem tranquilament pe 'l rosató de damunt de la porta, cercavan en lo trespò del chor, lo niu de sos petits, feu pensar á la Montserrat, que tal volta havia estat víctima de un horrorós somni, de una estravagant alucinació de sos sentits, que ella no sabia explicar-se, pero que havia passat per son magí... Tal volta degut al dejuni d'aquell dia y que ella havia castrinat per ésser consagrat á la Verge... tal volta pe 'l cansament de la pujada... per la impressió de trobarse sola... posar per un ram de bojeria que li havia pujat al cervell ...

Ningú li havia innovat que en Felip fos á Llarua ... Per força havia d'ésser una visió de sa pensa exaltada, desgraciadament massa plena del record d'aquell home al qual tant havia estimat... al qui estimava encara...

Adaptada per la horrible impressió que havia rebut, la Montserrat s'apressá á donar un parell d'airades al vestit que havia posat á la imatge de la Verge y sens detenirse á recullir, ni plagar lo que li havia tret, moemola maquinalement un Ave María y encara botegantli lo cor, baixá dos trams de gashons de la sacristia y los dos del presbiteri y dirigintse envers la porta, la obri de bat á bat, desiquia de trobarse fora d'aquelles parits, fríssim de que la llum y l'ayre espargissen son cap enterbolit...

Més la pobre noya, no havia acabat encara: en Felip, qui, abocat á la llenca del mur de davant de la porta de la capella, acabava de donar lo darrer adieu a la Clarita, que baixava a reunirse ab la seua filla y la camberra a la masia de ca'n Busqueta, al sentir lo ruido que feren al obrirse las revelladas freixistes de la mateixa porta de la ermita, se ghrá en rodó y al veure aparèixer en son llindar, la cabells y hermosa figura de la Montserrat, sobtat per la sorpresa, atret per aquella bellesa esculpsural, desenvolhada en los tres anys que no l'havia vist, tan hermosa per la forma, com per las virtuts que atresorava més resplandeixent en aquell instant, per lo contrast ab la dona vental que acabava de deixar, l'home Bach, sense temps de reflexionar en la indignitat de sa conducta, ni sola pensar que la Montserrat pogués haverla vista ni sentida, deixantse portar tan sols per l'amor que per una d'elles estranyes anomalies que sobrevatejan més de lo que sembla en lo cor del home, hi era en lo seu més adormit que acabat, corregué envers la noya y agafantli avans de que ella hagués pogut prevenirho abduca mañs entre las seues, li digué ab veritable apassionament.

—¡Montserrat! ¡Montserrat m'heu! Tens dret á dirme ho tot. ¡He sigut un ingrát! ¡un infame! ab lo meu procedir pero ab tu lo meu miserable comportament t'he estimat y ¡t'estimo! Si may ho havia reconegut com ara. Ni los plahers, ni las distraccions, ni las dones que he

vis en altres pobles, m'han fet oblidar de tu, al deixar d'escrivirte un sol instant. Per culpa meua t'he valg perdre. . jo era massa jove pera resistir á la autoritat del meu pare, pero avuy...

La Montserrat no 'l deixá acabar. Refeta de la sorpresa, convenuda de que la visió, havia estat realitat palpable, fustejada en los seus sentiments purs, immaculats com los de un ángel del cel, pero altius y dignos; ab més gibbulos en ses venas de la sang del seu avi, valent lluytador de un ideal polítich, que de la seva mare paciente sufridora de sas penas; la neta de la Villadó, lluytant ab tota la forma de son amor treball y de sa dignitat ofesa,—per desferse de las mans d' en Felip, li digué apoch apoch, contrastant la calma dicción de sas paraules, ab la agitació nerviosa de tot son cos y la visible alteració de sa veu:

—Mira, Felip: la creencia ferma, indestructible que la meua mare desde aina, arrelá fonsament en mí, de una vida eterna, ahont hi s'ach que trobar al Deu qu' estimo sobre totes las cosas, me feu suportar lo treballament del meu cor per la teua trayectoria, com més tart me feu conformar ab la pérdida de la mellor de las mares. Donchs mira,—feu la Montserrat exaltante per moments y clavant á n' en Felip ses ulls il·luminats per la indignació,—si ara m' diguessen, que per heure aqueu cel que ha estat la esperansa y conhort de la meua vida, m' era precís casarme ab tú, ¡fins hi renunciaria per no véuret un moment més al meu costat!

Al sentir dels llavis de la neboda de Mosen Jaume, les diverses paraules que acabava de preferir, l'hereu Bach que fondevament la coneixia, entendrà tot seguit lo que havia passat, y sentint que la rojer de la vergonya envorbellia ses galtes, afudat instantàniament las mans ab que la subjectava y sense trobar una sola paraula de disculpa, baixá los ulls en terra y feu dos passos enrera, encant que la Montserrat, espantada de que la gelosia y la indignació haguessen pogut fer passar per sa cristiana y fervorosa pensa los conceptes que acabava de pronunciar, se dirigí resoltament envers al costé de la masia, per abent semblantli la corda de salvació que 'a tira al naufragat entre las onas de la tempestat, hi vegé pujar pensosament á la Monda...

En Felip restá per uns moments abaturat, anegat. En lo fons d' aquell mar d' argila, com un brillant entre 7 illos, hi estava soterrada la imatge de la Montserrat, á punt de que 7 més petit fech la feu aparèixer il·luminant ab ses reflexos lo fanch que la empresonava; mes le casualitat acabava d' aixecar entre 'a dos una intranquejable reclusa .. en Felip consistia sobradament á la enumeració de sa infirmitat pera abrigar la més petita esperança de reconciliació .

Per llarga estona feu ses ulls embocoyrats per una llàgrima envora la baixada per abent la Montserrat desaparegué envolta entre las primeras ombres de la nit. Sa vista la seguí perfidísimament fins que son traje negre restá con-

lós entre las foscas siluetas dels arbres y entre
"ls arross y pedras del camí, esshintant en mitj
de la immensa taca negra que las tenebras ca-
venien desobor la llarga restallera de las cases
de Larras. Alavors, com si la Montserrat s' ha-
gués endut ab ella l' imán que per alguns mo-
ments havia avivat las adormidas fibres d'
aquell cor, un sarcòstich somelure contragué
ses llavis fibrosancho, y aixecant lo cap esclama
nerviósament:

—Tots s' empenyon en que rodi... ¡doncha
ro,ardi!

FI DE TEMPORADA.

Passada la festa de la Nativitat de la Mare de Déu, de la cresta dels forasters, només quedaven a Laerua los que hi tenien propietats, una vintena de famílies, que les uns pensaven esperar a fer la vi i les altres per la desanimació que habitualment regna a Barcelona al més de Setembre, hi feyan temps esperant-hi las festes de la Mercè, en lo seu fort per l'any 1879, época de la nostra narració. La gran sala del Balneari, no era, donchs, lo saló animat y bullició que havém vist á mitjans de Juliol. Hasta á ben entrada de la vetlla, no 's donava força al gas, puig fins allavors no comensava á arribar alguna que altra família, que arrebatada ab atriebts més ó menos lleugers pera re-guardarse de la humitat, anava á esperar-hi l'hora de ficarse al llit, en-richonant una estona quan la reunió era sols de senyores, y acudint als passatemps de la época de Carlos IV, ó sia jugant á jochs de preddes,

quan á algun dels pochs joves que encara s' hi esquetja ó algun cap de família, deixant lo billar, los escachs, lo treball ó la man de café barrejada de política, li placia alguna vetlla engruixir lo rotlo de las senyoras. L'exemple es lo discurs més persuasiu y quan més succedía, fácilmente s' hi anaven los demás, logrant animar un tros d' aquell saló, que pareixia s' havia engrandit, si véurehi sola una trentena de noyes y senyoras, assegadas al voltant del piano y una dotzena d' homes escampats en las tres ó quatre taulas de joch ó de pendre café, que 'l vent y humitat de las vetlladas de los darrerías de Setembre havia fet entrar desde las galerias á un dels angles del saló. Allí lo vespes en que hi tornem á portar als nostres llegidors, s' hi trobavan reunits, al voltant d' una de las taulas de marbre, ab peus de ferro, lo propietari senyor Llansás, l' advocat don Joan Puigvernat, l' antic corredor de lletres, senyor Campins, lo negociant de farina senyor Gorí y 'l engenyer del Estat don Esteve Torresantís, los quals tot prenent sa tassa de café, començavan los darrers partes de las edicions del mati de *El Diluvio* y de *La Crónica de Catalina*, relativament á la presentació de lasurreccions á la Isla de Cuba y de las satisfaccions que 'l govern exigía ab motiu dels successos de Santo Domingo; y de la conducta que 'l creya regular respecte á es Cánovas, lo allavant jove ca-ministre senyor Romero Robledo.

—Be, be; ¿abont los han llegit vostés aquei-

ses paries?—preguntava lo senyor Llanús, qui feya pocs moments acabava de escriber al rei—jo vull véurels confirmats per lo *Brusi*: perquè jo no 'n faig gaire cas de lo que diuen tots los altres diaris. .

—Pero home, si 'ls paries en tots los periòdichs son iguals. Que uns se digan de *La Premsa Associada*, que 'ls altres se donguin lo títol de telegramas particulars, en lo fons son diuen lo mateix.—fo lo senyor Campina.

—Be, be; voste vagi creyant ho aixís; pero jo li asseguro que hi ha moltes novícies que 'l *Brusi* las té de més bona tinta. Jo, lo que no llegixo en lo *Diari de Barcelona* com si no ho hegués vist en cap periòdich, encare que ho hagi llegit en tots los demés.

—Ja li dich jo—interposà somrihent lo senyor Gori—que si per un azar lo *Brusi* deixés de sortir un dia qualsevulla, mitj Barcelona se quedaria sense coneixement. Tot haurien d'esperar a que tornés a reapareixer, però espiguer que es lo que haurien de pensar, ja qu' en Manó s'encarrega de discorre per la major part dels seus abonats.

—Donchs; ni que se 'n rigol, que mitj Barcelona se quedaria sense coneixement! Perque en havent llegit lo *Brusi*, jo ja no m'hi amoheino en fer conjecturas: lo mateix si 's tracta d' Espanya, que del estranger, perquè no hi ha un criteri més clar, ni més just, ni més. .

—Veja donchs, Llanús,—interrumpí 'l senyor Puigvert—vosté ja pot donar per segar

las parlar sobre la presentació d'insurreccions y sobre las satisfaccions de *Santo Domingo*, perquè jo ja fa dos ó tres dies que 'ls hi veig llegir en lo *Brasil*, y á lo que 's veu, á vosté ó li van passar desapercebutos ó no se 'n recorda. Y veig, jo apenar de haverho llegit en lo *Diari de Barcelona*, y en lo *Difusio*, y en lo *Correo Catalán* y en tots los altres; encara no la veig ben clara aquesta qüestió!...

—Doncha no há sè que posar *distingor*, Puigvernat—interposá 'l senyor Gori davant una taulada á son cigarro-puro y un altre á la seva tassa de café. —*Santo Domingo* demarà las satisfaccions que 'l govern li ha exigít, perquè á més de no consentirli la resistència, ha vist massa ab lo garbo que se las ha arregladas á Cuba en *Martinez Campos*.

—Tant garbo tinguda per éser ministre, com per manejar lo astre, ja aríriam bé!—saltá 'l senyor Campino—pero d' aixó ja que n' está desmanegat? Per lo menes hi ensapega deu vegadas cada dia, posant en evidència la seua nulatat per governar al país...

—Vosté volen que 'ls homes públichs, sian universals en perfeccions; y aixó no pot ser!—exclamá ab aire declamatori 'l senyor Llanós, —los assoliments ponan los homes y avuy per avuy, l'estat d'Espanya reclamava á en *Martinez Campos* en lo poder, com indubtablement dins de quatre dies hi reclamará á en *Cánovas*, quals dois de govern son innegables. Ja verca veure lo que diumenge 'n deya en *Manýá*..

—Si, sí; es fàcil que pugi, perquè nosaltres, avuy per avuy, ¿no l'voldém lo poder? — saltà vivament lo senyor Campino, dirant demunt de la taula lo número de la Crònica de Catalunya, com si haguds sigat la carrera d' Estat—y no l'voldém perquè no hi há qui paga fer res de bó, ab la manera com en Martínez Campos, ha posat la administració espanyola ..

—Home, ¿parli ab més propietat! — saltà ocularment lo senyor Llanudo—y digui com l'han posada los desàctes dels republicans, las algaradas dels canònics de Cartagena y las dels carlins á la montanya. Vostés los tagatins, no 's preocupan més que de fer veure lo blanc negre... de predicar en la oposició una moral, que oblidan completament lo dia que tenen en la mà los medis de posarla en plants. Sen clar los hi deya en Manayé l'altre diumenge, es més fàcil criticar que fer ¿y se no fos més que criticant lo pitjor es calumniar. ¿Y vostés ho feni! ¿el senyor! En matèria de fer mal al govern tot los hi apart legal... Totes las armas les hi semblen bones, encars que obrin feridas d' aquelles que no las curan ni 's paucha d' en Serrano, ni las arrameca d' en Sagasta. . Creguim, lo dolent es dolent sempre; y la calumnia es y será una arma de mala llei per totes las personas de bon sentit.

—Pero que vostés també saben utacle quan los hi pot convenir y sobre tot quan assin en l' oposició — interrompe l' senyor Torrensanti.

—¡Protesto, de que may los diaris comerve-

dors hagin estampat en ses pàgines les columnes dels diaris liberals!

— Home, les mateixes, mateixes... no .. ¡pero serán unas otras! — feu trònicament lo senyor Puigvernat.

— Vosó es un excéptic en política, y á tots los partits posa en lo mateix nivell y, eréguim Puigvernat, lo seu excépticisme, es sent injust y un apassionat, com las nostres exaltacions. ¡Vosó es los que més mal fan á Espanya!

— Dispenzi, dispenzi Llinars—feu calmament lo senyor Puigvernat—vosó no ha dit be lo que acabe de sentir. Protesto del dictat d' excéptic ab que acabe de afavorirme ab lo seu acolorament. Jo no soch un excéptic en política: soch senzillament un home que se 'l cap blanc y que per lo mateix, ha vist moltes coses, ha assistit á molts delictes polítics y sap lo que 's pot esperar de tota aquesta gent famolensa del presupost de la nació, que fan de la política lo seu modo de viure, anteposen lo seu profit, la seua vanitat y las mesquines petitesses de partit, als interessos de la Espanya, y sobre tot als de las províncias, y en particular Catalunya que éssent la qui més contribueix á las cargas del Estat, es la que per fas ó per nefas, paga sempre los plans trencats, sens trobar may un sol govern, que 's preocupi de lo que verdaderament nos es útil y necessari pera 'l desarrollo de nostres produccions, de las que sóis per sumentar los impostos, nos hi saben trobar los mérits. ¡Excéptic ¡oh Aquest calificatú

se 'l poden molt millor aplicar á vostés y á tots los que més gallegan de polítics lo dia d'avuy. ¿Quí 's saben vostés d'entusiasmas y sobre vos de sacrificar-se per la patria? Los qui com jo de jovesens havém presenciat l'any trenta-tres, los entusiasmas per la jura de la reyna Isabel, los qui havém víst los delictes per María Cristina y las bojerías per Eparisto, tots los entusiasmas d'avuy, nos semblan paródias lletas ab veus de isbes, per inconsciens ninots de carró! Demant avuy lluminarias per lo que vosté més crageu que ha de ploure al poble: ¡ja veu las que s'han fet per la senada del rey, y lo mesch peus las del seu coment! y preganté a algú dels meus anys, las que 's feren per la jura de la reyna, ahont fins á las finestretas dels quíns pños s'hí veya lo seu grasolet d'oil cremant. ¡Alló eran entusiasmas! Y que no eran sols per fer pacíficas lluminarias! Miri, jo encara no tenia vint anys, quan á las ordres del general Mina, varem pujar á Sant Llorens dels Plans. Lo tret era horradé, la boya no 'ns hí deixava veure á quatre passas de distancia y ab tres ó quatre pans de neu, pujavam per uns camins inacessibles, ab un canón, que lo que menos sabíam era de manejarlos! Y com rediantre los havíem de pujar per aquells espats de cabres! Més en Mina nos sapigué tocar l'amor propl, dheninos:

—*¡No es en la Rambla de Barcelona desde el traje de miliciano, donde se defiende la libertad. ¡Aquí! ¡Aquí! delante el peligro,*

ante las dificultades, es donde se busca el uniforme que se viste! Aquí es donde se defiende la constitución! (1). Y 'ls canons rodarem y 'ls miliciansos y las tropas, pujarem amunt, y fent nos matar com à gats, traguerem à en Miralles ab tota la seva parida ¡que 'ls hi asseguro que també sapigueren fer-hi à mossegades! Alló era lluitar y sacrificarse per un « ideal »

— Home, ¡el això s' ha fet y 's farà sempre! — Interrumpiren a l' hora l' senyor Camps y l' senyor Gori— ¿Creu vós, que ara aneu à las Vascongadas y à Alcala, no hi han hagut raigons com lo que vostè acaba de relatar?

— Si, ¡per l' exerciti ¡los hi concedíem! pero no per homes com jo, que en aquella época voluntariament abandonavam las comoditats de una posició desahogada, per las perills y calamitats de la guerra. Parli, parli a la joventut d' avuy, de deixar las comoditats de casa seva y de exposarse la vida para defender à tal ó quals institucions y veurán com miràntsel com si no estigués bó del cap, se 'n entornarín pacíficament à fer l' cosa à la consonada de casa en Llibre ó à menjar un beefsteack à ca 'n Justice. Aixó relativament à la joventut, que eq quant à nosaltres, és ja molta anys que mentre no 'ns toquin lo qu' es del nostre interés personal, no se' ns endona un grà d' omb de tot lo mal dels demés, valdament deixia el vèhi sense camisa! Vaja, retrobantse las mans devant d' una fil-

(1) Història.

plecs d' en Masyt; vosé d' un discors d' en Sergas y vosé d' un rebèl d' en Castelar—fo lo senyor Puigvernat senyslant alternativament al senyors Llanús, Campins y Gori — se quedan tant satisfets com al verament haguessin fet alguna cosa de profit. Aquest indiferentisme, ha de portarnos a mals irremediables, particularment pe 'ls catalans, que com no hem de viure de la política, nos interessa pensar y obrar de molt diuerses maneres que la gent de Madrid..

— ¡Claché ¡Claché ¡Claché—prorrumpieren á l' hora los quatre polítics de la taula, entent que don Esteve Torressants deya en to mofos. —Ja 's veu prou que apesar dels seus cabells blancs s' ha deinat imbuhir de les idees catalanistes del seu fill, amic Puigvernat. Una moda com un' alen. . Quatre postes, quatre caps calents que sonnien al sò de l' arpa, del fluyel y de la tenora, portamos als temps dels concellers, dels gremis, dels..

—Mirin, senyors—interrompé seriament lo senyor Puigvernat—jo no sé abent poden portarnos les idees que sustenta 'l meu fill; pero lo que sí 'ls hi diré, es que quan en mitj de l' atordafers ó indiferent ó perillensa, es que há veig vegear á una grandíssima part de la joventut barcelonina, sento al meu noy y als seus amichs parlar plens d' entusiasme, de les reivindicacions de Catalunya, y no solament parlar, que aixó no costa gaire, sí no gastar-se 'ls seus estalvis y cremarse 'ls ulls y empècar las hores del seu esbarjo, fundant periódichs y re-

vistas, y esconcollant arxius y enconstradas de la nostra terra, me sembla que torno à ser jove. que encara ha quedat viva quelcòm d' aquella tolla entusiasmes que feren heroïsmes en los penyals del Broch y en los espadets de Sant Llorens dels Pitxus. Què volen que 'ls hi diguï? Vosos m' han acusat d' escèptich, y jo crech una desgracia l' esperit analítich y matemàtich del nostre sigle: jo vell, prefereixo somniar ab los poetas, que endinarme en lo que 'n dichen ciencia dels racionalistas. Jo rendixo cult als ideals de bon a mena per exagerats que s'iso, per que en lo cor huma, la extremitat del sentiment es lo que ha fet als héroes, desde 'ls màrtirs en la religió als màrtirs de la pàtria. Jo rinch la seguretat de que serà més profusa à Catalunya, sota aquesta juvenalla dels Jochs Florals que té per divisa *Patria Fides Amor*, que tota aquesta altra fornada de joves-vells que à vint anys fan gala de no créure en Deu y d' estar desencanyats de la patria, dels amichs y de la donna! Creguin que se 'n pot esperar molt poch d' aquesta joventut a la moda francesa... Bon exemple es lo que li ha passat al pobre don Joaquim ab lo sarabana d' en Felip.

—Lo fill d' en Bach?—feu ab estranyesa lo senyor Gori.

—Te rahó que vosots han arribat a troy de pendre 'ls banys de las Escaldas franceses... Preguntiu, preguntiu al senyor Terrasants que com à vehí n' está enterat, hi per renda, de tot aquest negoci...

—Pero ¿qué vosé avans d'anàrren no sabia que l'noy de 'n Bach, era l'amicl' íntim ab la dona d' en Casals?—preguntà lo senyor Llanús.

—Veurà, d' síbó que n' conelhercs nos en'anàrem à miéjans d' Agost, se 'n deye alguna cosa... es á dir, se n' parlava molt... pero en concret... També podia éster enrahonaments... ximografias... apreciacions...

—Eh, he; ja veig que vé dels límits amicl' Gori—deu lo senyor Campins fregente las mans ab la satisfacció que acostuma á donar á molta gent lo poguer treure á rellebir alguna cosa desagradable del próxim.—Ja veig que está á las focas y l' veig á ordenar ab duas perxulas. Donchs figurá, que sembla que lo Clarita, ¿apè li convingué anar á Menaró, y á en Felip també n' hi vingueren ganas... Res, la cosa més natural... pero algó que no li trobá tent (que may falta un bon amicl') se cuydà d' avisarho á en Casals, que aquell dia hevie anat á Barcelona... Y que succel' síbó dels dramas.. que l' amicl' los trobá en una conversa que no fou del seu agrado... que l' home se sortí de tíno y com aper que té tan bons pansys com bones carns... no va fer feyna. Res de píxoles, ni de desafios... sembla que en Casals síbó dels lances de honor los deixa per las comedias... Que li agradá més ferxhí á colps de bastó... Y que ho feu á lo salvatge y que del derrorell de bastonades n' ha sortit lo Clarita ab un ull mitj perdut y en Felip tan enomacat

que de primer moment diu que fins cregueren que agonitzava ... Figuris que això va ésser a las derrerias d' Agost y ha estat malalt, fins hi pacha dies que 'l seu pare se l' ha emportat a no sé quines aygues ó banys de França. Y a té que segons los mesjes apar que 'n tindrà per temps d' aquí a que total a ésser lo que era... ¡Veja que això del ofici de Tenorio també 's veu que te 's seus quebrantos...

Mentres los companys del senyor Gori atorgien nous adiments a la relació del senyor Campins, duna taula mes avall los tres únichs joves que aquella nit havian concorregut al Balneari, sense atendre a las miradas que desde 'l rotlo del piano los hi dirigian las mamas y ventyoretas obligadas de tant en tant a obrir lo vano pere amagar algun que altre inoportú badall, s'inculcaban animada conversació tot apurant las curulladas copas d' alemanya cervasa.

—Si tardan gayre a venir me 'n vaig a buscarlos... No 'm sé explicar ¡qué hi poden fer en aqueixa casa desde las veyt fins a dos quartos de deu!—deya ab té d' unalg un dels tres joves de la taula, baix, rebassut, moreno, ab ulls negres y espiraluts que no paravan de recorre de l' una a l' altre las tres porras del saló.

—Calma! home, calma! No 'ns mullem pas. Posar los han convidat a sopar—feu ab ayre de moña 'l que cauva al seu costat

—,Veja' no bronques de cosas tan sérials! Ja saps en lo concepte que jo tinc a las donas... Encara que 's fonguessin tous d' un

colp. ¡Malvístefe lo que las trobaria á felicit...
 ¡Valentes comediantes! Ab un ull pleoran y ab
 l'altre miran de reboll l'efecte que 't fan las
 seues llágrimas!... Pero vaja, no vull creure
 que s'hegla entretingut en convidarlos á so-
 per... Mes per altra part ¡ voldria sapiguar qué
 hi fan tanta estona!

—¡Oh! ¡oh! ¡qué 't pensas que es arribar y
 maldre! Pousar no eras á casa... Y de tot mo-
 do no 't he podien pas dir, com qui tira una
 sacopetada... Aixó valguis la seua preparació...
 Ja saps que en Catalunya portava tot un discurs
 aprés de memòria... Si no hi arribes á estar ab
 en Pulgernet, crech que fins los hi fà en cas-
 tellà...

—Vaja, sembla impossible que ni ab una
 cosa com aquesta pogas deixar de ferhi la teua
 brometa... En Catalunya estàs tan afectat com jo
 mateix y t' asseguro que no heura estat per
 adonar... Ja havem fet bé de no deixar-nhi
 anar á mi, perquè crech que n' heuria dit
 quatre de frescos...

—¿Y ab quins drets?—preganà desde l'altre
 part de la taula lo que semblava més reposat
 dels tres—¿Quina culpa hi té ella?

—¿Qué no hi té culpa! Ho sapiguem ab
 tanta pormenor com jo!... ¡Ella m' hegada cre-
 gut á mi! ¡Un xicot que valia un imperi! ¡Un
 cor d'àngel! Un romàntich, un enamorat á lo
 Valter, á lo Dante, á lo Romeo. ¡Y encara
 diuben que cadém en plé positivament! ¡Llita-
 tims de somnadora que encara queden! Ell y

Jo, dram los dos polos; no estavem dos moments junts sense fer-nos la quantra; sense discutir desesperadament y no sabíem passar un dia sense véreces.. Teníem la visualitat completament disjunta... ell en vérecho tot de color de rosa, jo negre com un carbó. ¡Pobre Arenas! ¡Y quants esforços de elocucencia per arrencarme de l'ánima lo que ell se deya lo corch del excepcionisme!.. Es clar, com que sempre mitava enlaye, li ha mancat la terra y ha desaparegut.. Jo no puch pensarli cosa agafarme una sensació de ràbia, que m'apar que donaria cops de puny a dreta y esquerra.

Y com lo jove, ab lo calor de sa peroració donda un colp a la taula que fea trencollar las copes y ampóllas, lo qual semblava més reflexiu digné subjectivament li bras:

—Vaja, no; pensa que no som al Sals.. Aquí tothom nos mira. Per esser que sempre te las donas de filosof, sembla que aquesta t'ha entrat molt endintra: y apar que a tú, quan te cou de veras també saps fer extrema...

—¡Es que ara que no t'úich,—respongué 'l jove rebassat ab veu fonedament commosa—ara que no 'm pot fer la quantra, es quan desagradablement las circumstancias m'han vingut a donar la ralhó ¡Y ell no ho pot veure! ¡Y ha mort, creyent que jo li portava lo contrari, sistemáticamente ¡Per ódi a la rassa! ¡Y ara ell, ell qui me las feya aborir a las donas, ab la bojeria que li havia agafat per aquesta Adela, que l'hi havia traslocat lo cervell! ¡Perque jo

ni n'he vist ni m'he tractat de dones! Per mi en lo món no hi han més que homes y dispenders; es lo únich que he consegut.. Sense dubte devia ésser per aixó que jo no he sepigit veurelas may ab los ulls que ell las veyá... Encara que ho heig de confessar francament tres anys enrera, algunes voltes á fora de sentirli los seus entusiasmes poéticos y religiosos, apesar de que exteriorment me 'n hi burlava, allá en lo fons de mon esperit, me feya bô d'acollarlo; me semblava com si 'm sentís inundat l'esperit de mon ésser ab una rousa que m'omplís de dolor, de benestar... Allavors jo no 'n hi sentia ódi á las dones; l'Armas me las havia fet mirar com á uns vers superiors, als que mon caràcter barroch, me privava d'amar... Pero quan li agafá la bojeria per aqueixa noya, quan ja no vingué més que ulla per ella y persules per ella, y cor per ella y vaig començar á véurel patir y desceperarse y engelosirse...

—Tá per no ésser menos que ell—interrumpí lo més modest de sos companys de aula—te 'n vares engelosir també...

—Mira, creu que més de duas vegades m'ha assolat aquest pensament; pero després quan vaig llegir en los diaris la primera nova de la pèrdua del Santillago y quan vingué confirmada la seua mort, allavors, vaig convèncem de que l'ódi, la ràbia que jo sentia per aqueixa sicota, era 'l presentiment de que ella havia de ser la seua mort, la seua des-

gracia—faa lo jove frugantse nerviosament las mans; — per això quan la pobre de la mare del Arenas me dona l'encàrrec de complir ab l' Adela las disposicions que, un volta presentint lo fi que l'esperava, li encomana 'l seu fill, valg dirli ¡Deu me 'n reguardi si la vialta pogués ésser per dirli que ha estat una ambiciosa, una dona sense ànima que ha sacrificat á un grapat d' or la vida d' un home, no m' ho hauria de dir duas vegadas ja 'm sembla que m' hi trovai ¡Pero está No, no; això es exprés per en Canyada, que sap fer á la perfecció lo seu paper en aquestas comedias que 'n diuen debers de socors; no per mí, que no sé més que dir al pá, pá y al ví, ví... Pero noys! tocan las deu y aquestos xicots no venen!—exclamá lo desconsolat senich del Arenas, aixecantse septidament, en tant que 'l reloj de saló toca pausadament las deu batalladas.

—Be ¿y qué penes fer? — digueren á l' hora ses dos companya, aixecantse també.

—Amarlo á trovat, á veure qu' es això. Es á dir, jo no hi entret, ¡Deu me 'n guard de tornarla á veure! Pero vosaltres ja es un' altra cosa... Estich nerviós y no tincà prop paciència para passar la nit assegut en aqueu saló...

En lo moment que 'ls tres joves anavan á sortir per la porta central del saló, hagueren de detenirse un moment per obrir pes á un senyor de cabells blancs, baixet, de simplich aspecte y expressiu mirar, qui donant una rápida mirada per tot los indres de la sala, se dirigi di-

recament al rotillo que les senyores formaven al costat del piano. Un moviment de simplicitat, de respectuosa deferença, s'inicià entre marmes y senyoreses lent cadellar a dues ó tres ó un mateix temps:

—¿Y quin miracle, que 'l doctor s' haja recordat de nosaltres!

—Sense necessitat de miracles, jo 'm recordo sempre de tots vostós—les cortesment lo senyor que acabava de arribar, sense perdre la cordia que la senyora Puiggras li ellertava—pero avuy, no 'm puch tampoch donar lo plaer de posar de la seva amable companyia. Vinch solament per donya Antonieta...

—¿Per mi? — preguntà sobradament la senyora Torrens. —¿Qué se m' ha posat algú noy malalt?

—Res d' aixó; tranquil·lis; no es cosa de casa seva; ni tampoch res de gran importancia... La senyora Bach, l' Adela, està fa més d' una hora ab un pensament stach nerviós... passará, no hi ha cuydado... pero las he tinguda de deixar pera fer la visita a dos malalts gravíssims, y la Teresita, m' ha demanat que una volta que sentia de pensar per aquí a la vora, li demanés a vosté que 'la fes l' obsequi d' arribar-hi; puig com don Joaquim ja sabem que fa dos ó tres dies va marxar ab en Felip y donya Francisqueta no havia vist may ab cap stach a las noyas, la pobre senyora ha tingut ja dos destrets y la Teresita no sap com acudir a tots drets...

—¡Pobres cristians! ¡Vaja! ¡No faltava més! Me'n hi vaig corrent — exclamà donya Antonieta cercant lo seu abrích.

—¡Y' jo!

—¡Y' jo!—digueren ensemps dues ó tres senyores de las que més ambíes tenian ab la família Bach.

—M'apar que basarà ab que n'hi vagin un parell; no hi ha per que molestanten més. . en aquestes coses, ab que hi hagin los més necessaris, basta. Es únicament per ferlos companyia... Perse simplement, se li han donat uní-capsamódicha... Ara es qüestió de temps y quietut — feu lo meje ajudant afectuosament a las senyores que tant béll punt hagud sortit del saló junt ab donya Antonieta y la senyora Pulgiverast, comensaren a preguntar-se unas ab altres lo motiu del stach de l' Adela.

—Si fos la Termino, casi m' ho explicaria per la satisfacció del prometja. Las alegrias de vegades afecten tant com los disgustos.

—Ja ho pot ben dir, Ramona — feu la senyora Camples accentuant ses exclamacions. — ¡Vegll! vegll! després de haver lograt un prometje que tant abays los ha costat! Ala quatre dies de tenir aquesta satisfacció, trobarse ab aquest disgust! Perque, desenganyis allí hi ha d' haver passat alguna cosa grossa .. L' Adela no es moya de nervis... Jo l' he vista aqueta tarda y estava com sempre... Ja veurá, ja veurá com surt lo que li dich... ¡Vaja, vaja, que en aquest món may hi pot haver res complert! Jo

leys cions que les esperava, creguda que vindria a ensenyarvos lo novi, que aquestos dies l'han tingut a Barcelona...

— ¡Ja! ¡Ja! ¡Ja! — feu ab forçada rialla la Encarnacion Llanés desde 'l rotlle de las noyas.

— Ensenyarvos lo novi, ¡com si no 'l coneixeu! — afegí la Felisa Cabell.

— Be, doncs, ¡v' ensenyariu com a promés! ¡Pobre Cabertal! ¡Com a ell, he fa prou temps que 'l coneciem!.. Tal volta un síquet massa... perquè aixís, desbrossat de las primeras formas de societat, com a Inteligencia es ben poca cosa... ¡Valgant 'ls diners! ¡Y de formalitat no sé que 'ls hi digal! perquè per Larrua, ha corregut ab molta insistencia la veu de que havia demanat a la nevoda del senyor Rector... Fos hi ha sigut que diu que 'l prometaje ab la noya Bach ha sigut un punt... En fi, jo 'ls hi dich com si 'm confesés, al principi me va fer certa ll-hastó... totas las manes desitjém acomodar jo méa venentjossament a las noyas... però conegut més a fondo... m' aper que m' hi hauria molt pensat en donarli la meua filla; perquè a part de un lluny, sempre se 'ls coneix a mltjas. Y després, a mí m' hauria fet molt pensar aixó de la Monserat... perquè sí es cert que va demanarla (no 'ls hi sembla que ha de haver sigut precis que a la rectoria se sapiguésin molts mals antecedents d' aquesta persona, per haver refusat un parít d' aquesta mena una noya d' una posició no modesta com la Monserat?

—Sí, sí; també esticò ab vosal, —respongué la senyora Llanús— però per altra part la nevada de Mossen Jaume es una noya molt especial; lo qual la coneixen un xich á fondo diàhen que se molt de Nort-americana y altres asseguran que si no es monja, es per no deixar al seu oncle... En fi, cadascó hi diu la seua; pero jo crech que a no mediar cosa molt grossa, lo senyor Rector no l' hauria deixat escapar; y ben pregadeta la noya l' hauria pèta. ¡Ja m' he vist massa jo d' aquestas noyas que 's volen fer monjas é no 's volen casar mentre no 'ls hi surt cap partit acceptable!

—¡Tu rabó!

— ¡Ja ho pot ben dir! — Exclamaren la senyora Campins y donya Ramona, disposant-se á alzar lo cotillo; en tant que la senyora Llanús deya ses pensams sobre las espallias son abrigues de franca color de tòrora:

—No 'ls hi sembla, que avens d' anar á retiro s' hauria de passar per cam en Bach, á veure com segueix l' Adela? A la veritat estaria tota la nit ab sola... y després me sembla que aixó s' ha de fer .. á ciutat, se pot precludir de moltes cosas, que al camp son ineludibles...

Tota la reunió estigué unànime ab lo bon pensament de la senyora Llanús y tan plena d'interés per la salut de l' Adela, com per los aconteixements que á son modo de veure, havian ocasionat l' accident nerviós que 'l metje acabava d' innovarlos, l' aplech de las senyoras després d' una breu explicació de lo que ocorria

à vos respectius marins, ocupats en aquella momenta en fins una molt compromesa partida de billar, abandonares entre una persula hebèica y una rialleta franca, lo gran saló del Balneari, que tancats los aleracos finestrals que donaran à la mar, buyt de l'animada concurrència que hi formiguejava en las zardorosas aïts d'estiu, semblava que sentia caure damunt de sas jliceras de ferro, la fredor del hivern que passadament li anava arrebaçant en per un, los riallers encants de son passatjer regnat.

BUYDOR.

Deu anys han transcorregut desde lo acontecimiento que acabám de relatar. En la parroquia eclesiá de Bethlem de la comtal ciutat de Barcelona, s' hi acabava de fer las oracions de las quaranta Ave Marias, que durante las últimas semanas del any se rean en conmemoració del advenimiento del Divi Redemptor dels homes. Aquesta funció no sol may éser de las que criden gens á l' església; se fa ab forma sencilla y por lo tant son pocas las personas que hi acudelen, essent la majoria composta de donas de edat de la clase treballadora. En la nit que 'ns ocupa s' hi notava encara més l' ausencia de senyora, puig per éser vigília de Nadal, la ocupació dels preparatius que s' acostuman á fer per la gran festivitat del cristianisme, las retenia en los quefers de la llar.

Una sola senyora jove, alta y d' esbeltas formas, vestida ab un llarch abrich color de ne-

tria, ab coller de castor y mangaiho d' igual classe y cubert lo ros cap ab un sombrero dels anomenats de forma foca, després d' haver permanescut un llarch rato de genolls davant del miraculós Sant Cristó, col·locat a la part esquerra de la porta major, balzá entre un splech de dones, les gràfons que donen al carrer del Carme, prenent la direcció de la Rambla.

L' amplitud del estavort passidg dels barcelonins, no bastava en aquells moments a conser la gentada que de gom a gom l' omplia. Senyors, obrers, milayonas de servey ab lo cistell tan curullat, que las feillas del tradicional apit, mantenía mitj obertes las tapes de la teixida palla, algun que altre pagés ab musca barruda, dones y criatures de diverses edats y condicions, formágujavan en compacta negror, entre la filera de paradus de cases y sus de corral estesos a la part esquerra, y la llarga enfilada de mules de turrons d' Agramons, situadas a l' acera de Beilán. Pareixia que tot Barcelona s' havia llenyat al carrer, tantos eran las empenes, aspiljadas y colps de colze que 's rebían de tots indres. Más torhem los preñis una canufg; en totas las caras pareixia que hi brillajava una dolsa espreñid d' alegria; molta hontes del poble caminavan al costat de ses esposas, portant a la mà la virám que acabavan de comprar, ó en sos braços formés la criatura, que l' aglomeració de la gent los havia fet aixecar enlayre. Lo pea dels costats laterals

no odiria pagar més facilitat: los tramvies, los ómnibus y cotxes particulars, tenien treballa para fer sentir sos xiflets ó sos colps de xurrucos en mitj del soroll produhit pe 'l frech de las rodas sobre 'l ferro dels rails ó las lloses del empedrat, dels crits dels venedors y las ramors de las conversas que formaven un *¡hu! ¡hu!* indescripible y difícil de comprendre per qui no hagi vist en tal diada las nostras Rambles, y particularment la del Estadi, de vuy á deu del vespre.

La jera senyora qui acabava de sortir de la església, doná una mirada sobre aquella immensa massa negra que omajava desde Bellm á la gran plassa de Catalunya, clapada en son centre per la islla de claror blanca dels fanals de llum eléctrica, col·locats davant dels magatzems del *Siglo*, y veient com li fou possible, la passera que vé desde 'l carrer del Carme al de la Portaferrisa, pujá á l'acera de casa en Lopez prenent la direcció envers la dita plassa. Apesar de observar-se ab bastanta escrupulositat la costum de pujar per l'acera dreta y baixar per la esquerra, la gentada aquella ah era tan grossa, que 's notava bastant més que 's altres dies los molts que trencaven la consigna, lo qual uní ah qui lo pas dels cotxes obligava á pujar sovint á l'acera y á dos ó tres grups de cagnets que ab son desafinat violí imploraven una almofosa, cantant coragulladament las anomenadas cançonetas de Nadal, feya que 'l pas per l'acera se fes casí tan difícil com pe 'l

mateix centre de la Rambla. Apenas, ab prou treball, acabava la jove senyora, en qui al volta los nostres llagidors bajen ja reconegut a la nevada del rector de Llerua, de pendre entre 'ls que pajerari amunt lo llloch més arriat a la parel, quan se senti agafada pe 'l abrích, per una noyeta de sis ó set anys que ab un platet de llana a la ma, demanava caritat per una misèria, col·locan devall del mar del jardí de casa en Lopez.

—¡Senyoreta!—feya l'espellingada criatura, abcompnyant ses paraules ab menònica cançonsella.—¡Una caritat per amor de Deu pels pobres ceguent! ¡Tinga llatima y compassió! ¡Què Deu li deixi passar ab tota felicitat aquestas festas, en companyia de tota la família!..

La Montserrat, que en los primers prechs havia fet moviment d'avorarse, mormolà tristament:

—Deu t'ampari filla! — y apretant lo pas, tant com entre aquella gentada li fou possible, continuà lo seu camí. Un xich mes amunt arribat a la parel un home de mitja edat venut ab un paltó de color de café, lo barret de forma llonga a la mà y en lo coll penjada una bossa a la fajeta dels cassons de llana en que 'ls soldats hi portan la cobejada llicencia, demanava caritat sens obrir la boca. Tan sols la figura tristament recolçada, la bossa demotes 'l pit, los ulls immòvils, deyan als transcents lo que se llengua callava. La Montserrat, que al passar l'havia vist de relleugonous, retrocedí

unes quantes pessas y deposità á la bossa una moneda de deu cèntims. Al tornar á emprendre'l camí, li feu girar lo cap lo somicador d' una criatura de quatre ó cinch anys, á la que darreja d' ella, un home y una dona del poble, portaven de la mà.

—¡Jo vuy un gay, ¡Ah!, ¡Ah!.. Jo vull tador... na!.. na!..—cridava la criatura accentuant cada vegada més son plorichó

—¡Vaja, Quims!—feu l' home ab cert malhumor, — no sé perque no li has comprat lo pollastre al noy! Aixís com aixís, no n' hem de tenir may cap de diner noaltrés!.. Al menos per una vegada al any, treuríam lo ventre de pens!

—¡Sí, sí; podem comprar pollastres ab catorze pessas que m' has portat! ¡Ja 'n dech més á la boca de pá atrassat! — respongué la dona.

—Be, be; ¡que diantret! de Nadal no m' hi ha més que un al any... Tenim salut... y jo rebello... demà es dia de goig... dia de família. ¡Vaja! ¡vaja, menut! ¡é no es pollastre sent co-nill!—exclamá l' home prenent lo peu al braç y arrossegant envers al centre de la Rambla.

La nevada de Mosen Jaume los seguí per un moment ab los ulls, per entre 'l nus de cotxes, omnibus y tramvias que 's feua davant del Continental y enllà resoltament envers al carrer de Fontanella, en lo que á mida que anava avançant pareixia que hi respirava ab major llibertat: la gent anava aclarintse com més á

anava al antic portal del Angel, per abont lo trànsit semblava ésser encara més escàs que en los altres dies: més la falta d'animació no treya lo sagell de la diada. També per allí passaven minyones de servey ab lo cistell al braç, que per fugir de las empentes de la Rambla, anavan ó tornavan de la Boqueria per la Porta-ferrisa; matrimonis ab fills ó senes ab plechs á la mà, en los que descobre 'l blanch paper, s' hi endevinava la forma llarga y estreta de las barras de turron; gens del poble, ab un capó ó una gallina agafada per las potes; mossos y aprenents de confiteria y colmados, portant dolços y ampollas de vins generosos: tot un seguici de details, que pareixia s' empenyavan en fer arribar fins á la quieta plassa de Urquinaona, quelcóm del bullici y clamoreig de las Rambles.

La Montserrat al arribar al carrer d' Ausias March trencá pe 'l de Claris, també aquell vespre ab major animació de la que sol haver-hi en las demás nits del any; arribant ab pas mercaderament apressat la Gran Via, lo Carrer de la Diposició y lo del Concell de Gent y á las pocas passes se ficá en la escala d' una casa de modesta aparència del ja anomenat carrer de Claris. Al ésser al segon replá, al que havia pujat de la primera emboscada, la Montserrat se distingué y respirá com si 's trobés lliure d' una cruel persecució. A la fi, s' havia escapat tot aquell horch estíll de gent ab cistells de vianda, ab galls, ab vins y turrons, que é no ser

per l'alegria de ses cares, hauria semblat que s'hi preparaven pera un sibi ó que á Barcelona tan sols se menjava un dia al any. al fi n' estava fora; pero sens dupte estava escrit que en totas parts y reconte aquella nit hi sobreixia la alegria que semblava brollar escocçosament de tots los cors. Fins allí, fins en aquell recó d'escala, se sentia clar y distintament los crits y gatzacs, que movian las senyoretas del primer pis, tocant ó mellor dit, cogartapani en lo piano, cante vuyt ó nou compassos de la antiga cançoneta *Lo roy de la Mare*, un tros del vals del *Faust* ó del brindis de la *Lucrecia*. La Montserrat torna á empendre la pujada y arriba fins al repla del segon pis. Alla no s'hi sentia'l piano, pero per estremij dels vidres de la rebeca, que durant lo dia donava claror á l'escala, s'hi veya brillajar ab tota sa fonsa la llum del gas de las lintornas de las cunyas, y se sentia clarament la eridoria de duas ó tres criatures, que per l'ayre que portavan sas exclamacions y aixetes, deixaven veure l'entusiasme que 'ls hi produhia la contemplació del farsiment del gall, que sens dupte s' estava efectuant descobre dels fogons. Lo tercer pis estava quiet; pero al passar la Montserrat per davant de la porta, aquesta s'obri donans pas á una jove parella, que despres de saludarla ceremoniosament ab lo cap, baixaren les escales agafats del braç .. parlantse á mitja veu... ofugant alguna petita riulla que indiscretament sobreixia del

goig que omplia sos cors, nuats feya pochos dias pe 'l sant llas del matrimoni.

La nevoda de Mossen Jaume los mirá desparxelar per entre 'ls simbórics trams de la escola y tracó nerviosament á la porta del pis quart més com aquesta no s' obrí desseguida, estiró per duas voltas consecutivas lo botó de porcelana del timbre.

Una dona de uns trenta cinch á quaranta anys, que per son aspecte se deixava veure son estat de minyona de servey, passant la mà esquerra per sos ulls endormiscats, obrí la porta, dihent:

— ¡Qué feya estona que trucava! ¡Ay Jesús! Jo no l' havia pas sentida ... Es clar, que estant tota sola m' havia vingut un alch de son... pero...

— Pujava cansada—digué la Monserat, com donant disculpa á la viva de geni que acabava de desplegar, y entrant en lo recibidor y donant ab sas propias mans, duas voltas de clau als dos panya de la porta, se dirigí entrem á la dreta del pis, tot dihent á la minyona:

— Pósim lo sopar á taula.

La noya Gil, travessá un corredor ab duas finestras, de quals portícors ja tancats, repasá las lletas y entró en una petita sala, senzillament amoblada ab un sofí y cadiras entapissats de burat de seda, y lo piano que donya Teresa, li havia comprat al sortir del col·legi. Una volta allí, apansá l' estar posat devant del balcó y després de tancar los finestrons, pensó á la

sala del costat, en la que s'hi veyan los antics mobles dels avis Viladé, ab que Mosen Jaume havia amoblat la cambra de la seua germana, quan aqueste y sa filla anaren a la rectoria de Larrua. La Montserrat fou ab lo balcó d' aquest quarto la mateixa feyna que havia fet en l'altre; inclinà 'l cap devans del quadro de la Dolorosa colocat desobre de la calaixera y resantli un curt moment, torná á sortir á la sala immediata, pero ficarse per lo mateix corredor que havia entrat, y tot donant ab lo llum, una mirada á dos quartos interiors, passá devans de la oberta porta de la cuyna y entrá en un petit menjador amoblat ab taula, cádires y bagfet de negre, desde 'l que passá á una sala y arceva del costat, guardada ab los mobles de Viena que Mosen Jaume II havia comprat després de la mort de la seua mare.

Nou y brillants, semblava que acabavan de sortir de la botiga, lo llit de columnetas cubert ab sa corresponent batova blanca, l' armari de mirall colocat devans de la porta, lo secretar ab un bonich gerro de cristall de color de rosa, senzillas un rames de coronados y nadalas, y los dos balancins, colocats al costat de las blancas cortinas del balcó. La Montserrat, continua en aquesta cambra la feyna de tancar los porticons, se tragué lo petit sombrero que mitj cubria l' esplendidesa de sos incomparables cabells rossos: deixá desobre 'l balancí, lo coll de pell de castor y lo llarch abrich que cubria

sa esculpural figura, un sích més pronunciada de formes, que la última vegada que la vejerem deu anys enrera en la vella armata del Ramey, y tirantse desobre las tapadillas un mocador de llana blanca, s'assegut davant de la taula del menjador, enfront d' un plat de sopa de fari-gola que la criada acabava de posarli.

— ¡Peró avuy vosté no menjái! ¡Jo no crech que 'ls dejunis s'hagin de fer d' aqueus ma-neres! ¡Ja veuré sí á la quarçima ho sí síxia, com no 'ls acabarái!— exclamà la monyona, ve-yent que la seua mestressa li havia fet treure, sense qué tocarla, la sopa, l' escroda, y la pla-teta d' espinachs, que consecutivament li ha- via anat posant sobre la taula.

— Tinch mal de cap... ¡Entónsibot!— feu la Montserrat ab pocas ganas d' allargar la con- versaa.

La criada, tot preferintli entre dents, si ve- lia una tassa de tlla, se 'n endugut á la cuyna los plats de la viande, mentre la seua mestressa, ab lo cap apoyat en la mà dreta, estava en la taula, fent ab la esquerra, dibuixos y més dibuixos, desobre las blancas estobillas, ab la rodona punta del ganibat. Sos ulls estavan floc- sos en las líneas que deixava marcadas en l' an- domasent de la roba, mes per entre mitj d' aquell aixam de petites rallas paralelas, un avist perpendicular com inclinades, á la Mon- serrat, li semblava veurhi passar l' espinxada multitud de la Rambla, bulliciosa y alegre, for- ment una massa compacta, que al arribar á la

plata de Catalunya anava perdentse, disgregantse, però sempre en grups de cloch, de tres ó quan menys de dues persones que portaven a sas llars, quelcòm de la vida y animació que aquella n'h parèxia sobreixir de totas parts. Fins li semblava que entre 'l sepulcral silenci del seu menjador, arribaven fins á ella los crits dels venedors y las conversas dels transeunts, barrejats ab las notas del piano del primer pis y las paraules á mitja veu dels navis del tercer.

Lo reletje colomat en l' ángul d'enfront del buffet marca un quart d' onse y després dos y després tres, mes quan segaldament deixí sentir per onse volons, lo toch acompaanyat de la vibranta campaneta, la nevoda de Mossen Jaume llenat de revés lo ganibet sobre la taula, tirá enrera lo ramell de ríaxets que mitj cubria son nevot front, aixecó dreta sa esbelta figura, y com si acabés d' entrar per primera volta en aquell petit menjador, en lo qui acabava de passar set quarts d' hora, doná una investigadora mirada encorn seu. Res havia mudat de lloch, la làmpara de gas cremava ab sa irreprochable igualtat penjada damunt la taula y en lo foch corredor situat enfront del balcó, s' hi veya la falxa de llum que sortia per la oberta porta de la cayna. La Mercenat, s' hi atansá estranyada de no sentir-hi la mda petita remor, mes al arribar al llindar de la porta pogué assegurar-se de la causa de la estremada quiesca que la rodejava. Sentada enfront de la taula de fusta blanca, los braços creuhats desde 'l colze á la mà, lo cap

posat desobrer, la seua criada dormia ab lo mateix descans que hauria pogut ferho damunt del llit més còmodament acondicionat. La neta de l'antiga casa Villadó, se la mirà per breus instants, fregà una ab altra, sus mans arrugulades pe l' fret y movent ab marcada tristesa son cap, mormolà ab un tó en que l'amargor sobrepujava al sentiment.

—¡Infelíx! ¡Tan inútil en el món tu, com jo!

Tres dies després, la Montserrat, vestida ab igual traje que la trobarem á l'església de Balbani, la vista concentrada y l'cos agitat per intern tremolor, s'asseya en un gros silló de vellut vermell, del quarto d'estudi del il·lustre sacerdot don Pau Valls. Lo canonge de la Seu de Barcelona, amich desde l'infantesa de la família Villadó, gosava de general prestigi, entre l'alta societat barcelonina. De sòlides virtuts y d'instrucció vastíssima, li havian fet adquirir gran coneixement del cor humà los trenta y tant anys de confessorari, que portava repartit entre la església de la Mercé y la Catedral, shont tots los dies aptes una gròssa curruca de senyoras esperava que li saqués lo tacte pera escoltar sas amonestacions ó sus consells. De una afabilitat extremada en lo confessorari, era tan sols lo que s'en dia una persona educada en lo tracte social, en lo que hi pecava més per reservat, que per espantat.

Dedicava per ses aficions al estudi, y preadint unes voltes per gust y altres per compromís un sens fi d'Associacions benèfiques, tenia lo temps ocupadíssim y ab tanta dificultat rebia gent en sa casa, com visitava la dels altres.

Nombra: marmessor en lo testament de donya Teresa y en lo de Mosen Jaume, qui en sos darrers moments li havia fet prometre que veïllaria per aquella seua nevoda, que anava á deixar sola al mon; lo doctor Valla, si be pera evitar murmuracions, tan sols li esmentaria á Barcelona havia pujat las escalas de sa casa, l'atenia ab carinyosa sollicitat, y quan ella volia véuel, ja pera consultarli alguna cosa ó senzillament pera vistarlo, trobava sempre oberta de bat á bat, la porta del seu estudi, que no sempre era accessible pera tothom.

Lo dia en que li trobém á la nevoda del difunt recer de Larrus, s' havian ja creuat entre la noya y lo doctor Valla totes aquestas preguntes y respostas que constituheixen los preliminars de tota visita d'amigable intimitat, y lo bon senyor, que, com sempre, estava prou agoviat de treball, tot preguntantli si sentia gayre 'l fet y si li havia agradat lo nouble sermó, que demerament havia pronunciat lo canonge Ribas a la Seu, cercava interiorment la manera de que la Montserrat complengués lo seu deultj de continuar son interrompt treball. Pero aquesta, ab los ulls fixos en lo llibre de Missa, que havia uret del manguito y del que feya estona obría y tancava maquinalment

la tanca, no semblava observar que 'l doctor Valls, afluixant de poch en poch, la conversa, havia tornat á reprendre la feyna de omplir unas fulles que tenia desobre de sa taula d'estudi. Des ó tres minuts degueren haver transcorregut, en los que sols se sentia la remor de la ploma, al rellicar sobre 'l paper y lo flich de la tanca, al enquistarse en lo seu encals, quan la Montserrat, que havia passat horas y horas pensant un llarch discurs para exposar lo seu pensament, delcant de banda lo petit cordi, digué lacònicament y com qui está fríada pera treure un pe del damunt:

—Mirí, don Pau: jo he vingut avuy determinada á que voué 'm ungué en un convent á 'm casí... Lo que voué cregué que 'm pot ser més convenient ..

Lo doctor Valls, al sentir tan inesperada sortida, aixecó sobtadament lo cap que inclinava sobre 'l paper que estava escrivint, assegurá en sas ocillas las ulleres d' or, que ab lo moviment li havian lliscat sobre 'l nas y tirant lo cos enrere y apoyant sas dues mans en los braços del silló en que estava assentat, clavá ab viva persistencia sa vista pessebrada y observadora en lo descolorit rostre de la Montserrat, que ab los ulls fixos damunt de sa falda, continuava en sa feyna d' obrir y clourer la tanca de son llibre.

Passaren breus moments, sens que cap dels dos tornés á pendre la paraula, fins que 'l doctor Valls, digué fregantse una ab altra sas mans blanques y aïllades.

—¿Que 't sigui en un convent d' que 't caui?... Com si diguessis la llum d' la torca, l' orient d' l' occident. ¡Vaja qué cosa! ¡Qué t' ha passat! ¡Explicat!—feu don Pau sens deixar de fixar sobre la noya sa investigadora mirada.

—Res, Res—respongué nerviosament la Montserrat—que la gèl del temps se m' ha fíct dins del cor... Que no puch seguir ab la buyda espantosa que 'm rodeja... que vull viure la vida que viuen los altres... que vull fer lo que fa tothom... riure, gaudir, ésser feliç .. com ho es tot aquells mon que veig sobrelair de vida y animació per tots indrets, en tant que jo, entremitj de son calor me gèlo de fret, en mitj de sa efervescencia, me moro d' inactivitat. Vosté 'm pregunta ¿qué m' ha passat? ¡A mí may me passa res! Tots los dias me son iguals; avuy com ahir, demà com avuy... Res sempre 'l no res! Ni aspiracions, ni desitjes, ni esperansas y ja crech ¿que ni caui sentiments! La buyda en que visch m' ho observels tot... m' ho aclapa tot .. Y avuy dinch foras y och jove! Pero ¿y després? ¡Oh no, no!—feu la Montserrat exultante per moments y donant á ses paraules un tó de marcada firmesa—ara hi och á temps y vull fer lo que fa tothom! ¡Vull preparar-me per la vellesa, vull cercar companyia de gent que 'm vulga, que m' estimi, si es que Deu me te destinada á la pena d' arribarhi!

—Y no es poch lo que desitjes ¡pobre Montserrat! —exclamá don Pau, que ab visible atenció

havia anat escoltant son desfogament. — Quasi per felicitat procuraria companyia que t'estimés a la vellesa. Son molt natural i molt naturallíssimes aspiracions!

¡Pobre humanitat! Que may recordes que la terra no es lo cel, y que l'argila, com argila que es, la major part de las vegadas, s'estimcola... y s' descompon... y torna fanch... y llot y... ¡Vaja, prou filosofista!—feu de sobtes don Pau, trencant lo fil de son apenas iniciat discurs, que sols havia començat para donar temps a sa imaginació, en fer la tasca de cercar la fórmula més apropiada para tractar ab millor acort la malaltia d' esperis, que tenia enfront seu.

Lo Doctor Valls consistia a la Montserrat de criatura, teia plena convicció de lo cristianament que s' havia educat; quan quedá sola en lo mon y per lo mateix arribada l' hora de la pedra de toth, per ~~part~~ los quilats de discreció de una dona, a las pocas assenades, conegué que se las tenia d' heure ab un cap clar y un criteri discretíssim, y tranquil per aquesta banda, una volta hagué complert a consciencia, ab lo que ell creya de sa obligació relativament a sos interessos, lo Doctor Valls, prou enfeynat en sas habituals ocupacions, no s' havia preocupat poch ni molt, en pendres lo treball de sondejar un esperis, que per altre part, fins a aquell instant s' havia mantingut reclosa en si mateix. L'acces a ls Montserrat, lo deixá donchs tan sorprés com preocupat de moment: sorprés, porque la creya si no felissa,

resignada à sa sort; preocupat, perquè li sentia un veritable afecte y en un rictus de consciència, al véurels en aquell estat d'ànimo, s'acusà interiorment d'haver estat un amic adonnat y negligent, y no l'apoyo moral y material, que Momen Jaume sentia dret à esperar d'una amista de tota la vida.

Més que per les perseques, lo rostre de la noya Gil, li donava à compondre que l' mal venia de lluny, que dins d'aquella dona de acer era precis que l'amargor vingué de fons, perquè sobretot per la superfície, y ab tanta desitjos de emmenar lo que ell s'acusava de negligència sua, com de resornar la serenitat à aquella ànima comorbada, agustà son ingeny dins son fondo consiercemen del cor huma, y forman en pochi moments son plan de campanya y prenent lo tò carinyós y persuasiu, que sols uava en lo confesionari quan sentia llagas per curar, ó dolors que emonuhis, digué:

—Vaja, deixemnos de filosofies, que per ben trobades que fossin tampoch te convencen; y deixant de banda, que t' qui no porit ab resignació la creu que Deu li destina en aqueixa vida, no sabrà pas lo jorn que mori, ab aquins mérits presentarse al cel, aném à plantejar alló de des y des fan quatre, que à ti es lo més persuasiu perquè es lo més clar.

¡Es à dir, que tu t' creus desgraciada y veus aixó que te diuben felicitar en lo convent ó en lo matrimoni? Be. Be. ¡Vaja, aném per pertal... La claretat es una gran cosa.

Mira filla, lo primer, allò de unçar-te en un convent, no cal, ni posar-ho en discussió. Jo no he aconsellat jamay l' estat monàstic, més que a les ànimes verament enamorades de son Deu; a aquelles que sols y exclusivament veuben en Ell lo que tu vens per igual en oposada condició. No, no; Montserrat, tu no has nascut per monja; la felicitat en un convent no li troba may, ni la que hi entra per conveniència, ni la que li porten humanas decepcions. Gñe aquest capítol, filla, no està escrit per tu y lo llegiries sens entendré. Aquesta vegada lo teu bon criteri s' ha eclipsat... No hi pensis més ab això...

En quant a lo altre—continà don Pau, passant la mà per son cap sense cabells y dulcificant encara més lo tò de sa veu — ne parlarém més distingudament y tal vegada nos entendém. ¡Oh! ¡aquest camí ja te altres sortides! ¡En parlarém noya! ¡En parlarém! y molt serà que no s'apiga veure això del deu y dos fan quatre que 'l deya. Tu ja no ets cap criatura y tens lo cap clar, molt clar. ¡Llèstima de un tros de sentiment y un altre tros d' exaltació de magí, que te l' emboboleis de tant en tant! Però vaja, ets una dona que pensa, y això ja es alguna cosa. Tant es aixís, que si no fos la por que 'm fés la teua imaginació, no tindriem de enrabonar gaire. Encara tens solter a en Coromines, lo fabricant de peayes que 'm parís arc la tres ó quatre anys pero casarse ab tú. ¡Perquè no 'l volgueres? ¡A fé que millor parit no 'l podias somnar, ni a tres anys!

—Allavors jo no estava tan horrorosament sola com ara—respongué la Montserrat altant per primera volta la vista de son llibre de devocions—allavors m' omplia 'l cor lo sentiment de la pèrdia del oncle Jaume, repentint-me ab tota sa intensitat lo de la mort de la mamá... ¡Oh li sembla estrany que diga que 'ls sentiments omplian! ¡Y no obstant, jo ho he probat per mi mamá! Ab lo pensament plé d' ella, jo no sabia ensovirhi cap altra idea... ¡Tant de bó que la llima del temps no m' hagués anat prenent de poch en poch, sens ni jo maiques adonarmen, la potencia d' aquell dolor que no 'm deixava lloch pera cap d' altre! Allavors jo la volia, jo la cercava la solera que 'm permetia entregar a tot pler al desbordament de la meua pena! ¡Y no es que ara no la tinga, noi! Pero no m' observais, no m' ompla com allavors; no 'm priva de veure la felicitat dels altres; no 'm tapa lo trist aspecte de la meua veïesa, en miç de una baydor, de una solera que m' esglaya!—Seu la Montserrat tornant altra volta a sa idea dominant.

—Ja t' he dit que ab una altra imaginació tot això vindria fàcil sortida, pero ab la teua es diferent. A tu es precis que se 't fauen veure las cosas tal com son, y que si algun dia 't cassa, que no seré pas jo qui t' ho desaconselli, vagis al matrimoni pe 'l camí del amor ó basta pe 'l de la conveniència, si vols, més no ab la il·lusió de la felicitat absoluta. Es precis que bé entefm tots dos per aquestos viaranys, segons tú t' ima-

gines plens de flors, que haurien de portar-me a una vellesa rodejada d'un marit bó, de filla com cal i nets com angoleses: perquè si no es aixís, la cosa ja no es tant de color de rosa ¿veritat? Y per lo mateix, com una cosa són paraules y un'altra lo dos y dos quatre, que t'he dit, tu mateixa vas a treure comptes; no escoltant lo que jo t'he dit, si no responent a lo que vaig a preguntar-te.

La teua víva Villadó, se va casar joveveta; trobá bon marit, bona posició social, que ja es molt trobar, y tingué ¿quants fills? Feu memòria, la teua mare devia haveren parlat moltes vegades. ¿Vaja recorda! ¿quants?

—Seu—contestá líconicament la Montserrat.

—¿Sont Doncha de set, qui'n treu dos, en Jaume y la teua mare, queden per cinch los morts. Cinch penyidas, que jo no he estat may mare—digué don Pau fent-hi una mdrja rialla—pero he tingut ocasió de veure, que son penyidas que van a fondo, molt a fondo!..

Es a dir: a la vellesa, cinch fills y 7 marits morts, y grans pèrduas de fortuna .. pero quedavan los dos peñis y dos que vullian per quatre, per se bondas y sas bonas qualhata... Aixó ja es alguna cosa: pero aném liquidant... En los darrers anys de sa vida, y per lo tant en la seva senectut, ¿hont eran aquestos fills que havien de ferli aquesta companyia, que ab gran rabó tant t' enemics? Vaja ¡les memòria! Vejém si jo t' ajudo. En Jaume navegant for-

soventes á causa de sa falta de religió... La teua mare á Madrid ¿No es veritat?

La noya Gil, mogué afirmativament lo cap y don Pau continuá:—Resulta de la primera soma: que si Deu te deixa arribar fins á aquesta vellesa que tens, tan desgraciada com ara—y 'l doctor Valls sentent la paraula desgraciada—te trobaras d' igual manera que 's va trobar la teua avia, exceptuant les penas de la mort del marit, dels fills, de las obligacions, de tots los negocis en fi, que son inherents á la esposa y á la mare de familia... Y com la pobre de la teua mare, no trobá tampoch en l' exist del matrimoni, aquestes felicitats que tu creus veure en lo mon que 't rodeja, y aixó podria semblar un trist heretaje, viuent en la teua familia, aixímate del cordio y miedm defora.

Tu contices á la senyora Casella ¿veritat? Fa molts anys que ses cabells ostentan ja la blancor de la neu y molts anys que apoyantse en lo braç d' una cambraera, á causa d' una cama trencada, la veig assíduament á la Catedral. ¿Es soltera, aquesta bona senyora?

La Montserrat torná á balisar lo cap sense respondre.

—Feste cícrech que jo no la consch á aquesta persona y contices á lo que 't pregunto—feu don Pau sens deixar son accent afectuós, pero donantli un cert tò d' autoritat.

—Es viuda?—respongué la Montserrat.

—Y ¿no te fills?

—No senyor: Dio que havia tingut dues

neus que les va perdre petites. Y en Cárlos, vostè ho sap prou, va morir als pocs dies de la mare: fa ja dotze anys.

—Y crech que ja era un home, quan Deu lo va volguer per Ell? ¿Y que era un bon fill y un jove de profit, estudia, plé de parvenir? ¿No és veritat?

—, És veritat!—don la noya Gil inclinà tristament lo cap.

—Resulta del segon casot: Que he venne casat, es molt fàcil trobar-se a la vellesa, ab les mateixas condicions, de buydor, solam, etc., etcétera, del qui ha permanecut solter...

¿Y donya Faustina Torres? — prosseguei don Pau ab matemàtica inflexibilitat—aquella senyora també amiga teua y meua, que fa set ó vuyt anys que 'l marit li fugí de banda casat arruinada ab un fill idiota: ¿qué 'n sabe de la felicitat que li ha capigut a a' aquessa pobre dona en l' estat del matrimoni?

—¿Oy, Jesús! ¡quina idea! — exclamà la Montserrat posant sa mà esquerra sobre 'ls ulls, com caparrifantse del pensament que s' havia occorregut al doctor Valls.

—¿Oh! es una cosa que efectivamente no es molt general... Ja ho sé: pero ¡quí s' hi troba... s' hi troba, noya!... Y en fi, aném a la darrera; continuá don Pau resolt a apurar fins al últim límit son programa d' anàlisis indagació.—Y donya Agustina Comas? ¿Y la meua pobre mare que després d' haver casat deu anys sense sapiguer res del meu germá gran, que en

contra de la voluntat dels pares, s' havia embarcat per la República Argentina, després d' haverlo plorat sense consol, mesos y anys, un dia, sense preparació de cap mena, ab ses propies ulls, llegí en una correspondencia del Bravi, que acabava de morir escarçerat, en una de las revoltes d' aquella l'anyans palatos? ¿Creus tu, que totes las atencions del meu pare, que era un sant home, y tot l' amor dels fills que li quedaren, pogueren en sa vellesa, ferli compensació pe' l' dolor d' aquella espasa, que sols li arrenca la mort? Y ¿creus tu, que en aqueixa vall de llàgrimas abont n' ian dolors d' aqueixa magnitud, tens dret a creures desgraciada pe' l' sentiment de la teua soletat, de la teua buydor?

La noya Gil abaixà l' cap confosa devant d' aquella lígica que ab investigadora destresa, havia anat fentli caure, una per una, las perlandes de flor ab que la teua fantasia havia adornat lo mon que s' agitava entorn seu, participantli que un nou splech d' ideas oblidadas ó desconegudas per ella, anavan obrintse lloch per entre mitj del pensament de sa soletat; d' aquell pensament que ab inquebrantable tenacitadeta, havia anat amparantse de son cor y de son cervell, no deixantli lloch més que per veure en mitj de la negror, de la buydor que la rodejava, l' esclata exuberant de llum del mon estern, sobrealzint d' animació, d' alegria, de felicitat ... Pero l' doctor Valls ab son coneixement de la vida, ab sa experiencia del cor humà, cercant ab docta discreció las altes mes negres, acabava de ferli ascorcollar per ella

música, la falta consistència dels raigs de llum, que ab tal visor l'enlluernaven. Verament tot ells no hi havien vist bé, y son cor havia participat de son ofuscament; en aquell instant en que ab més serena mirada lo sondejava, li pareixia trobarlo un egòlista com oblidat y la recerca de sa primera joventut y las imatjes de la seua mare, d' en Felip y de l' ermita en que l' havia vist per última volta, li semblava veure-les pendre cos, per entremitj de las paraulas del doctor Vall, para donar major forta a sas argumentacions, para ferli mellor comprendre 'l no res de las abieccions de la terra...

¡Cóm lo temps, la tristesa y la soletat havien lograt transmutar lo seu cor! ¡Cóm li havian amortolat de mica en mica, l' amargura de las seuas decepcions!

—Miri, don Pau—feu la Montserrat, admirada interiorment de la evolució que aquells hora de conversa havia obrat en son esperit, — jo no sé si la soletat y la buidor en que viuch, sino desgraciada, àrida, estéril y trista al fi, tornarán demà ó un altre dia, á portarme al estat d' ànimo ab que avuy he vingut á trucar á la porta de sa casa. No ho sé... lo temps s' ha caygut d' encanyisme com sa illa va escarbotant y derrubiant montanyas y asperesas, que á vint anys, jo heuria assegurat que jamay havian de rebèixerse ni d' un grà de pà, ni d' una línia d' abada... Repentin que ja no fío en la estabilitat, ni en la fiensa del meu criteri; pero las seuas paraulas m' han fet tornar la vista en-

rens y m'apar que han assercats lo meu esperit... que han calmat la meua excitació nerviosa... y atilga cert, que ab tot lo meu cor demanaré á Deu, que las graci en mon essentiment perque no pugui oblidarles may més...

—Farts molt bé en demanar avans que tot los auxilis de la divina gracia, ja que sans cila ni res som, ni res podem, pero es precis que després fesses allò de ajudar que t'ajudaré; que hi pòsis quelcòm de la teua part; que á la pregaria hi unelxis lo teu esforç; que pensis que si t' temps ha lograt fer-te desaparèixer la impressió de fets que han passat per tu mateixa, reflexiona ab quanta més facilitat se t'endrà les meuas paraules, y com pots curar á un malalt es precis, no sols lo diagnòstich y recepta del metje, sino que t' malalt prenga materialment la medicina, valg á posarte en camí de que tu prengas en forma tangible lo que jo crech necessari per la curació de la teua enfermetat. ¿Quin dia som avuy?—preguntá don Pau girantse envers son calendari de parel.—Divendres, Doncha, dilluns á dos quars de deu del matí, vint. La meua germana t'aparirà per ensenyarte horitzons que no concixes y necessites; vint noves, per about, en lloch de divagacions sempre inútils, deuria esplayarse totas las decas que estia en tes condicions; y després... si t' vols curar, te casa. Jo no descopello may l'estat del matrimoni instituhit per Deu en Sagrament, pero no aprobo que s'abouti ab la absoluta creencia, de que es la

única condició en que la dona hi pot trobar la seua felicitat. ¡N' he vistes massa de llàgrimes vessades per haveres fet la il·lusió de que les roses no tenen espines! Ja hi há alguns sers privilegiats, que alcancen la sort de trobar arietas que no punxan. Però, ¡hi há algú que pugi assegurar-se que tu seràs d' aquelles! però mirarho com lo *Non plus ultra* de totes les felicitats de la terra?

La ditxa, en aquelles valls, que l' església anomena molt justament vall de llàgrimes, no es lo patrimoni de un estat, ni de un altre. La nostra poca fé, lo nostre orgull, las nostres passions, són los qui conspiran en contra seua. ¡Nosaltres; nosaltres mateixos, som los nostres pitjors enemics! Per més que 't sembli un sofisme, estiga certa de que moltes de las nostres penes las sentim tan sols en la imaginació. Sí, filla, sí; la major part de las vegades lo nostre malhestar moral, es purament qüestió d' èpica, ja que poca volta nos creuríam desgraciats, si no fos la comparació ab los que creyém felissos y que sols Deu que llegels en l' interior de cada hù, sab los quilens de verdadera felicitat, que atresora l' insondejable cor de cada individu.

Yes, Montserrat, yes; — feu don Pau alencantat de son silló de curro, en senyal de que sa conferència havia acabat — yes á casa seua, recordant lo que acaba de dirte; llegels sovint, meditantlos, lo libre tercer de *La imitació del sagrado corazón de Jesús, del Padre Arnoldo,*

y Arenas de oro, un altre llibre tan petit de tamanyo, com gran y hermada per son fonsó, y veuria com embridat aquesta imaginació que se 'l destoca y que molt més de lo que 'l sembla se la clau de la teua felicitat. Y tan cert es lo que 'l dich, que valg a contarme un cas, que 'l recomano lo tinguis molt present, per la consciència que 'n pots deduhir:

Fa quinze ó setze anys, que 's casaren ab poch temps, una del altre, dues amigues de la meua família; una per anar a viure á Valladolid, l' altra á Barcelona. La d' aquí, la vejam sempre trista y malhumorada, fins que el cap de alguns anys de matrimoni, acentada en lo mateix estil que ju has segut, vingué á dirme que estava resolta á separarse del seu marit.

—Pero tu deus tenir moltes de molta cotitue—vaig dirli jo— una separació matrimonial, no es com beure un vas d' aygua... Es precis que la cosa sia molt gran, que hi hajan més traces, que ..

— Ja sé que no puch demanar lo divorci — m' interrompé ab viveta — pero es igual: estich resolta á anarhen. ja estich cansada de peir y de consumirne. Figuris que desde 'l dia que 'm vaig casar, jo no he estat may mestressa de res. Jo no he tingut may cap diner. El meu marit s' enten ab tot; ho compra tot; ho fa tot. . Ell dona 'ls diners á la cuynera; ell paga á la modista; ell compra las robes, las sabates, los sombreros; tot lo meu y tot lo de las criaturas; fins per beua y fía, tinch de caperar á sortir al vespre ab ell, pera comprarho!

—Pero a tu 't falta menjar, ó vestir, &c...

—No senyor; no 'm falta res: ¡pero li aper que per una dona que no ha donat may un que dir, y es ja mare de quatre fills, es una cosa poch crudel, poch deslignant, no pagar disposar de res, ni tant sols comprar un parell de guants, sense consentiment del meu marit!

Jo, com era natural, vaig procurar dissondiria de son intent; vaig consolarla com Deu me va inspirar; pero tinc de serie franch, ho vaig ferho, pensant que una ésser una dona desgraciada, ni molt menys, ja que la pareu-la desgraciada, ja t' he dit que no sempre s' usa ab tota la rahó, era lo que se 'n pot dir, una dona ¡ben mortificada!

Més, vetequí que aquella matexa tarde al sortir de la Catedral me trovo en lo carrer del Paradís ab la de Valladolid, que segons me digué feya dos ó tres dias que havia arribat a Barcelona.

Com era del cís, vaig preguntarli pe 'l marit, pe 'la filla, pe 'l seu benestar, etc., etc.

—¡Ay, don Paul — me digué ab veritable efusió—¡poch la dona més fella de la terra! ¡Ja a' hi poden haver al mon de donas qu' estigan bé, pero tan com jo, li fio que no a' hi há cap més! Figura que 'l meu marit, ¡es un gèr! Ell s' encia ab tot; ell ho fa tot; ell ho compra tot: ell brega ab la cuynera, ab la modista, ab lo sabater, ab la plenzadora, ab los mestres dels noys, ab tot, ¡enterament ab tot! Jo no sé may ni quan las cosas s' apujan, ni quan s' abel-

sen; ni si 'l gosse es petit, ni si es gros, ni si 'la vesuda costa cara ó baratou... Reu, reu d' això... ell se queda ab los maldecaps... ¡Jo no faig un sol compte; jo no passo 'l més petit amobino; jo no tinc lo més insignificant es-fedo!... ¡En fi, que no 'm canblaria ni per la reyna d' Espanya! ¡A bon segur, que la pobre senyora, no viu tan descaosada com jo!... ¡Y jo, 'l canonge Yalla, ab un xich d' esperiencia del mon y de sas frivolitats, me valg quedar sense paraula que respondre... parís com un ana, en mitj del carrer; pensant que lo mateix que á aquesta la feya un telissu, era exactament lo que estava á punt de fer divorciar á l' altre!

Y ara, noya, aplica, no 'l qüento, sino la historia que 't conto, y convéncet de lo més que influeix en nosaltres mateixos, la diversa manera de apreciar la nostra respectiva situació.

NOUS HORIZONS

La Montserrat, enardida tant per l'afany de son gorlament, com per l'ánia de la carfissita, sigui puntual, y lo dilluns, dia trenta de desembre, arrebotada sa rosa testa ab la negra mantellina de blonda catalana, al mateix punt que 'l rellotje de l' esglesia de Sant Francisco de Paula, tocava tres quarts de deu, trocava ella á la casa del canonge Valla, en la que la seua germana Barbina, senyora d' uns cinquanta anys; grossa, belicista, vivaroca, simpática y expressiva, vestida ab un senill trajo negre, una grossa valona de pell de nàrcia sobre las espatlles y una mantellina de mento arrebosada al voltant del coll, la esperava en lo menjador. Sens dubte, don Pau l' havia iniciada en los seus projectes y la bona senyora satelista del encàrrech, extremant encara més sa expressió bondadosa, rebé á la Montserrat ab una miéja rialla y després de repetir dues ó

tres voltes consecutives sus dónes al servey, baixaren juntes les escales de sa casa situada á la plassa d' Urquinaona, y tot parlant de cosas indiferents, enfilaren pe 'l carrer de Lauria fins arribar al encrocament del d' Aragó, ahont donya Balbina adelantantse envers el centre de la dreta, trocá en la macissa porta del convent de las Mares Escolapias.

Seguint las instruccions del doctor Valls, la bona senyora no havia parlat á la seua companya de res que tingué relació ab lo lloch ahont la portava, y encara que á la Montserrat no li faltava desitjos de sapiguerho, consentí que hi havia deliberat propósió de no dirli res, tampoch s' atreví á interrogarla.

Una noia de mijsa edat, morena, d' encanes coltes y agradaó ayre, sens ferlos la més insignificant pregunta com qui reb á gent de casa, obrí la porta y a travessant pe 'l recibidor les introduhí en una espayosa cambra, en la que asseguda ab dues líneas de cadires arambades a las parets laterals y unides en un extrém per la taula de la presidéncia y en l' altre per un improvisat altar, s' hi veyan unas vinticinch senyoras de diverses edats y fessoms, pero emmascellinadas totes y vestidas ab trajos negres ó foscos.

Apenas la Montserrat a travessá 'l llindar de la porta, compregué, apesar de no haverhi assistit may, que 's trobava en una reunió de las Conferéncias de Sant Vicens de Paul y seguint lo que vejà fer á la seua introductora, s'

agenollà davant de la imatge del Sant, colocada en un senzill quadro damunt del altar, restà de baix en baix, una Ave Maria y després de haber fet una petita inclinació de cap, s'assentà en una de las cadires que vejà desocupades, en una que la germana del doctor Valls, assentantse à la taula presidida per un sacerdot y quatre senyores, parlava en veu baixa algunes curtes paraulas ab la que ocupava la direcció del capellà. La Montserrat comprengué que 's tractava d'ella y baixà 'ls ulls en terra en lo moment en que una de las socias, en mitj d' un profundíssim silenci començava à llegir en alta veu un capítol del heretós llibre sèculi *Manual del visitador del pobre*. Acabat aquest, la Presidenta llegí dos articles del Reglament, la Secretaria l'acta de la sessió darrerament celebrada, y la Tresorera ab tanta clarietat com concisió, donà compte del estat de fondos de la caixa, en la que hi resultava un dèficit de trenta dues pessetas cincuenta vuyt cèntims.

—Ja ho veuen—digué la Presidenta tant bon punt acabà de llegirse l'estat de comptes—apejar del donatiu de quaranta pessetas que havém rebut de la senyora Fabrega nos trobém ab un dèficit que à cumplir ab lo Reglament nos veuríam ab la pena de tenir que visitar aquesta setmana als pobres, sense bonos. ¿Qué li apar senyor Director—preguntà bondadosament, dirigintse al sacerdot que presidia à son costat—cumplém ab lo reglament ó confiam en la Providencia, repartim bonos?

—M'apar que no perderem res en confiar y repartir—respongué somrihent lo sacerdot; en tant que la senyora, girantse envers la Via-Presidenta, li preguntá:

—Vosté senyora Arenya ¿ha visitat?

—De dues visites tinch de donar compte:—respongué la interpelada—de la primera dèch dir á la Conferencia, donchs sé que seré una satisfacció per totes las senyoras, que la meua pobre que la acullirem fa deu anys en tan miserable situació avuy gràcias á Deu, als auxilis de Sant Vicenç y á la seua activitat, ja no necessita dels socors de la Associació. Lo seu fill ha acabat l'aprententatge de fuster y ella ab la seua petita industria de la venta d'ous, se troba en un relatiu passament. La Conferencia pot estar satisfeta de haber ajudat á aquesta pobre viuda sense salit á donar un ofici al seu fill y á haberse ingratat ab una honrada manera de viure.

—Y á vosté per lo molí que ha fet per ella—interrompi la Presidenta.

—No; no, jo no he fet res; Deu y Sant Vicenç ho han fet tot —respongué ab sencilla humilitat la senyora Arenya. Y sens donar temps á tornar sobre l'assumpto digué:

Relatiuament á la segona visita, com veig que la meua companya no ha vingut, donaré compte del seu pobre y per cert que no es tan agradable lo que'm resta dir d'aquesta família. La pobre Sajal fa tres setmanas que 'l seu marit está sense nyus y 'l fill besonat que té raquí-

tich, lo vejerem en tan mal estat, que ab la meua companya determinarem ferlo visitar per un metje, especialista en aquesta classe d' enfermetats. Aquest senyor, diu, que si es possible alimentar degudament á aquesta criatura y 's te constancia en ferli pendre la medicina, curarà; pero 'l remey, son unas ampollas que costan quinze rsls cada una. Si la Conferencia...

—Imposible, senyora Arceya.—saltá ab marcar sentiment la Presidenta.—Aquestos medicaments moderns, no s' han fet pe 'ls pobres. Ella sola s' emportarian tota los diners dels bones. La Conferencia, y encara ab molta pena, son sols per donar las medicinas de recepta ordinaria y l' oli de fetge de bacallá; ab las especialitats no hi pot entrar. Imposible.

—Prou que ho sé; per aiá pensarem ab donya Rafaela, de veure si entre las relaciones de l' una y de l' altre, se trobava alguna bona ánima que 'ns ajudés en los medicaments, y com si no es possible fer res en aquest sentit, en cambi 's podria anistir una mica ab la alimentació, per exemple la llet...

—Si; sí;—respongué ab vivess la Presidenta —se farà tot lo que 's paga. ¡Pobre angulet! ¡Fa molta llágrima!—y dirigintse á la senyora que exercia 'l càrrech de Tresorera digué:

—Póssli set bones de llet á més dels que se li donan cada setmana. ¡Y vendé!—preguntá seguidament á la manixa senyora—¿Ha visitat?

—La familia francesa Güers continua ab la mateixa necessitat. Si alguna senyora—digué

dirigintse capvers les seues companyes d'associació — dingués feyna pera donar á fer á aquesta pobre francesa que treballa primorosament en tota classe de puntes, aixís per aplicacions, com per lo ram d'extrar transparents y cortinasjes, rentar blondas y bronzelas, faria un gran be á aquesta familia que ha de viure sola y únicament del treball d'aquesta infel·li dona.

—Ja 'm farà 'l favor després de donarme la direcció. Jo tinc una vela per rentar y los hi posaré—digué una de las senyores desde l'altre costat de la cambra.

—Li agrairé moltíssim: com aixís mateix que ho fassan arribar á las seues amigues: al aquesta pobre senya feyna abundancia, hi hauria molt de guanyar. Y també 'ls estimaria que si sapiguessen una col·locació per un jove de disset ó divuyt anys, de la mateixa familia, que sap la tnedoria, lo francès y l'espanyol y 's proccia molt bo, ja que son gent que havien estat en molt bona posició, faria una gran caritat. Si alguna de vostós se conecessen ab cases de comerç ó establiments de molta dependencia 'y nos dona una recomanació, se podria probar si 's col·loca aquest noy, y aixó seria ja una gran ajuda per la mare.

—Jo tinc una amiga, que ho es íntima de la familia del Director del Banc de Barcelona y li demanaré—digué una senyora immediata á la Montserrat —Ja nos posarem d'acort avans de sortir.

—Y Mr. Giers ¿cómo seguía de la suya malitia?—preguntó ab interés lo sacerdote.

—Mal, de la mesma manera. Jo, si veure 'l desconsol d' aquella pobre senyora que 's creya que 'l metje de la Beneficiencia, perque vivia-va de francé no hi tenia prou interés ó no era bastant inteligent, valg demanar si nostre, si 'm volia fer la caritat d' anachi para donarles lo que parer y bo va fer. Aixó, si verdaderament no ha obrat ab la malitia, puig que á mi m' ha dit que no hi havia remey, per la familia ha sigut un gran consol veure que hi ha anat un metje d' anomenada.

Relativament á la part moral, no m' he tret cap més resultat que 'l lograr que las duas nenas petites anessin á un col·legi catòlich. Lo que per altra part me sembla un miracle, perque casi, casi, tinch la seguretat de que Monsieur Giers, es masó...

—Aquí si qu' es precís treballar de ferm—feu lo sacerdote.—Seria una gran obra si 's lograva aquesta conversió... De moment ja es un gran pas, haver tret á las noyas de la escola layca (pobres criatures)

—La Pilar hi treballa de ferm, y crech que Deu l' ajudarà—digué la Presidenta. Y seguidament preguntó á la senyora del costat:

—¿Y vosté Cèlia?

—Los meus pobres no hi há manera de créuren proés. Las criatures van tot lo dia pe 'l carrer y moltes voltes fins hi son de nit; y la més grandeta, sé positivament que molts

vespres corre per les terres de un cabell del en-
sanza. Les pures són d' aqueles pobres indolents de mena y no se 'n cuyden poch ni
molt; la misèria hi es allí en los cosos y en las
ànimas. Jo he fet lo que he pogut y al fi me
sembla que 'la hauré persuadit de que deixin
tantost á aquestes noyes á la Casa de Caritat y
sí es que á vosós los hi sembla bé...

—¡Oh, prou! prou!—dca la Presidenta—En
aqueles cas, está ben indicat aconsellarlos que
les tanquin!... ¡Peró Deu ajot, quan serà! La
Casa de Caritat, es un dels millors y més
ben montats establiments de beneficència que
tenim á Barcelona, pero quan menos sé sem-
pre una cinquantena de criatures que esperan
tota pera entrarhi, y quan la cosa es apremiant
n' hi ha un seix... En fi com més prompte 's
presenti lo sollicitor, més aviat hi serà. La se-
nyora secretaria pot cuèndrels quan vulla...

—¡Y vosé, senyora Bosch?

—Les meus pobres segueixen ab las matei-
xas necessitats, per no dir que cada dia 'n
tenen de més grosses. Aquella dona es una
cançota. ¡Tantes penas y tanta resignació! Es
una visita que edifica; pero trencs 'l cor de
veure que no es possible remediar tanta misèria!

—Fehi lo que pagui, y pensí que 'l verda-
der sacrifici de las sócias de Sant Vicens de
Paul, no está ni en fer la visita, ni en donar
lo socorro material, si no en esforçarse pera
consolar als pobres á quals necessitats no hi
podém donar remey. Y ¡vosé, senyora Guera!

—La pobre Desma fe dos dies que ha desocupat un noy hermosíssim. ¡Allí sí que hi ha que fer! L'avia impossibilitada; lo marit encara ab l'afech desde 7 dies que va caure al moll desvota de las paces de cobó, que ajudava á descarregar... La situació no pot ésser més trista. A un germá d' ell que segona diuben está molt arreglat de diners, li anaren á explicar la situació de la casa, pera veure si s'emportava alguna criatura ó nallava á la mare, pero abir al vesper, que jo hi vaig tornar, encara no s'hi havia acostat... Sont dels veïns que essent casi tan pobres com ells, fan més de lo que poden pera cuydar á l'avia y á la partera.

—¿Ay dels pobres, si no fossin los pobres!— exclamá tristament la Presidenta. Y tot seguit digué dirigitse al sacerdot:

—¿No li apar que 's podria fer una sollicitut á la Beneficencia de la Parroquia? ¿vostré ja ho recomanat, veritat?

—Sí, sí; que la facin aveta del diaapte. Y si l'home fa illit, també 's podria cercar la cooperació de la Caritas Cristiana.

—¿Vostré se 'n podré encarregar senyora Guerra de fer aquestas diligencias?

—Jo tinc al meu marit un xich delícat y no sé si podré sortir aquesta tarda; pero ja h-vém quedat ab la meua companya que si jo no hi podia anar, ella faria las diligencias necessarias per aquesta pobre familia. Si alguna senyora se robeta perils, liensols vells, camises, en ill, lo que vá, que taca la caritat d' enviarho

pensant que en aquella casa tot hi ha falta. ¡Allí sí que serían precisos á más dels bones de pa, los que 'a poguessen donar para caldo, mentres se corre pe 'ls demés aullis.

—¡Valgana Deu! ¡com més déficit més necessitats!—exclamá la Presidenta; y dirigintse á la Trosorera digué:

—Pésill de bones de carn.

—Y greut, senyora Prata?

—Jo crech que aquesta setmana quedará lliat lo dels orfanets Campins. Nostre Senyor nos ha ajudat y com la superiores del *Abergue* de Sant Antoni es la providencia d' aquesta barriada, hem quedat que el surt alguna almoxyna para pagar la menada de la mena li donarém y sino será lo mateix; ella se la queda. Y pe 'l noy malalt també s' ha pogut aconsejar una plaça gratuïta al Asilo de noys cretenciosos de Sant Joan de Deu. Lo Padre superior apesar de no tenir cap vacant, l' ha admés. S' ha fet càrrech de la desgracia d' aquestes pobres criaturas...

La Presidenta continuá preguntant ab la mateixa forma á cada una de las senyoras allí reunidas y al acabar digué:

—Ans m' es precís á mi exposar la situació de la familia Dominguez, aquella pobre senyora andalusa, viuda de un empleat ab quatre noyes, que quan nosaltres anarem á visitarla per primera vegada, ja li havian fegit de casa las dues grans... La infelicitat caparverada ab las que li quedan, tement que 'l mal exemple de las altres y la miseria que passen...

— ¿Qué no treballen? — interrompi'l sacerdot.

— ¡Traballar! Fan calçotets, que 'la ne donen noranta còdols per cosirne una douceal (1); y encara senen que posarhi 'l hi y pagar centore rals cada setmana per la màquina de cosir que las ha fet tornar mitj riques á totas dues! Y aixó no es tot. La Emilia, tenia promés. Ja feya tres mesos que entrava á la casa, quan la mare ha sapigut que era un trampós, un home de mala conducta. La pobra dona desullada l' ha tret; pero com segons sembla es dels que va arribar á las cases de joeb, ha dit que sí no 'l tornen á admetre, allá ahont las trobi las mestres. La pobra dona vé venir á casa esglayadíssima y me digué que si ella tingué diners para anamen á Bilbao, ahont hi té un germá que sembla que está arregladet y las vol, marxaria immediatament, aixís per fugir del promés de la noya, com per tenir un apoyo...

— Pero 'l viaja d' aquí á Bilbao ..

— La senyora Senmard, ja ho ha gestionat y la Companyia del ferrocarril del Nord ha fet la caritat de donarlos mitj pesetje franch... Les dificultats son per l' altre mitj... Ja hi há recullida alguna cosa, pero no basta ..

Lo sacerdot parlá de baix en baix, algunas pocas paraulas ab la Presidenta y aquesta digué:

(1) No 's cregi que existeren. A Barcelona són á conitatat las reboleras dantes que fan calçotets á tres rals y mitj durosos y (perqueu d' home á vint còdols cada una.

—¡Deu li paguï! Aixís me sembla que aquest assumpte quedarà arreglat y aquesta pobre família podrà sortirse de tan trista situació. Ara anem á la família Salera. Ab la senyora Maria! varem anar á casa de don Melchior Ferrer (1), qui s' ha portat nobilitissimament ab la Conferencia; donchs á més de donar-me una almoyna per aquesta desventurada família, m' ha promés que apesar de ses moltes ocupacions s' encarregaría del assumpte d' aquest pobre home, que ben innocentament lo poden portar á un presí.

—¡Y la família!—preguntá ab interès lo Director.

—La seua dona fa molta llàstima. La desgracia li ha vingut tant de nou, que no hi há pas manera de que s' hi conformi. Les criatures apesar de ses pochs anys, sembla que comprenen la terrible pedregada que 'ls ha caygut á sobre. Allá no hi há recursos de cap mena, puig lo que s' ha pogut recullir jo 'ls hi guardo per si es possible que allí se 'n vaji á França, fins á esperar l' éxit de las gestions del advocat, que com es de primera talla, hi ha molt que confiar. — Y girantse seguidament envers la Trencera digué:

(1) Per certificar los que calés, me ha donat un pítzer en lo present capítol, perar ab totes las dretas lo nom del reputat jurisconsult que los tan concrets acollí y que per haver passat á millor vida, no 's pot ja estendre la seva medalla. Aquest honor, me priva de rendir lo mateix tribut als senyors de qui son referida en las págas 170 y 171 y que per casual de tanta necessitat s'ha han encara.

—Reparat! 'ls bones.

La Secretària anà cridant una per una, a totes les senyores allí reunides, afegint al nom de la sòcia, lo del pobre que li corresponia, para ferli entrega dels bones de patata, arros, carn, llet i patates, que estaven destinats a la família que vivia.

Acabat lo repariment, lo sacerdot ab idè persuasiu y elegant dibolò, feu una breu y senzilla plática plena d'evangèlica caritat, que fou afortunadament escoltada y tot seguit la Tresorera prengué una grossa bossa de feltre blava, en la que cada senyora hi fici lo més, depositanthi la seua almoyna.

Acabada la col·lecta aquesta se veyé des- sobre la taula. Las sòcias reunides eran vint-i-cinch y en la cantina recollida s' hi trobaren divèrsi pesetas en monedes de quatre rals, una de vuyt, dos duros y cinch mitjas pesetas.

La Tresorera recullí la cantina; la Secretària l' apuntá en lo libre d'actas y lo Presidente agenollantse seguida de las sòcias, recitá unas catòlicas oracions que donaren per acabada la sessió, qu' excessivament havia durat una hora, portantse ab un ordre y recitot verament monàstic. Mes un bon punt s' hegué fet lo senyal de la creu y s' aixecaren las senyores, parsequè qu' en la cambra s' acabava d' obrir la raió d' un riu impetuós. Com cabent d' aucellas que l' esperaven destris, quedá trencada en vint parts la simètrica renglera de

cadires; y las señoras aplegantes en rotllos de tres, de cinch, de quatre, segons s' esqueya. romperen en animada conversa que contrastava ab la severa rigiddé fins aquell instant escrupulosament observada.

Aquella cambra parecia una miniatúra del saló de conferencias del Congrés, tant per l'animació y efervescencia que hi regnava, com per sentirse que en un rotllo se demanaven recomanacions; en l'altre feyna de roba blanca; en altre mitjàs á fer; en aquell se combinava dia y hora para fer alguna diligencia relativa á tal ó qual pobre ó senyillament para ferli la visita de la setmana; en tant que en lo de més collá se tractava la manera de pagar un díditje ó gestionar la entrada en las *Hermanitas dels pobres* d'algun vell desamparat. En la taula'l rotllo era molt més nombros; totas la sócias tendan quelcom que ultimar ó recomenar al Director ó á las quatre señoras que formavan la junta de la Conferencia y que á totas las sócias rebían ab fraternal afecte.

La Montserrat contemplá ab creixent interés l'animada escena que s' desplejava devant de ses ulls. Ni en visites, ni en passeigs, havia vist á señoras de tan diverses edats y condicions, impregnadas per un igual d' aquella atmósfera de goig, de benesses, que resplandia en la cara de las que veya entorn seu. Ni una expressió d' enuig, ni un gesto de desdeny, ni una sombra d' orgull, ni un signe de cansanci ... Era que totas tenfan lo dó de la felicitat, ó

mellor dia, de la perfecció moral? Sens dubte que, subjectes com tots los éssers creats á la ineludible Ley de las debilidades humanas, cada una tenia sos defectes, y ab sos máis ó menos graus de felicitat, sos penas ó sos socors; pero era que en aquells moments posaven en comunitat de la más hermosa y más consoladora de las virtuts: s'oblidaven de si mateixas, per endolir y socorre infortunia, que alia per sa ingratitud, com per ésser viatos per sos propis ulls, los feyan agrair més l'afavoriment de la seua posició ó ab més facilitat conformarse ab las propias penas; era que 'a destrocellava davant seu la transformació del cent per hù, de la hermosa promesa de Jescrist; la petira almoyna, que individualment no hauria bastat pera res, ajuntada al fondo comú operava lo miracle dels peïsos y pans del Evangelli; y la probabilitat del éxit, la lloerna satisfacció de servir d'instrument de la Divina Providencia, la emulació del bé, la comunió de las bones obras, com tots los goigs dels plahers místichs, esclayantse envers lo cel, apartaven llany de si las engranadas petileses de la terra ..

Mes aix raig de celstia del paradís durá poca estona. la porta s'obrí, donant pas á las senyoras que anaren sortides de la cambra; y la veu de donya Balbino indicant á la Montserrat son deuj de presentarla á la Presidencera, tragué á la noya del ensimismament en que l'havia sotmesa l'interés y novetat de la sessió á que acabava de assistir.

Atansantse á la taula pogué veure d'aprop á la persona que estava á saludar. Era aquesta una senyora d'uns quaranta anys, de distingides maneres, d'atractiva fesomia, de cabell castany graciosament ondejat, de mirada dolça y penetrant a la vegada, de escaycata y baixeta figura, que encara que sensiblement vestida ab lo traje negre, que parecia ésser lo preferit per la Associació, deixava veure la elegancia de la dama de societats.

Donya Balbina li feu la presentació de la Montserrat y la Presidenta li allargá la mà dientli afectuosament:

—¿No vindrem lo plaer d'haverli fet entrar desitj d'ésser germana nostra?

—¡Ayl senyora—feu la Montserrat ab la vehemencia de la impressió de lo que acabava de presenciar—los desitjos no 'm mancan, pero vist lo que vaués far, no 'm reconecb ab suficients qualitats pera veur aquests honra. Jo coneixia de nom las Conferencias de Sant Vicenç de Paul, pero li confesso francament, que no tenia idea de lo que son. Me creya, per haverbó sentit explicar, que era una Associació que ajuntava las almoynas que recullia pera comprar comestibles que donava á las famíllas pobres y... res més. Creguí que no sé tornar en mí de l'admissió que m'ha causat lo que he sentit... Aixó es una cosa tan grandiosa com nova; una Associació de Caritat, abans que que 'ls diners son lo de menos... perque veraderament al pòbre que se li col·loca la filla,

que en ses malalties se li cercan auxiliis, que se li busca feyna é medijs pera guanyarse la vida, se li fa un bé coss vegades més gran que donantli un, ni tres, ni quatre duros...

—¿Oh filla, filla, això no ho aconseïm sempre ni molt menys—Interrumpí somrient la Presidenta.—¿Tant de bé que ho logréssim tan sols la meytat de las vegades que ho sollicitem!

—Pero vosós ho intenteu, ho treballeu y 's veu que moltes voltes l' éste corona los seus esforços. Creguí que tot això m' ha costat sobre manera, pero reconech que per pertanyer á aquesta Associació es precis á més de poguer disposar de medijs pecuniaris, un talent, un tacte...

—¿Cái No ho creguí. Per éster de las Conferencias no 's necessitan més que las tres cosas que recomana Sant Vicens de Paul. Caritas, Caritas y Caritas.

Com vosté pot comprendre, entre quantes dues socias que avuy compte la nostra Conferencia, n' hi ha de moltes intel·ligencies y poicions, y no n' hi ha una sola que deixí de ferhí lo seu bon servey. Es com un ram de flore en lo que aixís hi dona la seva fragancia la aristocrática gardenia, com la humil maria-llibru; això deixant de banda que la forma de la caritat es prodigiosa: senyora hi há, que si vosó hi ensenava, li semblaria que es una intel·ligencia que no arriba á mitjana, y si jo li comptava las cosas que ha lograt per los seus pobres y la utilitat de la seus diplomacia,

per reconciliar lo marit ab la muller, los fills ab los pares y fins lo fadrí despedit ab l'amo enutjat, se'n faria cetus. Caritas de cor, d'ànima pres més que Caritas Miri, hi ha sòcies que la Conferencia se 'n refia pe 'ls diners, altres per las influencias, altres pe 'l temps que poden dedicarhi, altres per la bona voluntat, y de tots aquestos elements que disgregats se pot assegurar que foran molt poca cosa, cooperativament, gracias á la ajuda de' Deu, á la estimulació y á la forca imitativa del exemple, naix aquest tot que á vosté li apar tan admirable. Y vaig á dirli una cosa de la que 'n tinc plena convicció: un dels elements que més bé podríen fer á la nostra obra, es lo de las senyoretes solteras que passen dels trenta anys y las viudas sense fills. La dona desolligada de las obligacions més íntimes de la familia, que arrossega entre la efervescencia del món la buydor y lo aidament del seu estat, seria una adquisició per las Conferencias, á las que hi podríen fer un gran bé, consagranthi la forca de la seua joventut, de la seua intelligencia y dels seus sentiments, fent de pas la felicitat de son cor ab una hermosa manera d' omplir la buydor de la seua vida.

—Vosté se molt talent y molta amabilitat, sayores—interrumpí la Montserrat—y tinc por de que no li costaria de convéncem..

—Pero jo tampoch desitjo catequizarla de moment. M' estimó més que primer ho vegi sobre 'l terreny, que fassi la práctica de lo que

acaba de sentir—digué la Presidenta; y girantse envers la germana del doctor Vallé li preguntá:

—Vosté Balbina, ¿eh qui visita?

—Ab la senyora Agulló.

—Perfectament. Fassin les visites jasses, y sí en lo camp pròpich li agrada tant la nostra obra, com en la sessió que ha presencias avuy, tindrè molt gust en proposarli la vinentz setmana.

Pochs minuts després la Montserrat canbinava carrer d' Aragó amunt, entre donya Balbina Vallé y la senyora Agulló, que apenes de las excusas de la noñita s' empenyaren en portarla al mitg de totes dues. Al arribar al carrer del Bruch la senyora Agulló, preguntá á la sua companya, —¿Vindém á la Tremo primer, ó á la Roca?

—Casí sí á vosté li venia be, preferia anar primer á la mesa—digué donya Balbina,—perque dins del mangullo porto una camisetá de llana del meu germá pe 'l noy de la Roca y no 'm deixa tocar be las mans; y com lo fret se deixa sentir ..

—Com vulguí; com vulguí - repetí la senyora Agulló. Ho deva, per distingirnos cap á la dreta ó cap á l' esquerra; donchs crech que la seua pobre eut molt per munt.

—¿Vosté no l' ha visitada may?

—No; solé la conech per lo que he sentit parlar d' ella en la Conferencia á vosté y á la senyora Santmarí.

—¡Y tant que convé que vosté la vegi á aquesta familia!—feu la senyora Vallé.

—¡Jot!

—Vosté, vosté. Es una pobre que interessa sobre manera y jo estich segura, que una volta l' hegi vistada, vosté farà lo que ha fet per tantes altres.

La senyora Agulló semblà comprendre perfectament lo que 'a volia d' ella y digué:

—Per lo mateix que ho he fet per tentes, ja no sé com lograrho per cap més. Tinch por d' abusar massa... y més que tot, me consta que lo que aquestos senyors, comenseren per una caritat ja molt crescuda, ha arribat á triplicarse y quinquuplicarse, y que per lo tant costa moltíssim de que acceptin cap pobre nou.

—Ja 'n sé alguna cosa d' això; pero en tí vosté vosté á aquesta pobre vida y estich certa que hi farà lo que pugui y Nostre Senyor se cuidarà de lo demás. Miri, ja hi havém arribat —feu donya Balbina, dirigintse á una casa de pobre aparència de les d'últimes edificades en la carter del Bruch.

—¿Saben que mirant l' ensenya de pau, ningú diria que hi viquessin pobres tant necessitats, ni que entre mitj de tanta llum y de tanta esplendidesa, hi hagis aquestes escoles tan foscas, tan encofornades y brutes?—saltá la Montserrat fixantse que després del primer tram d' engastons, la cicla que pujaven á més d' anats estencient fins á uns vuyants centímetres, estava plena de pols, papera, encenalls y altres immundícies per l' estil.

—Yaja, ja conech que serà bona obriera.

Jora—digueu doncs Balbina que a causa de partir d'edech, tenia que reposar una estoneta a cada replà—sens que ningú 'n fessé casament, sembla estrany com lo visitar pobres predilposa a la observació y a fer filosofias. Apesar de que la nostra leyta es sempre pe 'ls voltans de las Saletas, com també nos donan lo seu que fer las porteries y quints pises dels extrems del carrer de Lauris, Bruch, Girona, Concell de Cent y Valencia, y entre ella hi ha també las secas cases de luxo y fins los seus palaus, quan un heims de veure tantes miserias, involuntariament se li ocorren idèas, que estich segura es imposible las concebeixi qui no s' hagi dedicat a la tasca de visitar pobres. ¡Quents miracles se podrian realisar ab lo concurs de tots los que tenen cor y possibles per ferhol... En si ja li he dit que aquest terrenó—fou la senyora Vella arribant al replà del quint pis y trucant en la última de las quatre portas que hi havia arreglades—fá acudir a la imaginació moltes idèas que la gent que no veuen més pobres, que 'ls que corren pe 'ls carrers se diuen utòpias ó follias...

Ab lo moviment de trucar, la porta que sols estava ajustada se mitj obrí, y una noyeta d' una quatre anys flaca y esgruguchida, tragué 'l cap per la escaleta y després de deixarla oberta de bat a bat, se ficó endintre cridant ab to d' alegría.

—¡Mare! ¡Mare! ¡Las senyoras de la semana entrent!

—Aquesta criatura com que si despedir-ses
dibem sempre: «Fins a la setmana entrante nos
ho ha deixat per nos—feu donya Balbina tot
ficant-se per un estret corredor que acabava ab
una porta sola ab arcada.

Unes cortines de indiana recollades de blanc
y vermell que tapaven lo llit; una taula de
fusta pintada, six ó set cadires, de diferents
formes y edats, segons se veya per ésser unas
bastant més velles que les altres; un bagal y un
mitj armari, que 's consistia devia haver tingut
en son temps lo seu corresponent sécol y al
que a més d'aquest, hi mancava mitja porta,
constituïa lo moblatje del quarto, que rebia
llum per un petit balcó, obstruït en aquells
moments, per una corda plena de roba a mitj
macer, que una dona d' uns trenta set a trenta
vuyt anys, anava girant a fi d' aixugar-la més
prompte.

Tan aviat comeren les senyores, la dona
tancà com pogué 'l balcó y s' apresà a donar-les
cadires, cercant las més noves y reformades.

—No s' amohini, Julià; en qualcavulla es-
tarém be—digué carinyosament donya Balbina,
deixant a las seues companyes que feyan festa
a la criatura, las dues més bones, y escoltant
ella en una de mitjenes, fonsada del assentio.

—Pero ¡Si hi euard malament!—feu la dona.

—¡Qué creu que s' hi pot caure!

—¡Tant com així! ..

—Donchs no s' amohini, y dígnis com
està desde dilluns passat...

—Toni malament com vaigut—cuspogut secament la dona, amententat entre mitj de las senyoras y creulant las mans sobre la falda.

—¿Y això? ¿Qué hi ha de nou?

—Desde 'l dimercas que tinc lo noy al llit ..

—;En Quimet y donchs ¿qué és? ¿Qué no ha anat á cercar el meje?

—Lo divendres voyent que li havia donat sal de Madrid y que encara estava de la mateixa manera, vaig anar á cercar al meje de la Conferencia.

—Ben tot ¿Y qué li ha dit?

—Li va receptar una medicina, la prengué y 'l ~~meje~~ lo trobá més alliviat y me va dir que li fes caldo, y que li donés com més hó millor. ¡Figurats quin caldo li puch donar jo! Vosat sab com estich de diners y del dolor reuma, que la major part dels dies me té ab un cri etern, sens deixarme ballagar... La setmana passada, de tres pensais que 'm guanya 'l noy, com que estigut malalt y no hi ané més que al principi, l' amo no me 'n doná més que una.. Jo ab los dies que m' he trobat menos malament, entre la setmana passada y aquesta, he guanyat cinch reis al safreig ¡y ab tot això comprí quan menos pat... ¡Y 'l procurador ha vingut avuy, dihent que l' amo no vol esperar un dia més ¡que si no pago me treuré al carrer!.. ¿Y jo cast voldria que ho fes! Si á la nit nos troban al mitj de la via, per usar que 'ns recullin y 'ns portin á un lloch ó altre.. Dinch

tres mesos de llugar de casa i jo no sé pas de que papat, ni aquets, ni 'ls altres que vingan!...

—Vaja, vaja, Juliàna, ja veig que entén fins al cap de ment... Paciencia! paciència y Deu proveurà!

—Ja fa molt temps, que Deu no se 'n recorda de mí ..

—Vaja que això no es pas veritat—feu altosament donya Balbina. Y girantse envers les seues dues companyes, que no s'havien atrevit à bastreure en la conversa, la senyora Agulló per desconèixer la situació de la pobre, que per primera volta visitava, y la Montserrat perquè la emoció la tenia compresa, las digué:

—Ab la pobre Juliàna, fa molt temps que Nostra Senyor hi pensa; y ella es molt bona, y s'ha pren ab resignació; pero de tant en tant, s'excita y ella mateixa s'engrandeix las cosas, y encara es pitjor. Perque vaja, ab quatre anys que fa que es viuda y quatre anys que la Conferència l'ajuda, es veritat que ha passat moltes penas, porque una pobre dona ab tres fills, (dos y un que se li morí l'any passat), pera pujarlos no més que ab lo seu guany, li comen molta feiçha, pero lo cert es que 'l noy que tenia nou anys, ja 'n se treu; y jo es aprenent y guanya alguna coseta y cada dia guanyará més; y com Deu l'ha provegida per passar aquets quatre anys, la proveurá d' aquí endavant si ella no 's desespera...

—Jo ja ho voldria no desesperarme—feu la dona, bon sich aplacada, per las rahons de la

senyora Valla,—pero quan me veig que é vostre de totes las meyas penes, ara se m' hi afegirà la poca salut del noy, me desespero y 'm surto de tinco y no sé lo que 'm dich ni lo que 'm passa pe'l enteniment. ¿Còm vol que ho pensi, que 'l noy guanyará més, si 'l veig tan poca cosa y que 'ls remeys que 'l menja 'm diu que necessita per reforçarse, jo no 'ls hi puch comprar! (Tenir un fill malalt, y no pagarli donar lo que necessita per curarse, per viure, es horrorós!—afegí la pobre dona, rompent en un mar de plors.

—En los grans mals Deu ajuda—digué la senyora Agulló present per primera volta la paraula, tot aixugent duas llàgrimas que li humitejaven los ulls.

—¡Ay, é mi no m' ajuda ningú! — feu altra volta la dona plorant sempre—jo ja sé de molts pobres que tenen uns senyors que los hi pagan lo lloguer del pis. ¡Ay Deu meu! ¡Lo lloguer, que es lo que mata als pobres! pero é mi ja ho sab donya Balbina, llevat de vosde y la Beneficencia de la Parroquia, ¡ningú, ningú m' auxilia en res!

—L' auxilia Nostre Senyor que no F ha deixada, ni la deixarà may: que de totes aquestes llàgrimas, n' hi fà en lo cel una corona, que tal volta no tindrem nosaltres, y que vosde si subreix las seuss penes ab resignació, la disfrutará al costat del fill que ja hi té y d' aquestos dos si sep eriarlos com Deu mana. ¡Vaja, no s' affligui—ai més! que d' aixó sols se 'n treu ferre malbé 'ls ulls y exerceu aquestas pobres criaturas, que necessitan que vosde las animeu.

—¡Ay Deu meu! ¡Còm volen que m' animi al ara á falta de penas, se m' hi ha afegit la d' aquesta criatura que està morta de necessitat, que li tinc de fer caldo y ¡mirin! ¡mirin!—repetí la Juliana altra volta bon tros exaltada, gicant damobre de sa falda la butaca de las faldillas de la que 'n caygueren vuyt ó deu cèntims.

—¡Es tot lo que tinc á casa!

—Això ray, això ray—feu donya Balbina tot aixecantse. Y dirigintse á una porta del costat de l' arcahe preguntá:—¡Es aquí en Quimet?

—No senyora—respongué la pobeta, seguint darrera d' ella y apartant las cortinas de indiana.—He tingut de posarlo en lo meu llit, perquè á lo menes, aquí hi tinc m'afegit, que en lo seu catre no hi ha més que la tela...

—Pero dona, dona, ¿perquí no m' hauria dit qu' en Quimet no tenia m'afegit?—exclamá donya Balbina, assentantse al capçal del llit del noy.—De la mateixa manera que la Conferencia li doná la de vosté, li hauria donat la d' en Quimet...

—Com sempre tinc de demanar tantus coses, me li pens, amohinar tant... Y ja sap que la meua, si no hagués estat per la malaltia de la noya tampoch l' hauria demanada...

—Mal fet; mal fet;—digué la senyora Agulló, que just ab la ovoda de mossen Jaume, s' hauria mantat als peus del llit—vosté, tot lo que necessiti ho demani; nosaltres, no 'ns amohinem, sino de no poder donar tot lo que voldriam. Però si no 's pot fer tot, á volens se fa una

mica... y val més una mica, que res. Mátregas, Benada, flaudas, la Conferencia no 'n se tantina com ne valdria; pero per una necessitat forta, sempre n' hi ha alguna de mal desada!...

—Y donchs, Quimet ¿cóm te trobas?—preguntá donya Balbina al noy, qui al veure a las senyoras s' havia endonast en lo llit, cobrintse ab la manta, fets més amunt deb ells.

—¡Home! ¿Quimet! Respon—fes la mare, apurada, al veure que 'l seu fill, en lloch de respondre, havia acobat per taparse tot lo cap.

—¡Détail estar, que deu dormir! Un altre dia, quan estaré més bo, ja conchearé que lo que está fent, quan hi ha senyors que l' estiman y que s' interessan per ell, no está gayre bo (y no ho farà més!—digué somrient donya Balbina. Y sortíet de la arcoba y girantse envers á sa mare afegí:

—Avuy nosaltres entrém á avisar á la Caritat Cristiana, que li donará bonos de carn y gallina; mes com aixó ja no hoindrà fua demá y al noy li convé 'l caldo, d' aquí á una hora, arríble fins á casa ab una olla mitjaneta y n' hi donaré per avuy. Demá ¡Deu provehirá! Y quan aquest noy estiga bo, s' haurá de veure si 'l pot seguir ó no l' ofici de manyá... A mi 'm sembla que se poca robustesa per aquest treball; y allavocs n' hi haurém de cercar un altre...

—¡Ay! ¡poca té temps que 'l meije m' ho dia aixó! ¿Pero com ho haig de fer pobes de mi? Si ab las tres pessetas que 'm porta cada setmana, me trobo ab aquestos apuros ¿cóm ho

faré sense cap! Perquè d' aquí á que ab un altre ofici me las guanyí... ¿Y 'l lloguer? ¿Y 'l pa, que se me 'n menjen un y més cada dia? ¿No hi ha remey, ha de fer com jo que estich plena de dolor y haig de rentar! Ell ha de seguir ab l' ofici ¡no hi ha més! y encara que 'l vegi que se 'm mor ¡jo, jo mateix dinch que caragolaré 'l dogal!—esclamá la dona tornant ab major força á abandonar-se al seu sentiment.

—Vaja ¡que Nostra Senyora, no vol que la gent se desesperi d' aquestes modas!—feu la senyora Agulló don tres afectada, passant carinyosament la mà per la espatlla de la pobre. Demania al Sagrat Cor de Jesús y á Sant Joseph que es lo protector dels pobres y tinga confiança, que quan Deus tanca una porta, dia que María Santíssima n' obra una altra. Y ¡ambé la obrirá per vosté! Encerriam díguí al procurador, que una volta que tant dia s' ha esperat, que prenga paciència fins á la setmana entrant, que nosaltres demanarém á la Conferencia que li pagui algún lloguer strassat; y després se farà lo que 's paga per veure si 's pot aconsejar per via del bon Almoynar d' aquestes senyores, que vosté dia que ab que fan tant be als pobres, que li donguin alguna cosa per ajudarli á pagar lo lloguer de la casa...

—¡Ay, si Deus ho volia! ¡Si María Santíssima me feu aquestes gracies! ¡Lo lloguer! ¡Lo lloguer que es lo que mata als pobres!—esclamá la dona plena d' alegría ab aquell raig d' esperança.

Donya Balbina contentíssima interiorment de les paraules de la seua companya, en las que li veya realitzar-se lo seu general intent, donà 'ls bonos á la pobre, dos barregos á la criatura y 'ls despedí tot fentlos la promesa de tornar l'endemà á veure 'l noy.

La Montanerá que havia sortit de casa, no portant més que dues pessetes que havia tirat á la bossa, al fere la collecta de la Conferencia, visiblement emocionada per la escena que acabava de presenciar y per haberse vist en la impossibilitat de socórrerla, al tornar á pendre lloch en lo carrer entre ses dues companyas d'excursió exclamà ab la habitual impetuositat de son caràcter:

—Conech que jo ja no serviria pas per adria de las Conferencias! Aixó tan sols se pot fer portant una butxaca ben plena, per remediar aquestes horrors socials...

—Lo mateix veig dir jo la primera vegada que veig fer visites de Conferencia—los calmo-sament donya Balbina.

—Y jo—afegí ab lo mateix ayre la senyora Agulló.

—A totas las senyoras que viuhan per primera vegada se 'ls hi acut lo que acaba de dir vosot; pero quan se convencen que aixó, com la major part de las cosas d'aquest món, quí las té casi sempre es quí menos condicions materials té per ferlas, cambian de pensament.

—Perque estarán en altres condicions que jo; porque á falta de diners sabrán trobar com

vostrs mateixas paraules de consol, que à mi encara que se m' haguessen acudit, no hauria pogut dirles, perquè jo à m' aquesta dona com una tonta, no li he sapigut obrir la boca. Crega que lo únic que hauria pogut fer era plorar ab ella.

—Lo que prova que vosté está en possessió de la primera qualitat que 's necessita pera visitar pobres, que se cor, y que per lo tant, pensaria que val més fer bonament lo que 's pot que no fer res perquè, veu, nosaltres en aquesta visita de primer moment sembla que havem fet molt poca cosa, pero astanto reflexionant ja 's troba que no es tan poch; puig que la caritat com se sempre l' ajuda de Deu, molt sovint fa miracles. Aquella dona demà tindrà carn y gallina y la senyora Agulló que ha presenciat l' apremiant necessitat d' aquesta infel·la mare, jo ja sé que pensaré tota la seua influència per aconseguir una de las almoynes que mensualment repartela la caritativa familia de qui ella nos ha parlat; y si lo que no es probable, no li fos possible lograrlo, ella y jo y vosté també, cercaríem manera de obtenirlo de qualsevulla persona, de las que la experiencia en l' exercici de la caritat nos diu que se las troba quan se las té de menester; y en ultim cas l' auxiliariem nosaltres; si no podia ésser ab vuyt, fora en cinch ó en tres, pero sempre ab la seguretat de que la nostra conciencia nos diria que havém obrat molt millor ajudantla ab la nostra petíssima cooperació, que abandonantla en lo seu

desespero. Perque això que diuen molts, de que no volen veure pobres, perque no estan en condicions de treurels de la misèria, es posant al nivell del metje que deixa morir el malalt però no veurà patir. ¡Ah Montserrat, cregui que es molt diferent seguir una necessitat ó veurela ab los propis ulls y estiga certa de que no hi há res tant ingeniosa com la caritat, ni cosa tant súpil en excusas com l'egoisme ó l'indiferència...

Enfront de la realitat y de la claríssima manera d'expressarla, la noya Gil bon aich més reposada de la seua emoció, trobá que doctya Balbina parlava maravellosament, y deixantse portar d'aquella fada de cabells blancs y mantellina de manto, l'acompanyá la tarde del mateix dia á la casa del encarregat de la Caritas Cristiana del barri y á la visita d'altres dues famíllas de pobres de la Conferencia, deixant però l'endemá l'anar á cercar una fill de baptisme á la parroquia de Santa Madrona y gestionar ab una bona senyora la manera de desempeñar un tarcell de roba d'abric al Monestio de la Mare de Deu de la Esperansa.

A dos quarts de nou del vespre la Montserrat, plé l'cor de la impressió de las visites que havia fet aquell dia, y de la idea de que la seua existencia, anava desde aquell moment á tenir també un noble usíttat en lo concert de la vida, pujá sens casi decorar las escalas de sa casa, dibent ab la mà y en un bon punt li obrí la porta del pòc

—No 'm pots fer sopar a tuula. Quan jo 't vulgui ja t'avisaré.

Seguidament entrà al seu dormitori y una volta després del abrich prengué una cadira y sustentantse devant del *secretaire* obrí la tapa y tragué un gros Dietari, abans desde la mort de Mossèn Jaume havia apunat escrupolosament tots los seus gastos ab sos corresponents ingressos.

La noya Gil ab la vehemencia de son caràcter, no 'a veya ab cor de dormir aquella nit sens sapiguer positivament, lo que sens desmembrar son petit capital de set mil trescents duros, que li produhian, escassement sis pessetas diaries, podria cubrir debs seus gastos en favor de las noves obligacions que plena d'entusiasme estava decidida á imposarse.

Ella que may havia estat ambiciosa, com sentia no veur major fortuna pera disposar, més talent pera aplicarli, més número de relaciones socials pera ésser útil á la nova Associació en que anava á entrar!... Pero per més que en alas del seu desitj sens ja bullir en sa imaginació un sens fi de plans y de projectes, pensos que en aquells moments lo que més la interessava, era veure ab lo que podia comptar pera portar las cosas illudont al terreno de la práctica, començá á reasseguir las planas del seu Dietari, abans després de diferentes combinacions numéricas y cálculs de tot mena y d' haver presat un rígidu estimen á cada un dels renguerons per abent s' esco-

ren les imprescindibles necessitats de cada dia, fent una petita incisió a lo menys apremiant y fins lo sacrifici d' algun accessori en lo refinament del seu bon gust, la Montserrat ab una interna satisfacció que aborrejave per la primera volta de sa vida, tragué victoriosament las quatre pessons menudes que ella cregué en consciencia, que donada sa modestissima posició necessitava para esser sòcia de las Conferencias. Es clar que faltavan los extraordinaris, pero tantas voltes en aquell dia havia sentit parlar de la miraculosa ajuda del cel en las obras bones, que no vacilá un moment en creure que, ja en posició de lo més apremiant, Deu li inspiraria la manera de supllir ab son ingeny y bona voluntat lo que no li fos possible donar en metálic.

Una forta sensació de debilitament, li feu de sobte consultar son petit reloige de butxaca que li marcava un quart de dotze, lo que aixecantse de la cadira la feu anar en busca de la criada, escrubiola de l' hora que era y del modo com li havia passat la vetlla y lo dia que acabava de transcorre.

Al arribar enfront de la porta de la cuyna, se presentá devant de sos ulls lo mateix cuadro de la vetlla de Nadal, é instinctivament recordant á la desconsolada mare, que havia vist aquell demaci y á dues noves famíllies de pobres que havia vistos aquella tarde, ses donant una mireda á la seua casa, que may havia trobat tan hermosa, y á la seua minyona dormint

desconsedament junt á uns fogons provehuts y á un ros pi de tres llucats encetat per dos cantons, la Montserrat pensant en l'efecte que la vigília de Nadal li havia fet: lo mateix que en aquell moment estava mirant, exclamá ab la vehemencia d'aquell cor que acabava de transfigurarse al sacrifici amor de la Caritat

—¡Deu m' ho perdé!.

A LAS VELLEŠAS.

La casa de don Joaquim Bach havia sofert notables transformacions desde 'l jorn en que deu anys enrera hi vejeren per primera volta á las sevas fillas, arreglant ganills y rialleras l' equipatge para marxar á Larrau.

Aquell bonic primér pla, sempre ben compost, sempre á peu de rebre, ab sas cambras encortinadas, ab sas cadiras y sofás empastats de domés groch, de satí vermell y satí blau, ab que s' havian adornat las tres peusas del davant al estrenarse la casa, lo dia que hi torném á entrar feya dos anys que las blanques cubiertas de madapolam no s' havian tret de las cadiras, ni las glesas s' havian apartat de descobre dels minalls, ni dels quadros que en amples y lisonas marcho s' hi veyan pintats per en Napoleon los retrats d' en Bach veüt de negre, ab un grolgut chalequero d' or y 'l medallón penjant, y lo de donya Francisqueta ab cos de vallut

negre y un carregat adreś d' or y brillants, que 'l pínser pera mēa satisfacció de la família, havia engrandit estrazonablement de tamanyo.

Apesar d' ésser al cor del hívern, las salas estavan sens encastifar, los balcones sense cortinajes, las entradas sense portiers y los finesorons forment tancats. En lo menjador y en las duas cambres de la part del darrere, únichs punta de la casa en que s' hi veyan senyals de vida, també s' hi trobavan á faltar aquells pulcritus y carregaments d' adornos que tant enclavava á don Joaquín. Allí hi havia posadas las cañías de moqueta, pero la gerres estavan sense flors, lo piano tancat, lo musiquero buyt de partituras; per totes aquelles salas s' hi notava un cert ayre de tristesa, que invadia fins la cambra de las nopes y lo quarto d' en Felip, en quals lliis s' endevinava que feya llarch temps que ningú hi havia dormit...

Los nuchells joves que tanta vida y animació escampaven entorn seu, cada hu per motius diferents havia abandonat aquell niu, ab tant dalé fabricat.

L' Adela, terriblement ferida al cor, en mitj dels joyosos somnis de se pensa de divuyt anys, ab la cruel nova de la mort del Arctas, de la que ningú pogué tréurela d' escusarse ab la despietada severitat d' un juje, després d' un sans fi d' acciōns nerviosas, caygué en un capficament del que sola se sortí després d' alguns mesos d' internes lluytas, pera exposar terminament á la seua família, sa forma ve-

lunas de ficarse monja en lo convent de Pedralbes. Don Joaquim s'hi oposà ab totes ses forces; la seua mare ab les lligimitas de una pena, que ja no havia de acabar-sei may més; la Teresina, ab tots los arguments que suggeria á la seua imaginació viva de mena lo fraternal amor que li portava. Més com passat un any veptésim, que no sola no hi havia modi de persuadir-la, sino que anava posventse y emmalaltintse de dia en dia, de bon é de mal grat acabaren per oírparli'l consentiment.

Las satisfaccions que no li havia donat l'Adela, en Bach las obtingué de la Teresina, la qui realitzá totes ses esperansas casente ab en Cubera. Més encara decréma que son goig no havia d' ésser sense espinas, puig que els tres anys d' haverse instalat a Barcelona, en un magnífich chalet del Ensenac, que omplia á carull totes las luxoses aspiracions del enricht mantegayre, D Francisco comensá á dir que sos negocis de la Isla de Cuba, no marxaven com era del cas, é insistué la probable necessitat de tenir que anar personalment á realisar la seua fortuna, com ell ja volia fer avans de caseric, y que allavors en Bach, semords de que ab la mar pe'l mitj poguessen sortir desicops el casament de la seua filla, posá tot son empenyo pera que no hi andá.

Lo colp fort en un principi, esdevingué terrible, desconsolador, quan se digué qu' en Cubera deshijava empurtarse á la seua esposa, y 's veié que la Teresina, encara que vivament

afectada davant del sentiment de deixar a ses parens, consentia en marxar a Amèrica.

Lo gendre, atansa la cosa ab totes las esperanzas possibles: lo viatge fora curt; lo temps precis pera realisar y posar en ordre y en bonas mans, lo que de moment no 's pogués vendre y tornar tot seguit; cosa d' un any, tal volta no hi arribaria.

No hi hagué donchs remey, y ab los ulls plens de llàgrimas y un bon flet d' inquietum el cor, los parcs Bach despediren al moll de Barcelona a la seua filla Teresina y al seu espòs, los qui no 's cansaven de parlarlos de sa prompta tornada. Més al arribar a Amèrica, las notícias vingueren plenas de dificultats pe 'ls enredos adovinguts en negoció cinch anys abandonats a mans estranyes; lo cambi cada dia més pujat del or; la escassetat de compradors que ho adineressin mitjanament .. en fi, que la Teresina que en lo seu país natal no havia tingut família, tingué allí un fill y una neeta, y un altre fill, y que passaren dos anys y tres y quatre, ab certes sempre esperanzas ab la promesa d' un retorn que no arribava may!.

Ab en Felip, no hi havia que comptarhi. A costumet a la vida de París y Londres, no 's trobava manera de tenirlo a Barcelona tres mesos seguits. Per més que la pobre de la seua mare prenia las mellors cuyneras y enviava a cercar plats a las fondas de més nom, en Felip se designava ab la cuyna barcelonina y 's pos-

va trist, malhumorat y caixosa, fins al punt de no haver-li en la casa un menjar sense un disgust. No hi havia medi de ferli un senzill rosbif amb lo menjava à Londres, ni la chou-croute com li servian à París. Don Joaquim desistint, li proposà un ens fi de casament, ab l'esperansa de retènit aquell fill que semblava un euzany en sa propia casa; pero en Felip, à cada proposició hi feya unas grossas riallas; era en los únics moments que semblava posseir de bon humor...; hi reya molt, pero no n' acceptava cap; y à la primera conjuntura favorable se 'a tornava al estranger. Aixís passaren dos ó tres anys; més com don Joaquim se resistís ab ferma energia à donarli la exorbitant pensió que 'l seu fill necessitava, aquest qui estava disposat à tot, menos à fer lo qu' ell se deya vida de sdn ó de provincia, se ingenià pera fer comissions à Inglaterra y à França, abont los entriada pares, per la temensa de que se 'a quedés allí definitivament, continuaren enviantli quantitats, que si no eran com las que en Felip desitjava, ab lo producte de lo que ell se feya, se tenia prou pera passar la vida en los llochs en que hi vivia à tot son pler. Lo que als vint anys havia fet obligat pe 'l seu pare, prompte li fou un gust, y més tart una costum que acabá per serli una necessitat.

Una tarde que don Joaquim tornava d'acompanyarlo à la estació del ferrocarril de França, lo cotxero admira de que 'l senyor al arribar à casa seua, no baixés del cotxe, obrí la

portella y lo trobà ab un fort atach de feridura. Ab l'ajuda del porter lo pujaren á brassos al seu pis; s'anaren á cercar los millors metjes, s'aplicaren seguidament tots los remeys. Don no 'l volgué encara, y en Bach no morí; pero 'l prouderich científich feu de que restaria impossibilitat pera tota la vida.

Donya Francisqueta ho escrigué immediatament á la Teresina y feu tirar un parte al seu fill. Pero la carta bogué de quedarse encara sis dies esperant corras para l'Havana; y 'l telégrama, s'enviá repedí ala primera hôtele de Marsella, de Lyon y de París, puig en Felip havia dit al marzar, que regularment se quedaria dos ó tres dies en cada una d'aquestas poblacions, encara que sens deixar los la direcció de cap; ja que no tenia costum d'escriurels fins á estar apostentat á la fonda en que habitualment s'hostatjava á la capital de Inglaterra, ó á la de França quan hi havia de passar llarga temporada. Aixís fou que 'ls telegramas que se li ven trasmetre de Barcelona, als dos dies d'haverse sortit, los llegí junt ab duas cartas de la seua mare, en las que li deya que 'l perill de mort ja havia passat, y li donava tota mena de noticias y detalls referits al curs de la malaldia. En la fonda darrerament, donya Francisqueta li explicava que á la fi, s'havia pogut llevar á en Bach del llit pera anar-lo en un silló fet ab los darrers adelantos científichs, puig encara que 'l cervell funcionava bé, la llengua estava poch menos que trabada, los brassos sense energia,

les cames inútils. — La afligida esposa li comptava que se 'l havia de cayder com a una criatura; però de que si bé les paraules sortien incoherents y enfilagades de sa boca, a mida que anava passant temps, ella comprenia sino totes les qu' estavan més en relació ab las necessitats de la vida. La pobre senyora terminava la seua carta preguntli ab tot l'ánima que vingüés a cayder dels interessos de tots y a compartir ab ella la tasca de cuidarlos.

En Felip li consentí á volta de correo, diheus que si en sa darrera carta no hagués vist que, encara que malalt, lo seu pare estava fora de perill, s' hauria posat tot seguit en camí, però que una volta que de moment aquell havia cessat, com se feya càrrech d' atendre als seus precha, quedantse resoltament á Barcelona, li precisava deixar liquidats los negocis, que sia á París com á Londres tenia entre mans.

Donya Francisqueta s' enterá de la carta ab tota l'alegria compatible ab las penas que la volaban y la llegí al seu marit, tot besant entre un somriure y un doll de llàgrimes lo pàrrafo en que li parlava del seu prompte retorn. A la fi, encara que per tant trist motiu, dels seus tres fills no recobraría un; en Felip tornaria á casa seu de la que ja no se 'n mouria més; y una volta establert definitivament, podia ésser que Deu li toqués lo cor peró de gust al seu pare, que de tant temps lo llastava però que 'n caés, ab la esperança de fixarlo á Bar-

colena. Ab l'asset d' en Bach y ab lo d' ella mateixa, que ja feya temps estava assada de dolor reuma y ab l'amenassa constant de que 'l millor dia se li pondrà al cor, era impossible que en Felip, no pensés seriament en casarse.

Al arribar á aquest punt de las seues reflexions, donya Francisqueta, se senti ab necessitat de desahogarse fent participar á en Bach del goig de las seues esperanzas.

—Ja veuràs, ja veuràs; com ara 'l noy se farà càrrec de la necessitat que tenim de que penguja un determini y 's casarà. ¡Eli també necessita qui 'l cuydi... qui 'l tregui de la vida que porta... aquesta darrera vegada l' he trobat magre, ullerós... ab aquestos grans y tacas á la pell que no 'l deixan... Jo ja corro als setanta; tinc massa anys, la meua naturalesa forta, s' acaba ab lo temps y los dignos... ¡Deu vulla que eli ho reconega y 's casí aviat; d' altre modo als pochos dies, aquesta casa li cauria sobret ¡Está tant sola, tan trista! Una noya jove dona tant animació entorn seu! Y després la esperansa dels petits, dels nets... ¡No es veritat que aixó nos fora un gran consol?—feu la esperantada mare, colpejant carinyosament las balbas mans del seu marit.

En Bach, exhalá una munió de incoherentes sílabas, ab desitjos de formar paraules que no li aixiren; y com vejà que la seua esposa no 'l comprenia, ab un esforç, aixecá de sobrebra dels genolls sas desenvulgades mans, pera

iragar repelides voltes la punta del dit peís ab la del dit índex.

—¡Ah!—saltá gloriadament donya Francisqueta—¿vole dir que tinga diners? ¡qué s'ha ricat!.. ¡Ditxeos interessat!—algi veient ab los signes del cap de son capó, que li havia comprés perfectament la idea.

La Teresina, havia també escrit á volta de correu. La seua carta era molt viciá; estava desconsolada per la malaltia del seu pare, al qui entranyablement estimava, y de la falta que representava los hi feya en aquesta tribulació: pero de moment era imposible de tot puas que poguessin tornar. En la qüestió del negoci, cada dia 'la sortien noves dificultats, noves complicacions... Para més enredarho lo caixer feya pochos dias que havia fugit als Estats Units, emportantse una regular cantitat... No era cosa para ferlos amar malament; pero s'havia obert una informació judicial... era qüestió de temps y de tenir malhumoradíssim á en Caberta y dificultar la tornada.

Estava certa de que 'l seu pare, ab son criteri per aquestes coses, se faria càrrech de que no es possible abandonar los interessos. . . .

La pena d' aquesta carta, l' amortiguá lo rebre una d' en Felip, en la que 'la donava part de sa vinguda para última de més. Lo calendari marcava 'l dia diuax; no hi faltaven donchs més que uns tretze dias ó tal volta menys per la seua arribada.

Donya Francisqueta feu treballar la casa;

tot se tragué de lloch, tot s' espobá. tot se pallí y en particular la cambra d' en Felip, que la mare no tenia may prou á gust seu. Lo llit, lo llavabo, lo secretaire, l' armari mirall, las butaca, tot fou objecte d' un minució escrímen. Era precis que l' aposento fos molt bonich, que 'l seu moy s' hi trobés ab comoditat, pens que no tornés á pensar may més en anarse per aquestos monts de Deu, lluny dels pares, que á la seua edat y malaltia, era ben natural que tingueren lo costal d' un fill ó un alce.

A pesar de que 'n Felip, si be anunciava la seua vinguda, no 'le hi deya lo dia fixo, donya Francisqueta covava las darrerías del mes, havia fet anar cada dia al criat á la estació, però com aquest venia sempre sol y los dias que en Felip no havés escrit, la mare començava á estar ab solia, quan rebé una carta del administrador del *Hotel Bristol* de París, informantos que feya set dias que 'l seu fill se trobava malalt al llit, y com lo metje en aquell moment acabés de declarar que lo que al principi cregué tan sols una indisposició sens conseqüencias, eran febres tífoides, agravadas per tant lo malalt rebullat per alica malaltia infecciosa de caràcter eròlich, que per la posturació en que 'l tenia, aumentava 'l perill, se veya precisat á esclurels que immediatament anés allí algú de la família pera cuydarlo y pagar los gastos; donchs d' altra manera, se veurían obligats á portarlo á una casa de curació.

La pobre senyora quedé glaçada, tant pe 'l

colp dolorosíssim que rebia en son entranyable amor de mare, com per tenir que pendre lo determini de lo que debia fer, ella, qui desde'l dia que va casarse no havia pres per compte seu la més insignificant resolució.

Donya Francisqueta no tenia parents d'aprop y ab los de lluny, gent de poca posició, lo seu marit no havia volgut que s'hi fes may. Aquest tampoch no tenia a Barcelona y ab los de fora ni'ls coneixia: las relacions socials, un colp monja l'Adela, casada la Tercina y per lo sent escabudas las reunions y fests de la casa, no s'havien astringut ab la limitada intel·ligencia de donya Francisqueta, y ab son apocat caràcter, que las penas y 'ls anys havian encongít més encara. Pagant tribut a la moda del dia los Bechs havien tractat las amistats al engròs, prodigantlas ab tanta cuensió, que no 'ls havia quedat lloch per consueharse cap de verdadera; y de las atomenadas de cumpliment, pocas vegadas se'n troben los amíchs fídels, que fan sacrificis, que prenen part en las afliccions y ab interés y recelats se desvelan para treure d' un apuro.

Donya Francisqueta girá donchs los ulls encara seu y 'ls trobá sola: pero en Bach li havia un dit sempre que ab diners se tenia tot, que lo peñes dona ab las mans pieras de billa de Bach, cercava y cercava, sens que se li acudia lo que tenia de fer para salvar lo conflicte que li havia caygat a sobre.

A no veure 'l seu marit postrat en un silló,

necessitat d'ella, més que del aire que respirava, son instint de mare, sense necessitat de reflexions, l'hauria portada al costat del seu fill, ¿pero cómo deixar é en Bach al qui ningú comprenia ni cuidava com ella? És veritat que hi podia enviar á algú del servey de la casa; pero á aquelles, encara que 'ls deters y la perspectiva d' un viatge á París, los carabís la por de la enfermetat, no pendrian determinacions de cap mena, no demanarían consultes, no llegirían en los ulls del malalt, no li endevinarían lo que volia y necessitava... serían gent estranya, gent pagada, indiferenta.

La pobre senyora fets un mar de llàgrimes, passé un quart d' hora y dos y tres lents plans, fets combinacions que par irrealizables, los refusava un bon punt los acabava de concebir. Llegia y rellegia la carta; mirava 'l rellotje que impasiblement li marcava 'l temps que perdía; y apesar seu, pensava en l' Adela, en las reinas del seu convent; en la Teresina, en la mar que las separava; en la seu fill malalt, sol en una fonda, cuidat per gent estranya, patint, agonitzant al volar y després de tres quarts d' hora de infructuosas cavilacions, senti los crits incoherents, enragats de 'n Bach que la cridava, y la pobre mare mitj folla, com anedega que troba la fons desitjada, hi correuá, se li posá al costat, li agafa las mans, y entre plors y gemechs, li llegí la carta y li digué que li trogés una part d' aquell doble suplicí; que li digués la que havia de fer...

U, Joaquim contragué un bon aïch més sa boca totada y volgué parlar, frisós de treure á fora lo debussell de ideas que s' apilaven á sa pensa, davant de la nova, tant dolorosa com inesperada, que acabava de rebre; mes l' esfors de la voluntat s' encallí al contacte de la impotencia física, y ses ulls, únichs membres que 's movian á son impuls, guspirejaren de aytal manera y sapigueren expressar tant clarament l' anguniosa exaltació de sa ànima empresonada, que donya Francisqueta sentintse refer á la vida d' aquell sofriment major que 'l seu, que á la fi podia esplayarlo á sa voluntat, dígue:

—¡Asserememnos, Bach, asserememnos; y tal volu Deu nos inspiri lo que havém de fer! Tu, tranquilíst, y' del modo que pugas, orientem ... Encara faltau hores pera 'l tren de la tarde... aném pensat... ¿Que 't sembla, si tu 't quedavals ab la Quilma y jo me 'n hi anés ab en Joan?... ¡No t' exaltis! No ho vola... no tingas por... ¡No 't deixaris! ... Cercarém, cercarém, entre 'ls coneguts lo qui 'ns sembli que hi podrís amar y ventar?

En Bach mogué 'l cap en senyal d' afirmació, y donya Francisqueta comensá á passar revista de tot los amichs y coneguts; pero don Joaquim que per sa macelha manera de sentir, judicava molt justament de la dels altres, y que ab lo poch temps que portava de malaltia havia pogut veure de la manera com havian anat desapareixent las relacions de la casa,

anava rodant lo cap á tots los noms que li deya la seua muller, qui després de haver apuntat tots los que li havian vingut á la memoria, exclamà sobtadament:

—¡Ay, ja 'l tincbé ¡ja 'l tincbé ¡Aquest sí que hi veirà! ¡En Francesch que vingueren d'aprenent quan los noys eran petit! Aquest que feya tant anys que no havia estat á casa y que desde que va sapiguer que estaves malalt, ha vingut tots los diumenges! ¡Tan bonna, tan bo! ¡Ell lo farà 'l sacrifici de deixar sa casa per nosaltres y sobretot se mirará 'l noy ab interés! N' estich certa... n' estich certa.

En Bach acabava de donar ab totes sas fórmes son assentiment á las paraulas de la seua esposa, quan la cambraera prou enterada de lo que succehia entrá en la cambra cridant:

—Senyora ¡un partet! ¡un partet! ¡Tal volta diuben que no hi pejin! ¡que estí mellori!

Danya Francisquena senti un violent sotrac al cor y abolament a la cambra li arrebatá 'l telégrama, esquivá ab mans tremolosas la fulla del paper tant ab goma y llegí:

Monsieur Philippe Bach, mort deux heures matin: détails comptes poste.

La pobre mare no sabia 'l francés, pero tan bon punt obrí 'l partet, compregué de sobte lo mot que deya mort; y llançant un crit, caygué en terra, presa d' un fort accideat nervida.

En Bach ab los ulls que li saltaven del cap, sena pagar llegir lo paper que la seua dona tenia secretament tancat en sas mans, pero es-

devinant de sobre la seu contingut, tornà altre volta a ses cries estridentes, que 'ls crits escoltaren ab la indiferència de la gent mercenaria, y als que donya Franciqueta ja no podia respondre per habersla portada a peu de brassa a un dels llits de las salas del devant.

De moment, los rebins ompliren la casa. Quan los coneguts sapigueren la nova, molts hi anaren; alguns se reuagueren d'ibens que una volta que la senyora es al llit, esperarían que 'ls posés millor; altres deixaren tarjans; y al poch temps aquella professó de gent estranya que pujava la escala ab un ayre indiferent, que procurava fer compungit en l' instant que trucava a la porta ó allargava la mà a don Joaquín para repetirli com feus ab un meteix patró, las paraules que havia dit lo company que acabava de sortir, ana aclarintse fins a tornar a deixar en sa trista huyda, la espayosa casa del antic manegayre.

Donya Franciqueta vingué de quedarse al llit. Ab l'estat servida se li havia barrejat lo dolor reuma, y per més que ab gran insistencia demaná que ab lo cilló de rodas li portessin en Bach al seu quarto, com lo menja per la temensa de que se li reproduís l' atac dignó que no ho permeteria fins a estar més forte, no li hagué medi de que 'l servey li complagués en una cosa que 'l facultatiu havia privat, y que havia de donarlos la seua leyta, y tal vegada augmentar la excitació de don Joaquín, ab lo que 'l crist que dormia a prop seu, era

segur que no tindria un moment de repòs en tota la nit.

Mes passats alguns dies, una tarde com donya Francisqueta hagué ja menjat una mica y 'a trobés baixant millorada, aprofitant una de les moltes estones en que la seua cambra la deixava sola, se vestí com pogué y tirantse l'afredon descobre de las espallias, tot agafantse per las parets, arribá fins al quarto d' en Bach, qui al véurela llená una mena de alarís d'alegría.

A pesar de que 'l meije, comprhent la seua ansietat, cada dia li havia donat l'aseguransa de que la malaltia de la seua esposa era un accident, tan sols agravat pe 'l dolor reuma y per la estremada fredor del hivern, aquell marit, que durant tot lo temps de son matrimoni, s'havia acostumat á veure en la seua dona una mena de maniquí, al qu' ell tenia la creencia de que li donava vida y acolló, y que á bon segur six anys entera hauria pogut desaparitzar de la familia sens que li hagués semblat que perdia cosa d'importancia; durant aquella dies en que havia pensat que se li podia morir á tal volta quedar en la trista situació en que ell se trobava, la seua pena havia estat tant fonda, que al véurela entrar en lo seu quarto, demacrada y envellida, pero caminant per son propi peu, li dirigi la més tendra y amorosa mirada, que la encongida muller havia rebut del seu espós durant sa llarga vida matrimonial. Mes la desolada mare, sens adonarst del lloch que per tals tristes aconteixements adquiria en lo cor

de 'ls Bach, un bon punt lo vegé y contemplá aquell quadro de trimesa y soletas, avivámsell en la imaginació la persistent idea d' aquell fill, mort lluny dels pares, anant per gens estranya ó tal volta sense ningú que li atengués la suor, ni accés a ses llavis assedegats una sola gota de cordial, esclatá en un mar de llàgrimes, més abundoses com més s' esforçava pera contenir-les, y tambalejant arribá fins á en Bach, li tirá 'ls braços al coll y flaquejantli las cames aná lliscant en terra, fins á amagar se cara banyada ab plors desobre 'ls genolls del seu marit.

En Bach adalagá ab ses halbes mans los emblanquits cabells de sa muller, y sentint serrámsell 'l cor devant d' aquell sentiment que sa trabada llengua no podia aconseguir, girá 'ls ulls envers als vidres de son balcó entre 'ls quals se dibuixava lo boyró espay de son jardí, que las primeras ombres del capvespre embolcallaven ab son plomisch mantell. Mes de sota per entre mitg d' aquella vegetació migrada, que esllanguidament s' tenia per desobre dels parterres, d' aquelles vorades de vaynilles y roses formant manats de tronchs nousos y sechs, d' aquella plàntas americans que anovats pel vent galar de las darrerías del mas de Jauer, onjavam un llargas fullas grogas esqueixadas en cent bossius, per entre mitg d' aquells caminals deserts que en alguns llochs l' herba clapeva, per un d' aquestos estranyos fenómenos de la imagoació, li sembla que toduna hi

veya apertixer la enllubernadora claror del sol de Juny, cayent de plé descobre del irondada jardí de son cAster de Larrea, lluminant la gentíl sòferta, bullidiosa y somriementa de ses tres fills y la d' aquella Montserrat, joveneta, herciosa, ab ses grossos ulls blancs que 'l miraban plens d' un somriement dolç, dolç, com lo d' un àngel del cel... Don Joaquim ab la pensa enfonsada en lo mon dels recorts, los veyá bí á tos quatre agrupats davall de las scàcies del coson del varidor, ellas amagadas brodant ab ses telercas á la taida, en Filip, apenas als disset anys, alt, moreno, escardelench de galtes, pero fort, plé de vida, enjogasset esfallant manans de flors descobre 'n caps de las noyas, que 'l vent de la marloada embullera sot ajuntant uns ab altres los bucles de ses cabells.

Un jamech irat, adolorit, eist pensament dels versets llabís d' en Bach y duas llágrimas grosses, rodonas, bullentas, lliscaren per descobre de la arrugada pell de ses galtes. Foren las absoltes consagradas á ses il·lusions de pare, que 'l pobre home no sabia explicar-se com en ning de sa opulenta posició, la sort s' havia aïrrit á trosejariat...

Barcelona, Maig de 1893.

INDEX

INDEX

	<u>Pàg.</u>
<u>La família Bach.</u>	5
<u>Lo balneari de Llarus</u>	28
<u>Un bon paric</u>	38
<u>Idealitats</u>	56
<u>La Montserrat</u>	77
<u>Mossen Jaume</u>	87
<u>Antecedents</u>	98
<u>Antecedents (continuació)</u>	129
<u>Antecedents (atzabaments).</u>	151
<u>La hermita</u>	178
<u>Fi de temporada</u>	181
<u>Baylar.</u>	182
<u>Nous horitzonts.</u>	181
<u>A les velles</u>	185

1. $\frac{1}{x^2} = x^{-2}$
 $\frac{d}{dx} x^{-2} = -2x^{-3} = -\frac{2}{x^3}$

2. $\frac{1}{x^3} = x^{-3}$
 $\frac{d}{dx} x^{-3} = -3x^{-4} = -\frac{3}{x^4}$

3. $\frac{1}{x^4} = x^{-4}$
 $\frac{d}{dx} x^{-4} = -4x^{-5} = -\frac{4}{x^5}$

4. $\frac{1}{x^5} = x^{-5}$
 $\frac{d}{dx} x^{-5} = -5x^{-6} = -\frac{5}{x^6}$

5. $\frac{1}{x^6} = x^{-6}$
 $\frac{d}{dx} x^{-6} = -6x^{-7} = -\frac{6}{x^7}$

6. $\frac{1}{x^7} = x^{-7}$
 $\frac{d}{dx} x^{-7} = -7x^{-8} = -\frac{7}{x^8}$

7. $\frac{1}{x^8} = x^{-8}$
 $\frac{d}{dx} x^{-8} = -8x^{-9} = -\frac{8}{x^9}$

8. $\frac{1}{x^9} = x^{-9}$
 $\frac{d}{dx} x^{-9} = -9x^{-10} = -\frac{9}{x^{10}}$

9. $\frac{1}{x^{10}} = x^{-10}$
 $\frac{d}{dx} x^{-10} = -10x^{-11} = -\frac{10}{x^{11}}$

OBRAS CATALANAS

	PAGES
Del meu tros, (3. ^a edició) per Enric Vilanova.	250
Enra família, " " " "	250
Quadra popular, " " " "	250
Excuses barcelonines, " " " "	250
Marçalons y Cuadras, " " " "	250
Pobresa y alegria, " " " "	250
Canó de Can, " " " "	250
Pianet y Nuet, " " " "	250
La Papallona, (novela) per Narcís Oller . . .	250
Ylanta, " " " " " " . . .	4
Calata, (novela) per Joseph M. ^e del Bosch Galabert	3
L'example, (novela) per Joseph M. ^e del Bosch Galabert	5
La sega, (novela) per Joseph M. ^e del Bosch Galabert	3
Revista, per Martí Genís,	250
La colla del carrer, per J. Pons y Massera . .	3
La família dels savignas, (novela) per Joseph Pis y Soler	4
Jaume, (novela) per Joseph Pis y Soler. . . .	4
Neta, " " " " " "	4
Recerchs d'un excelsorista, per Carles Bosch de la Trinxeria	4
Pis y montanyes, per Carles B. de la Trinxeria.	3
L'hera Narcís, " " " " " "	3
De ma colla, " " " " " "	250
Tendres, " " " " " "	250

Aquestes obres se venen en les principals llibrerías y en la Administració de La Rambla, carrer de Xudá, 13, baixos, Barcelona.

INSTITUT
D'ESTUDIS CATALANS
—
BIBLIOTECA

num. 1038

any

any

182
5

BIBLIOTECA DE

